

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ШЖМ-ДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН
ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ
САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ МКШ**

Нұр-Сұлтан
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 17 қыркүйек № 8 хаттамасы).

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №8 от 17 сентября 2019 года).

ШЖМ-да білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Әдістемелік ұсынымдар - Нұр-сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 160 б.

Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ.

Методические рекомендации. - Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2019. – 160 с.

Жинақта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында өзіндік жұмысты ұйымдастырудың заманауи әдістемелері, техникалары мен тәсілдері арқылы заманауи жеке тұлғаға бағытталған сабақ жағдайында бастауыш, негізгі орта және жалпы орта мектепте өзіндік жұмысты тиімді ұйымдастырудың ұсыныстар берілген.

Әдістемелік ұсыныстар шағын жинақты мектеп мұғалімдеріне және оқу-әдістемелік кабинеттердің әдіскерлеріне арналған.

В сборнике представлены рекомендации наиболее эффективной организации самостоятельной работы в начальной, основной средней и общей средней школе в условиях современного личностно - ориентированного урока посредством современных методик, техник и приемов организации самостоятельной работы в условиях обновления содержания образования.

Методические рекомендации адресованы учителям малокомплектной школы и методистам учебно-методических кабинетов.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2019
© Национальная академия образования
имени И. Алтынсарина, 2019

Кіріспе

Педагогиканың ғылыми негіздерін салушы К. Д. Ушинский мұғалімнің міндеті балаларға дайын білім беру емес, олардың ақыл-ой қызметін бағыттау болып табылады деп санаған. Білім алушылардың белсенділігі мен дербестігі – оның дидактикалық жүйесінің негізгі принциптерінің бірі. Білім алушылар «мүмкіндігінше өз бетінше еңбек ету керек те, мұғалім – өз бетінше еңбек етуге басшылық ету және оған материал беру» керек. Қазіргі мектепте К. Д. Ушинскийдің бұл идеясы ерекше өзекті болып табылады. Бүгінгі білім беру үдерісі баланы өз бетінше ойлауға, оның сыни ойлауын дамытуға, үнемі өзін-өзі жетілдіру дағдысын қалыптастыруға бағытталған.

Өзіндік жұмыс – білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқыту үдерісінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі.

Қазіргі мұғалімнің міндеті – өз білім алушыларына білім беру ғана емес, сонымен қатар оларды өз бетімен білім алуға үйрету, олардың шығармашылық мүмкіндіктерін ашу.

Білім алушының даму деңгейі оның өз бетінше білім алу және оларды практикалық қызметте қолдану қабілеттілігімен бағаланады. Осындай дағдылардың негізі бастауыш мектепте қаланады. Бастауыш кезеңде білім алушы өз бетінше білім ала білуді қаншалықты меңгергендігіне оның кейінгі білім беру траекториясы мен маман ретінде қалыптасуы тікелей байланысты.

Негізгі орта және жалпы орта мектеп деңгейінде өз бетінше жұмыс істеу дағдылары жетілдіріледі, мектепті бітіретін кезде білім алушы өзін-өзі іштей және сырттай ұйымдастыру дағдыларын толық көлемде меңгеруі, өзін-өзі оқыту траекториясын өз бетінше құруы, мақсат қоюы және оған жоспарлы түрде қол жеткізуі тиіс. Мұның бәрі мұғалімнен ерекше педагогикалық дағдыларды, сабақты ұйымдастырудың инновациялық технологияларын меңгеруді талап етеді.

Шағын жинақты мектепте өзіндік жұмыстың маңызы ерекше. Бір жағынан, ол педагогикалық үдерістің тұлғалық-бағдарлы бағытын жүзеге асырады, екінші жағынан – бұл әр жастағы сыныптағы сабақтың қажетті құрамдас бөлігі. Білім алушылардың өзіндік жұмысы сабақта жиі жүргізіледі, өйткені бұны шағын жинақты мектепте білім беру үдерісінің ерекшеліктері талап етеді. Білім алушылар білімді меңгеруге қажетті әдеттер мен іскерлікті дамытумен байланысты тапсырмаларды өз бетінше орындайды. Дегенмен, тәжірибе көрсеткендей, білім алушылардың өзіндік жұмысы мұғалім тарапынан ойластырылмайды және жоспарланбайды, білім алушылар сабақта не үйде тапсырманы қалай жақсы және жылдам орындау керектігі туралы егжей-тегжейлі түсінік ала алмайды. Сонымен қатар білім беру мазмұнын жаңарту

жағдайында шағын жинақты мектептер өздігінен білім алу дағдыларын және жалпы білім алушының жеке тұлғасын дамыту тұрғысынан қазіргі заманғы білім беру стандарттарын іске асыруға қабілетті. Осының барлығы ШЖМ педагогы өзіндік жұмысты сабақтың құрамдас, органикалық элементтерінің бірі ететін, балалар мен ересектердің ынтымақтастығының әртүрлі нысандарын ұйымдастыруға мүмкіндік беретін құралдарды меңгеруі тиіс екенін анықтайды.

Сондықтан, ШЖМ педагогтарына ШЖМ жағдайында жұмыс істеу ерекшеліктерін анықтай отырып, оқытудың барлық кезеңдерінде өзіндік жұмысты және оны бақылауды ұйымдастырудың техникалары мен әдістемелерінің жиынтығын ұсыну өзекті болып табылады.

Әдістемелік құралдың мақсаты – педагогтарға білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында өзіндік жұмысты ұйымдастырудың заманауи әдістері, техникалары мен тәсілдері арқылы заманауи жеке тұлғаға бағытталған сабақ жағдайында бастауыш, негізгі орта және жалпы орта мектепте өзіндік жұмысты тиімді ұйымдастыру үшін қажетті әдістемелік көмек көрсету.

Мақсатты жүзеге асыру үшін келесі міндеттер қойылды:

1. Педагогикалық, психологиялық, әдістемелік әдебиеттегі «білім алушылардың өзіндік жұмысы» проблемасының зерттелу дәрежесін талдау.

2. «Дербестік», «дербес қызмет», «танымдық дербестік» ұғымдарын нақтылау және оларды қалыптастыру мен дамыту қажеттілігін негіздеу.

3. ШЖМ-да әртүрлі жастағы оқытудағы өзіндік жұмысты ұйымдастырудың теориялық аспектілерін қарастыру.

4. Білім алушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетінің функцияларын анықтау.

5. Білім алушылардың өзіндік қызметін жүйе ретінде көрсету және ондағы педагогтың орнын анықтау.

6. Мектепте оқытудың барлық кезеңдерінде білім алушылардың өзіндік жұмысын тиімді ұйымдастыруға ықпал ететін инновациялық технологияларды, әдістемелер мен тәсілдерді сипаттау және оларды сабақтың әр кезеңдерінде қолдану бойынша ұсыныстар беру.

7. Жоба нәтижелерін бағалау үшін диагностикалық құралдарды таңдау, оның ішінде формативті бағалау техникаларының ерекшеліктерін анықтау.

Әдістемелік ұсынымның мақсатты аудиториясы – шағын жинақты мектеп мұғалімдері мен оқу-әдістемелік кабинеттердің әдіскерлері.

Білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеу әдеттерін дамыту – оқу-тәрбие үдерісінің маңызды компоненті. Білім алушыларды өз бетімен білім алуға және дағдылар мен іскерлікті жетілдіруге үйрету – әрбір мұғалімнің алдында тұрған міндет. Ол үшін білім алушыларды міндеттерді орындау тәсілдерімен қаруландыру, қандай да бір материалдарды өңдеудің белгілі бір

алгоритмдерін жасау, білім алушылардың үнемі көз алдында болатын кабинетке арналған тиісті көрнекі құралдар дайындау қажет.

Егер өзіндік жұмыс мақсатты сипатқа ие болса, оның нақты, білім алушыларға түсінікті мақсаты мен міндеттері болса, білім алушылардың қызығушылығын туындататын болса ғана тиімді болады, бұл ретте өзіндік жұмысты ұйымдастыруда жетекші рөл мұғалімге тиесілі болады.

Сабақты жоспарлай отырып, мұғалім міндетті түрде білім алушылардың өзіндік жұмысының міндеттерін анықтауы, сондай-ақ тиісті бақылау нысанын таңдауы тиіс.

Білім алушының өзіндік жұмысын ұйымдастыруға бағытталған жүйелі іс-шаралар білім алушылардың танымдық қызметін ғана емес, сонымен қатар өздігінен жұмыс істеу қабілетін қалыптастырады.

Білім алушылардың сабақтағы өзіндік жұмысы оқу үдерісінің барлық буындарына оның органикалық бөлігі ретінде кіреді. Оқу материалының мазмұны мен сипатына байланысты тапсырмалар білім алушылардан қарқынды танымдық қызметті талап ететін қарапайым болуы мүмкін.

1 ШЖМ-да білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері

Өзіндік жұмысты ұйымдастыру және оны басқару – әр мұғалімнің жауапты және күрделі жұмысы. Білім алушылардың өзіндік жұмысы - оқу үдерісінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі, оның барысында оқу-ғылыми, кәсіби қызметтегі білім, білік және дағдылары, болашақ маманның кәсіби маңызды қасиеттері қалыптасады (жауапкершілікті өз мойнына алу, мәселелерді өз бетінше шешу, конструктивті шешімдер табу, дағдарыстық жағдайдан шығу және т.б.).

Өзіндік жұмыстың басты функциясы жоғары мәдениетті тұлғаны қалыптастыру болып табылады, өйткені дербес зияткерлік және рухани қызметте ғана адам дамиды.

Белсенділік пен дербестікке тәрбиелеу білім алушыларды тәрбиелеудің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс. Шағын жинақты мектептің ерекше қиындықтарына қарамастан, білім беру мазмұнын жаңарту талаптарына сәйкес осындай білім беру ұйымының мұғалімі білім алушыларға жеке және сараланған көзқарасты жүзеге асыру, білім алушылардың оқу іс-әрекетінің практикалық бағытын іске асыру, оларды педагогпен және сыныптастармен қарым-қатынасқа қосу қажет. Сынып-жиынтықтағы сабақтың ең маңызды ерекшелігі – білім алушылардың өзіндік жұмысын міндетті және жүйелі түрде жүргізу. Бұл ретте оның ерекшеліктері ШЖМ ерекшелігімен анықталады.

Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктеріне жатады:

- мотивациялық аспект және оқытудың өзіндік сипаты;
- білім алушының белсенді ұстанымы;
- коллаборативті оқыту, ересек адамның кіші жастағы балаларды оқытуға қатысуы;
- жеке тұлғаға бағытталған көзқарас және дифференциация;
- сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша дағдыларды дамытуға бағытталған коммуникативтік тәсілді қолдану;
- пән білімін, іскерлігін және дағдысын практикаға бағытталуын жоғалтпай берік меңгеру;
- білім алушылардың оқу үдерісін басқаруға және оқу жетістіктерін бағалауға қатысуы.

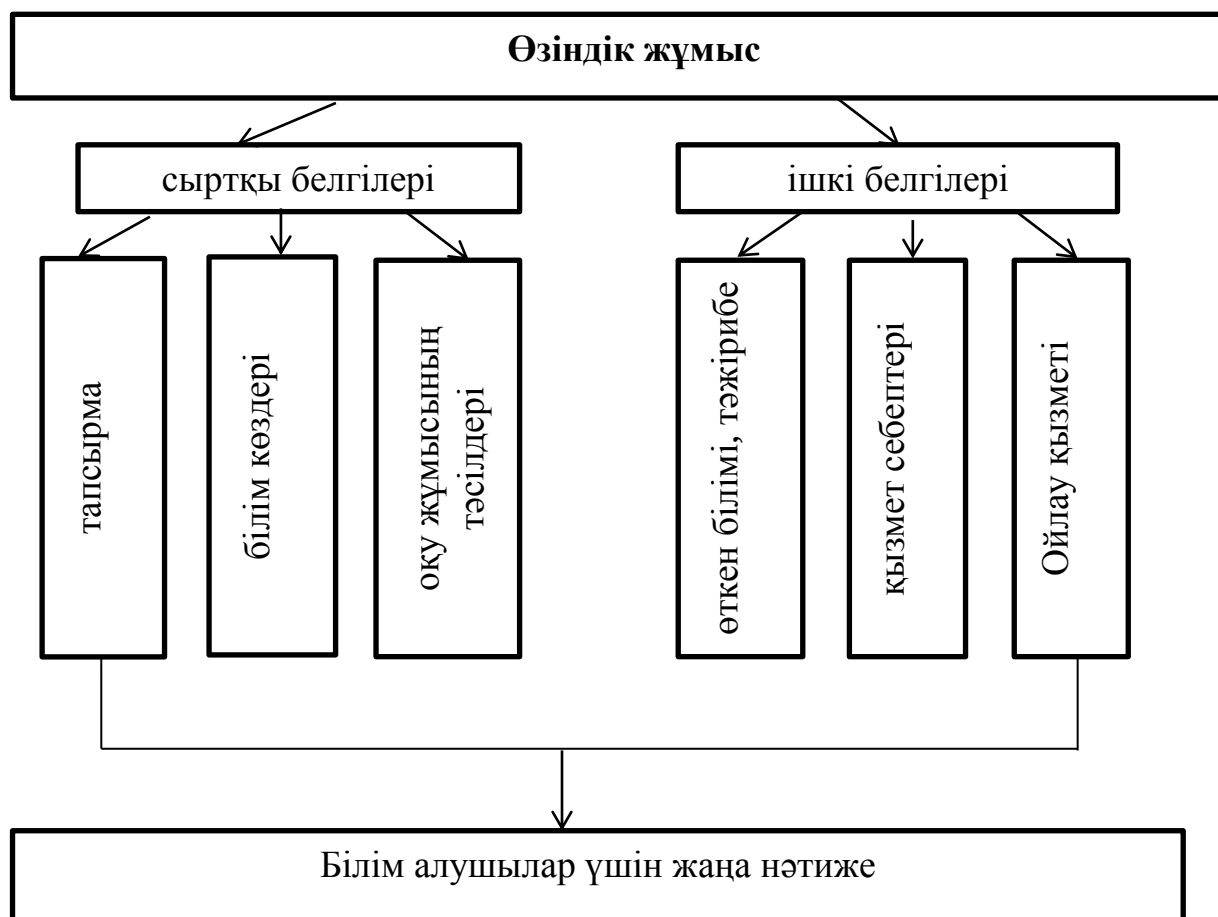
Ол үшін білім алушыларға білім алуды ұйымдастыру үшін әдіс, жолсілтеме беру маңызды, бұл дегеніміз – олардың ақыл-ой еңбегін ғылыми ұйымдастырудың дағдылары мен шеберліктерімен қаруландыру, яғни мақсат қою, оған қол жеткізу құралдарын таңдау, уақыт бойынша жұмысты жоспарлау. Біртұтас және үйлесімді тұлғаны қалыптастыру үшін оны дербес қызметке жүйелі түрде қосу қажет, ол оқу тапсырмаларының ерекше түрі – өзіндік жұмыс үдерісінде проблемалық-іздістіру қызметі сипатына ие болады.

Қазіргі заманғы оқыту үдерісінің өзіндік жұмысқа бағдарлануы бұрынғы дәстүрге сүйенетінін атап өткен жөн.

Педагогикалық жұмыста теоретиктер философтармен, психологтармен, әлеуметтанушылармен және физиологтармен бірлікте осы аспектіні зерттейді және теориялық тұрғыдан негіздейді, қазіргі заман өкілі тұлғасының негізгі қасиеттері – бастамашылдық, дербестік, шығармашылық белсенділік – біздің заманымыздағы адамның жан-жақты дамуының басты көрсеткіштері ретінде сипатталады.

Бірқатар ғалымдардың зерттеулерінің арқасында, оның ішінде Б.П.Есипов осы ұғымға анықтама берді, оны кейіннен көптеген зерттеуші дидактиктер ұстанды; оның мазмұнды және іске асырылу жағы нақтыланды. Б. П. Есипов оқу үдерісіндегі өзіндік жұмыстың рөлін, орнын, міндеттерін негіздеді. Ғалым өз бетінше жұмыс істеу ұғымын айқындауда мұғалімнің басқару функциясын ерекше көрсетіп, тағы бір белгі қосады: өзіндік жұмыс тек мұғалімнің тапсырмасы бойынша ғана емес, бақылаумен де орындалады. Теориялық тұрғыдан өзіндік жұмыстың мәнін зерттей отырып, ол өзіндік оқытудың – танымдық, практикалық және ұйымдастырушылық-техникалық қызметі дами алатын үш бағытын көрсетеді. Білім алушылардың білімі мен іскерлігін қалыптастыру кезінде стереотипті, негізінен вербалды оқыту әдісі тиімділігі аз болады. Білім алушылардың өзіндік жұмысының рөлі оқыту мақсатының өзгеруіне, оның дағдыларды қалыптастыруға, шығармашылық қызметке бағытталуына байланысты, сондай-ақ оқытуды компьютерлендіруге байланысты да артады.

Кез келген қызмет ретінде дербес жұмыс сызбада ұсынылған жеке элементтерден құралады. Бұл элементтер өзара байланысты, оларды білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруда ескеру қажет.

Өзіндік жұмыстың құрылымы мұнда жалпы түрде берілген. Білім алушылар әртүрлі тапсырмаларды орындаған кезде жекелеген бөліктер нақтыланып, анықталатын болады. Бірақ олардың барлығы бір-бірінен бөлек емес, өзара іс-әрекетте іске асырылады. Әрбір буын өзіндік жұмыстың осы түрінің ерекше міндеттерін де, сондай-ақ білім алушыларды оқыту мен дамытудың жалпы міндеттерін де шешеді.

Педагогтар мен психологтар оқу үдерісін қарқындатудың әртүрлі жолдарын ұсынады. Көрнекті психолог, В. А. Артемов оқытудың барлық жолдарын екі магистральды бағытта біріктіреді:

1) оқыту әдістемесін жетілдіру;

2) білім алушыны, оның психикалық мүмкіндіктерін жетілдіру, оқытудың тиімділігін айтарлықтай арттыратын қасиеттер мен ерекшеліктерді табу. Бұл қасиеттерді сіңіруге болады, ерекшеліктер жасанды түрде жасалады.

Қазіргі уақытта оқыту әдістемесін жетілдіру оқытудың заманауи әдістерін, бағдарламалық оқыту мен бақылауды, сабақта техникалық құралдарды және т. б. пайдалану арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушыны жетілдіру, ең алдымен, оның іске асырылмаған мүмкіндіктерін ашу арқылы жүргізіледі. Олардың қатарына сезімталдық шегін кеңейтуге (оның ішінде алғашқы сәттен қабылдау), көлемін, ендігін, үлестірілуін, ауысуын, зейіннің қарқындылығы мен тұрақтылығын арттыруға, жадының барлық мүмкін сипаттамаларын жақсартуға, тұлғаның ерік-жігерлік, эмоционалдық қасиеттерін, оқыту үдерісінің қажеттілігі мен уәждемесін басқаруға мүмкіндік беретін психологиялық тәсілдер жатады.

Білім алушылардың өзіндік жұмысын басқару ұйымдастырудың қиыншылықтары жоқ емес. Өкінішке орай, білім алушылар сабақта ақыл-ой еңбегінің ұтымды дағдыларын және өз бетінше жұмыс істеу әдістерін, атап айтқанда, кітаппен жұмыс істеу мәдениетін жеткіліксіз меңгергенін атап өту керек.

Ақыл-ой еңбегін оқытуда, әсіресе өзіндік жұмыста білім алушыларды уақытты үнемдеу, жұмысты жоспарлау, ақыл-ой қабілетін арттыру, есте сақтау резервтері, ақыл-ой еңбегінің техникасы, кітаппен жұмыс істеу, өздігінен білім алу және т.б. ұғымдарға үйреткен жөн. Бұл баяу және шыдамдылықты талап ететін үдеріс, оның үстіне ақыл-ой еңбегін ұйымдастыру дағдыларын жұмыстың көптеген стихиялы қалыптасқан тиімсіз тәсілдерін бұза отырып әзірлеуге тура келеді.

Өзіндік жұмыс элементтерін қолдану арқылы сабақты ұйымдастыру осы мәселелерді шешуге көмектеседі.

Келесі кесте материалды меңгеру кезеңдері білім алушының іс-әрекеттерімен және сабақтың тиісті кезеңдерінің негізгі сипаттамаларымен қалай сәйкес келетінін және осыған байланысты өзіндік жұмыс түрлері мен мұғалімнің рөлі қалай өзгертетінін көрнекі түрде көрсетеді.

Кезеңдері	Әрекет	Сабақтың негізгі сипаттамалары	Орындалу реті	Мұғалімнің ұстанымы
ТҮСІНУ	ұғыну	мұғалім білім алушыларға өз бетінше шешу үшін проблемалық мәселелерді ұсына отырып, тақырыптың негізгі мәселелерін қарастырады	үлгі бойынша тапсырманы бірінші мұғалім, содан кейін білім алушылар орындауы (қажет болған жағдайда мұғалімнің көмегімен)	абстрактілі шындықты білім алушының ішкі тәжірибе тіліне аудармашы
	түсінік	мұғалім белгілі бір түсініктермен білім алушылардың жұмысын ұйымдастыра отырып, тапсырмалардың мазмұнын нақтылайды	мұғалім ұсынған тапсырмаларды білім алушылардың өз бетінше орындауы	
	жалпылау	мұғалім тақырып бойынша білім алушылардың білімін жүйелейді; қажет болған жағдайда материалды қайта түсіндіреді	үлгісіз тапсырмаларды өздігінен орындау мұғалімнің басшылығымен	
МЕҢГЕРУ	ағымдағы қайталау	мұғалім білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырады, оларды түрлі көздердің көмегімен білім алу тәсілдеріне үйретеді	үлгісіз тапсырмаларды өз бетінше орындау	білім алушылардың оқу қызметін ұйымдастырушы
	қорытынды қайталау	мұғалім білім алушылардың өзіндік жұмысын басқарады	дербес тапсырмаларды орындау өзгертілген	

			шарттары	
ҚОЛДАНУ	Өзін-өзі бақылау	мұғалім жеке және топтық жұмыс түрлерін ұйымдастырады	тапсырмаларды жеке орындау	кеңесші
	бақылау	мұғалім бақылау жұмысын немесе тест жүргізеді	өзіндік бақылаумен тест орындау	
	қателерді түзету	мұғалім қатемен жұмысты ұйымдастырады	жұмысты орындау қателердің үстінде (егер олар бар жұмыс)	

Танымдық оқу үдерісінің тиімділігі оқытудың сапасымен және білім алушылардың өзіндік танымдық қызметімен анықталады. Бұл екі ұғым өте тығыз байланысты, бірақ бірқатар жағдайларға байланысты оқытудың жетекші және белсендіруші түрі ретінде өзіндік жұмысты бөліп көрсету керек. Біріншіден, білімді, дағдыларды, іскерлікті, әдеттерді, сенімдерді, руханилықты оқытушыдан білім алушыға материалдық заттарды бергендей беруге болмайды. Әрбір білім алушы оларды өз бетінше танымдық еңбек арқылы меңгереді: тыңдау, ауызша ақпаратты сезіну, оқу, мәтіндерді талдау және ұғыну және сыни талдау.

Екіншіден, зерделенушінің мәні мен мазмұнын анықтауға бағытталған тану үдерісі таным дәйектілігін анықтайтын қатаң заңдарға бағынады: танысу, қабылдау, қайта өңдеу, түсіну, қабылдау. Жүйеліліктің бұзылуы іс жүзінде іске асырыла алмайтын үстірт, нақты емес, терең емес білімге әкеледі.

Үшіншіден, егер адам ең жоғары интеллектуалдық шиеленіс жағдайында өмір сүрсе, онда ол міндетті түрде өзгереді, жоғары мәдениетті тұлға ретінде қалыптасады. Дәл осы өзіндік жұмыс ақыл-ой еңбегінің жоғары мәдениетін дамытады, ол тек оқу техникасын ғана емес, кітапты зерделеуді, жазбаларды жүргізуді, ең алдымен, өз бетінше жұмыс істеу қажеттілігін, мәселенің мәнін ұғуға ұмтылуды, әлі шешілмеген мәселелерге тереңдей түсуді көздейді. Мұндай еңбек үдерісінде білім алушылардың жеке қабілеттері, олардың бейімділігі мен қызығушылықтары толық анықталады, олар фактілер мен құбылыстарды талдай білуді дамытуға ықпал етеді, шығармашылық дамуға және өз пікірін, өз көзқарастарын қалыптастыратын өз бетінше ойлауға үйретеді.

Бұдан бұрын айтылғандардың ішінен, өзіндік жұмыс – бұл тұтас педагогикалық үдерістің құрамдас бөлігі болып табылатын білім алушының оқу қызметінің жоғары жұмысы, сондықтан оған тәрбиелік, білім беру, дамыту сияқты функциялар тән.

Білім алушылар өз бетінше танымдық іс-әрекет тәжірибесінің жетілмеуіне байланысты педагогикалық басшылықтың қажеттілігін сезінеді.

Тіпті жақсы дайындалған білім алушыларға мұғалімнің көмегі немесе кеңесі қажет. Қандай кезеңде білім алушылар педагогикалық басқаруды қажет етеді? Дәстүрлі түрде бұл кезең жұмыстың басталуы болып саналды. Алайда, жоғары сынып білім алушылары үшін ең маңызды басқару кезеңі болып табылады, нақты айтқанда, танымдық іс-әрекет үдерісінің қарқынды өтуі, яғни тапсырманың орындалуы. Мұны белгілі бір қиындықтардың болуымен (кейде олар орын алғанымен) түсіндіруге болмайды. Өзіндік іс-әрекеттерде пайда болатын белсенділік, ақыл-ой және ерік-жігері тек жұмысқа шоғырлану, тереңдеу кезінде ғана емес, сондай-ақ туындаған мәселелерді талқылауға бағытталған қарым-қатынас қажеттілігінде де көрінеді. Білім алушыға қарым-қатынас өз ізденістеріне сенімді болу үшін, өз уақытында көмек қабылдап, жолдастарымен өз олжаларымен бөлісу үшін қажет, сондықтан мұғалімнің қажеттілігін әлсіз білім алушылар ғана қажет етпейді, сонымен қатар өз тәжірибелерін ортаға салу үшін қажет. Мұғалім тапсырманы орындауға шын мәнінде қатыспайды, бірақ ол сынып қызметін ұйымдастырады, танымдық үдерісті бағыттайды, қажетті жағдай жасайды, бұл «күш сынамасын» және білім алушылардың шығармашылық бастамаларын, олардың еріктілігі мен дербестігін қолдау үшін маңызды.

Өзіндік жұмыс барысында мұғалімнің рөлін неғұрлым нақты түсіну үшін жиі синонимдер ретінде қолданылатын «басқару», «педагогикалық басшылық», «ұйым» ұғымдарын ажырату қажет.

Қызмет құрылымына қарай, өзіндік жұмысты басқару мақсатты болжауды, жоспарлауды, ұйымдастыруды, білім алушылардың қызметін түзету мен бағалауды, оның нәтижелерін диагностикалауды қамтиды.

Педагогикалық басшылық – білім алушының өзіндік қызметін тікелей жүзеге асыру кезеңінде басқару: білім алушыға оқу міндетін көрсету, оны орындау бойынша нұсқау беру, оны шешу уәждемесі, білім алушының өзіндік әрекеттерін бақылау және түзету, өзіндік жұмыс нәтижелерін бағалау.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыру – бұл танымдық белсенділікті ынталандыратын құралдарды, нысандар мен әдістерді іріктеу, тиімділік жағдайларын қамтамасыз ету.

Өзіндік жұмысты басқару – бірқатар принциптерге негізделген үдеріс:

1) оқу тапсырмаларын орындау арқылы білім алушыларға сараланған көзқарас;

2) зияткерлік жүктемелердің жоспарлы өсуі және өзіндік жұмысты орындау бойынша неғұрлым дәл емес және толық емес нұсқауларға дәйекті көшу;

3) мұғалімнің бірте-бірте алшақтап, үдеріске пассивті бақылаушы позициясын қабылдауы;

4) мұғалімнің бақылауынан өзін-өзі бақылауға көшу.

Осы ұғымды анықтаудың әртүрлі тәсілдері өзіндік жұмыстың әртүрлі жіктелуінің пайда болуына ықпал етті.

Зерттеушілердің өзіндік жұмысты анықтау тәсілдерінің алуан түрлілігі осы ұғымның көп аспектілігімен ғана емес, сонымен қатар оқытудағы осындай жұмыс түрінің рөлінің өсуімен түсіндіріледі.

Дидактикалық әдебиетте білім алушылардың өзіндік жұмысының өсу мәнінің негізгі себептері анықталды:

ғылыми ақпараттың тез өсуі;

оқу ақпаратын меңгерудің неғұрлым жоғары деңгейін қамтамасыз ету;

қазіргі маманның жеке қасиеттерін қалыптастыру және дамыту: дербестік, белсенділік, сенімділік және т. б.

Білім алушылардың өзіндік жұмысын оқу қызметінің түрлері бойынша жіктеуге болады (1-кесте).

1-кесте. Өзіндік жұмыс түрлері

Өзіндік жұмыс түрлері		
Оқу-танымдық іс-әрекет	Оқу-тәжірибелік қызметі	Оқу-зерттеу қызметі
кестелерді толтыру, кітаптармен, құжаттамалармен, мерзімді әдебиетпен жұмыс істеу, жаттығуларды орындау, тапсырмаларды шешу, схемаларды, ақауларды анықтау тапсырмаларын құрастыру, құрастыру және жіктеу, жалпылау, сұрақтар құрастыру	зертханалық - практикалық жұмыстарды орындау, алгоритм бойынша тапсырмаларды орындау, жаттығуларды орындау, үлгілерді дайындау, макеттерді дайындау, оқу-өндірістік жұмыстарды орындау, эскиздерді жасау, сызбаларды орындау	тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың тақырыбы мен әдістемесін әзірлеу, берілген жағдайда мәселені тұжырымдау, гипотезаларды ұсыну және оларды шешу, жан-жақты талдау негізінде бағалау, эксперимент жүргізу, оның нәтижелерін талдау, дипломдық жұмыстарды орындау, жобалау

Кез келген қызметтің табысты болуы оның шарттарымен анықталады. Оқыту шарттары көрсеткіштерінің жиынтығынан (әлеуметтік-экономикалық, жеке психологиялық, кеңістіктік-уақыттық, сыртқы орта және т.б.) бірінші кезекте «индивидке әлеуметтік практикамен әзірленген қоғамдық тәжірибені беру» тиімділігі - оқуды ақпараттық және әдістемелік қамтамасыз ету шарттары тәуелді болады.

М.И. Махмутованың пікірінше, танымдық дербестікті қалыптастырудың негізгі жолы – білім алушылардың жүйелі оқу-танымдық іс-әрекеті, яғни сабақта дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыс.

Сабақта қолданылатын өзіндік жұмыс әдістері жаттығулар барысында білімді қолдануға ықпал етіп қана қоймай, білім алушылардың өздері оқулық

бойынша жаңа материалды оқып-үйренуі үшін, тапсырмаларды өз бетінше орындауы үшін жиі қолданылады.

Өзіндік жұмыс әдістері оқу-танымдық қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру әдістерінің кіші тобын құрайды.

Өзіндік жұмыстың жекелеген әдістеріне:

- оқулықпен, кітаптармен жұмыс істеу әдісі;
- жазба жаттығуларын өз бетінше орындау, шығармалар, әңгімелер, өлеңдер жазу және т. б.;
- аспаптармен және зертханалық құралдармен өз бетінше жұмыс істеу әдісі;
- міндеттерді өз бетінше шешу әдісі;
- дербес бақылау әдісі;
- практикалық жұмыстарды өз бетінше орындау әдісі.

Кітаппен жұмыс екі түрде ұйымдастырылуы мүмкін: мұғалімнің тікелей басшылығымен және білім алушының оқулықпен немесе оқу әдебиеттерімен өз бетінше жұмыс істеуі түрінде. Бұл әдістің мәні білім алушы материалды оқып, берілген фактілерді, тәсілдерді, заңдылықтарды түсініп, сонымен қатар кітаптармен жұмыс істей білуді меңгеретін жаңа білімді меңгеруден тұрады.

Жазбаша жаттығулар (стилистикалық, грамматикалық, орфографиялық диктанттар, шығармалар) оқытудың маңызды компонентін құрайды. Мұғалім олардың саны мен әртүрлілігіне назар аударуы тиіс. Жазбаша жаттығуларға математика, сурет салу кезінде қолданылатын графикалық сызбалар да қосылады.

Сондай-ақ белгілі бір жоспар бойынша объектілерді бақылау, суреттерді, иллюстрацияларды немесе бейнероликтерді көру, сипаттамаларды құрастыру, кейбір деректерді салыстыру сияқты саналы және белсенді оқыту үшін қажет барлық нәрсе қолданылады. Бақылау әдісі білім алушылардың қандай да бір құбылысты немесе затты байқап, мұғалімнің басқаруы барысында оның ең маңызды ерекшеліктерін көрсетеді.

Білім алушылардың өзіндік жұмысы оқу іс-әрекетінің бірнеше түрлерін орындау кезінде жүзеге асырылады. Оқу үдерісінде өзіндік жұмыс әдісі мұғалімнің тапсырмасы бойынша, сондай-ақ білім алушының өз бастамасы бойынша, мұғалімнің нұсқауынсыз және нұсқаулықсыз өз қызметін орындағанда қолданылады. Мектеп жағдайында оның ең көп тараған түрі мектеп оқулығымен, анықтамалық әдебиеттермен жұмыс болып табылады. Жоғары сыныптарда білім алушы оқылған материал бойынша тезис пен конспект құрастыруды үйренеді.

Өзіндік жұмыстың нәтижесі көп жағдайда тиімді ұйымдастыруға байланысты:

- алдағы жұмыстың міндетін нақты қою;
- оның басымдықтарын анықтайды;
- алға қойылған міндеттерді тез және үнемді шешу тәсілдерін шебер таңдау;
- тапсырманың орындалуына шебер және жедел өзін-өзі бақылау;

- дербес жұмысқа тез түзетулер енгізе білу;
- жұмыстың жалпы қорытындыларын талдай білу, осы нәтижелерді басында белгіленген нәтижелермен салыстыра білу;
- ауытқулардың себептерін анықтау және оларды одан әрі жұмыста жою жолдарын белгілеу.

Өзіндік жұмысты орындау сапасы мен жылдамдығына тапсырманы қою (енгізу) тәсілі әсер етеді: ол қалай тұжырымдалған, білім алушыларға түсінікті ме, балалар мұндай қиындықтарды тапсыруға дайын ба, бұрын осындай тапсырмалар орындалды ма және т.б.

Білім алушының дайындық деңгейіне байланысты олар неғұрлым күрделі немесе, керісінше, ойлау жоспарымен немесе онсыз, егжей-тегжейлі немесе оңайлатылған алгоритммен оңайлатылған тапсырмаларды қамтитын болады. Егер жұмыс барлығы үшін жана болса, онда алдыңғы нұсқаулық жүргізіледі, сыныпта жаднама түріндегі қабырға кестесі ілінеді.

Мазмұны жаңартылып отыратын шағын жастағы мектептегі өзіндік жұмыс «білім алушыларды оқыту үдерісінің міндеттерінің бірі және өз бетінше қалай оқуға, мүдделі, сенімді, жауапты және талдау жүргізуге қабілетті болуға үйрету қажеттілігі болып табылады» принципіне сәйкес болуы тиіс.

Бүгінгі күні кәсіби өсу үшін мұғалім оқытудың күнделікті үдерісіне енгізілетін артықшылықтары мен кемшіліктері туралы сұрақтар қоя отырып, өз тәжірибесін бағалай білуі қажет.

Мұғалімдердің кәсіби дамуына қолдау lesson Study тәсілі болып табылады. Бұл сабақты зерттеудің ерекше формасы болып табылатын педагогикалық құрал. Көбінесе оқу тәжірибесінде дағдыларды жақсарту үшін әртүрлі қызмет түрлері қолданылады: ақпараттық карточкалармен жұмыс, оны талқылау, зертханалық жұмыс, мәтінмен өзіндік жұмыс. Олар білім алушылардың материалды меңгеруіне, қайталауына және бекітуіне бағытталған. Пайдаланылатын ресурстар білім алушылардың жас ерекшеліктеріне және қажеттіліктеріне сәйкес келуі тиіс. Әртүрлі қызмет түрлері – жеке, жұптық – білім алушылардың бір-біріне деген көзқарасын және ынтымақтастығын қалыптастырады. Мәтінмен өзіндік жұмыс оқу материалымен жұмыс істеу дағдыларын дамытады және білім алушыларды өз бетінше оқуға бейімдейді. Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау барысында білім алушылар басқалардың жауаптарын тыңдауға және конструктивті ұсыныстар енгізуге үйренеді.

Жеке карточкалар мен тақтаға жазу өз бетінше тапсырма берудің ең көп тараған тәсілдері болып табылады. Кәдімгі мектеп тақтасынан басқа магнитті тақталарды, тасымалды тақталарды, планшетті, Smart board (интерактивті) және т.б. тақталарды пайдалану ұсынылады, бұл өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмаларды тез құрастыруға және ауыстыруға көмектеседі.

Жеке карточкалар 2-3 тапсырманы қамтиды және дағдыларды пысықтау және білімді меңгеруді бақылау мақсатында қолданылуы мүмкін.

Мысалы, орыс тілі сабақтарында сөздік сөздерді жиі қайталауды талап етеді. Алайда сөздік диктанттарын жиі жүргізу мүмкін емес. Сондықтан мұндай

карточкаларды пайдалану орынды. Жұмысты орындағаннан кейін балалар жұмысты өз бетінше эталонмен салыстыра алады.

Тапсырмалардың бірізділігі білім алушылардың танымдық қызығушылығын және өзіндік жұмысты орындау уәждемесін төмендетіп қана қоймай, сонымен қатар білім алушылардың ойлау қабілетін дамытуға теріс әсер етеді.

Жеке жұмысты ұйымдастыру кезінде бағдарлама талаптарына және білім алушылардың мүмкіндіктеріне сәйкес, яғни дифференциалды түрде оқыту үдерісін жүзеге асыру маңызды.

Дифференциацияның кем дегенде 2 бағытын іске асыруға болады: білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып (күшті, орташа және әлсіз) тапсырмалар әзірлеу және әртүрлі топтағы білім алушыларға көмек көрсету.

Жеке режимдегі жұмысты саралау. Білім алушылардың сараланған топтарының санына сәйкес келетін тапсырмалар санын көздейді.

Жеке өзіндік жұмысты ұйымдастыру тәсілдерінің бірін ұсынамыз (2-кесте).

2-кесте. Жеке режимде өзіндік жұмысты дифференциациялау үшін тапсырмалар ерекшеліктерінің сипаттамасы

Тапсырма түрі	Білім алушының сипаттамасы	Мақсаты	Тапсырманың мазмұны	Ерекшеліктері
Бірінші деңгейдегі жеке тапсырмалар	танымдық қызығушылық қалыптаспаған білім алушы, жеткіліксіз танымдық қабілеттері, оқу мотивациясының төмен деңгейі және үлгерімнің төмен көрсеткіштері бар	пәнге қызығушылықты қалыптастыру және оны оқуға уәждемелеу	пропедевтикалық сипаттағы тапсырмалар	тапсырмада нақты жоспарды, алгоритмді, үлгіні, тірек сызбаларды таңдауға немесе пайдалануға нұсқаудың болуы
Екінші деңгейдегі жеке тапсырмалар	пән бойынша оқудағы орташа көрсеткіштері, зияткерлік жұмыс қабілеттілігі, оқу мотивациясы, қызығушылығы, үлгерімі бар білім алушы	жаңа білімді іздеу технологиясын оқыту, оқулықпен жұмыс	ішінара-іздеу және іздеу сипатындағы тапсырмалар	оқу тапсырмасын орындау үшін білім алушының өзін-өзі бақылауы ұйымдастырылды

Үшінші деңгейдегі жеке тапсырмалар	оқу мүмкіндіктері жоғары және пән бойынша үлгерімі жоғары көрсеткіштері бар білім алушы; орта оқу мүмкіндігі бар, бірақ пәнге танымдық қызығушылықтың жоғары деңгейі бар білім алушы	пәндік шеберлікті және дағдыларды жетілдіру, жеке тұлғаның зияткерлік қасиеттерін және ойлау бейстандылығын шығармашылық, зерттеу жұмысының дағдыларын дамыту, өзіндік танымдық іс-әрекетке қажеттілікті қалыптастыру	жоғары қиындық тапсырмалары	

Көмек көрсету дәрежесі де солай сараланады. Барлық білім алушылар көлемі мен күрделілік дәрежесі бойынша бірдей тапсырманы орындайды. Мықты білім алушылар барлық нұсқамадан басқа қосымша түсініктемелер алмайды. Үлгерімі төмен білім алушылар нұсқаулықтарға, алгоритмдік сипаттағы нұсқамаларға сүйене отырып жұмыс істейді. Орташа - қалауы бойынша қиын болған жағдайда жұмыста жаднамалар немесе бүктелген нұсқамаларды пайдалануға болады.

Карточкалардағы тапсырмаларды орындау кезінде жұмысты жұппен ұйымдастыру ұсынылады. Осы мақсатпен мұғалім алдымен бастауыш сынып білім алушыларын ауысымды құрам жұптарында жұмыс істеуге үйретеді, мысалы, өзара диктанттар әдістемесі, М. Г. Булановскаяның әдістемесі, карточкалар немесе сұрақтар бойынша ауысымды құрам жұптарында жұмыс істеу және т.б. қарапайым әдістемелерді қолданады.

М. А. Мкртчянның «тапсырмалармен өзара алмасу» әдістемесі типтік жаттығуларды, мысалдарды, тапсырмаларды, – ауысым құрамының жұптарында кез келген пән бойынша тапсырмаларды орындауға арналған. Мұнда жұптағы оқу жұмысының негізгі түрі – оқыту.

«Іске қосу» кезінде (ұйымның басында) әдістемелер келесі маңызды шарттар орындалуы тиіс: карточкалар әртүрлі болуы тиіс; әрбір білім алушы өз карточкасын білуі және жұбының карточкаларын білмеуі тиіс. Карточканың өзі өте қарапайым. Ол екі типтік тапсырмадан тұрады.

Карточканы «іске қосу» кезінде мұғалім білім алушыға оның карточкасынан «А» тапсырмасын қалай орындау керектігін түсіндіреді. Толық шешімді білім алушы дәптерге жазады. Білім алушы мұғалімнен алған үлгі

бойынша дәптерге «Б» тапсырмасын өзі орындайды. Мұғалім тапсырманың дұрыс орындалуын тексергеннен кейін карточка «іске қосылды» деп есептеледі.

Тапсырмалармен алмасу үшін білім алушылар жұпта бір партада отырады. Ашық дәптерлер мен карточка-тапсырмаларды алдына қояды. Білім алушылар дәптерлеріне өзінің жұбының карточка нөмірін жазады. Дәптерлерін ауыстырады. Білім алушылардың бірі жұбына өз карточкасынан «А» тапсырмасының шешімін түсіндіреді және тапсырманы кімнің орындағанын белгі қалдыра отырып, оның дәптеріне шешім жазады. Енді басқа білім алушы өз карточкасынан жұбының дәптеріне «А» тапсырмасын орындайды, оны орындауды үйретеді және тапсырманы кім орындағаны туралы белгі қалдырады. Осыдан кейін білім алушылар өз дәптерлері мен жұптарының карточкасын ала отырып, тағы да дәптерлер мен карточкалармен алмасады және жаңа карточкадан «Б» тапсырмасын дәптерлеріне өз бетінше орындайды. Тапсырмалар орындалып болған кезде білім алушылар бір-бірін тексереді.

И. П. Подласыйдың Педагогика оқулығында өзіндік жұмыс мұғалімнің қатысуынсыз өткізілетін білім, іскерлік және оларды практикада қолдану тәсілдерін меңгеруге бағытталған білім алушылардың қызметі ретінде қарастырылады. Өз бетінше жұмыс балалардың белсенділігін дамытады, өзіндік зейін қалыптастырады, айналада болып жатқан жағдайды елемей, өз ісімен шұғылдануға үйретеді. Өзіндік жұмыс ойлауды талап етеді, тапсырманы формальды түрде орындау немесе көшіріп алу деген болмайды.

И. П. Подласыйдың пікірінше, өзіндік жұмыс **сыныпта** және **үйде** орындалуы мүмкін. Өз бетімен орындалған жұмыс балалардың өзіндік зейінін, өзіндік ойлауын дамытады, өздігінен жұмыс істеу қабілетін қалыптастырады. Сондықтан әрбір сабақта мұғалім оны ұйымдастыруға мүмкіндік іздестіруі керек.

И. П. Подласый келесі өзіндік жұмыстарды атап көрсетеді:

- өзіндік дайындық жұмыстары;
- өзіндік оқу жұмыстары;
- өзіндік тексеру жұмыстары.

Тірек білімді, іскерлікті өзектендіру үшін өзіндік дайындық жұмыстары жүргізіледі. Бұл қайталауға, белгілі бір фактілерді салыстыруға, ережелерді еске алуға, іс-әрекет тәсілдерін, берілген мәтіндерді және т. б. алдын ала оқуға ауызша немесе жазбаша жаттығулар болуы мүмкін.

Өзіндік оқу жұмыстарына, ең алдымен, білім алушыларды оқулық немесе басқа дереккөздер бойынша оқу материалымен өз бетімен таныстыру жатады.

Өзіндік тексеру жұмыстары – бұл білім алушы сыныпта орындайтын барлық оқу тапсырмалары.

Сынып жұмысын жоспарлай отырып мұғалім:

- оқу іс-әрекетінің басқа әдістері мен формаларымен қалай үйлесетінін ойластырады;
- оның сабақ құрылымындағы орнын қарастырады;
- білім алушылардың дайындық деңгейін, сондай-ақ оқылатын материалдың күрделілік деңгейін ескере отырып көлемін анықтайды;

- өз бетінше жұмыс істеу кезінде пайда болуы мүмкін қиындықтарды болжайды;

- тапсырманың нысанын анықтайды;

- жұмыстың оңтайлы ұзақтығын белгілейді;

- тиісті дидактикалық материалды таңдайды;

- білім алушылардың өзін-өзі тексеру мен тексерудің тиімді тәсілдерін қарастырады.

Жаттығуларды орындауды ұйымдастыру үдеорісі шартты түрде бірнеше кезеңге бөлінеді:

- бірінші кезеңде мұғалім білім алушылардың біліміне сүйеніп, алдағы жұмыстың мақсаты мен міндеттерін түсіндіреді;

- екіншісі – мұғалім қандай да бір тапсырманы қалай орындау керектігін көрсетеді;

- үшінші - күшті білім алушылардың оқу іс-әрекеттерін бастапқы көрсетуі;

- төртінші, соңғы, кезең практикалық біліктілік пен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған оқу іс-қимылдарын бірнеше рет қайталау болып табылады.

Әр сабақта саны бір сабақта реттелмейтін әртүрлі өзіндік жұмыстарды (тексеру, дайындық, оқыту) ұсына отырып, ең алдымен білім алушылардың мүмкіндіктерін ескеру қажет. Бұл өз бетінше жұмыс істеу үшін білім алушылар үшін қолжетімді және қолжетімді тапсырмаларды орындау үшін оқу материалының мазмұнын осылай түсіну талабы болып табылады. Өзіндік жұмыстың енгізілуін білім алушылардың назарын аудару шарттары мен мақсаттылық талаптары айтарлықтай шектейді. Қызмет түрлерінің жиі ауысуы нәтижелердің нашарлауына және уақыт шығындарының артуына алып келеді.

Өзіндік жұмыстың келесі түрлері қолжетімді және қолданылады:

- жаңа материалды зерделегенге дейін орындалатын дайындық жаттығулары (оқулық бойынша қайталау, карточкалармен, кестелермен жұмыс істеу, ауызша және жазбаша тапсырмалар, бөлу, салыстыру, фактілерді салғастыру, ережелерді, әрекет тәсілдерін қайталау, алдын ала оқу және бақылау, суреттер мен иллюстрацияларды көру, сипаттама, сурет салу, деректерді табу және т. б.);

- егжей-тегжейлі нұсқаулық бойынша жүргізілетін, бұрын игерілген ұқсас жана материалды өз бетінше зерделеу;

- алгоритмдік кестелерге, нұсқамаларға, жаднамаларға сүйеніп әрекет ету тәсілдерін меңгеру мақсатында бекітуге арналған жаттығулар;

- әртүрлі жаттығулар;

- оқу материалының барлық бөліктерін меңгергеннен кейін ұсынылатын бақылау және тексеру тапсырмалары.

Математика курсының кез келген теориялық мәселесін баяндау бұрын меңгерген білімдерге сүйеніп, жаңа ақпараттың бір бөлігі болып табылатын белгілі фактілерге, ережелерге, тұжырымдарға құрылады. Бұл сабақты

мұғалімнің түсіндірмесінен емес, білім алушыларды жаңа материалды оқуға дайындайтын өз бетімен жұмыстан бастауға мүмкіндік береді.

Оны дайындау барысында білім алушылар үшін жаттығулар құрастырылады:

а) жаңа материалды түсіну үшін қажетті белгілі бір ережелерді қайталау үшін;

б) жаңа материалдың құрамдас бөлігі болып табылатын бұрын зерттелген есептеулер мен түрлендірулерді орындау үшін;

в) алгоритмнің, формуланың, ұғымның болуын болжау үшін.

Осылайша, жаттығуларды орындау барысында білім алушылар жаңа материалды өз бетімен үйрену ең күрделі болып табылатынына қарамастан, жаңа материалды өздігінен оқиды. Өз бетінше жұмыс нәтижелерін тексеру кезінде мұғалім қорытынды жасай алады.

Жаңа материалды зерделегеннен кейін оны бекіту бойынша өзіндік жұмысты ұйымдастыру оңай.

Нысан бойынша өзіндік жұмыстар ауызша және жазбаша болуы мүмкін. Ауызша жұмыстар сирек және қажет болған жағдайда ғана қолданылады. Жазу жұмыстары өзіндік тапсырмаларды, жадтың барлық түрлері: көру, есту, моторлы біркелкі жүктеу үшін әртүрлі болуы қажет. Қабылдау арналарының бірін шектен тыс жүктейтін монотонды, зеріктіретін тапсырмаларды болдырмау маңызды. Бұл талап тек өзіндік жұмыстарға ғана қатысты емес.

Шағын жинақты мектепте оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру кезінде сабақта балалардың өзіндік жұмысының рөлі күшейіп келеді. Бұл ретте әртүрлі жастағы балалармен бірлескен сабақтар өткізу кезінде оның өзіндік ерекшеліктері бар. Көбінесе мұғалімдер өз бетінше жұмыс істеуге бекіту мен қайталауды, сирек – жаңа материалды меңгеруді шығарады; өзіндік жұмыстардың бір бөлігі бақылау функцияларын орындауға арналады.

Бірінші кезекте өз бетінше жұмыс көлемі мұғалімнің басқа сыныптармен қалай жұмыс істейтіндігіне байланысты. Тапсырманың көлемі мен күрделілігі аз болуы мүмкін, бірақ егер білім алушылар жаңа материалмен жұмыс істей бастаса, оны орындауға көп уақыт қажет болады. Міндетті түрде тапсырмаларды орындау техникасын меңгеру деңгейі ескеріледі. Білім алушылардың жаңа материалды қабылдауға дайындығының жеткіліксіздігі назарға алынады. Ақыл-ой және практикалық әрекеттердің ұтымды үйлесімі ескеріледі (тапсырма күрделі емес, бірақ ұқыпты рәсімдеуді талап етеді).

Мысалы, **Нұсқаулық** карточканы қолдануға болады:

1. Сызбаны қараңыз (сызбада тік, тұйық, және сүйір бұрыштар берілген). Оқып шығып, қандай бұрыштар болатынын айтыңыз.

2. Қағаз парағынан тік бұрыштың үлгісін жасаңыз. Парақтарды алыңыз. Парақ қағазды екіге бүктеп, содан кейін тағы бірнеше рет бүктелгеннен кейін алғашқы бүктелген сызықтармен сәйкестендіріңіз.

3. Тік бұрыш моделі пайда болады. Тік бұрыштың қырлары мен биіктігін көрсетіңіз.

4. Бұрыштың түзу болатындығын тексеру үшін, бұрыштардың жоғарғы жағы мен қырлары сәйкес келетіндей етіп оған модельді қосу қажет. Модельді тік бұрышқа салыңыз. Биіктігі мен қырлары сәйкес келе ме?

5. Модельді сүйір бұрышқа қойыңыз. Сіз не байқадыңыз? (ол тік бұрыштан кіші).

6. Модельді доғал бұрышқа салыңыз. Өз бақылауыңыз туралы айтып беріңіз (түзу сызықтан артық).

7. Тік бұрыштың моделі - үшбұрыштың тік бұрышы сызбасы болып табылады. Тік бұрыш моделінен оны табыңыз.

8. Тік бұрыштың моделі арқылы осы үшбұрыштың қалған бұрыштары түзу болатынын біліңіз. Сізде бұрыштардың қандай түрлері пайда болды? (тік бұрыштан кіші, сүйір бұрыш)

9. Модельдің көмегімен бізді қоршаған заттардан тік бұрыштарды таба аламыз ба? Мұны жасап көріңіз.

Мұғалім одан әрі сұрақтар негізінде қорытынды жасайды:

Кім есінде сақтап қалды, қандай бұрыштар болады?

Бұрыштың түзу екенін қалай білуге болады?

Тік бұрыштарды қалай атайды?

Үш бұрыштар қалай аталады?

Білім алушылар өз бетінше жұмыс істеуі үшін олардың өз бетінше жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру қажет.

Білім алушылардың жұмысқа қабілеттілігі; олардың зейінінің көлемі; оқу және жазу қарқыны; оқу іскерліктері мен дағдыларын меңгеру дәрежесі назарға алынады. Бірте-бірте өзіндік жұмыстың ұзақтығын, көлемін және күрделілігін арттыруға болады. Күнделікті жаттығулардан кейін білім алушылар өз бетінше ұзақ жұмыс істей алады, тек оны асыра пайдалану керек емес.

Сабақтың ең маңызды ерекшелігі - сынып жиынтығында, Біріктірілген сыныпта – білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеуі. Егер бір сыныппен айналысатын мұғалім сабаққа білім алушылардың өзіндік жұмысы үшін тапсырмаларды енгізебесе немесе қоспаса, шағын жинақты мектеп мұғалімінің осы мүмкіндікті зерделенетін материалдың сипатын анықтайтын таңдауы жоқ. Екі-үш сыныптың болуы осындай тапсырмалардың қажеттілігін анықтайды. Олар сабақтың барлық кезеңдерінде қолданылады.

Осылайша, шағын жинақты мектептің оқу үдерісінің ерекшелігі, ол сынып-жиынтықтардағы білім алушылардың әртүрлі жастағы оқуын есепке ала отырып ұйымдастырылады.

Әртүрлі жастағы оқыту жасына, білім беру және тәрбие міндеттеріне байланысты барлық және жеке тұлғаларға ортақ мәселелерді шешуге бағытталған әртүрлі жастағы балалардың бірлескен қызметі.

В. Б. Лебединцев егер мұғалім әр сыныппен бір оқу бөлмесінде өзіндік жұмыс істесе, кезегіне қарай, әр сынып өз бағдарламасы бойынша оқытса, онда бұл әртүрлі жастағы оқыту болып табылмайды. Соңғысы, ең алдымен, оның қатысушыларының ұйымдастырушылық және мазмұнды бірлігін болжайды. Оқытуды ұйымдастырудың негізгі тәсілі топтық оқыту болып табылады.

Әртүрлі жастағы оқыту әртүрлі жастағы топтарда сабақтарды ұйымдастыру қағидаттарында құрылады.:

1. Әр жастағы білім алушылардың міндеттері, мазмұны, оқыту құралдары:

- әр жас тобы үшін барлық сыныптар үшін ортақ міндеттерді анықтау және міндеттерді нақтылау;
- барлық балаларға қолжетімді білім мен білік материалының мазмұнында іріктеуді барлық жас топтарының білім алушылары бір уақытта меңгере алады;
- әртүрлі жастағы білім алушылардың оқу жұмысының жалпы мазмұнына сәйкес тәсілдерін таңдау;
- бір жағынан, кішілер үшін мүмкін емес, бірақ үлкендер меңгеруі тиіс, екінші жағынан кіші және үлкендер үшін тартымды емес, зерттеу немесе бекіту үшін қажетті мәселелерді бөлу;
- Оқу материалы мазмұнының ерекшелігін ескере отырып, әр сынып үшін топтық және жеке сабақ түрлерін іріктеу.

1. Балалардың оқу іс-әрекетін педагогикаландыру принципі жоғары жастағы білім алушыларды оқу сабақтарын ұйымдастырушы ретінде дайындауды қамтамасыз ету болып табылады – оларға бірқатар педагогикалық функциялар беріледі, мысалы, үй тапсырмасын тексеру.

3. Өзара оқыту принципі білім алушылардың бір-біріне өзара әсер ету үдерісінде білім, іс-әрекет және қарым-қатынас тәсілдерін меңгеруге негізделген: әр білім алушы топ мүшесі ретінде өз жолдастарын үйрете отырып, мұғалім рөлін уақытша орындай алады.

4. Әр жастағы білім алушылардың өзара іс-қимылын реттеу принципі мұғалімнің әртүрлі жастағы ынтымақтастықты ұйымдастырудың әртүрлі нысандары мен әдістерін қолдануын көздейді.

5. Баланың психологиялық қорғалуын қамтамасыз ету принципі жас ерекшеліктерінің әртүрлі жастағы топтарын қалыптастыру кезінде, білім алушылардың тұлғааралық қарым-қатынасын, олардың психологиялық үйлесімділігін, қабілетін және өз позициясының тәуелсіздігін қорғауға дайындығын есепке алуды талап етеді.

6. Оқу сабағында білім алушылар құрамының жас ауқымындағы оптималдық принципі мұғалімнің сол немесе басқа жастағы білім алушыларды біріктірудің орындылығы туралы шешім қабылдауын көздейді. Білім алушылардың тиімді өзара әрекеттесуі үшін ұсынылатын жас диапазоны – 3-4 жылдан артық емес.

Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес:

- сыныптарды бір сынып-жиынтығына біріктіру және біріктіру кезінде әртүрлі жастағы білім алушылар саны 10 адамнан аспауы тиіс;
- сынып толымдылығы 3-10 адамнан және одан көп;
- үш немесе төрт сыныпты біріктіру кезінде оқу сабақтарын ұйымдастырудың жылжымалы кестесі қолданылады;

- бірінші сынып білім алушылары мен бітіруші сынып білім алушыларын бірлесіп оқытуға жол берілмейді;

- әртүрлі жастағы оқыту әдістемелерін қолдану кезінде екінші және үшінші сыныптарды; үшінші және төртінші сыныптарды немесе екінші және төртінші сыныптарды; бесінші және алтыншы сыныптарды, алтыншы және жетінші сыныптарды; жетінші және сегізінші сыныптарды біріктіруге жол беріледі.

Әртүрлі жастағы оқыту ұйымы күнтізбелік жоспарды жасау технологиясын анықтайды. Егер бұл әртүрлі пәндер болса, күнтізбелік жоспарлау қалыпты жоспарлауға жақын. Егер бір нүктелі болса, онда екі және одан да көп күнтізбелік жоспарды біртекті сабақтарды немесе сабақ фрагменттерін өткізу мүмкіндігін ескере отырып, параллель орналастыру ұсынылады.

Кейбір жағдайларда дербес жұмыс екі сыныпта бір уақытта жүргізілуі мүмкін.

Мысалы, қазақ тілі сабақтарында сөздік жұмыс ауызша және жазбаша түрде сыныптың барлық білім алушыларымен сабақтың жалпы элементі ретінде жүргізілуі мүмкін.

Әр сыныпқа арналған бағдарламада қарастырылған барлық сөздерді «Жануарлар мен құстар», «Еңбек құралдары мен машиналар», «Өріс, бақ, бақша және т. б.», «Мамандық атауы», «Отан» және т. б. тақырыптар бойынша топтастыру ұсынылады.

Сабақтың осы кезеңінде кейбір жұмыс түрлері ұсынылады:

1. Құстардың (жануарлардың, оқу заттарын) және т. б. атауларын атаңыз (жазыңыз).

2. Тақырыпқа сөздерді кім жазады?..?

3. Ортасында а сөзін жазыңыз.

4. Туыстық сөздер айтуынша жинақтаңыз

5. Бірінші буынды жоғалтты ...ра, ...ла, ...ға, ...сар, ...сық, ...шық және т.б.

6. Қандай сөз жазылған? Тақтада мұғалім сөз жазады және жабады. Оқу құралдарының атауларын есте сақтаңыз, оларды айтыңыз және 5-тен кем емес жазыңыз.

7. Мәтіннен сөздік сөздерді жазыңыз.

Тапсырмаларды орындау кезінде әр сынып өз сөздерін атайды (жазады).

Келесі ерекшелік балалардың өзіндік жұмысының көлеміне қарай мұғалімнің басқа сыныбымен жұмыс көлеміне байланысты. Мұғалімнің басшылығымен және бұл басшылықсыз білім алушылардың жұмысын кезектестіру қажеттілігі мұғалімге нақты, минут бойынша талап ететін оқу уақытын қатаң регламенттеуді, білім алушылардың тапсырманы орындауы үшін және өз түсініктемелері үшін қажетті уақытты есептеуді талап етеді.

Сабақ кестесін құрастырған кезде мұғалімдер санитарлық-эпидемиологиялық ережелерде көрсетілген талаптарды басшылыққа алады.

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспары негізінде (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің

2012 жылғы «8» қарашадағы № 500 бұйрығына 2-қосымша) және оқыту үдерісін ұйымдастыруға қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды ескере отырып, бір әдістемелік кестенің келесі нұсқасын ұсынуға болады (3-кесте).

3-кесте. ШЖМ-нің 3-4 сыныптары үшін бір нүктелік кестенің нұсқасы

Апта күні	№ сабақ	3-сынып	4-сынып
Дүйсенбі	1	Математика	Математика
	2	Қазақ тілі	Қазақ тілі
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	Орыс тілі (Я2)	Орыс тілі (Я2)
	5	Музыка	Музыка
Бейсенбі	1	Математика	Математика
	2	Қазақ тілі	Қазақ тілі
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	Жаратылыстану	Жаратылыстану
	5	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
Сәрсенбі	1	Қазақ тілі	Қазақ тілі
	2	Математика	Математика
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	Өзін-өзі тану	Өзін-өзі тану
	5	Жаратылыстану	Жаратылыстану
	6	Шет тілі	Шет тілі
Бейсенбі	1	Математика	Математика
	2	Қазақ тілі	Қазақ тілі
	3	Орыс тілі (Я2)	Орыс тілі (Я2)
	4	АКТ	АКТ
	5	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
Жұма	1	Математика	Математика
	2	Дүниетану	Дүниетану
	3	Шет тілі	Шет тілі
	4	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
	5	Көркем еңбек	Көркем еңбек

2-3 немесе 2-4 сыныптар үшін кесте жасалған жағдайда «таза» бір нүктелі кесте құру қиын болады, себебі 2 сыныпта апталық жүктеме көлемі 3 және 4 сыныптардан аз. Сондықтан аралас тәсілдердің нұсқаларын қолдануға болады (4-кесте).

Сабақ кестесі 2 және 4 сынып білім алушылары сабақты бір уақытта бастамайтынын көрсетеді. Мұғалімнің алғашқы бір-екі сабағы бір сынып білім алушыларымен жұмыс істейді. Бұл сабақтарда жаңа оқу материалын егжей-тегжейлі түсіндіру, практикалық тапсырмаларды шешу үшін теориялық білімді қолдана білуді қалыптастыру, ауызша жеке сұрау жүргізіледі.

2-ші немесе 3-ші сабаққа жиынтыққа кіретін басқа сынып балалары келеді және екі-үш сабақ мұғалім екі сыныптан бір уақытта айналысады.

4-кесте. 2-4 сыныптар үшін кесте нұсқасы

Апта күні	№ сабақ	2-сынып	4-сынып
Дүйсенбі	1	Математика	-
	2	Қазақ тілі	-
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	Өзін-өзі тану	Өзін-өзі тану
	5	-	Математика
	6	-	Жаратылыстану
	7	-	Көркем еңбек
Сейсенбі	1	Математика	-
	2	Қазақ тілі	-
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
	6	-	Қазақ тілі
	7	-	Математика
Сәрсенбі	1	Дүниетану	-
	2	Орыс тілі (Я2)	-
	3	Музыка	Музыка
	4	-	Орыс тілі (Я2)
	5	-	Математика
	6	-	Дүниетану
Бейсембі	1	Қазақ тілі	-
	2	Математика	-
	3	Әдебиеттік оқу	Әдебиеттік оқу
	4	дене шынықтыру	Дене шынықтыру
	5	-	Математика
	6	-	
Жұма	1	жаратылыстану	-
	2	Қазақ тілі	-
	3	Орыс тілі (Я2)	Орыс тілі (Я2)
	4	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
	5	-	жаратылыстану

Бір пәннің сабақтары емес, тіпті барлық пәннің сабақтары өзіндік жұмысты ұйымдастыру үшін бірдей мүмкіндік бермейді. Барлық сабақта нұсқаулықтар, алгоритмдер, ұйғарымдар, тірек схемалар және т.б. өзіндік жұмысты ұйымдастыруда маңызды рөл атқарады. Олар бойынша білім алушылар өз іс-әрекетінің дұрыстығын тексереді. Бұл материалдардың сапасы

танымдық қызметті басқарудың тиімділігіне тікелей қатысты болып келеді. Олар жеке карточкалар, схемалар, кестелер түрінде орындалады немесе тақтаға жалпы нұсқаулықтар ретінде жазылады. Әдетте мұғалімдер әр өзіндік жұмысқа алдын ала үлестіру материалдарын дайындайды. Олар міндетті түрде «тірек» болатын дайын үлгілер, тапсырмалар, пайымдаулар немесе түрлі әрекеттерді орындау мысалдары.

Мұғалімнің қолдауымен білім алушылар жаңа жұмыс түрін меңгеруді қажет етеді. Бұл жағдайда әдістеме жеке карточкаларда немесе тақтада ой қорыту жоспарларын (алгоритмдерін, нұсқаулықтарын) жазуды ұсынады.

Білім алушының қызығушылығы артады, егер ол жиі қателессе де, алдағы тапсырманы орындаудан қорықпайды. Осы мақсатта жеке тұлғаға бағытталған тапсырмалар қолданылады, бағдарламалы оқыту тәсілдері қолданылады. Қызығушылықты тұрақтандыру факторы барлық жұмыстарды міндетті түрде тексеру болып табылады. Осы мақсатта бақылаудың әртүрлі нысандарын пайдалануға болады.

Өз бетінше жұмыс өзін-өзі бақылауды кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім тапсырманы дұрыс орындау үлгісін дайындайды, оны ауыстыру тақтасының артқы жағына жазады немесе жұмыс аяқталғаннан кейін ілінген арнайы кесте дайындайды.

Өз кезегінде қатаң уақытша регламент мұғалімдерді сабақта қажетті барлық көрнекі құралдар мен оқу жазбаларын – өз бетінше жұмыс істеу үшін өте мұқият дайындауға міндеттейді.

Балалардың қызығушылығын қолдау және оқытудың жалпы тиімділігін қамтамасыз етудегі жауапты рөл оқулықтарға тиесілі. Шағын жинақты мектеп мұғалімі оқулықты мұқият оқып, оның логикасы мен құрылымымен танысуы керек. Содан кейін ол оқулықты өз сыныбына көрсетеді. Егер материал қолжетімді болса, түсінікті тілмен жазылған болса, балалардың ойлау ерекшеліктері ескерілсе, мұғалімнің жұмысы айтарлықтай жеңілдейді. Ол білім алушыларға өз бетінше жұмыс істеу үшін қандай параграфтар, тапсырмалар беру орынды екенін анықтайды. Өз бетінше жұмыс оқулықтар бойынша (қосымша түсініктемелері бар), баспа негізі бар дәптерлерде, жұмыс дәптерлерінде, тікелей карточкаларда (әсіресе 1-2 сынып білім алушылары үшін ыңғайлы) жүргізілуі мүмкін. Есептеу дағдыларын пысықтау үшін жазу үшін арнайы орын бөлінген карточкаларды пайдалану ыңғайлы (уақытты үнемдеу және жазуды жеңілдету мақсатында). Мысалы, кестеден тыс көбейту, бөлу тақырыбын және іс-әрекеттерді орындау тәртібі туралы ережені (3-сынып) зерделегеннен кейін, бірнеше нұсқадағы өзіндік жұмыс ұсынуға болады (Қосымшаны қараңыз).

Балаларға оқулықпен жұмыс істеуді жеңілдету үшін:

- қажет болған жағдайда оқулықта ұсынылған іс-әрекет реттілігін өзгерту қажет;

- тапсырмаларды орындау жөніндегі нұсқаулықтарға қысқаша қосымша түсініктемелер енгізу;

- білім алушылар үйренген алгоритмдік талаптармен нұсқауларды толықтыру, мысалы, «осылай жаса», «осылай жазып ал» және т. б.

Нұсқаулықтар кейде талап ететіндей айқын немесе қысқа емес, түсінікті болуы керек. Мұғалім сынып білім алушыларының дайындық деңгейі мен мүмкіндіктеріне қарай нұсқаулықты кеңейте немесе қысқарта алады.

Мұғалімнің сабаққа дайындығы – жеке шығармашылық үдеріс. Сабаққа дайындала отырып, мұғалім:

- оқу бағдарламасын тағы да қарап, оқу пәнінің жүйесі мен құрылымындағы нақты сабақтың орнын анықтау керек;

- оқулықтағы сабақ материалының бағдарлама талаптарына, білім алушылардың мүмкіндіктеріне, нақты шарттарға сәйкестігін зерттеу;

- альтернативті және қосымша әдебиеттерді оқу;

- жаңа әдістемелік идеялармен танысу;

- болашақ сабақтың дидактикалық құралдарының толықтығына қамқорлық жасау;

- өз қолындағы жұмыс әдістері мен тәсілдерін талдау, оңтайлы және ең жақсы үйлесімде таңдау;

- әр сыныптағы сабақтың әр минутын жоспарлау, мұғалімнің басшылығымен жұмыс қайда орындалатынын, білім алушылар өз бетінше тапсырмаларды қайда және қашан орындайтынын белгілеу;

- ертеңгі сабақ кезінде өз сыныбын елестету: білім алушылар не істейді, олар қай тапсырманы орындағанда қиналуы мүмкін және физкультпаузаны қай кезде жасауға тура келеді;

- білім алушыларға танымдық еңбек қиындықтарын қалай жеңілдету керектігін тағы да ойластыру керек;

- оқытылатын материалдың тәрбиелік мүмкіндіктерін анықтап, міндетті түрде сабақ барысында тәрбиелік міндеттерді шешуге тырысу;

- жеке тұлғаға бағытталған оқыту мен тәрбиелеуді қалай жүзеге асыру керектігін ойластыру;

- өз ойын қағазға түсіру, оны жоспар түрінде немесе одан да кеңірек мазмұнын баяндай отырып сабақтың жоспар-конспектісі ретінде көрсету.

Шағын жинақты мектептегі сабақтардың ерекшелігі тарату материалдарының барлық түрлерін кеңінен қолдану болып табылады. Бұл ерекшелік сағат сайын өзіндік жұмыс жүргізу қажеттілігінен туындап отыр.

Өзіндік жұмыстың мазмұны мен сипаты нақты сабақтың міндеттерімен және бүкіл тақырыпты зерттеудің мақсатымен анықталады, бұл ретте мазмұны күшпен, ал іс-әрекет сипаты әртүрлі болуы тиіс, материалды меңгеруде қабылдау мен есте сақтаудың (есту, көру, қозғалыс) түрлері қамтылуы тиіс. Өз бетінше жұмыс мазмұнында қиындықтарды біртіндеп ұлғайтқан маңызды. Тапсырмалардың мазмұны білім алушыларға қолжетімді болуы тиіс. Бұл тапсырманың тұжырымдалуы анық, қысқа, балаға түсінікті, тапсырманың сипаты білім алушының оны орындау үшін қажетті атқарушылық операцияларға, іскерліктер мен дағдыларға ие екенін білдіреді. Сабақтың нақты міндеттеріне, білім алушылардың дайындығына, оқыту құралдарының болуына байланысты өзіндік жұмыс оқу материалын меңгерудің әртүрлі кезеңдерінде жүргізілуі мүмкін:

- жаңа тақырыпты қабылдауға дайындық кезінде;
- жаңа технологиямен танысу кезінде;
- іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру және жетілдіру кезінде;
- бақылау кезінде және игерілген материалды қайталау кезінде.

Сонымен, өзіндік жұмыс оқу үдерісінің органикалық бөлігі болып табылады, сондықтан оны өткізу әдістемесі ең алдымен сабақтың міндеттерімен, белгілі бір ұғымдарды қалыптастыру ерекшеліктерімен, білім алушылардың дайындығымен анықталады. Өз бетінше жұмысты жоспарлай отырып, мұғалім келесілерді анықтайды: сабақтың қай кезеңінде әр сыныптағы өз бетінше жұмыс неғұрлым орынды, материалды осы деңгейде меңгеру барысында білім алушылардан нені талап етуге болады, тапсырманың сипаты мен нысаны қандай болуы тиіс.

Бастауыш мектепте үй жұмысына да көп көңіл бөлінеді. Үй жұмысы білім алушыларды өз міндеттеріне адал қарауға, еңбекқорлыққа, жауапкершілікке, өзін бақылай білуге, қиындықтарды жеңуге үйретеді; өз білімін жетілдіруге дайындайды және еңбекті ұйымдастырудың бастапқы дағдыларын қалыптастырады. Бірақ үй жұмысы сабақты алмастырмауы керек. Ол оны толықтыруы тиіс. Үй жұмысының сипаты мен көлемі нақты сабақта орындалған және келесі сабақтарға жоспарланған жұмыстың сипаты мен көлемімен анықталады. Бұл ретте үй жұмысының көлемі оны орындауға арналған уақыт нормаларымен реттеледі (1 сынып – үй тапсырмасынсыз; 2 сынып – 1,5 сағатқа дейін; 3-4 сынып – барлық үй тапсырмаларына 2 сағатқа дейін). Үй жұмысының жүйелілігі міндетті түрде талап етіледі. Егер күн сайын үйге тапсырма алмаса, кіші мектеп жасындағы балаларда күнделікті үйдегі оқу еңбегі туралы түсінік қалыптаспайды. Кейбір мектептерде болып жатқан «сіз бүгін сабақта жақсы жұмыс жасадыңыз, сондықтан үй тапсырмасын алмаңыз» деген сөздер балаға үлкен тәрбиелік зиян келтіреді. Үй жұмысы қиындық

дәрежесі бойынша сабақта орындалған жұмыстан аспауы тиіс. Жалпы алғанда, үй тапсырмаларының жүйесі әрбір тапсырма немесе тапсырмалар тобы белгілі бір нақты білімділікті қалыптастыратындай немесе бекітетіндей, тереңдететіндей, ал тапсырманың өнімді, конструктивтік және шығармашылық түрлерінің үйлесуі білім алушылардың оқу материалын жан-жақты меңгеруін және олардың дамуын қамтамасыз ететіндей етіп құрылуы тиіс.

Әртүрлі сабақтарда әртүрлі өзіндік жұмыстардың көмегімен білім алушылар білім, білік және дағды қалыптастыра алады. Бұл жұмыстардың барлығы белгілі бір жүйелі түрде ұйымдастырылған кезде ғана оң нәтиже береді. Өзіндік жұмыстар жүйесі деп біз, ең алдымен, өзара байланысты, бір-бірін өзара негіздейтін, бірі екіншісінен қисынды туындайтын және жалпы міндеттерге бағынышты жұмыс түрлерінің жиынтығын түсінеміз.

Кез келген жүйе белгілі бір талаптар мен қағидаттарды қанағаттандыруы тиіс. Олай болмаған жағдайда бұл жүйе емес, кездейсоқ фактілер, объектілер, заттар мен құбылыстар жиынтығы болады.

Өзіндік жұмыстар жүйесін құру кезінде негізгі дидактикалық талаптар ретінде мыналар ұсынылды:

1. Өзіндік жұмыс жүйесі негізгі дидактикалық міндеттерді шешуге – білім алушылардың терең және сапалы білім алуына, олардың танымдық қабілеттерін дамытуға, өз бетінше білім алу, кеңейту және тереңдету, оларды тәжірибеде қолдану білігін қалыптастыруға ықпал етуі тиіс.

2. Жүйе дидактиканың негізгі принциптерін, ең алдымен, қолжетімділік пен жүйелілік принциптерін, теорияның практикамен байланысын, саналы және шығармашылық белсенділікті, жоғары ғылыми деңгейде оқыту принципін қанағаттандыруы тиіс.

3. Жүйеге кіретін жұмыстар білім алушылардың әртүрлі біліктері мен дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз ету үшін оқу мақсаты мен мазмұны бойынша әртүрлі болуы тиіс.

4. Үй және сынып жұмыстарын орындау жүйелілігі алдыңғы сабақтарға жалғасып, кейінгілерді орындау үшін негіз болуы қажет. Бұл жағдайда жекелеген жұмыстар арасында тек «жақын» ғана емес, «алыс» байланыс қамтамасыз етіледі. Бұл міндетті шешудің табысы мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне ғана емес, сонымен қатар жүйедегі әрбір жеке жұмыстың мәні мен орнын қалай түсінуіне, білім алушылардың танымдық қабілеттерін, олардың ойлауын және басқа да қасиеттерін дамытуға байланысты.

Алайда тек жүйе білім алушылардың білімін, ептілігін және дағдыларын қалыптастыру бойынша мұғалімнің жұмысының табысты болуын қамтамасыз ете алмайды. Ол үшін педагог өз бетінше жұмыс тиімділігін қамтамасыз етуге

болатын негізгі қағидаларды, сондай-ақ жеке өзіндік жұмыс түрлерін басқару әдістемесін білуі тиіс.

Егер оқу үдерісінің құрамдас, органикалық элементтерінің бірі болып табылса және сабақ сайын арнайы уақыт бөлінген жағдайда, кездейсоқ және эпизодты түрде емес, жоспарлы және жүйелі түрде жүргізілсе, өзіндік жұмыстың тиімділігіне қол жеткізуге болады.

Тек бұл жағдайда білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеуінің әртүрлі түрлерін орындауда тұрақты біліктері мен дағдылары қалыптасады және оны орындау қарқыны артады.

Өзіндік жұмыс түрлерін іріктеу кезінде, оның көлемі мен мазмұнын анықтау кезінде оқытудың барлық үдерісіндегі сияқты дидактиканың негізгі принциптерін басшылыққа алған жөн. Қолжетімділік және жүйелеу принципі, теорияның практикамен байланысы, қиындықтардың өсуіндегі біртіндеп өсу принципі, шығармашылық белсенділік принципі, сондай-ақ білім алушыларға саралап қарау принципі аса маңызды.

Бұл қағидаттарды өзіндік жұмыс басшылығына қолдану мынадай ерекшеліктерге ие:

1. Өзіндік жұмыс мақсатты сипатта болуы тиіс. Бұған жұмыс мақсатының айқын тұжырымымен қол жеткізіледі. Мұғалімнің міндеті білім алушылардың жұмысқа деген қызығушылығын және оны мүмкіндігінше жақсы орындауға ұмтылысын тудыратын тапсырманың мазмұнын табу болып табылады. Білім алушылар тапсырманың неден жасалғанын және оның орындалуы қалай тексерілетіндігін анық көрсетуі тиіс. Бұл білім алушылардың жұмысына саналы, мақсатты сипат береді және оның табысты орындалуына ықпал етеді.

Көрсетілген талаптарды жете бағаламау білім алушылардың жұмыс мақсатын түсінбей, оны орындау барысында мұғалімнің бірнеше рет түсініктеме беруіне мәжбүрлейді. Осының бәрі уақыттың ұтымсыз жұмсалуына және білім алушылардың жұмыста дербестік деңгейінің төмендеуіне әкеледі.

2. Өзіндік жұмыс шын мәнінде дербес болуы керек және оны орындау кезінде білім алушыны қарқынды жұмыс істеуге ұмтылуы керек. Бірақ бұл жерде шектен шығуға болмайды: оқытудың әрбір кезеңінде ұсынылатын өзіндік жұмыстың мазмұны мен көлемі білім алушылар үшін қолайлы болуы тиіс, ал білім алушылардың өздері - теориялық және іс жүзінде өзіндік жұмысты орындауға дайын болуы тиіс.

3. Өзіндік жұмысты игерудің басында оның қарапайым дағдыларын қалыптастыру қажет (схемалар мен сызбаларды, қарапайым өлшеулерді орындау, күрделі емес есептер мен т. б. шешу). Бұл жағдайда білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеу алдында нақты түсіндірмелермен,

тақтадағы жазбалармен сүйемелденетін мұғаліммен жұмыс істеу тәсілдерін көрсету керек.

Мұғалім жұмысының тәсілдерін көрсеткеннен кейін білім алушылардың орындаған өзіндік жұмысы соған ұқсас сипатта болады. Ол шынайы дербестікті дамытпайды, бірақ білім алушылар оқу немесе өндірістік сипаттағы міндеттерді шешудің өз әдістерін әзірлеуге және қолдануға қабілетті болатын неғұрлым күрделі дағдылар мен іскерлікті, дербестіктің неғұрлым жоғары түрін қалыптастыру үшін маңызды.

4. Өз бетінше жұмыс істеу үшін орындалуы дайын үлгі мен шаблон бойынша әрекет етуге жол бермейтін, жаңа жағдайда білімді қолдануды талап ететін тапсырмаларды ұсыну қажет. Тек осы жағдайда ғана өзіндік жұмыс білім алушылардың ынтасы мен танымдық қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

5. Өзіндік жұмысты ұйымдастыруда түрлі білім алушылардың білімін, іскерлігін және дағдыларын меңгеру үшін талап ететінін уақыт көлемі әртүрлі болатынын ескеру қажет. Мұны әрбір білім алушыға жеке қарау арқылы жүзеге асыруға болады.

Жалпы сынып және жекелеген білім алушылардың жұмыс барысын бақылай отырып, мұғалім тапсырманы сәтті орындаған адамдарды неғұрлым күрделі орындауға уақытында ауыстыруы тиіс. Кейбір білім алушыларға жаттығу жаттығулар санын барынша азайтуға болады. Басқаларына жаңа ереже немесе жаңа заңды меңгеріп, оны оқу міндеттерін шешуге өз бетінше қолдануды үйренуі үшін түрлі нұсқаларда осындай жаттығуларды едәуір көбірек беру керек. Білім алушылардың мұндай тобын неғұрлым күрделі тапсырмаларды орындауға ауыстыру уақытылы болуы тиіс. Бұл жерде білім алушыларды жаңа машықтар мен дағдыларды меңгеруде шамадан тыс ұзақ «бір орында ұстау» немес тым асықтыру сияқты әрекеттер зиянды.

6. Өз бетінше жұмыс істеуге ұсынылған тапсырмалар білім алушылардың қызығушылығын тудыруы керек. Ол ұсынылған міндеттердің ерекшелігімен өзгешеленді және олардың мазмұнын ашу арқылы қол жеткізіледі. Білім алушылар өз бетінше жұмыс істеуге үлкен қызығушылық танытады, оларды орындау барысында олар заттар мен құбылыстарды зерттейді.

7. Білім алушылардың өзіндік жұмыстарын оқу үдерісіне жоспарлы және жүйелі түрде енгізу қажет. Тек осындай жағдайда ғана олардың шеберлігі пен дағдылары қалыптасады.

Өз бетінше жұмыс істеу дағдылары оқу шеберханаларында өткізілген сабақта неғұрлым тиімді қалыптасады.

8. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру кезінде білім алушының білім, білік және дағдысын қалыптастыру үшін мұғалімнің материалды баяндауын жоспарлы және жүйелі түрде жүзеге асыру қажет. Бұл істе білім алушыларға

өзіндік жұмысты шамадан тыс беру бағдарламалық материалды оқыту жылдамдығын және жаңа тақырыпты меңгеру барысын баяулатады.

9. Білім алушылардың кез келген түрдегі өзіндік жұмыстарын орындаған кезде жетекші рөл мұғалімге тиесілі болуы тиіс. Мұғалім өз бетінше жұмыс жүйесін, оларды оқу үдерісіне жоспарлы түрде қосуды ойлайды. Ол әрбір өзіндік жұмыстың мақсатын, мазмұнын және көлемін, оның сабақта өтетін орнын, әртүрлі өзіндік жұмыс түрлерін оқыту әдістерін анықтайды. Ол білім алушыларды өзін-өзі бақылау әдістеріне үйретеді және сапаны бақылауды жүзеге асырады, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін зерделейді және оларды өзіндік жұмысты ұйымдастыруда ескереді.

Осылайша, білім алушылардың өзіндік жұмысы деп білім алушылардың тапсырмасы бойынша және мұғалімнің бақылауымен, бірақ ол үшін арнайы берілген уақытта оның тікелей қатысуынсыз орындалатын жұмысты түсінеміз. Бұл ретте білім алушылар саналы түрде қойылған мақсатқа қол жеткізуге ұмтылады, өзінің ақыл-ой, күш-жігерін пайдалана отырып және қандай да бір нысанда (ауызша жауап, графикалық құрылыс, тәжірибені сипаттау, есептер және т.б.) ақыл-ой және физикалық іс-әрекеттердің нәтижесін көрсетеді.

Өз бетінше жұмыс білім алушылардың мұғалім ұсынған тапсырмаларды орындаудың ең тиімді тәсілдерін іздестірумен, жұмыс нәтижелерін талдаумен байланысты белсенді ақыл-ой әрекеттерін болжайды.

Оқу үдерісінде білім алушылардың өзіндік жұмысының көптеген түрлері қолданылады, олардың көмегімен олар өз бетінше білім, білік және дағды қалыптастыра алады. Оқу үдерісінде қолданылатын өзіндік жұмыстың барлық түрлерін әртүрлі белгілер бойынша жіктеуге болады: дидактикалық мақсат бойынша, білім алушылардың оқу іс-әрекетінің сипаты бойынша, мазмұны бойынша, дербестік дәрежесі және білім алушылардың шығармашылық элементі бойынша және т. б.

Дидактикалық мақсат бойынша өзіндік жұмыстың барлық түрлерін бес топқа бөлуге болады:

- 1) жаңа білім алу, өз бетінше білім алу дағдысын меңгеру;
- 2) білімді бекіту және нақтылау;
- 3) оқу және практикалық міндеттерді шешуде білімді қолдана білуді қалыптастыру;
- 4) практикалық сипаттағы іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру;
- 5) қиын жағдайда шығармашылық сипатты қалыптастыру, білімді қолдана білу.

Аталған топтардың әрқайсысы өз бетінше жұмыс жасаудың бірнеше түрін қамтиды, өйткені бір дидактикалық міндетті шешу әртүрлі тәсілдермен жүзеге асырылуы мүмкін. Аталған топтар өзара тығыз байланысты. Бұл

байланыста жұмыстың бір түрі әртүрлі дидактикалық тапсырмаларды шешу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Мысалы, эксперименталды, практикалық жұмыстардың көмегімен шеберлік пен дағдыларды меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар жаңа білім алу мен бұрын алған білімдерін қолдана білу дағдысына қол жеткізіледі.

Негізгі дидактикалық мақсат бойынша жіктеу кезінде жұмыстың мазмұнын қарастырайық.

1. Жаңа білім алу және өз бетінше білім алу іскерлігін меңгеру оқулықпен жұмыс істеу, бақылаулар мен тәжірибелерді орындау, аналитикалық-есептеу сипатындағы жұмыстар негізінде жүзеге асырылады.

2. Білімді бекіту және нақтылау түсініктердің белгілерін анықтау, оларды шектеу, елеулі белгілерден бөлу бойынша жаттығулардың арнайы жүйесінің көмегімен жүзеге асырылады.

3. Білімді практикада қолдана білуді өңдеу әртүрлі түрдегі есептерді шешу, жалпы түрдегі есептерді шешу, эксперименттік жұмыстар және т. б. көмегімен жүзеге асырылады.

4. Шығармашылық сипаттағы іскерлікті қалыптастыруға шығармалар, рефераттар жазу кезінде, баяндамаларды, тапсырмаларды шешуде міндеттерді шешудің жаңа тәсілдерін, тәжірибенің жаңа нұсқаларын және т.б. іздеу кезінде қол жеткізіледі.

5. Сабақта білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру.

Оқу материалының мазмұнын білім алушылар оқу іс-әрекеті барысында меңгереді. Оқу нәтижесі қызмет түріне байланысты. Білім алушылардың өз қызметіне деген қарым-қатынасы мұғалімнің оқу қызметін қалай ұйымдастыратындығы жағынан анықталады. Оқуға деген қызығушылықтың төмендеуі көбінесе мұғалімнің іс-әрекетіне байланысты. Мысалы, білім алушылардың шамадан тыс жүктелуін тудыратын оқу материалының мазмұнын дұрыс іріктемеу; мұғалімнің оқытудың қазіргі заманғы әдістерін және олардың оңтайлы үйлесімін меңгермеуі; білім алушылармен қарым-қатынас құру және білім алушылардың бір-бірімен қарым-қатынасын ұйымдастыру; мұғалім тұлғасының ерекшеліктері.

Педагогика тарихында танымдық үдерісті ұйымдастыруға қойылатын барлық талаптарға жауап беретін білім берудің мінсіз жүйесін құруға бірнеше рет әрекет жасалды.

Бірақ біздің ойымызша, ең табысты оқыту жүйесі болып табылады. Ол ХХ ғ. басында дәстүрлі классикалық-оқу жүйесінде балалардың жеке ерекшеліктерін есепке алудың объективті қажеттілігі ретінде қарастырылады. Ғасыр басында ол үш бағытта дамыды:

- оқу қызметінің жеке тәртібін ұйымдастыру;

- білім алушылардың жеке тәртібі мен мазмұнын топтық жұмыспен ұштастыру;

- арнайы әзірленген оқу материалдары бойынша жеке жұмысты ұйымдастыру.

Бірінші бағыт «Дальтон-жоспарда» өз дамуын тапты: оқу материалының жылдық көлемі күнделікті тапсырмалардан тұратын «мердігерлерге» бөлінді. Білім алушы мұғаліммен белгіленген уақытта белгілі бір материалды өз бетінше оқу туралы «шарт» жасады.

Материал пәндік кабинет-зертханаларда зерттелді, онда ол осы пән бойынша мұғалімнен кеңес ала алады. «Дальтон-жоспар» білім алушыларды дербестікке үйретіп, бастаманы дамытып, өзіне алған міндеттемелері үшін жауапкершілікті дамытып, тапсырмаларды орындаудың тиімді тәсілдерін іздеуге итермелейді.

Екінші бағыт-жеке тәртіп пен мазмұнның білім алушылардың топтық жұмысымен үйлесуі – «Говард-жоспарда» және «Йен-жоспарда» көрініс тапты. Жүйенің негізгі ережелері: бір жастағы сыныптардың орнына – құрамы бойынша өзгеретін әртүрлі жастағы топтар; сабақ кестесі, оқу пәндерін таңдау әр баланың мүдделеріне байланысты; оқу материалы «бөлімдерге» бөлінді, оларды зерттеу, негізінен, кіші топта өзара көмек көрсетумен бірге жеке дербес жұмыс арқылы жүргізіледі (4-5 адам.); бір мұғалім әртүрлі топтарда түрлі жұмыспен айналыса алады.

Үшінші бағытты бағдарламалы оқыту түрі деп санауға болады. Ол негізгі «академиялық» пәндер бойынша сынып-сабақ жүйесінен алшақтықты білдіреді; осы пәндерді арнайы дайындалған оқу құралдары бойынша өз бетінше зерделеу; бұл материалдар әр білім алушы үшін жеке қарқынмен пысықталды; жеке жұмыс күнінің бірінші жартысында жүргізілді; оқыту білім алушының қойылған міндеттерге жақындау дәрежесін анықтайтын диагностикалық тестілеумен сүйемелденді және қосымша материалдарды енгізу қажеттілігін анықтады.; жұмыс күнінің екінші жартысында ұжымдық еңбекке үйрету үшін білім алушылардың топтық қызметі ұйымдастырылды.

Біздің заманымызда сынып-сабақ жүйесі қолданылады, ол білім алушылардың жасы мен білім жағдайына сәйкес сыныптарға топтастыруды көздейді, негізгі ұйымдастыру құрылымы сабақ болып табылады; әр сыныпта білім беру мазмұны оқу жоспарлары мен бағдарламаларымен анықталады; оқу жоспары негізінде сабақ кестесі құрылады. Бұл жүйенің маңызды элементі мұғалімнің оқу жұмысын жоспарлауы болып табылады. Жоспарлаудың 2 түрі бар:

1) перспективалы – тақырыптық жоспарларда жүзеге асырылады, сабақтар, зертханалық жұмыстар, экскурсиялар тақырыптары анықталады,

жазбаша бақылау жұмыстары, қорытынды-қайталау және сынақ сабақтары белгіленеді. Тақырыпты зерттеуге бөлінген оқу сағаттарының саны анықталады, алайда бұл жоспарлар нақтыланбайды.

2) ағымдағы – жоспар мен жеке сабақтарды әзірлеуде іске асады. Сабақ мазмұнын әзірлей отырып, мұғалім әңгімелесудің, әңгіменің, дәрістің қысқаша жоспарын ұсынады; білім алушыға сұрақтар, өз бетінше жұмыс істеуге тапсырмалар құрастырады, жаттығулар нөмірлерін көрсетеді, білімді тексеру тәсілдерін анықтайды.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыруда оқу материалының топтамасы маңызды рөл атқарады, өйткені оның көмегімен біз оқу мазмұнының ақпаратын түсіреміз. Егер ақпарат білім алушының қажеттіліктерін қанағаттандырса және эмоционалдық қайта өңдеуге ұшыраса, онда ол келесі қызметке серпін алады. Бұл үшін оқу материалының мазмұны білім алушыға қолжетімді болуы керек, оның білімдерінен шығуы керек және балалардың өмірлік тәжірибесіне сүйенуі керек, бірақ сонымен бірге материал жеткілікті күрделі және қиын болуы керек.

Алайда, білім алушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетін табысты ұйымдастыру міндеттерді шешу тәсіліне байланысты екенін атап өту керек. Олардың кейбірін қарастырайық.

Міндеттерді пайдалану практикасын талдау оларды шешуді ұйымдастырудың ең көп таралған тәсілі, оқу мақсатын тұжырымдамай, әрекет шешім іздеуге және қажетті жауап алуға жеткенде және шешу үдерісі аяқталатын жағдайда, міндеттерді шешудің барынша кең тараған тәсілі болып табылатынын көрсетті.

Тек мұғалімдердің аз ғана бөлігі әрқашан тапсырмаларды шешу мақсатын қалыптастыратынын көрсетеді. Кейбір мұғалімдер тек өздері ғана емес, сонымен қатар оған білім алушыларды да тартады, өйткені бұл тапсырманы жақсы түсінуге, оны саналы түрде шешуге, оның мақсатын түсінуге мүмкіндік береді, осылайша оны жақсы меңгеруге жағдай жасайды. Бұл әдіс мақсатты талап тәсілі деп аталады.

Сайып келгенде, мұғалімдердің елеусіз бөлігі міндетті шешу мақсатын тұжырымдап қана қоймай, оны шешу үдерісін мәселені шешу, мақсаттарды жүзеге асыру үдерісі ретінде құрады және шешімнен кейін білім алушылармен мәселенің қалай шешілгенін талқылайды, шешу мақсаты жүзеге асырылады. Бұл әдіс оқу-проблемалық деп аталады. Осылайша, деректер міндетті шешу мақсатын тұжырымдау ғана жеткіліксіз екенін, белгілі бір проблеманы шешу үдерісі ретінде барлық шешу үдерісін құру қажеттігін көрсетеді. Сондықтан, егер біз өз бетінше танымдық іс-әрекеттің ішкі уәждерін қалыптастырудың ең тиімді жолын табқымыз келсе, мұғалімдердің педагогикалық тәжірибесін талдау, бұл жол оқытудың оқу-проблемалы тәсілін қолданумен байланысты

екенін көрсетеді. Психологтар оқу қызметін зерттеді және әрбір дербес бөлімді немесе оқу бағдарламасының тақырыбын оқыту келесі үш негізгі кезеңнен тұруы тиіс деп анықтады:

1) кіріспе уәждік кезең.

Бұл кезеңде білім алушылар алдағы оқу тақырыбын зерделеудің негізгі мақсатын, оның жалпы білім берудегі орны мен рөлін, оның практикалық және теориялық маңызын ұғынуы тиіс. Қажетті жағдайларда, мұғалім бұрын өткен материалдың қандай білімі мен іскерліктері осы тақырыпты оқыған кезде ерекше қажет екендігін көрсетеді. Содан кейін мұғалім тақырыпты оқытуға қанша сабақ бөлінгенін, оны аяқтаудың болжамды мерзімдерін хабарлайды және тақырыптың негізгі элементтерін, яғни осы тақырыпты оқып-үйрену нәтижесінде білім алушылар меңгеруі тиіс білім, білік және дағдыларды атап көрсетеді.

2) операциялық-танымдық кезең.

Бұл кезеңде білім алушылар осы тақырыптың мазмұнына кіретін білімді меңгереді, сонымен қатар оқу жұмысының әртүрлі түрлері мен формалары: әңгіме немесе дәріс, ұғымды түсіну бойынша фронтальды жұмыс қолданылады. Оқу материалын меңгеру, тапсырмаларды шешу, тәжірибе мен эксперименттерді өткізу бойынша ұжымдық жұмыс,, тапсырмаларды шешу бойынша жеке жұмыс және т. б.

Оқу материалын баяндауды, негізінен, мұғалім жүргізеді, бірақ білім алушылардың өсуіне қарай, оқу материалының бір бөлігін баяндамашы баяндау үшін немесе жеке оқыту және оқулық бойынша пысықтау үшін береді.

3) рефлексиялық-бағалау кезеңі.

Мұнда осы тақырып бойынша оқытылған жұмыстарды қорытындылау және қорытынды шығару жүргізіледі. Бұл ретте осы кезеңнің басты мақсаты – білім алушылардың рефлексивті қызметін (өзін-өзі талдау), жалпылау қабілетін дамыту және өзін-өзі бағалауды қалыптастыру. Өткен материалды жалпылау үшін әртүрлі әдістер қолданылуы мүмкін: жалпылама сабақтар, білім алушылардың баяндамалары, топтар бойынша жалпылама схемалар құру.

Тәжірибе көрсетіп отырғандай, осы жүйедегі мұғалім үшін ең қиын сынып ұжымының дербес қызметін ұйымдастыруды, біртіндеп білім алушыларға өз қызметтері мен рөлдерін беріп, білім алушылардың өзіндік жұмысына басшылық етуді үйренеді. Егер бұл жүйені бірінші сыныптан бастап енгізсе, онда білім алушылар оны тез үйренеді және олар үшін үйреншікті болып, білім алушылар жұмыс нәтижелерін толық көлемде сезіне алады. Осылайша, білім алушылардың болашақта осындай сезімдерді бастан өткеруге бейімділігі қалыптасады, бұл шығармашылық, таным, табанды өз бетінше оқу барысында қажеттіліктің пайда болуына әкеледі.

Өз бетінше жұмыс пән бойынша білім алушылардың білім тереңдігіне және беріктігіне, олардың танымдық қабілеттерін дамытуға, жаңа материалды меңгеру қарқынына айтарлықтай әсер етеді.

Көптеген мектеп мұғалімдерінің практикалық тәжірибесі:

1. Жүйелі түрде жүргізілетін өзіндік жұмыс (тапсырмаларды шешу, бақылаулар мен тәжірибелерді орындау бойынша оқулықпен) оны дұрыс ұйымдастырғанда мұғалімнің дайын білімді хабарлауы кезінде алатындармен салыстырғанда білім алушылардың терең және берік білім алуына ықпал етеді.

2. Білім алушылардың дидактикалық мақсаты мен мазмұны бойынша әртүрлі өзіндік жұмыстардың орындалуын ұйымдастыру олардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

3. Өзіндік жұмыстарды жүргізудің мұқият ойластырылған әдістемесінде білім алушылардың практикалық сипаттағы іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру қарқыны жеделдетіледі, ал бұл өз кезегінде танымдық іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға оң әсер етеді.

4. Уақыт өте келе сабақта өзіндік жұмысты жүйелі ұйымдастыру және оны үй жұмысының әртүрлі түрлерімен ұштастыру кезінде білім алушылардың өзіндік жұмысының тұрақты дағдылары қалыптасады. Нәтижесінде, көлемі мен дәрежесі бойынша бірдей жұмыстарды орындау үшін білім алушылар дербес жұмысы мүлдем ұйымдастырылмаған немесе тұрақсыз жүргізілетін сыныптармен салыстырғанда аз уақыт жұмсайды. Бұл бағдарламалық материалды зерттеу қарқынын біртіндеп арттыруға, тапсырмаларды шешуге, эксперименталды жұмыстарды және шығармашылық сипаттағы басқа да жұмыстарды орындауға уақытты ұлғайтуға мүмкіндік береді.

Мектеп білім алушыларға тек әрі қарай оқу үшін ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамға бейімделу үшін қажетті білім береді. Сондықтан білім алушылардың білім сапасын және оқытудың ғылыми деңгейін арттыру және олардың шамадан тыс жүктелуін жеңу пайдалы. Осы талаптарға сәйкес оқыту деңгейін көтеру, оны өскелең ұрпаққа әлемнің қазіргі заманғы ғылыми бейнесін, сондай-ақ ғылымды практикалық қолдану туралы білімді қалыптастыруға бағыттау қажет. Пән теориясы білім алушылардың оң қабілеттерін дамытуға және олардың практикалық дайындығына көп жағдайда ықпал етуі қажет.

Бұл құралдар жиынтығы: білім беру мазмұнын жетілдіру, оқулықтар мен басқа да оқыту құралдарының сапасын жақсарту, проблемалық негізінде оқу үдерісінде білім алушылардың эвристикалық қызметін дамыту, ағымдағы зертханалық экспериментті және шығармашылық сипаттағы соңғы физикалық практикумды дамыту.

Осы мәселені қарастыру барысында білім алушының өзіндік жұмысын тиімді ұйымдастыру үшін мұғалім білім алушының танымдық үдерісін жоспарлай білуі және міндеттерді шешу тәсілін дұрыс таңдай білуі тиіс екені анықталды, бұл ретте оқу материалын іріктеуге үлкен мән беріледі.

Оқыту сапасын арттыру сабақта сабақтарды ұйымдастыру әдістемесін жетілдірумен тығыз байланысты.

Оқыту сапасын арттыру үшін білім алушылардың танымдық ынтасын, пәнге деген қызығушылығын дамыту ерекше маңызға ие. Білім алушылар ұсынылған материалды зерттеудің мәні қандай екенін түсінуі керек. Сонымен қатар, заманауи білім алушылар оқу іс-әрекетінің қызықты болуын, талаптарының қанағаттануын талап етуге құқылы. Ол үшін педагог өзіндік жұмыстың ерекшеліктерін қызмет түрі ретінде, оның оқыту жүйесіндегі орнын нақты түсінуі, сондай-ақ оның ерекшеліктерін әртүрлі факторларға (сынып дайындығына, қойылған мақсаттарға, сабақтың және т.б. кезеңіне) байланысты нақты анықтауы тиіс. Бұл ретте мұндай жұмыстың мақсатын нақты тұжырымдау және білім алушылар тарапынан оларды түсініп қана қоймай, өз бетінше іздеу арқылы оларға қол жеткізу дағдысын дамыту маңызды. Бұл ретте өзіндік жұмыс көлемі, оның тәсілдері, технологиялары мен әдістері оқу сатысына байланысты айырмашылықтарға ие (бастауыш мектеп, негізгі орта мектеп, жалпы орта мектеп).

2 Бастауыш мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар

Адамның жаңа типінің қалыптасуы көбінесе қоршаған әлем құбылыстарын танудағы өзіндік дамуына, тіршілік ету үдерісінде туындайтын міндеттерді шешудің әртүрлі нұсқаларын өз бетінше таба білуге, алған білімдерін тәжірибеде қолдануына байланысты.

Осыған байланысты оқытудың бастапқы кезеңінде білім алушылардың танымдық дербестігін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінуі тиіс, өйткені бастауыш мектеп жасы – тұлғаның қасиеттері қарқынды қалыптасатын кезең, баланың бірегейлігі мен өзіндік ерекшелігін ашуға, оның танымдық қабілеттерін, субъектілік тәжірибесін дамытуға негіз қаланады. Бастауыш мектеп деңгейінде білім алушылардың өзіндік жұмысы материалды бекіту деңгейінде кеңінен қолданылады. Бұл ретте өзіндік жұмыс тапсырмаларында шығармашылық элементтері болуы үшін оларды саналы түрде орындалуға қол жеткізу маңызды.

Бастауыш мектеп деңгейінде білім мазмұнын жаңарту шеңберіндегі өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты – балаларды ойлауға, талдауға, қорытуға, зерттеуге үйрету, сондықтан дәстүрлі әдістермен қатар өзіндік жұмыстың тиімділігін арттыру үшін жұмыстың дәстүрлі емес әдістерін қолдануға болады.

Шағын жинақты мектепте бастауыш сынып білім алушыларына арналған сабақтарды кезеңдермен жоспарлау жүргізіледі. Демек, анықтау қажет:

- сабақтың қай кезеңінде әр сыныптағы өзіндік жұмыс неғұрлым орынды;
- бұл деңгейде білім алушылардан материалды меңгеруді қаншалықты талап етуге болады;
- тапсырмалардың сипаты мен формалары қандай болуы тиіс;
- бұл ретте білім алушылар қандай қиындықтарға тап болуы мүмкін;
- жұмыстың ұзақтығы қандай;
- қандай әдісті таңдау керек.

Жаттығу сипатындағы тапсырмалар материалды қайталау және бекіту кезінде беріледі.

Балалардың мектепте болған алғашқы күнінен бастап өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру қажет. Алдымен бұл тапсырмалар көлемі бойынша шағын болуы және ұқсастық сипатта болуы мүмкін, яғни білім алушыларға үлгі бойынша тапсырмаларды орындау ұсынылады, мысалы, түймелер сияқты көп шеңберді салыңыз, бұл санды цифрмен жазыңыз.

Тапсырмаларды бірте-бірте күрделендіреді және шығармашылық сипаттағы тапсырмалар енгізіледі, яғни шығармашылық өзіндік жұмыс тапсырмаларының әртүрлі түрлері қолданылады.

Шағын жинақты мектепте барлық оқу үдерісінің тиімділігі өзіндік жұмыстың тиімділігіне байланысты. Сабақ түсіндіргеннен кейін білім алушылар өз бетінше жұмысқа кіріседі, ал мұғалім басқа сыныпта жұмыс істейді. Мұғалімнің өзіндік жұмысқа бақылау жасауға, жіберілген қателіктердің алдын алуға және уақытылы түзетуге мүмкіндігі жоқ, бұл тапсырмаларды жай орындауға және дұрыс емес дағдыларды қалыптастыруға әкеледі.

Сонымен қатар өзіндік жұмыстың қорытындысын шығаруға да уақыт жетпейді, мұғалім көбінесе жекелеген білім алушыларға ауызша ескерту жасаумен шектеледі; білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, сондай-ақ білім, білік және дағды деңгейін тексеру мен есепке алуға да уақыт қалмайды. Дәстүрлі әдістемелерді қолдану кезінде өзіндік жұмыстарға арналған тапсырмалар жиі біркелкі болып келеді: көшіріп жаз, есепті шығар, сыз, белгіле, оқы, мазмұнын айт және т. б. Алайда өзіндік жұмысты ұйымдастыру педагогикалық оқыту технологиясын қолдану жағдайында басқарылатын болады. Бір бөлмеде бірнеше сынып сабақтарын бір мезгілде өткізу сабақ құрылымын, мұғалім мен білім алушылардың қызметін ұйымдастыруды анықтайды. Мұғалім білім алушылардың өзіндік жұмысын оның тікелей басшылығымен орындалатын жұмыспен ұтымды алмастырып отыруы керек.

Шағын жинақты мектептегі өзіндік жұмыс мұғалімнің басшылығымен орындалатын жұмыспен кезек жүргізіледі. Мұғалімнің тікелей қатысуымен жүргізілетін жұмысқа төменгі сыныптарда көп уақыт бөлінгені дұрыс, сондай-ақ оқытылатын не қайталанатын материалдың күрделілігі жоғары сыныптарда өткізу ұсынылады. Бір сыныптың өзіндік жұмысының ұзақтығы мұғалімнің басқа сыныпта жұмыс істеуіне қажетті уақытқа байланысты. Демек, бір сыныптағы өзіндік жұмыстың көлемі мұғалімнің басқа сыныппен жұмыс істеу мазмұнына байланысты.

Шағын жинақты мектепте тапсырмалардың негізгі көлемі мұғалімнің көмегінсіз орындалатындықтан, білім алушылардың нәтижелі қызметін ұйымдастыру үшін сабақтың жекелеген кезеңдерінде сараланған оқытуды жүзеге асыру қажет. Топтарға арналған тапсырмалар көлемі бойынша емес, конструкция түрімен ерекшеленеді, бұл тек оқу қызметіне деген қызығушылықты арттыруға ғана емес, сонымен қатар барлық білім алушылардың қызмет өнімділігінің деңгейін көтеруге ықпал етеді. Жеке оқыту түрі шағын жинақты мектептегі сабақтың негізгі ерекшелігі болып табылатын білім алушылардың өзіндік іс-әрекеті үшін үлкен мүмкіндік береді.

Біріктірілген сыныптарда шағын жинақты мектептегі білім алушылардың өзіндік жұмысы сабақ сайын жүргізіледі және сабақтың барлық кезеңдерінде жүргізілуі мүмкін. Бір сабақтағы өзіндік жұмыстың саны регламенттелмеген. Бастауыш сыныптардағы білім алушылардың сабақтарындағы бағдарламалық материалмен өзіндік жұмыстың шекті рұқсат етілген ұзақтығы – 15-25 минуттан аспауы қажет.

Шағын жинақты мектептегі сабақ сынып-жиынтық үшін бір жалпы жоспар бойынша өткізіледі. Сондықтан оның құрылымына сабақтың кезеңдері емес, «мұғаліммен – өз бетімен», «өз бетімен – мұғаліммен» өту тән. Мұғалім оқу үдерісінің логикасын жақсы түсінуі керек, ол қай жерде қиындық туындайтынын алдын ала білуі, сабақтың қай кезеңінде жұмысқа қосылуы керектігін білуі қажет. Ол «ерекше педагогикалық назарда» болу керек кезеңді анықтай білуі керек.

Бастауыш шағын жинақты мектептегі сабақ кезеңдері 5 минуттан қысқа болмауы керек. Демек, сабақта ең көбі алты кезең болуы мүмкін. Екінші жартыжылдықта бірінші сынып білім алушыларының деңгейі жоғарылаған кезде кезеңдер саны төрт-беске дейін азаяды.

Сынып-жиынтықтардағы сабақтардың кейбір бөліктері ортақ болуы мүмкін, яғни барлық білім алушылар бір жұмысты орындайды – мұғалімнің түсіндіргенін тыңдайды, ойнайды, тапсырма орындайды.

Т. А. Федорова ұсынған сабақтағы өзіндік жұмыс уақытының шамаланған нормалары.

1-сынып	2-сынып	3-сынып
Мұғаліммен жұмыс	Өзіндік жұмыс	Өзіндік жұмыс
Өзіндік жұмыс	Мұғаліммен жұмыс	Өзіндік жұмыс
Мұғалімнің басшылығымен өзіндік жұмыс		

Осыдан бірнеше сыныппен жүргізілетін тәрбие жұмысының жетістігі, негізінен, білім алушылардың өзіндік жұмысына бөлінген оқу уақытының бөлігін ұтымды пайдалануға, оның тиімділігіне байланысты екенін білуге болады. Бір уақытта бірнеше сыныптың бір бөлмеде оқитындығы оқу және көрнекі құралдарды, техникалық құралдарды пайдалану, демек, меңгеру сапасына байланысты көрінеді. Сыныптың біреуінде сурет, кесте, сызба, интерактивті тақта, аудио-техниканы пайдалану басқа сынып білім алушыларының сабағына кедергі жасайды. Оқу материалының күрделілігіне байланысты мұғалім басқа сыныптардағы оқу жұмысын басқара алмайды, өйткені тақырыптан ауытқу білім алушылардың оқу материалын тұтас

қабылдауына әсер етеді. Сондықтан материалды бөлек оқыту сабақтарын қолдану қажет, яғни икемді кесте құру тиімді.

Жаңа тақырыпты оқыту кезінде шағын жинақты мектепте «Тақырыптарды өзара беру» әдістемесі тиімді қолданылуы мүмкін. Мұғалім материалды сапалы дайындауы керек.

Төменгі сыныптарда оқу және қосымша материалдардың аса күрделі мәтіндерін терең меңгеру үшін А. Г. Ривиннің әдісі тиімді болады. Ривин әдістемесі бойынша, бір білім алушыға тақырыпты түсінуге бүкіл сынып көмектеседі. Бұл мәтінді абзац бойынша оқыту деп аталады.

Оқулықтың немесе басқа мәтіннің әрбір параграфын білім алушы әр түрлі серіктерімен оқиды, бұл оқылатын мәтінді әртүрлі көзқарас тұрғысынан қабылдауға мүмкіндік береді, тақырыпты мұқият және толық түсінуге көмектеседі.

Жұмыс принципі бойынша, бірінші абзацты пысықтау үшін білім алушы оқитын, талқылайтын, мазмұнын анықтайтын, абзацты атайтын серіктес табады (егер бірінші кезеңде тақырып қою қиын болса, онда осы абзацтың басты идеясын жазуға болады). Абзацтың атауын немесе оның басты идеясын білім алушының дәптеріне оның серіктесі жазады.

Осылайша білім алушы өзінің серіктесіне абзац туралы түсінгенін және оның атауын дәптеріне жазуға көмектеседі. Мұның бәрі әрбір білім алушының жеке тақырыбы болған жағдайда орындалады.

Келесі абзацты пысықтау үшін білім алушы өзіне жаңа серіктес іздейді, оған бірінші абзацтың мазмұнын айтады, одан әрі екінші абзацты оқиды, талқылайды, онымен екінші абзацтың мазмұнын айтады. Бірге екінші абзацқа атау ойлап табады, ал серіктесі абзацтың атауын дәптеріне жазады. Осылайша серіктесінің абзацын оқу жұмыстары жүргізіледі.

Үшінші абзацты оқу үшін білім алушы жаңа серіктес іздейді, оған алғашқы екі абзацтың мазмұнын баяндайды және одан әрі онымен бірге оқиды, талқылайды, үшінші абзацтың мазмұнын анықтайды. Оған тақырып қойып, атауын дәптерге жазады. Содан кейін ол өзінің әріптесінің оқыған абзацтары бойынша әңгімесін тыңдайды, оған жаңа абзацты түсінуге, осы жаңа абзацтың басты ойын дәптерге жазуға және т. б. көмектеседі.

Алынған білімді бекіту және жүйелеу үшін барлық мәтінді оқығаннан кейін білім алушы осы тақырып бойынша шағын топта баяндама жасайды.

Содан кейін білім алушы жаңа тақырып таңдайды да, ол мәтінмен жұмысты сол тәсіл бойынша орындайды (*А қосымшасы*).

Р. Хазанкиннің «Тігінен жұмыс» әдістемесінің тәсілдерін қолдана отырып, әртүрлі деңгейлі тізбектер жасауға болады, онда әрбір жоғары сынып білім алушысы бастауыш сынып білім алушысының ғылыми жетекшісі болып

табылады. Бастауыш және жоғары сынып білім алушыларының бірлескен жұмысы оларды жалпы танымдық іс-әрекетте біріктіреді, ой-өрісін кеңейтеді, тақырыптарды зерделеуде сабақтастықты жүзеге асыруға, бастауыш сынып білім алушыларының білім кемшіліктерін жоюға уақытылы көмек көрсетуге, үлкендердің оқу материалын қайталауды ынталандыруға мүмкіндік береді.

Шағын жинақты мектепте бақылаудың негізгі әдістері жазбаша және графикалық тексеру әдістері болып табылады, ауызша бақылау кезінде фронтальды тексеру жүргізіледі. Мұғалім күн сайын барлық топта өткізген сабақтан кейін өзіндік сынып жұмысын тексереді, әсіресе егер өзіндік жұмыста жаңа білім мен іскерлікті қолдануды талап ететін жаттығулар орындалса немесе білімді ауыстыруға негізделген дайындық жаттығуларын тексеруі тиіс. Қателерді білім алушының көзінше түзеткен тиімді. Мұнда В. Ф. Шаталов әзірлеген «тізбек» әдісін қолданған жөн. Тапсырманы бірінші орындаған білім алушы дәптерін мұғалімге тексеруге береді. Содан кейін ол екінші білім алушының дәптерін, ал екінші үшіншіні және т. б. тексереді. Бұл жағдайда барлық балалар – білім алушылар мен мұғалімдер болып табылады. Бақылаудың бұл түрімен нашар білім алушыға тапсырманы орындауға көбірек уақыт беріледі және ол тапсырманы орындау барысында түсінбеген сұрақтары бойынша кеңес алып үлгереді.

Сабақта өзіндік жұмыстар саны регламенттелмегендіктен, оларды ұсына отырып, ең алдымен білім алушылардың мүмкіндіктерін ескеру керек, демек, оқу материалының мазмұны білім алушылар үшін қолжетімді және орындауға шамасы келетін болуы керек. Онсыз жұмыс табысты болмайды. Қызмет түрлерінің жиі ауысуы нәтиженің төмендеуіне және уақыт шығындарының артуына әкеледі.

1-4 сынып білім алушылары үшін өзіндік жұмыстың келесі түрлері ұсынылады:

- жаңа материалды өткенге дейін орындалатын дайындық жаттығулары (оқулық бойынша қайталау, карточкалармен, кестелермен және т. б. жұмыс.);
- толық нұсқаулық бойынша жүргізілетін, бұрын меңгерілгенге ұқсас жаңа материалды өз бетінше оқу;
- алгоритмдік кестелер, нұсқаулықтар, жадынамалар негізінде іс-әрекет ету тәсілдерін меңгеру мақсатында бекітуге арналған жаттығулар;
- даярлық жаттығуларының барлық түрлері;
- оқу материалының барлық бөлімдерін меңгергеннен кейін ұсынылатын бақылау және тексеру тапсырмалары.

Біртіндеп, өзіндік жұмыстың ұзақтығын ұлғайтуға болады және қажет те, тапсырмаларды көлемі мен күрделілігіне қарай көбірек ұсынуға болады.

Күнделікті жаттығулардан кейін білім алушылар өз бетінше ұзақ жұмыс істей алатын болады.

Сынып-жиынтықта осындай жұмысты жоспарлай және ұсына отырып:

- оның мақсаттарын жақсы түсіну;
- оқу үдерісінің жалпы құрылымындағы және осы сабақтың құрылымындағы оның орны мен рөлін анықтау;
- оқу материалын меңгеру деңгейіне қойылатын талаптарды орындау;
- білім алушылардың дайындық деңгейін және мүмкіндіктерін барынша ескеру;
- белсенді, жеке және сараланған тапсырмаларды қолдану;
- өзіндік жұмысты орындау кезінде туындайтын қиындықтар мен «кедергілерді» алдын ала болжау;
- оның көлемін негізді түрде таңдау;
- мазмұны бойынша өз бетінше тапсырмаларды түрлендіру;
- білім алушыларға сұрақ-жауап, сөзжұмбақтар, ойындар, санауыштар және т. б. түрінде жасалған қызықты, стандартты емес өзіндік жұмыстарды ұсыну;
- өзіндік жұмыстың ұзақтығын анықтау және уақыттың жұмсалуды қадағалау;
- қажетті дидактикалық материалдарды, атап айтқанда, нұсқаулықтар, нұсқамалар, «тіректер» дайындау;
- жұмысты тексерудің ұтымды тәсілдерін іздеу;
- өзіндік жұмысты орындау қорытындысын шығару;
- қол жеткізілген деңгейді ескере отырып, дамытушы бағыттағы өзіндік жұмыстарды жобалау.

Сабақта уақытты үнемдеу үшін мұғалімнің өз бетінше жұмыс істеуге арналған тақтада немесе карточкада беруге болатын түсіндірмелерін барынша азайту қажет. Уақыт өте келе нұсқаулықтар неғұрлым ықшамдала түседі. 3-сыныптағы тапсырманы орындау туралы нұсқаулық төмендегідей болады:

- *жоспар – тапсырманы қалай орындау керек.*
- *шаманы шығару. Өрнек құрамын.*
- *тапсырмада айтылғандай, ...*
- *теңдеуді құру*
- *теңдеуді шешемін. Есеп шарты бойынша жауапты тексеремін.*

Мұғалімдер өз бетінше жұмыс істеуге деген қызығушылықты арттыру жолдарын іздейді, оларды орындау ақыл-ой әрекеттерін практикалық әрекеттермен ұштастыруды талап етеді.

Тапсырмалар тек қабілет пен дағдыны жаттықтыру ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың белсенділігін, дербестігін, бастамасын дамыту үшін құрастырылады және жоспарланады.

Ойын – шарадтар, кроссвордтар, лабиринттер, угадайкалар, қалпына келтіру, толықтыру, жою және т. б. тест тапсырмалары бар шығармашылық дербес жұмыстар пайда болды. *(Ә-қосымшасын қараңыз).*

Сонымен, мұғалімнің сабаққа дайындығы орындалуға тиісті бірқатар міндетті талаптарды қамтиды. Мұғалім сабақ жоспарын дайындайды, онда бір сыныптағы өз басшылығымен жүргізілетін жұмысты және екіншісінде балалардың өзіндік жұмысын жазады.

Бастауыш сыныпқа әр жастағы топтарға тапсырма ұсыну қажет, үлкендер кішілерге көмектесіп, олардың сабағына көбірек көңіл бөліну керек. Ең алдымен, балаларды қызмет әлемімен таныстыру. Бұл бір-екі айдан нәтиже беретін тынымсыз жұмыс. Балаларды оқу қызметінің мәдениетін сақтауға үйрете отырып, мұғалім балаларды өз бетімен жұмыс істеуге, жаңалық ашуға, қателіктерін тауып, оларды түзетуге үйретеді.

Өз бетінше жұмыс істей отырып, сабақтың маңызды бөлігін білім алушы өзіндік жұмыстың мақсатын анық көрсету, оны орындау, қателерді тексеру және түзету сияқты жалпы тәсілдерді біртіндеп меңгеруі тиіс. Мұғалім оқытудың кез келген технологияны қолданып жұмыс істей алады (дәстүрлі – көрнекі-иллюстративті немесе шағын жинақты бастауыш мектеп үшін ең қолайлы дегенін таңдайды).

Бірақ кез келген технология бойынша өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыру үшін топтарға бөлінетін әдістемелік тәсілдер жүйесі қолданылады:

1. Білім алушылардың өзіндік жұмысқа арналған тапсырманың мазмұнын дұрыс түсінуін және оларға қойылатын талаптарды, тапсырманың қолжетімділігін қамтамасыз ететін тәсілдер. Сабақтың басында бір сыныппен жұмысты жоспарлай отырып, мұғалім басқа сынып білім алушыларына өз бетімен жұмыс істеуге тапсырма береді, бірақ ол білім алушылардың сұрақтарына жауап беру мүмкіндігінен айырылады. Білім алушылардың түсініксіздігін болдырмау мақсатында, оның алдын алу үшін тапсырмамен бірге оның орындалу үлгісі көрсетіледі.

2. Білім алушыларға жеке көзқарасты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тәсілдер. Шағын жинақты мектепте білім алушыларда туындаған қиындықтарды мұқият талдау және әрбір білім алушы жіберген қателерді ескеру маңызды. Сондықтан жеке жұмыс білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, олардың дайындық дәрежесін ескергенде ғана тиімді болады. Бұл жағдайда әрбір білім алушы өзіне қажетті міндеттерді шешумен

айналысады, осылайша әрбір білім алушының дамуына және олардың білімдерін, іскерліктерін және дағдыларын меңгеруіне жағдай жасалады. Сараланған тапсырмалардың мақсаты – білім алушылардың орындау барысында өз бетінше іс-әрекетін қамтамасыз ету және сол арқылы тек білім, білік пен дағдыны ғана емес, сонымен қатар өз бетінше жұмыс істей білу қабілетін қалыптастыру.

Жеке өзіндік жұмысты келесідей ұйымдастыруға болады: барлық білім алушылар үшін мазмұны жағынан бірдей тапсырмалар беріледі, бірақ орындау тәсілдері әртүрлі болуы мүмкін. Оларды орындай отырып, әрбір білім алушы даралық таныта алады.

3. Өзін-өзі бақылау тәсілдері. Шағын жинақты мектеп жағдайында білім алушыларды мұғалімнің көмегінсіз жіберілген қатені өз бетінше анықтауға үйрету өте маңызды. Білім алушыларды өзін-өзі бақылау тәсілдерін үнемі, ескертусіз қолдануды, яғни өзін-өзі тексеруге қажеттілікті қалыптастыруды үйрету қажет.

Математика сабағында бастауыш сынып білім алушылары тақырыптардың дұрыс есептелуін тексеру немесе басқа жолмен тексеру сияқты әдістермен танысады. Бірақ өз бастамасы бойынша білім алушылар өз шешімін ешқашан тексермейді. Мұны, әдетте, тапсырманың дұрыс орындалуына күмән тудырмайтындығымен түсіндіруге болады.

Мұғалімнің талабы бойынша білім алушылар өздеріне белгілі өзін-өзі тексеру тәсілдерін қолданғанда, олар оны жиі формальды түрде жасайды. Сондықтан шағын жинақты мектепте өзін-өзі бақылаудың негізгі мәселелерімен қатар, кейбір қосымша тәсілдер қажет, оларды қолдану білім алушыға өз қателіктерін дер кезінде тауып, оны түзетуге көмектеседі. Бағдарламалық оқыту элементтерін қолдануға болады. Білім алушыларға өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмалар және дұрыс жауаптар тобы ұсынылады. Егер тапсырма дұрыс орындалмаса, яғни егер жауаптардың бірімен сәйкес келмесе, онда білім алушы оны қайтадан орындауға тырысады және дұрыс жауап алғанға дейін оны орындайды. Өзіндік жұмыс өзін-өзі бақылауды кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім тапсырманы дұрыс орындау үлгісін дайындайды, оны ауыстыру тақтасының артқы жағына жазады немесе жұмыс аяқталғаннан кейін ілінген арнайы кесте дайындайды.

Жаңа материалды зерделеу бойынша дербес жұмысты, дағдылар мен қабілеттілікті топтық оқыту технологиясын пайдалана отырып, жұптар мен топтарда ұйымдастыру қажет.

Балалардың қызығушылығын қолдау және оқытудың жалпы тиімділігін қамтамасыз етудегі жауапты рөл оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерге тиесілі. Олар әрдайым сабақтағы өзіндік жұмысқа арналмаған. Олардың

мәтіндері мұғалімнің түсініктемесін қажет етеді. Шағын жинақты мектеп мұғалімі оқулықты мұқият қарап, оның логикасы мен құрылымымен танысуы керек. Содан кейін ол оқулықты өз сыныбына көрсетеді. Егер материал қолжетімді болса, түсінікті тілмен жазылған болса, балалардың ойлау ерекшеліктері ескерілсе, мұғалімнің жұмысы айтарлықтай жеңілдетіледі. Ол балаларға өз бетінше жұмыс істеу үшін ұсынылған оқулықтан қандай параграфтар, тапсырмалар беру орынды екенін анықтайды.

Әртүрлі жаднамаларды, нұсқауларды, нұсқамаларды жүйелі түрде пайдаланса, білім алушылардың қандай да бір оқу мақсатына жету үшін қажетті іс-әрекет жоспарлай білу қабілеті қалыптасады. Сабақ уақытын тиімді пайдалану үшін оқу шеберлігі мен дағдыларын жылдам әрі сапалы қалыптастыру үшін білім алушыларды типтік оқу әрекетінің жалпы алгоритмін: есептерді шешу алгоритмін, ұсыныстарды талдау, сөздерді талдау, ережелерді қолдану алгоритмін, есептеу тәсілдерін және т. б. қолдана білуге үйрету қажет. Алгоритмді меңгеру формальды сипатқа ие болмауы үшін негізгі әдіс білім алушыларды кезең-кезеңмен орындауға және оқу әрекеттерін тексеруге үйрету керек. Әрекет тәсілдерін дәйекті операциялар ретінде көрсету білім алушыларға өз бетінше жаттығуларды орындау кезінде оларды саналы түрде пайдалануға көмектеседі.

Мұғалім мен білім алушылардың ауызша түсініктемелері кезең-кезеңмен өтетін әрекетке жол ашады, мұндай үйлесім оқу шеберлігі мен дағдыларын табысты қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Шағын жинақты мектеп жағдайында білім алу мүмкін емес табысты дербес қызмет үшін тағы бір іс-әрекетті, бірінші кезекте өз қызметін бақылау іскерлігін меңгеру қажет. Бұл іскерліктің мәні – табысты, дұрыс орындау кезіндегі бақылау өз күшіне сенімділік туғызады, қате болған жағдайда, олардың уақытылы жойылуын қамтамасыз етеді.

Өзін-өзі бақылаудың келесі түрлері бар:

- өз қызметінің мақсатын ұғынуға байланысты іс-әрекет нәтижесін бақылау, егер білім алушы соңғы еңбек нәтижесін анық түсініп, мұғалімнің талаптарын қабылдайды әрі орындайды;

- операциялық бақылау, ол оқу тапсырмасының барлық кезеңдерінде саналы орындалуын қамтамасыз етеді. Бұл іскерлікті қалыптастыру, ең алдымен, бастауыш мектеп үшін оқулықтарда тапсырмаларды орындау үлгілері мен жұмыс нәтижелерінің болуымен қамтамасыз етіледі. Білім алушылар іс-әрекет үлгісін меңгере отырып, олармен нақты орындалатын әрекеттерді салыстыра алады. Ары қарай өзін-өзі бақылау сипаты өзгереді, қиындайды. Үлгі бойынша жұмыстан басқа, өз әрекеттерін бақылай білуді қалыптастыру тәсілдері алуан түрлі: есептен шығару, өзара тексеру, іс-әрекеттерді тандауды

түсіндіру, қабылдау, есептерді, мысалдарды шешуді бақылаудың арнайы тәсілдері, жасалған бұйымдарды өлшеу және т. б. Басты рөл балаларға өзін-өзі бақылаудың әртүрлі тәсілдерін көрсетіп, оларға үйрететін мұғалімге тиесілі.

Сонымен қатар педагог өз бетінше жұмысты ұйымдастыру кезінде бірқатар қателіктерді жіберуі мүмкін. Білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудағы қателіктерді көрсетсек:

- қандай да бір тапсырманы орындау уәждемесінің болмауы. Мұғалімдер жалпы сипаттағы репликамен шектеледі: «Енді жаттығуларды орындайық, есеп шығарамыз, мәтінді оқимыз». Тапсырманың мағынасы, оны орындау мақсаты білім алушылар үшін түсініксіз болып қалады, бұл оқытудың тиімділігін төмендетеді;

- тапсырманы (білім алушы немесе мұғалім) тез оқумен және бірінші мысалмен, бірінші сөйлеммен, жиі қатемен орындалатын тапсырманы орындауға жеткіліксіз дайындық;

- білім алушы қандай теориялық мәліметтерге сүйенгенін түсіндірусіз өткізілетін қорытынды тексеру, яғни оның дұрыстығын емес, орындалу фактісін тексеру;

- білім алушының алға жылжуын тежейтін тапсырмалардың бір типті болуы;

- бастауыш мектеп жасындағы білім алушылардың оқу, жазба, есептеу дағдыларын, зейіннің көлемін, ұйымшылдығын және еңбекке қабілеттілігін ескермей, жаңа, оның күрделілігін меңгеру деңгейін ескерместен, өзіндік жұмыстың ұзақтығын тек тапсырма көлеміне қарай шамамен анықтау.

Мұғалімдер тек жалпы алғанда, әр білім алушының жұмысының қарқыны қандай екенін көрсетеді.

Өзіндік жұмыстың ұзақтығы мен тиімділігі білім алушының қаншалықты тез және дұрыс оқитынына, қаншалықты тез жазуына байланысты, сайып келгенде, көптеген білім алушылар есептің берілгенін жақсы талдайтыны, мұғалімнің оқығанынан мағынасын түсінетіндігі жасырын емес. Және іс берудегі талдау. Білім алушы баяу оқитындықтан тапсырманы орындауға уақыт жетпей қалады.

Ұйымдастырудың бұл жағына назар аудармау өзіндік жұмыстың оқыту әсерінің төмендеуіне әсер етеді, білім алушылардың оқу іскерліктері мен дағдыларын меңгеруіне ықпал етпейді, олардың дамуын баяулатады, ал жұмыстың өзі балаларды сабақта бос қоймау құралына айналады.

Мұғалімдерге дидактикалық материалдар, баспа негізіндегі дәптерлер үлкен көмек көрсетеді, онда жалпы оқу шеберлігі мен дағдыларын қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді. Оқулықпен және оқу кітаптарымен жұмыс

істей білуді жүйелі түрде жүргізу керек. Оның мақсаты – білім алушыларды құрылыммен; мазмұнға кіретін негізгі элементтермен; мазмұнымен; мәтіндегі басты ережелерді бөлу тәсілдерімен; графикалық және символдық бейнелермен таныстыру. Бұл жұмыс бірінші сабақтарда өзіндік жұмыс элементтерімен әңгіме жүргізу арқылы жүргізіледі. Әңгіме барысында міндетті түрде білім көзі ретінде кітапқа, жалпы құндылық ретінде оқулықтарға ұқыпты қарау қажеттігін атап өту керек. Келесі сабақтарда білім алушыларды кезең-кезеңмен тапсырмаларды күрделендіре отырып, жылдамдықты үдете отырып кітаппен жұмыс жасау әдістеріне үйрету керек.

ШЖМ-да сабақты ерекше жоспарлау талап етілуіне байланысты мұғалім білім алушылардың дайындық деңгейі мен мүмкіндіктеріне қарай нұсқаулықты кеңейте немесе қысқарта алады.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында сабақты жоспарлау кезінде 3 кезеңді сақтау ұсынылады.

Бірінші кезең – сабаққа кіріспе - сабақ тақырыбын шығаруға арналған белсенді, уәждейтін тапсырманы, білім алушылармен бірге сабақтың мақсатын қоюды, сабақтың мазмұнымен танысуды қамтиды.

Екінші кезеңде негізгі сәттерді түсіндіру, алдыңғы материалмен байланыс орнату қажет; тапсырмаларды өз бетінше және мұғаліммен бірлескен қызметте, жеке, жұптарда, топтарда орындау; дифференциация, жылжыту үдерісінде сабақты талдау.

Үшінші кезең – аяқтау кезеңі - сабақтың мақсаттарымен және одан әрі атқарылатын істермен байланыс, зерделенген жұмысты қорытындылау, бағалау.

ШЖМ біріктірілген сыныптарындағы қысқа мерзімді сабақ жоспарларын *В қосымшасында* ұсынамыз.

Оқулықпен жұмыс істеу кезінде сараланған тәсілді іске асыру мақсатында аз дайындалған балалар үшін мұғалім тапсырмаларды орындау жөніндегі нұсқаулықтарға қосымша түсініктемелер енгізе алады немесе нұсқауларды алгоритмдік талаптар мен т. б. толықтыра алады.

«Тапсырманы қалай шешуге болады?» алгоритмі:

1. Тапсырманың шартын оқып шығыңыз.
2. Егер сіз түсінбесеңіз, оны қайта оқыңыз, ол туралы ойланыңыз.
3. Тапсырманың шарттарын және оның сұрақтарын қайталаңыз.
4. Тапсырмада не белгілі, не табу керек?
5. Алдымен нені білу керек?
6. Кейін нені білу керек?
7. Есепті шешудің жоспарын жасаңыз. Есепті шығарыңыз
8. Жауап алыңыз.

9. Шешімнің барысын, жауабын тексеріңіз.

«Мәтіннің белгілері» жаднамасы:

1. Мәтін сөйлемдер тобынан тұрады.
2. Мәтіндегі сөйлемдер белгілі бір ретпен орналасқан.
3. Сөйлемдер тақырыпқа байланысты (мәтінде не айтылған).
4. Ұсыныстар негізгі идеямен байланысты (автор неге шақырады, не үйретеді, бұл мәтін қандай мақсатта жазылған).
5. Мәтін толық аяқталған.
6. Мәтіннің атауы, тақырыбы бар.

Ертегі бойынша жұмыс:

1. Ертегі қалай аталады? Оның авторы кім?
2. Әңгімені қайта оқып шығыңыз. Сіздің ойыңызша, бұл не - тәлімгерлік, батырлық, әзілдік мағынада ма?
3. Ертегідегі негізгі кейіпкерлер кімдер?
4. Ертегіде қандай оқиғалар суреттелген?
5. Ертегіде кім жеңіп шығады және неліктен?
6. Ертегінің мәтінінен есте сақтағыңыз келетін сөздер мен сөз тіркестерін табыңыз.
7. Ертегінің авторы (егер ол автор болса) оның кейіпкерлерімен қандай байланысы бар?
8. Бұл ертегінің қай тұсы сіздің есіңізде қалды?

Аңыз әңгіме бойынша жұмыс:

1. Аңыз әңгіме қалай аталады? Оның авторы кім?
2. Аңызды оқыңыз. Онда қандай оқиғалар суреттелген?
3. Аңызда кім әрекет етеді?
4. Аңызда қандай кейіпкерлер бейнеленген? Автор оларды қалай сипаттайтынын оқыңыз.
5. Аңызда кім жеңіп шығады және неліктен?
6. Автордың аңызда баяндалған оқиғаларға қандай қатысы бар? Оның актерлерге қандай қатысы бар?
7. Бұл әңгімеден оқырман не білуі керек?
8. Аңызда қандай қанатты сөздер болды?

Өлеңмен жұмыс туралы естелік:

1. Өлең мен оның авторын атаңыз.
2. Өлеңді оқы. Ақын не туралы айтады?
3. Өлеңді қайтадан қайталаңыз. Өлеңге ауызша суреттер салуға тырысыңыз. Ол суреттердің астына өлеңнің қай үзінділерін қоюға болады?
4. Автор бізді шығарманың табиғаты мен кейіпкерлері туралы көбірек білу үшін қандай сөздер мен сөз тіркестерін қолданды?

5. Ақын өлеңде қандай сезімді білдірді?
6. Өлең сізге не ұнады?
7. Өлеңді мәнерлеп оқуға дайындалыңыз.

Мақала бойынша жұмыс:

1. Мақаланың атын және автордың кім екенін есте сақтаңыз.
2. Мақаланы оқып шығыңыз. Сіз қандай сөздер мен сөз тіркестерін түсінбедіңіз?
3. Бұл мақала кім туралы немесе не туралы?
4. Мақалада қандай табиғат құбылыстары немесе оқиғалары сипатталған?
5. Мақаланы бөліктерге бөліңіз. Әр бөлікте ең бастысы не? Әр бөлікті атаңыз? Жоспар құрыңыз.
6. Бүкіл мақаланың негізгі идеясы неде? Мәтіннен автор ең маңызды нәрсе туралы үзіндіні немесе сөйлемді табыңыз.
7. Оқығандарыңыздан қандай жаңалық білдіңіз?
8. Сіз бұған дейін не оқыдыңыз?

Әңгіме бойынша жұмыс:

1. Әңгіме қалай аталады? Оның авторы кім?
2. Әңгімені оқыңыз. Онда сипатталған әрекет қашан пайда болатынын біліңіз?
3. Кейіпкерлерді атаңыз. Олар туралы не білдіңіздер?
4. Батырлар өздерін қалай ұстады? Кейіпкерлердің қайсысы сізге ұнады және неліктен?
5. Әңгімені оқығанда не ойладыңыз?

Мәтінді жоспарлау алгоритмі:

1. Барлық оқиғаны қайта оқып шығыңыз (бөлімдерді өзіңіз белгілеңіз)
2. Сюжетті бөліктерге бөліп, әр оқиғаның басын құсбелгімен белгілеңіз (бір бөлігі мазмұны жағынан екінші бөлігінен ерекшеленеді).
3. Ондағы негізгі ойды атап өтіп, бірінші бөлімді қайта оқып шығыңыз (мәтіндегі негізгі орындарды белгілеп, оларды дәптерге жазыңыз).
4. Бұл бөлімге ат қойыңыз (негізгі ойды бір сөйлеммен айтып, тақырыпты дәптерге жазыңыз).
5. Келесі бөлімдерді оқу кезінде аталған жұмыстарды орындаңыз.
6. Өзіңізді тексеріңіз: жоспарды оқып, әңгімені қарап шығыңыз, жоспардың негізгі ойды білдіретініне көз жеткізіңіз (басты негізгі ой сақталған, тақырыптар қайталанбайды, олар әңгіменің мазмұнын еске түсіруге көмектеседі).

«Мәнерлеп оқуға қалай дайындалу» алгоритмі:

1. Шығарманы немесе үзіндіні қайта оқыңыз.
2. Мәтін не туралы айтылғанын анықтаңыз.

3. Оқиғалар, кейіпкерлер сізде қандай сезім тудырады?

4. Сіздің қиялыңыздағы кейіпкерлерді елестетіңіз (ауызша сурет салу).

5. Мәтінді анықтаңыз (жасырын ой бар ма?).

6. Оқу тапсырмасын тұжырымдаңыз: кейіпкерлерге, оқиғаларға және тыңдаушыларға өз көзқарасыңызды білдіріңіз?

7. Тапсырма бойынша мәнерлілік сөйлеу құралдарын таңда: тон, қарқын. Үзілістер мен екпіндерді анықтаңыз.

8. Өзіңізді тексеріңіз: таңдалған құралдар мәтіннің мазмұны мен мағынасына сәйкес келеді.

9. Мәтінді мәнерлеп оқып шығыңыз.

Жаңартылған білім бағдарламасының мазмұндық ерекшеліктері оқытудан күтілетін нәтижелерге оңтайлы қол жеткізуге мүмкіндік беретін стратегияларды, әдіс-тәсілдерді жетік білуді және таңдап қолдануды талап етеді.

Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Білім алушыларды заманауи әдіс –тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу.

Жалпы білім үдерісінде кері байланыс ұсыну оқу жетістіктерін жақсарту мақсатында табысқа жету критерийлерінің бірі ретінде кеңінен қолданылуда. Кері байланыс түрлерінің ішінде танымдық кері байланыс жан-жақты қарастырылған. Білім алушымен байланыс орнату кезінде мұғалімнің кері байланысына қойылатын талаптар және алгоритмдер ұсынылады. Кері байланыс үдерісі білім алушылардың білім алғанынан қаншалықты өлшей алады? Қолданыстағы кері байланыс көбінесе эмоционалды тұрғыда қалыптасады. Сабақта жетістікке жетелейтін білім алушылардың өзін-өзі реттеуі, метатанымына әсер ететін құралдардың бірі – танымдық кері байланыс. Кері байланыс арқылы білім алушы өзінің қай деңгейінде екенін, жұмысын қалай жақсартуға болатынын, өз даму жолын көре алады.

Сабақ жоспарлауда, тапсырмаларды саралау мен басымдықтарды айқындауда [Хэтти мен Тимперли] (2007) [2] кері байланыстың төрт деңгейін белгілейді:

- жауапкершілік туралы кері байланыс;
- тапсырманы қорыту туралы кері байланыс;
- өзін-өзі реттеу туралы кері байланыс;
- тұлғаға бағытталған туралы кері байланыс.

Берілген зерттеулердің негізінде білім алушылардың танымына әсер ететін әдістерді саралай отыра, оларды қолдануға байланысты нұсқаулықтар

берілген. Кері байланыс ұйымдастыру білім алушы білімнің дамуымен қатар, сараптама жасау, өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға машықтайды.

Сабақта кері байланыс үдерісі жүйелі қолданылатын болса, оқу мақсатына жету өлшемі айқындала түседі. Мақсат пен кері байланысты үйлестіру алгоритмдерін пайдалану да маңызды.

1-сурет

Берілген сурет бағалау арқылы оқытуды жақсарту бойынша зерттеуден алынған. Зерттеу нәтижелері бір қарағанда қарапайым болып көрінетін бес басты фактордан тұрады.

1. Білім алушыларды тиімді кері байланыспен қамтамасыз ету.
2. Білім алушылардың өзіндік оқуға белсенді қатысуы.
3. Бағалау нәтижелерін ескере отырып, оқытуды өзгерту.
4. Бағалаудың білім алушылардың өзін-өзі бағалауы мен қызығушылығына едәуір ықпал ететіндігін мойындау, бұл өз кезегінде білім алуға түбегейлі ықпал етеді.
5. Білім алушылардың өзін-өзі бағалай алуы және өздерінің оқуын қалай жақсартуға болатындығын түсінудің қажеттілігі [3].

Кері байланыс үдерісі де эмоционалдық, танымдық, әлеуметтік аспектілері бойынша қарастырылады. Кері байланыс деген не? Оны жүзеге асыру жолдары қандай? Танымдық кері байланыстың сабақ барысындағы өзектілігі қандай? Осы сұрақтарға жауап іздеп көрейік. Барлығымыз кері байланыс алу жолдарын ұйымдастырамыз. Тиімді кері байланыспен барлық білім алушыларды қамтамасыз ету маңыздылығы туындап отыр.

Ол білім алушыға не береді? Білім алушы өз әрекетін реттей алады, сабақта не үшін әрекеттер жасалғанын түсінеді, өз оқуына жауапкершілік алады, болған жағдайға рефлексия жасап үйренеді, өзін-өзі реттеуге машықтанады.

Мұғалімге не береді? Мұғалім тиімді жоспарлауға, сабаққа нақты мақсат қоюға, білім алушы ерекшеліктерін анықтауға, сабағына өзгеріс енгізуге мүмкіндік алады. Осыған орай сабақта танымдық кері байланысты кеңінен ұйымдастыру қажеттілігі туындап отыр.

Білім алушыны тиімді кері байланыспен қамтамасыз ету ережелері.

Жалпы:

1. Мұғалім кері байланысы уақытылы болуы тиіс, туындаған даудың әрқайсысына қолдау көрсете отыра тоқтату керек.

Бір сөзді қайта қолданудан қорықпаңыз, себебі айтылған ойдың түсінікті болғаны маңызды. Кері байланыс субъективті және ой талқылауға ашық.

Кері байланыс үдерісіне қатысушыларға мәселені жан-жақты талқылауға жеткілікті уақыт берілуі тиіс. Сіз беретін кері байланыс білім алушы жасаған жұмыс шеңберінде болуы керек.

Білім алушы сабақтың қай кезін фокус етіп алып тұрғаныңызды біліп, бар күшін салуға мүмкіндік алатындай болуы шарт;

Кері байланыс барысында адам қандай да сезімге ие, соның негізінде өзіндік пікір қалыптасады. Сезімнің жағымды болуына назар аударыңыз.

Жағымды:

Сөйлеп тұрған адамға кері байланыс бергіңіз келсе қысқа қағытпа сөздерді (реплика) мейлінше жиі қолданыңыз, реплика алаңдаушылық туындатпайтын болсын;

Жұмыстың жақсы жақтарын тым көтермелеудің қажеті жоқ, мәнін қарапайым сөздермен беру жеткілікті;

Мадақтау мәселені шешуге бағытталуы керек;

Ұзақ сөйлемеңіз.

Жағымсыз:

Сыни ескертпенің мәнін асыра айтудың қажеті жоқ, сынды байыппен тұжырымдаңыз.

Сыни ескертуді жалпылама көрсетпеңіз, нақты жағдайға қатысты көрсетіңіз.

Ұсақ сыни ескертуге жол бермеңіз, нақты мәселелерді көрсетіңіз.

Кемшілікті көрсеткенде сыналған жұмыстың оң жақтарын да көрсетуді ұмытпаңыз.

Факт бойынша ресми сөйлеңіз. Ұсақ-түйекті айтып үйретуге, намысына тимеуге тырысыңыз.

Сында мәселенің шешімін көрсетуден гөрі, сол шешімді табуда қолдау көрсетудің маңызы зор.

Сыни ескертуді жоққа шығармаңыз, байыппен ойлана отыра фактілер келтіріңіз.

Бірден шабуыл жасап сынды бетіне баспаңыз (арты дауға ұласуы мүмкін); Айтылған сынға ренжуге асықпаңыз, сындарлығына назар аударыңыз.

Сыни ескертулер көлемін шектеу үшін қайта сұраңыз және түсініксіз сұрақтарды анықтаңыз.

Сыни ескерту бір жақты пікірге негізделгені болжанса, басқа қатысушылардың пікірін білуге тырысыңыз.

Егер сын қажетті деңгейде дәлелденбесе, өз негіздемелеріңізді қайталап, түсініктемені кеңейтіңіз. [5]

ТОПТЫҚ ЖҰМЫС БАРЫСЫНДАҒЫ КЕРІ БАЙЛАНЫС.

Кері байланыс топтық жұмыста 3 ақпарат аймақ байланысын реттеу үшін қажет:

- жеке мәнді ақпарат аймағы (топта отырған бір мүшені қызықтыратын, оны дамуға жетелейтін ақпарат болуы);
- әлеуметтік мәнді ақпарат аймағы (топ мүшелерінің барлығының дамуына әсер ететін қажетті ақпарат);
- мазмұнды мәнді ақпарат аймағы (топтық жұмысты жүзеге асыратын нақты ақпарат).

Топтық жұмысты ұйымдастыру тәжірибесінде кері байланыстың 2 түрі белгілі:

жағымды (келісім, жағымды мінездеме, қолдау) және *жағымсыз* (пікірді жоққа шығару, теріс бағалау, нақты бір адамға бағытталған сын). Мұғалім мәселенің мән-жайын толық меңгеріп қана қоймай, кері байланыс берушілер мен алушылардың ерекшелігін ескеру керек. Кейде қатысушыны шектен тыс мақтау оның зерігуіне әкеледі немесе ирония ретінде қабылданады.

- қысқа, жағымды сөздерді қолдану;
- жағымды көзқарасты бекіту үшін қысқа негіздемелер келтіру.

Жағымды кері байланыс топтың ахуалын немесе қатысушының жеке қанағаттанушылығын жақсартып қана қоймай, олардың топтық әрекеттегі белсенді рөліне жағдай жасайды.

Топтық жұмыста кері байланысты мейлінше жиі қолдануға болады, бірақ қатысушыларда дұрыс бағыт пен өзіндік көзқарас қалыптасу үшін сын мен мақтаудың көлемін, құрылымын естен шығармау керек. Мұғалімнің кері байланысы топ мүшелері үшін үлгі боларлықтай деңгейде болсын. Кері байланыстың өзіндік моделі ретінде қызмет ету керек. Осының барлығы білім алушының танымының дамуына жағдай жасайды.[5]

1) Көңіл-күй мен эмоциялық жағдайды анықтауға арналған кері байланыс. Көңіл-күйдің алуандығын білдіретін әртүрлі суреттер, түрлі-түсті

карточкалар, бет әлпетті бейнелейтін карточкалар (смайликтер), көңіл-күйді бояу түстерімен анықтау. («Ауа райы», «Бағдаршам» т. с.)

Мысалы: «Алма ағашы» әдісі

Білім алушыларға сабақ басында түсті алма беріледі. Сабақ соңында оны алма ағашына ілу керек. Жасыл түсті алма – мен бүгін бәрін жақсы орындадым деп ойлаймын: менің көңіл-күйім көтеріңкі. Қызыл түсті алма – мен тапсырманы орындай алмадым, көңіл-күйім жоқ.

«Бір сөзбен» әдісі. Білім алушылар өздеріне берілген сөздердің ішінен, өздерінің бүгінгі сабақтағы жағдайын сипатайтындай 3 сөзді таңдап айтады. (Төзімсіздік, Ашу, Қуаныш, Немқұрайлылық, Қанағаттану, Шабыт, Зерігу, Алаңдау, Тыныштық, Сенімділік, Сенімсіздік, Рахаттану.)

2) Сабақтағы іс-әрекетке кері байланыс.

Мысалы: «Табыс сатысы» әдісі: кәдімгі сатының суреті, сатының 1-ші баспалдағы Мен..... БІЛЕМІН, 2-ші баспалдағы Мен..... ТҮСІНЕМІН, 3-ші баспалдағы Мен..... ЖАСАЙ АЛАМЫН.

«Таңдау» әдісі.

1. Мен сабақ қызықты қызықсыз болды деп ойлаймын.
2. Мен сабақта: үйрендім көп нәрсені үйренгенім аз болды.
3. Мен басқаларды мұқият зейінсіз тыңдадым.
4. Мен пікір сайыстарға жиі сирек қатыстым
5. Мен сабақтағы өз жетістіктеріме ризамын риза емеспін.

Білім алушылар өздерінің сабаққа қатысу деңгейі мен сабаққа деген ынтасын білдіретін сөйлемдердің бірінің тұсына «+» белгісін қою тапсырылады.

3) Оқу материалының мазмұнының кері байланысы рефлексиясы

Бұрын мен білмеуші едім, Енді мен білемін деген сияқты ой- пікірлеріңді білдіру.

«Синквейн» әдісі, білім алушының оқып отырған тақырыпқа қатысты іс-әрекетін анықтауға, бұрынғы білім мен жаңаны түсінудің арақатынасын жалғастыруға мүмкіндік береді.

Мысалы: «Аяқталмаған сөйлемдер»

Бүгін мен..... білдім қызықты болды.
..... қиын болды.
. тапсырманы мен орындадым. түсіндім.
Мен енді..... білемін.
Мен.....сезіндім
Мен..... білім алдым.
Мен..... үйрендім.
. менің қолымнан келді.

Мен..... жасай алдым

Мен..... жасап көруге талпынамын.

..... мені таң қалдырды. Сабақ менің өміріме..... берді.

Менің..... жасағым келді.

«Плюс, минус, қызықты»

«Плюс» - оң әсер еткен фактілерді, алған, білімдері жайлы жазады.

«Минус» - қолымнан келмей жатыр немесе түсініксіз болып тұр деген ойларын жазады.

«Қызықты» - деген бағанға өздеріне не қызықты болды соны жазады, немесе не жайында көбірек білгісі, соны жазады.

Білім алушылардан алынатын топтық кері байланыс сұрақтары да сабақта өз тиімділігін көрсетеді.

Білім алушылардан топтық кері байланыс алуға да болады екен. Осы сұрақтарды оқып талқылап көрейік.

Топтық кері байланыс сұрақтары:

1. Жұмыс барысында топтағы қарым-қатынас тапсырманың орындалуына қалай әсер етті?

- жұмыстың тиімділігін одан әрі арттыруға көмектесті;
- жұмыстың жақсы жүруіне кедергі болды;
- біздің қарым-қатынасымыз тапсырманы нақты орындауға мүмкіндік бермеді;
- топтағы қарым-қатынасымыз тапсырма орындаған сайын нашарлап кетті.

2. Топтағы қарым-қатынас әсіресе қай дәрежеде көбірек іске асты?

- ақпарат алмасуда;
- өзара қарым-қатынаста;
- өзара түсіністікте;
- осы дәрежелердің бәрінде іске асты.

3. Топ мүшелері тапсырма орындау барысында қандай деңгейдегі коммуникативтік қиындықтарды сезінді?

ақпараттың аздығы, жетіспеушілігі;

коммуникативтік құралдың тапшылығы (сөз байлығының төмен болуы, ойды дұрыс жеткізе алмау);

тілдік, сөйлесу қарым-қатынасындағы қиыншылық.

4. Жұмыс барысында қарым-қатынас жасаудың қай стилі басым болды?

- бір адамға бағытталған стиль;
- тапсырманы орындауға бағытталған стиль.

5. Тапсырма орындау барысында топта ауызбіршілік сақталды ма?

- топта ауызбіршілік пен серіктестік қарым-қатынас сақталды;
- топтағы бірлік, ауызбіршіліктің бұзылғаны байқалды.

6. Топтағы сол жағдайдың болуына кім немесе не әсер етті?

- топтағы бір адамның өзін көшбасшылыққа итермелеуі;
- топ мүшелерінің көбісінің ортақ қарым-қатынас орнатқысы келмеуі,

немқұрайлылығы;

- бірігіп істеуге берілген тапсырманы түсінбеу.
- берілген тапсырманың қызықсыз, қиын болуы.

Білім алушыларға бір парақ беріледі. Онда мыналар салынған:

«Чемодан» «қоқыс жәшігі» «еттартқыш»

- Білім алушылар, бүгінгі тақырып бойынша алған керекті ақпараттарыңызды «чемоданға» салыңыздар (жазыңыздар), бүгінгі сабақтағы керек емес болған, артық дүниені «қоқыс жәшігіне» салыңыздар (жазыңыздар). Ал бүгінгі ақпараттың ішінде әлі оқуым керек, толықтыруым керек дегендері болса, «еттартқышқа» салыңыздар (жазыңыздар)

Кері байланыс әрекетін ұйымдастыруда көзделетін басты мақсат: баланың саналы ішкі рефлексиясы даярланады, сол арқылы қазіргі кездегі маңызды болып саналатын өз бетімен еңбектену, бәсекеге қабілетті болу, алғырлық сияқты қабілеттері дамиды.

Топтағы сұхбат

Білім алушылар топтарға бөлінеді. Кейін модератордың сұрақтарына сүйене отырып, аяқталғалы жатқан сабақтан алған білімдері мен сөз тіркестері арқылы бөліседі.

Барлық айтылған ойлар плакатта кілт сөздермен жазылып алынады. Одан соң бұл нәтижелер жалпы талқылауға түседі. Есте сақтап интерпретация жасауға көмегі болады.

«ТЕЛЕФАКС»

Мақсаты: тыңдау қабілеттерін арттыру.

Бұл жаттығу «Сынған телефонға» ұқсайды.

Уақыт: 15 минут.

Дайындық: берілген қағазға қиын емес бірнеше сурет салыңдар. Мысалы: ағаш, гүл, үй, балық.

Ойын кезеңдері:

1. Қатысушылар алты-сегіз ойыншыдан тұратын топтарға бөлінеді. Топ мүшелері бір-бірінің артынан желкесін бере орындықтарға немесе жерге отырады. Бірінші ойыншы таза қағаз бен қарындаш, ал соңғы ойыншы суреті бар карточка алады. (бұл суретті одан басқа ешкім көрмеуі керек.)

2. Әр топ телефакс сияқты жұмыс істейді, яғни әр топ мүшесі келген хабарламаны тез әрі нақты жіберуі керек. Хабарлама сурет түрінде болады.

Хабарлама алған топ мүшесі алдында отырған адамның арқасына сұқсаусақпен сол суретті салу керек. Сөйлеуге болмайды.

3. Хабарлама бірінші ойыншыға жеткен кезде арқасына салынған суретті таза қағазға салып, «Дайын» деген сөзді айту керек. Содан соң карточкадағы суретпен салыстырады.

4. Келесі раунд басталмас бұрын ойыншылар орын ауыстыра ма жоқ па екендігін сұрау керек.

5. Ойын соңында бірнеше сұрақтарды талқылау керек.

- топ ұйымшыл болды ма?
- жұмыс нәтижесін қалай арттыруға болар еді?
- неге жылдамдық әртүрлі болды?

Нұсқалар:

Ойында қысқаша мәтіндік хабарламалар да болуы мүмкін. Мысалы, «иә», «жоқ», «алло», «ура» және т.б.

«Жигсо» әдісі

Жаңа тақырыпты **«Жигсо» әдісі** арқылы тақырыпты бөліктерге бөліп, оқуға тапсырма береді. Топтағы бір нөмірлі білім алушылар бір мысалды қарастырып, бірге отырып талқылап, өз топтарына келіп түсіндіреді.

«Жариялау» әдісі

(Әрбір топ берілген сұрақ бойынша өз позициясын жариялау керек. Бұл үшін топ ішінен спикер берілген уақыт ішінде (5 минут) басқа қатысушылар алдында сөйлеп, топ ұстанымын жеткізеді.)

«Борт журналы» стратегиясымен жұмыс жасау 5-10 минут мұғалім бүкіл аудитория бойынша дәріс оқиды. Білім алушылар 20 минут ішінде өз «борт журналдарын» толтырады (түйінді сөздер, суреттер, тәжірибемен

байланыстыра отырып. Білім алушылар жұпта, сосын топта өз журналдарының мазмұнын талқылайды, бір-бірінің сұрақтарына жауап береді, түсінбеген жағдайларда – мұғалімнен кеңес алады. Мұғалім бүкіл сыныппен «борт журналдарын» талқылайды, жалпы сұрақтарға жауап береді.

Ойлан, жұптас, бөліс – білім алушыларға қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған тәсіл. Тақтада сұрақ, тапсырма жазылғаннан кейін әрбір білім алушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағазға түсіреді. Содан кейін білім алушы жұбымен жазғанын 3 – 4 минут талқылайды, пікірлеседі. Мұғалім 2-3 жұпқа өз пікірлерін бүкіл сыныпқа жариялауын сұрануына болады.

«Фрейер моделі» әдісінде қолданған өте тиімді. Бұл жерде мәтіннің ішіндегі түйінді сөздерді алып, түйінді сөздерге анықтама беріледі, оның антонимдерін, синонимдерін, сөйлемде қалай орналасқанын анықтайды.

«FILA» кестесінің I-II нұсқасымен жұмыс. Білім алушылар топтарға бөлінеді. Барлығына бір мәтін беріледі. Сол мәтін бойынша арнайы кестені толтырады.

Кластерлер (жүзімнің шоқтары деген мағынада). Идеялар мен ақпараттардың арасындағы байланыстарды айқындауға арналған жазба кестелер. Негізгі тақырып немесе тірек тақтаның ортасындағы шеңберге жазылады да, одан туындаған тақырыпшалар оның жан-жағына жазылып, шеңберленеді, білім алушылар оларды бір-біріне қосады да, өзара байланыстыру туралы әңгімелейді.

Алдын-ала берілген атаулар – мұғалім сабақ барысында жаңа тақырып бойынша тақтаға бірнеше атау (терминдер) жазып қойып (3-4 атау), білім алушыларға олардың мағынасы, мазмұны және өзара қатынасы мен байланысы туралы ойлауын сұрайды. Бұл жұмысты білім алушылардың жеке жұппен немесе шағын топ ішінде ауызша, жазбаша орындалуы ықтимал. Содан кейін мұғалімнің бірнеше білім алушының ойы мен пікірін тыңдауына болады.

Еркін жазу – білім алушылардың тақырып бойынша өз ойларын қағазға түсіруді талап ететін тәсіл. Білім алушылар берілген уақыт аумағында (5-7 минут) тоқ

Білім берудің құрылысын, білім алушылар мұғалім берген мақсаттарды түсінетіндей, қабылдайтындай етіп құру керек және білім алушы мұғалім қойған мақсатты белсенді жүзеге асырушысы болуы тиіс. Білім алушылардың білімге ықыласын, қызығушылығын арттырудың ең жақсы жолының бірі – сабақта ойындарды қолдану. Ойын арқылы баланы ойлата білу. Оқу үдерісінде мынадай белсенді оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы білім алушылардың сабаққа ынтасын арттыра отырып, білім сапасын жетілдіріп, сауатты болуға дағдыландырады.

«Екі әріп» ойыны.

Бірінші қатысушы бір сөз, зат есімді айтады. Келесі қатысушы сол сөздің соңғы екі әрпінен келетін сөзді ойлап табады, бірақ дауыстап айтпайды, тек өз сөзімен түсіндіреді, үшінші қатысушы мұның не туралы айтып жатқанын түсінеді де, сол сөздің соңғы екі әрпіне сөз ойлап табады. Бір қызығы балалар сөзді жасырушының не туралы айтып жатқанын біледі, бірақ ешкім оны дауыстап айтуына болмайды.

«Еске түсіру» ойыны.

Қатар отырған білім алушылар бір-біріне теріс қарап отырады да, парталасының аты кім, көзінің түсі қандай, киімі қандай, аяқ киімі қандай, егер қыз бала болса юбкасының түсі қандай, құлағында сырғасы бар ма, осы сияқты белгілерді айтып шығады. Бұл ойын балалардың бір-бірін жақсы тануға, қарым-қатынасын реттеуге көмектеседі. Балалардың есте сақтау қабілеті, бақылағыштығы жақсарады.

«Екі ассоциация» ойыны. Екі баған сызады да, оған төрт сөзден жазады. Бағанға кез келген адам, жануар, заттардың атын жазады. Осы екі жақтағы сөзді байланыстырып, ерекше бір ассоциация ойлап табуы керек. Мысалы егер бірінші бағанға мысық, екіншісіне жарық деп жазылса, екі сөзді қосып «жарыққа жылынған мысық», «лампочка спиралы мысық мұртына ұқсайды», «лампочка сияқты» мысық томпақ және жылы», «мысықтың басы лампочка сияқты» т.б. ерекше ұқсастықтар табады. Орындауға 5 минут уақыт беріледі. Жазғандардың ішінен ең қызықты ассоциация таңдалады.

«Қара жәшік» ойыны. Білім алушылар екі топқа бөлінеді. Стол үстіне екі жәшік қойып, ішіне көзілдірік, түйме, гүл, желпуіш, айна т.б. заттарды салады. Ойыншының міндеті жәшік ішіндегі затты өмірде қай кезде, қалай қолданатынын сипаттап айтуы керек. Қарсы топ оларды жасырып отырған затын айтқан сөздеріне қарап табуы керек.

«Дұрыс-дұрыс емес» ойыны. Ойынға қатысушыларды екі топқа бөледі. Оларды бір-біріне қарама-қарсы отырғызған дұрыс. Ортаға бос екі орындық қояды. Бір орындық «дұрыс» дегенді білдірсе, екінші орындық «дұрыс емес» дегенді білдіреді. Мұғалім немесе бір білім алушы қағазда жазылған ой-тұжырымды оқиды: Ы.Алтынсарин – алғаш мектеп ашушылардың бірі». Бұл тұжырымды дұрыс деп санаса, олар тез барып «дұрыс» орындығына отыруы тиіс. «Дұрыс емес» деп санаса, соған сәйкес белгіленген орындыққа отырады. Қайсысы бірінші барып отырса және жауапты дұрыс тапса, сол жеңімпаз болады.

«Жолға шығу» ойыны. Ойын айналадағы заттарға талдау жасауға мүмкіндік береді. Жолға шыққан жолаушы қандай заттарды алады? деген сұрақ

қойылады. Бір топ керекті заттар тізімін айтады, екінші топ ол заттар не үшін қажет екенін айтып беруі керек.

«Кемпірқосақ» ойыны. Бір минут ішінде түстері әртүрлі бес түсті затты ретімен тез айтып шығуға тапсырма береді. Мысалы: қарбыз (қызыл), лимон (сары), аспан (көк), жапырақ (жасыл), топырақ (қоңыр). Кімде-кім түске сәйкес заттың атын таппай қалса, ойыннан шығады

«Еске түсіру» ойыны. Қатар отырған білім алушылар бір-біріне теріс қарап отырады да, парталасының аты кім, көзінің түсі қандай, киімі қандай, аяқ киімі қандай, егер қыз бала болса юбкасының түсі қандай, құлағында сырғасы бар ма, осы сияқты белгілерді айтып шығады. Бұл ойын балалардың бір-бірін жақсы тануға, қарым-қатынасын реттеуге көмектеседі. Балалардың есте сақтау қабілеті, бақылағыштығы жақсарады.

Жоғары аталған жаңартылған бағдарлама бойынша сабақта пайдаланатын **кері** байланыс **түрлері** және түрлі әдіс-тәсілдер жинақталып көрсетілді.

3 Негізгі орта мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар

Бүгінгі таңда адамның кез келген жағдайда белсенді және креативті әрекет етуге дайындығы өте маңызды – бұл әлеуметтік сұраныс білім алушының өз бетінше болу, өз мүмкіндіктерін білу және қолдана білу (жүзеге асыру) қажеттіліктеріне сәйкес келеді.

Оқытылатын тілде әртүрлі ақпараттық көздермен, оның ішінде Интернет-ресурстармен өз бетінше жұмыс істей білу; шығармашылық және сыни ойлауды дамыту және пайдалану.

МЖМБС-ға сәйкес негізгі орта білім берудің мазмұны академиялық дайындықты біріктіру, білім алушылардың дербестігін және рухани-адамгершілік тәрбиені дамыту негізінде белгіленуі тиіс, ол оқу, жобалау және зерттеу қызметін мақсатты ұйымдасқан тәрбие жұмысымен ұштастыру арқылы іске асырылады.

Білім беру мазмұнын жаңартуға көшу білім беруге құзыреттілік тәсіл шеңберінде жұмысқа жаңа талаптар қояды, білім беру үдерісін дараландыру жағдайында жұмыс істеуге дайындықты қалыптастыру.

Білім беру құрылымын жаңарту оқытудың дәстүрлі репродуктивті стилін еңсеруден және білім алушылардың танымдық белсенділігі мен ойлау дербестігін қамтамасыз ететін білім берудің жаңа дамытушылық, конструктивтік моделіне көшуден тұрады. Оқытудың белсенді түрлерін енгізу білім алушылар функционалдық сауаттылықты өз бетінше дамытады, білімді белсенді «игереді», құрдастарымен қарым-қатынас жасаудың коммуникативтік дағдыларын дамытады және проблемаларды шешуге шығармашылықпен қарайды. Негізгі мектепте мұғалім білім алушылардың танымдық белсенділігі мен дербестігін дамыту бойынша жұмыс істейді.

Жаңартылған бағдарламаны қолдану барысында мұғалімдердің міндеті – білім алушыларға адамгершілік негізгі нормалары мен сезімдерін ояту, толеранттылық пен басқа мәдениеттер мен көзқарастарды құрметтеу, жауапкершілікті және дені сау баланы тәрбиелеу.

Бұл мәселе оқытуға тиімді тәсілдерді қолдану арқылы оңай шешіледі.

Оқытудың белсенді әдістері - бұл оқу үдерісін жандандыруға, білім алушыны оған шығармашылық қатысуға ынталандыруға мүмкіндік беретін әдістер жүйесі. Әдістердің міндеті білім алушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін анықтау негізінде жеке тұлғаның дамуы мен өзін-өзі дамуын қамтамасыз ету болып табылады, бұл ретте теориялық ойлауды дамыту ерекше орын алады, ол зерделенетін модельдердің ішкі қайшылықтарын түсінуді көздейді. Оқытудың белсенді әдістері білім алушылардың ой-өрісін дамытуға мүмкіндік береді; оларды кәсіби білімге барынша жақын проблемаларды шешуге тартуға ықпал етеді; кәсіби білімді кеңейтіп, тереңдетіп қана қоймай, сонымен қатар практикалық дағдылар мен іскерлікті дамытады.

Белсенді оқыту мұғалімнің пассивті тыңдауына қарағанда, білім алушылардан көп қатысуды талап ететін сабақ беру мен оқытудың бірқатар тәсілдерін білдіреді. Бұл тәсілдер оқыту іс-әрекетте болатыны туралы идеяны көрсетеді. Оқытудың белсенді әдістері сабақты бастау, оқу материалын таныстыру, өз бетінше жұмыс ұйымдастыру, релаксация, қорытынды шығару әдістеріне бөлінеді. Осы әдістердің әрқайсысы сабақтың қандай да бір кезеңінің нақты міндеттерін тиімді шешуге мүмкіндік береді.

«Инфо-карусель», «Автобус аялдамасы», «Жәрмеңке», «Экспресс-портрет» білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың кейбір белсенді әдістеріне тоқталайық.

«Инфо-карусель» әдісі - әртүрлі үстелдерде сабақ тақырыбына байланысты ақпараттық материал орналастырылады. Сынып үстел саны бойынша шағын топтарға бөлінеді. Әрбір топ өз үстелінде ақпаратпен танысады және қойылған тапсырмаларды орындайды. Бөлінген уақыт өткеннен кейін әрбір топ өз үстеліндегі жұмысты аяқтап, басқасына ауысады. Әрбір топтар ақпараттық үстелге қатыспайынша жұмыс істейді. Үстелдерде ақпараттан басқа таза парақтар жатыр, оларда шағын топтар өз ойларын жазады.

«Автобус аялдамасы» әдісі – шағын топтарда берілген тақырыпты талқылайды және талдайды. Қатысушылар сұрақтар саны бойынша топтарға бөлінеді. Топтар автобус аялдамалары бойынша бөлінеді. Әр аялдамада (қабырғада немесе сыныптың әр бұрышында үстелде) тақырып бойынша жазылған үлкен форматтағы парақ орналасқан. Мұғалім топқа сұрақ қояды - сұраққа қатысты жаңа тақырыптың негізгі сәттерін параққа жазу. 5 минут ішінде топтарда қойылған сұрақтар талқыланады және негізгі сәттер жазылады. Содан кейін топ мұғалімдері командасы бойынша сағат тілі бойынша келесі автобус аялдамасына өтеді. Бар жазбалармен танысады және қажет болған жағдайда оларды 3 минут ішінде толықтырады. Алдыңғы топ жасаған жазбаларды түзетуге болмайды. Содан кейін жаңа автобус аялдамасына өту және тағы да 3 минут танысу, талқылау және өз жазбаларын қосу. Топ өзінің алғашқы аялдамасына оралғанда, ол 3 минут ішінде барлық жазбалармен танысады және материал ұсынатын топ қатысушысын анықтайды. Бұдан кейін әрбір топ өз мәселесі бойынша жұмыс нәтижелерін таныстырады.

«Жәрменке» әдісі - қатысушылар тақырып бөлімдерінің санына байланысты шағын топтарға бөлінеді, әр топ тақырыптағы өз бөлімінің басылған мәтіні бар жеке парақтарды алады. «Жәрменке» жазуы, бағалау үшін басып шығарылған монеталар. Модератор қатысушыларға біраз уақыт шебер болуға және шығармашылық қызметте, мысалы, ойыншық, сурет, ашық хат, коллаж, плакат, кәдесый және т. б. өнім жасауды ұсынады. Әр топтың міндеті бөлімді зерделеу кезінде оның мазмұнының ең басты сәттерін бөліп көрсету және оларды өзінің шығармашылық өнімінде көрсету. Жұмыс аяқталған соң топтар «Жәрменкеде» өз тауарларын ұсынады, қалғандары мұқият бақылап, бағалайды.

«Экспресс-портрет» әдісі – сынып 3-4 топқа бөлінеді. Топта әр білім алушы жануар немесе өсімдік атымен карточка алады. Топтың алдында жануарлар мен өсімдіктер бейнеленген суреттер жиынтығы бар қорапша тұр. 3 минут ішінде жапыраққа осы жануардың (өсімдіктің) «портретін» жазу керек. Содан кейін әрбір топ өз жұмысын сөзден бастап ұсынады: «Мен сізге аң (күс, жәндік...) елестеттім келеді, ол осылай көрінеді...» және «портрет» оқиды. Топ білім алушылары «портрет» сипатталған деп табады, қорапта бейнеленген суретті табады.

Сонымен қатар, педагогтармен оқу материалдарын меңгеру барысында білім алушыларды белсенді ойлау және практикалық қызметке итермелейтін оқыту стратегиялары қолданылады.: «Ойлаудың алты қалпы», «Ромашка Блума», «РАФТ», Мозаика «Джигсо», «Шеңбер бойынша хат», «Болжау», «Синквейн», «Карусель», «Тарих картасы», «Миға шабуыл», «Джигсо».

Стратегиялар мұғалімге сөйлеу әрекетінің төрт түрін (тыңдау, сөйлеу, оқу, жазу) дамыту бойынша жұмысты жүйелі жоспарлауға және заманауи оқу-тәрбие үдерісінде жеке тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Мозаика

Мақсаты:

Сұрақтар топтамасымен жұмыс істеудің құрылымдалған тәсілі және топта жұмыс істеуге мүмкіндік туғызу.

Ұйымдастыру:

Білім алушыларды сынып бойынша үш-төрттен орналастырыңыз.

Жаттығудың сипаттамасы:

«Мозайканың» басымдылығы - оның топты жұмыс істеу үшін құрылымдауы, ол сондай-ақ сөйлеуге және тыңдауға мүмкіндік береді.

- Мұғалім барлық сыныпты кішкентай топтарға бөледі (топта шамамен төрт білім алушыдан). Мұғалімнің мұндай бастамасы барлық топтарда гендерлік теңдік сақтап, барлық сыныптың мүмкіндіктері мен қарым-қатынасын көрсетуге арналған.

- Барлық бастапқы топқа жалпы тапсырма беріледі. Үлестірме материал ұсынылған. Оқуға арналған материал күрделі емес, әрі көлемі шағын. Егер топта төрт білім алушы болса, онда топқа арналған негізгі тапсырманың ішінде

төрт сұрақ немесе тапсырма беріледі. Әр топта сұрақтар мен тапсырмаларды білім алушылар өздері бөледі.

- Ортақ проблемамен жұмыс істеу үшін, барлық білім алушылар өз сұрақтары немесе тапсырмаларына сәйкес сарапшы топ болып, қайта топталады. Талқылау соңында әр білім алушы өз сұрағы бойынша сарапшыға айналады, себебі сарапшы топта басқа білім алушылармен ол сұрақты талқылады.

- Бастапқы топ қайта құрылады. Тарату басталады. Бастапқы топқа соңғы тапсырма беріледі. Бұл шешім немесе жаңа тапсырма болуы мүмкін. Бұл жаттығудың шешуші мәні - тапсырманы аяқтау үшін білім алушылардың бастапқы топтың біріккен «даналығын» құруы болып табылады. (ақпарат көзі <http://www.at-ristol.co.uk/cz/teachers/Debate%20formats.doc>)

Тыңдап отырған үштік

Мақсаты:

Бұл әңгіме тақырыбының тұжырымдамасын және үдерісті түсінуді дамытатын ақпарат алуға арналған құрылымдалған жаттығу. Сондай-ақ бақылаушы ролі арқылы өзін өзі сараптауды дамытуға ықпал етеді.

Ұйымдастыру:

Білім алушылар үшеуден отырады, екеуі қарсы, ал біреуі сәл алшақта – сөйлесуге қатыспайды, бірақ бақылайды.

Жаттығудың сипаттамасы:

Білім алушылар топта үшеуден отырады. Әр білім алушы сөйлеуші, сұрақ қоюшы және жазып алушы ролін атқарады. Сөйлеуші бір нәрсені айтады, сұрақты түсіндіреді немесе пікірін білдіреді. Сұрақ қоюшы көмектесіп айтып отырады және түсінтеме беруді сұрайды. Жазып алушы қажетті жерлерін түрліп алып, әңгіме соңында қорытынды береді. Келесі жолырөлдерауысады. (ақпараткөзі <http://www.atbristol.co.uk/cz/teachers/Debate%20formats.doc>)

Кемпіркосақ тобы

Мақсаты:

Әр білім алушы (бастапқы топта) тыңдайды және (Түрлі-түсті топта) сөйлейді.

Ұйымдастыру:

Топты қимылдауға және талқылауға орын қалдыра отырып, стандартты орналастыру.

Жаттығудың сипаттамасы:

Білім алушыларды талқылау үшін (бұл «бастапқы топ») тақырып бойынша (барлығына бір тақырып немесе әр топқа бөлек тақырып) топтарға бөліп отырғызыңыз. Талқылаудан кейін білім алушыларға түстер беріп, тиісінше қайтадан топқа бөледі. Жаңа топтар «бастапқы топ» қатысушыларынан тұрады. Кейін білім алушылар топта не талқылағандарын айту үшін қайта оралады. Бұл одан әрі талқылауға түрткі болады.

«Миға шабуыл» әдісі – қойылған проблеманы білім алушылардың шығармашылық белсенділігіне сүйене отырып шешуге бағытталған, білім

алушыларға проблеманы шешуде жауап нұсқасын таңдауға еркіндік беріліп, оны шешудің неғұрлым көп жолдарын көрсетуге негізделген. Кейін ең жақсы идеялар, шешімдер таңдалынып алынады. Мысалы: 5-сыныпта «Сабалақ» шығармасы бойынша білім алушылар Абылай хан туралы мәтінді тыңдап, бұрыннан таныс білімдерін жан-жақты еске түсірді. Бұл мәтінде кім туралы айтылып тұр? Неліктен Әбілмансұр «Сабалақ» деген атпен жүруге мәжбүр болды? Жоңғар батырының қазақтар арасынан жас батырды жекпе-жекке шақырғанда нені көздеп тұр? Шайқасқа түскен Сабалақтың «Абылайлап» ұрандау себебі? т.б сұрақтарға жауап береді.

Топтық жұмыс. Топтық жұмыс арқылы бірлесе әрекеттенген тиімді. Бұл үшін мұғалім топқа бөлудің қызықты тәсілдерін қолдану керек. Білім алушыларды топқа бөлудің қызықты, әрі танымды тәсілін олардың алдағы жұмысқа деген ықыласын арттырады. Топтық жұмыс арқылы бірлесе әрекеттенген тиімді. Бұл үшін мұғалім топқа бөлудің қызықты тәсілдерін қолдану керек. Білім алушыларды топқа бөлудің қызықты, әрі танымды тәсілін олардың алдағы жұмысқа деген ықыласын арттырады. Топпен жұмыс істегенде уақытша болса да бастарын біріктіреді, араларында бір-біріне деген жылы сезімдер орнайды. Мысалы: Қабдеш Жұмаділов «Қаздар қайтып барады» мәтіні бойынша 3 топқа бөлініп, әр түрлі тапсырмалар беріледі. I топ «Баяндаушылар» Өңгіменің мазмұнымен таныстыру. II топ «Зерттеушілер» Оқыған шығарманы құрылысына қарай талдайды топта отырып бір-бірімен ой бөліседі. III топ «Талқылаушылар» Байтас қартқа мінездеме береді. Оның мінезінен қандай ерекшеліктерді байқады? т.б тапсырмалары болады. Жобалау технологиясы қазіргі таңдағы білімнің мақсат, міндеттеріне сәйкес табиғаттың шынайы заңдылықтарын танып білуде мәселені өзіндік жоспарлап жоба ретінде шешімін табады. Бұл технологияның оқу процесіндегі ерекшелігі өз жобасын құрып, әрекетін ұйымдастырып шығармашылықпен айналысуында. Үйге берілген М.Мақатаевтың «Аққулар ұйықтағанда» поэмасы бойынша білім алушылар «Аққу - киелі құс», «Халық емі» атты жобаларын қорғады. Қосымша мәлімет алып келеді, бұл жерде айта кететін жәйт жобаларын интерактивті тақта арқылы қорғайды, білім алушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану деңгейі анықталады. Яғни АКТ-мен жұмыс жүргіземіз. Ал қазақ тілі сабағы бойынша «Аяқталмаған сөйлем» әдісін қолдануға болады. мысалы 8-сыныптарда жаттығуларда сөйлемді өз ойларыңмен аяқтаңдар деген тапсырмалар бар.

Броундық қозғалыста білім алушылар бүкіл сынып ішінде қозғала жүріп берілген тақырыбы бойынша ақпарат жинайды. Есептеу ағашы – сынып сандары бірдей 3 немесе 4 топқа бөлінеді. Әр топ өз сұрақтарын талдап, ағаштың өздеріне тиісті тармағына (ватман парақ) жауап жазады, содан соң топтар орындарын ауыстырып, көршісінің ағашына өз идеяларын жазады.

«Өз позицияңды ұстан» - деп аталатын интеракцияның да пайдасы бар. Қандай да бір ұйғарым, көзқарас оқылады, содан кейін білім алушылар «Иә» немесе «Жоқ» деген аймаққа бөлінген тақтаға (плакатқа) барады.

Мүмкіндігінше олар өз позицияларын түсіндіргені дұрыс.әсіресе кейіпкерлерге, олардың іс-әрекеттеріне қатысты пайдалануға болады. «Қараш-қараш» шығармасында Бактұғылдың жылқыны ұрлауы «иә» дұрыс, «жоқ» дұрыс емес деп алуға болады немесе «Батыр Баян» поэмасында Ноянның іс-әрекетінде осы әдіс арқылы бағалауға болады. Бағалау. Рефлексия. Білім алушылар өз білім деңгейін білді, нені үйренген туралы айта алды. Әр адамның пікірі құнды екенін түсініп, өздерін және өзара критериалды бағалауды үйренді.

Интербелсенді әдіс-тәсілдер арқылы өткізген сабақтар барысында төмендегідей өзгерістер орын алды: диалогтық оқытуда өз ойларын жарыса айтып, қызу пікірталас тудыра алды және өз ойларын дәлелдеуге тырысты. Сөйлеу мәдениеті қалыптасып, ойын жеткізуге дағдыланды. Тілдік қорын толықтыра отырып, көркем әдебиет оқу қажеттігін түсінді. Дәстүрлі сабақ барысында томаға тұйық отырған бірқатар балалар ашылып сөйлеп өзіндік пікірлерін білдіргені қуантарлық жағдай болды. Қорыта айтқанда диалогтық оқытудың маңыздылығы білім алушы «Көре, көре көсем, сөйлей, сөйлей шешен» болады деген тұжырым жасауға негіз бар. Ал сын тұрғысынан ойлауға үйрету модульдері стратегиялары арқылы сыныпта ынтымақтастық атмосферасы қалыптасты, білім алушылармен кері байланыс орнатылды. Топтық жұмыстар негізінде барлық білім алушы жұмыспен қамтылып, көптеген білім алушылардың қабілеттері ашыла түсті. Әдебиеттегі тұлғаларды сомдау арқылы импровизациялық қабілеттері дамыды. Сұрақтар қоюды, соның ішінде ашық және жабық сұрақтарды ажырата білуді үйренді. Постер қорғай отырып, дарынды білім алушылармен бір топтағы білім алушылар белсенділік танытып, ашыла түсті. Сабақты өздері түсіндіріп, өз қолдарымен жасағанда есте жақсы қалатынын мойындады. Ең бастысы өз білімдері мен ұстанымдары жайында ойланып, білімін толықтырып, белгілі бір тақырыпты оқып білу кезеңінде өз түсінігін өзгерте білді және білімді саналы түрде меңгеруге бейімделді. «Миға шабуыл» әдісінде өткенді еске түсіріеді. Есте сақтау қабілеттері дамиды. «Дебат» әдісінде білім алушылардың өзіндік пікірлері қалыптасады. Өмірде қолданады. «Өз позицияңды ұстан» әдісінде дәлелді сөйлеуге, сөзге берік болуға талпынады. «Жобалау» технологиясында ақпараттық технологияны кең көлемде қолданады, ізденеді, дәлелді сөйлеуге машықтанып, жан-жақтан ақпарат жинайды. Көзбен көрсетіп, өздері түсіндіреді. Жауапкершіліктері дамиды.

Тарих сабағында білім алушылардың өзіндік жұмысы формалары мен түрлері.

Білім алушылардың өзіндік жұмысы деп білім алушылардың тапсырмасы бойынша және мұғалімнің бақылауымен, бірақ оған тікелей қатысуынсыз, сол үшін арнайы берілген уақытта орындалатын жұмысты түсінеміз.

Бұл ретте білім алушылар саналы түрде қойылған мақсатқа қол жеткізуге ұмтылады, өзінің ақыл-ой күш-жігерін пайдалана отырып және қандай да бір нысанда (ауызша жауап, графикалық құрылыс, тәжірибені сипаттау, есептер және т.б.) ақыл-ой және физикалық іс-әрекеттердің нәтижесін көрсетеді. Өз

бетінше жұмыс білім алушылардың мұғалім ұсынған тапсырмаларды орындаудың ең тиімді тәсілдерін іздестірумен, жұмыс нәтижелерін талдаумен байланысты белсенді ақыл-ой әрекеттерін болжайды.

Оқу үрдісінде білім алушылардың өзіндік жұмысының әртүрлі түрлері қолданылады, олардың көмегімен олар өз бетінше білім, білік және дағды алады.

Оқу үрдісінде қолданылатын өзіндік жұмыстың барлық түрлерін әртүрлі белгілер бойынша жіктеуге болады: дидактикалық мақсат бойынша, білім алушылардың оқу іс-әрекетінің сипаты бойынша, мазмұны бойынша, дербестік дәрежесі және білім алушылардың шығармашылық элементі бойынша және т. б.

Мақсаттарға байланысты дербес жұмыстарды бөлуге болады:

- оқыту.
- жаттығу.
- бекіту.
- қайталау.
- дамыта оқыту.
- шығармашылық.
- бақылау.

Әрбір түрін егжей-тегжейлі қарастырайық.

Оқытатын өзіндік жұмыстар. Олардың мағынасы білім алушылардың жаңа материалды түсіндіру барысында берілген тапсырмаларды өз бетінше орындауы болып табылады.

Осындай жұмыстардың мақсаты оқылатын материалға деген қызығушылықты дамыту, әр білім алушыны сабақта жұмысқа тарту. Жұмыстың осы түрін орындаған кезде білім алушы оған түсініксіз екенін бірден көреді және ол материалдың осы бөлігін қосымша түсіндіруді сұрай алады. Мұғалім одан әрі материалды түсіндіру сызбасын құрастырады, онда білім алушылар үшін күрделі сәттерді жазады. Сонымен қатар, өзіндік жұмыстардың бұл түрі білім алушылардың өткен материалды білудегі олқылықтарды бөлуге көмектеседі. Білімді қалыптастыру бойынша дербес жұмыстар жаңа мазмұнды енгізуге дайындық кезеңінде, сондай-ақ жаңа мазмұнды тікелей енгізу кезінде, білімді алғашқы бекіту кезінде, яғни білім алушылардың білімі әлі берік болмаған кезде жаңасын түсіндіргеннен кейін бірден жүргізіледі.

Өз бетінше оқыту жұмыстары жаңа материалды түсіндіру немесе түсіндіруден кейін бірден жүргізілетіндіктен, біздің ойымызша, оларды дереу тексеру қажет. Ол сабақта не болып жатқанын, білім алушылардың жаңа материалды түсінуінің деңгейі қандай екенін, оны оқытудың ең ерте кезеңінде нақты көрінісін жасайды. Бұл жұмыстардың мақсаты – бақылау емес, оқыту, сондықтан оларға сабақта жеткілікті уақыт бөлу керек. Дербес оқыту жұмыстарына сондай-ақ зерттелген қасиеттер мен ережелерге мысалдар жасауды жатқызуға болады.

Жаңа білімді меңгеруге дайындық кезінде ұйымдастырылатын дербес жұмыстың білім алушылар үшін маңызы зор екені анық.

Бұл қызмет түрін келесі жағдайларда ұйымдастыруға болады:

- жаңа материалдың бұрын меңгерген білімдерімен, іскерліктерімен және дағдыларымен байланысын анықтау процесінде;
- іздеу жағдайын жасау және алдағы оқу жұмысының келешегін ашу кезінде;
- жаңа білімді, іскерлікті, дағдыларды игеру кезінде танымдық іс-әрекеттің алынған тәсілдерін ауыстыру барысында.

Егер білім алушы өз бетінше жұмыс істеу барысында жаңа материал баяндалатын немесе тапсырма шешілетін фактілерді ойластырса, онда оның одан әрі жұмысының нәтижесі едәуір артады.

Өз бетінше жұмыс жүргізуді бағдарламалық материалды қабылдауды қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен қатар білім алушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететіндей етіп ұйымдастыру қажет.

Өзіндік жаттығу жұмыстары. Оларға әр түрлі объектілер мен қасиеттерді тану тапсырмалары жатады.

Жаттығу тапсырмаларында жиі теоремаларды, қандай да бір математикалық объектілердің қасиеттерін және т. б. қолдану қажет.

Дербес жаттығу жұмыстары негізінен осы анықтаудың маңызды белгілері мен қасиеттері, ережелері бар бір типті тапсырмалардан тұрады.

Мұндай жұмыс негізгі біліктер мен дағдыларды қалыптастыруға, сонымен қатар материалды одан әрі зерттеу үшін база құруға мүмкіндік береді. Жеке жаттығу жұмыстарын орындау кезінде мұғалімнің көмегі қажет. Сондай-ақ, дәптерлер, кестелер және т.б. оқулықтарды және жазбаларды пайдалануға рұқсат етуге болады. Мұндай жағдайларда олар жұмысқа оңай қосылады және оны орындайды. Өз бетінше жаттығу жұмыстарына әртүрлі деңгейлі карточкалар бойынша тапсырмаларды орындауға болады. Өз бетінше жұмыс пән бойынша оқушылардың білім тереңдігіне және беріктігіне, олардың танымдық қабілеттерін дамытуға, жаңа материалды меңгеру қарқынына айтарлықтай әсер етеді.

4 Жалпы орта мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруға арналған әдістемелік ұсыныстар

Жоғары сынып білім алушыларының ойлауы жетілудің соңғы сатысы болып табылады, ол бір жағынан, жан-жақты, ал екінші жағынан-байланыстырушы, жалпылаушы, жоспарлы және ереже бойынша жұмыс істеуге қабілетті болады.

Жоғары сынып білім алушыларының есте қалуының жақсы ұйымдастырылуымен байланысты. Жоғары сыныптарда өз бетінше жұмыс істеу дағдылары білім алушылардың жоғары деңгейде қалыптасқан. Мұнда педагог алдында оларды одан әрі жетілдіру міндеті тұр. Сонымен қатар, жоғары сыныптарда болашақ мамандарды одан әрі оқыту және қалыптастыру үшін қажетті дербес жұмыс дағдыларын қалыптастыруға баса назар аудару қажет.

МЖББС сәйкес жалпы орта білім беру мазмұны жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарына түсу үшін білім алушылардың академиялық дайындығын интеграциялау және білім алушылардың дербестігін мақсатты дамыту негізінде белгіленеді.

Бір жағынан, жоғары сыныптарда өзіндік жұмыстың түрлері мен нысандары сақталады. Алайда, оларда дербестік пайызы артады. Мұғалім тәлімгер ретінде әрекет етеді. Кері байланыс толық формаға ие және оның әртүрлі түрлерінде қолданылады.

Екінші жағынан, төменгі сыныптарда білім алушылар тек мұғаліммен жұмыс істеген тапсырмалардың түрлері дербес разрядқа ауысады. Мысал ретінде жоғары сынып білім алушыларының лексиканы меңгеру бойынша өз бетінше жұмыс жасау тәсілдеріне тоқталамыз. Бағдарлама көлемінде шет тілін меңгеру үшін білім алушы белгілі бір сөз қорын алып, оны еркін пайдалануды үйренуі керек. Шет тілін қарым-қатынас құралы ретінде іс жүзінде пайдалану үшін қажетті сөз қорын жинақтау, сондай-ақ тілдің басқа да аспектілері бойынша білім алу сияқты күнделікті қажырлы жұмыстың нәтижесінде ғана қол жеткізіледі.

Білім алушылардың шет тілі бойынша үлгерімі мұғалім білім алушыларды шет тілін оқу кезінде күнделікті табанды өз бетінше жұмысқа үйрете алғанына, білім алушылардың өз бетінше жұмыс істеу барысында қолданатын әдістемелік тәсілдер қаншалықты дұрыс екеніне байланысты. Мұғалім білім алушының лексика жұмысына қызығушылық танытуына және сөздерді есте сақтау механикалық болмауы тиіс екенін түсінуіне қол жеткізуі тиіс, бұл әрбір сөз түсінікті, дұрыс айтылған, оқылған және жазылған болуы тиіс. Тек білім алушының санасында анық мағыналы, есту және графикалық бейнені алғаннан кейін ғана оны есте сақтау жұмысына кірісу керек, әйтпесе сөзді дұрыс есте сақтауға болады.

Сондықтан мұғалімнің міндеті білім алушының лексиканы меңгеру бойынша жұмыстың ең тиімді тәсілдерін үйрету, есте сақтаудың барлық түрлерін барынша жұмылдыруға үйрету болып табылады. Мұғалім білім алушыларды лексикамен қатар екі бағытта жұмыс істеуге үйрету керек: жеке,

оқшауланған сөздерді үйрету және мәтінде лексикамен жұмыс істеу. Жеке сөздерді есте сақтау - белгілі бір қиындықтарды тудырады. Мұндай жұмыс қандай да бір оқу пәні бойынша жүргізілмейді, бірақ ол шет тілін үйрену кезінде өте маңызды, жеке сөздің өзіндік сөздік бірлігі ретінде негізгі мәндерін білмей, осы нақты контексте сөздерді түсінумен шектелуге болмайды. Жекелеген сөздерді меңгеру, сондай-ақ оларды контексте зерделеу қажеттілігі білім алушыларға өздеріне қажетті қиындықтарды нақты материалда көрсету керек. Егер мұғалім білім алушыларға сөз өмірін көрсете алатын болса, онда тілдің «сезімін» дамытатын болса, онда лексика бойынша өз бетінше жұмыс істеу олар үшін қызықты болады. Оқшауланған сөздерді меңгеру үшін олардың белгілі бір жүйеде орналасуы өте маңызды, себебі бұл есте сақтауды жеңілдетеді.

Тәжірибе көрсеткендей, тақырыптық принцип бойынша топтастырылған сөздер тақырыптық бірлікке біріктірілмеген сөздерге қарағанда оңай есте қалады және меңгеріледі.

Сондықтан білім алушыларды олардың тақырыптық байланысында сөздерді есте сақтауға үйрету керек. Осы мақсатта білім алушыларды жеке сөздігін құрастыруға және онда жеке тақырыптар бойынша сөздерді орналастыруға, яғни «сынып», «қала», «тамақ» және т. б. тақырыптарға қатысты барлық сөздерді бірге топтастыруға үйрету керек. Бірақ барлық сөздер белгілі тақырыптарға сәйкес келмейтіндіктен, онда сюжеттік мәтіндер бойынша оқулықтың осы параграфын зерделеуге байланысты есте сақтауға жататын барлық сөздерді қамтитын мақалалақ сөздіктерді жүргізуге ыңғайлы. Бастапқыда мұндай сөздіктерді құрастыру бойынша жұмыс сыныпта, мұғалімнің жетекшілігімен жүргізілуі тиіс; жоғары сыныптарда білім алушылар бұл жұмысты өз бетінше орындауы тиіс.

Сөздерді неғұрлым меңгеру және бекіту үшін білім алушыларды сөздердің тақырыптық немесе мақала тізімдерімен қатар, күн сайын мәтіннен келіп түсетін барлық жаңа сөздерді өз бетінше енгізетін жиынтық алфавиттік сөздікті жүргізуге үйреткен жөн.

Білім алушылардың күнделікті өзіндік жұмысы оларды жақсы есте сақтауға мүмкіндік береді, өйткені сөздікке жаңа сөз мен оның мәнін жазып, білім алушы көзбен және есту қабілетінен қосымша моторлы қабылдауды да қамтиды. Білім алушының жеке жиынтық алфавиттік сөздігінің болуы әліпби бойынша қажетті сөзді табу міндетін жеңілдетеді және сонымен бірге әріптердің орналасуын меңгеруге көмектеседі.

Қ.Д. Ушинский «ұзақ есте сақтау үшін бір нәрсе қажет», сондықтан «сенсорлық ағзалар - көз, құлақ, дауыс, бұлшық ет қозғалыстарын сезіну және тіпті мүмкін болса иіс пен дәм есте сақтау актісіне қатысуы керек» деп жазды. «Ассимиляция кезіндегі барлық ағзалардың осындай достық ынтымақтастығы арқылы, - деді Ушинский, - сіз ең жалқау жадты жеңесіз».

Заманауи мектептегі педагогикалық үрдістің өзіндік ерекшелігі – білім алушылардың дербес, шығармашылық, жобалық, ғылыми, зерттеу қызметін дамыту.

Бұл жұмыстың маңыздылығы әсіресе білім мазмұнын жаңарту жағдайында өзекті болып табылады. Жоғары сыныптарда зерттеу және жобалық қызмет дағдыларын қалыптастыру маңызды, өйткені бұл бейінді оқуға көшу кезінде болашақ мамандарды даярлаудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Шығармашылық жұмыстарды ұйымдастырудағы өзіндік жұмыстың аса маңызды аспектілерін қарастырайық.

Зерттеу жүргізу және жобаларды ұйымдастырудағы маңызды құзыреттіліктердің бірі ақпарат көздермен жұмыс істей білу болып табылады.

Өз бетінше жұмысты ұйымдастыру мақсатында білім алушылардың көпшілігі электрондық көздерге, атап айтқанда, бүкіләлемдік Интернет желісіне ақпарат іздейді. Ең танымал іздеу жүйелері YANDEX, GOOGLE, BING, RAMBLER.

Сандық және интернет-ресурстар келесідей ұсынылған:

– мәтіндік ақпараты бар ресурстар (оқулықтар, оқу құралдары, тапсырмалар, тесттер, сөздіктер, анықтамалықтар, энциклопедиялар, мерзімді басылымдар, сандық деректер, бағдарламалық - және оқу-әдістемелік материалдар);

– көрнекі ақпараты бар ресурстар (коллекциялар: фотосуреттер, портреттер, иллюстрациялар, процестер мен құбылыстардың бейнефрагменттері, тәжірибелерді көрсету, видеоэкскурсиялар; статистикалық және динамикалық модельдер, интерактивті модельдер: пәндік зертханалық практикумдар, пәндік виртуалды зертханалар; символдық объектілер: схемалар, диаграммалар);

– аудиоақпараты бар ресурстар (дыбыстық жазбалар, музыкалық шығармалардың, тірі және жансыз табиғаттың дыбыстарының дыбыс жазбалары, синхрондалған аудиобъектілер);

– аудио және бейне ақпарат ресурстары (тірі және жансыз табиғаттың аудио-бейне объектілері, пәндік экскурсиялар);

– біріктірілген ақпарат ресурстары (оқулықтар, оқу құралдары, алғашқы көздер, хрестоматиялар, тапсырмалар, энциклопедиялар, сөздіктер, мерзімді басылымдар) [26];

«Hot Potatoes» бағдарламалар пакеті интерактивті тапсырмалар мен бақылау тестілерін және білім алушылардың өзін-өзі бақылауын өз бетінше жасауға мүмкіндік береді. «Hot Potatoes» құрамына әр түрлі тапсырмалар мен тестілер жасау үшін 5 блок кіреді:

- 1 JQuiz – көптеген жауаптары бар викторина түріндегі тапсырмалар;
- 2 Jcloze – рұқсаттама толтыру тапсырмалары;
- 3 Jmatch – сәйкестікті орнату жаттығулары;
- 4 JCross-кроссвордтар;
- 5 JMax-тізбекті қалпына келтіру тапсырмалары.

– «Windows Live киностудиясы» бағдарламасы фотосуреттерден, музыкадан және бейнелерден фильмдер жасауға мүмкіндік береді [16];

– MS Power Point 2010 бағдарламасы презентациялар мен жобаларды жасауға арналған – презентациялар слайдтардан тұрады, олардың

әрқайсысында слайдтар, бейнелер, музыка орналастыруға болады. Презентацияға жалпы дизайн мен ауысуларды таңдауға болады [45];

- Prezi.com – веб-сервис, оның көмегімен құруға болады интерактивті мультимедиялық презентациялар бейсызық құрылымы;

- PowToon – онлайн презентацияларды жасау үшін веб-сервис.

Аталған ресурстардың біреуін педагог та, білім алушылар да дербес жұмыс шеңберінде да пайдалана алады. Мысалы, педагог «Windows Live киностудиясы» бағдарламасын немесе MS Power Point бағдарламасын пайдалана отырып, зерттелген тақырып негізінде бейнеролик немесе презентация жасайды. Содан кейін ол бейнероликті немесе презентацияны білім алушыларға өткізеді және ұсынылған материалдарды талдап, кітапханада осы презентация дайындалған дереккөздерді табуға тапсырма береді.

Білім алушы немесе әртүрлі жастағы топ сол «Windows Live киностудиясы» немесе MS Power Point бағдарламаларының көмегімен оқыған материалды жинақтау немесе білім беру қызметін өздігінен білім алу түрінде кеңейту мақсатында өз бетінше жұмыс істеу шеңберінде бейнеролик немесе презентация жасай алады.

Осылайша, білім алушылар курс тақырыптарының бірін терең меңгереді, тақырыптардың бірі мысалында ол жалпылауды, талдауды, салыстыруды үйренеді және ол ақпарат көзімен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын меңгереді.

Шығармашылық жұмыстың түрлері мен формаларына қарамастан (баяндамалар, рефераттар, хабарламалар, шығармалар, зерттеулер және т. б.), оларды біріктіретін ортақ нәрсе бар. Біріншіден, ақпарат көздерін мұқият әрі мазмұнды зерттемейінше ешқандай шығармашылық жұмыс мүмкін емес. Екіншіден, оның құрылымы мен дизайнына белгілі бір талаптар бар. Егер олар ақпараттық ресурстармен кез келген дербес қызмет кезінде қажет іс-әрекеттердің кейбір ережелері мен реттілігін немесе қызмет алгоритмін меңгерсе, білім алушыларға жұмыс істеу оңай болады.

Шығармашылық жұмыстың тақырыбын, түрін, мақсатын, міндеттері мен құрылымын анықтау.

- Қажетті әдебиеттер мен ақпарат көздерін іріктеу.
- Таңдалған материалды зерттеу.
- Жоспар құру.
- Мәтіндермен жұмыс және көшірме дайындау
- Мәтінді қалыптастыру.
- Дәптерге жазу.
- Ресімдеу жұмыс.
- Сөз сөйлеуге дайындау

Осылайша, тақырыпты анықтағаннан кейін келесі кезең кітапханаға бару болып табылады. Әр кітапханада ақпарат пен әдебиетке іздеу мен қол жеткізуді жеңілдету үшін каталогтар, картотекалар, библиографиялық көрсеткіштер, анықтамалық қор (сөздіктер, анықтамалықтар, энциклопедиялар) бар.

Білім алушылар қысқаша, бірақ оларды қызықтыратын пәннің нақты сипаттамасын алу үшін сөздіктерге, анықтамаларға және энциклопедияларға жүгіну ең қарапайым және тиімді екенін меңгеруі тиіс. Мұнда білім алушылар кез келген тақырып пен пәннің сипаттамасын таба алады.

Әдебиеттер тізімі бар болса, алфавиттік каталогқа бірден жіберілуі мүмкін, онда белгілі бір автор немесе атау кітаптарының бар-жоғы туралы білуге болады. Белгілі бір тақырып бойынша кітаптар табу үшін сіз білім салалары бойынша кітапхана қорларының мазмұнын ашатын жүйелі каталогқа жүгінуіңіз керек. Жүйелі каталог жеке білім беру салаларын ұсынатын және шартты сандық белгілер индекстері бар жекелеген бөліктерге бөлінеді.

Бізді қызықтыратын кітаптарды қай бөлімде іздеу үшін бөлімнің индексін анықтау керек.

Бұл әліпбилік-пәндік көрсеткіш жасауға көмектеседі, ол пәндер атауларының (білім салалары, құбылыстар, тақырыптар, аттары және т.б.) тізімін білдіреді, олар туралы әдебиеттер каталогта орналасқан. Алфавиттік-пәндік көрсеткіштегі карточкалар заттар атауларының алфавит тәртібімен орналасқан.

Егер бізді журналдарда, газеттерде, жинақтарда мақалалар қызықтырса, жүйелі каталог сызбасы бойынша құрылған, яғни білім салалары бойынша мақалаларды бейнелейтін мақалалардың жүйелі картотекасына жүгіну қажет.

Бүгін көптеген кітапханаларда тақырып, пән бойынша қажетті әдебиеттерді таңдауға көмектесетін электрондық каталогтар бар.

Әдебиетті таңдаудың тағы бір жолы – библиографиялық көрсеткіштер арқылы іздеу. Библиографиялық көрсеткіштер – белгілі бір тақырып бойынша немесе бірқатар жақын тақырыптар бойынша таңдап алынған аннотацияланған әдебиеттер тізімі.

Жеке басылым ретінде библиографиялық көрсеткіштер, сондай-ақ әдебиеттің кітап алдындағы (қабырға жанындағы) библиографиялық тізімдері (яғни кітаптардағы немесе мақалалардағы әдебиеттер тізімі) бар.

Шығармашылық жұмысты жазуда әдебиет пен дереккөздерді дұрыс таңдау басты рөл атқарады. Білім алушылар әртүрлі құжаттар – монографиялардың, ғылыми-көпшілік әдебиеттің, мемуарлардың, мерзімді басылымдар мақалаларының ерекше ерекшеліктерін білуі тиіс. Электрондық ресурстарды пайдалануға келетін болсақ, оларды тексерілмеген ақпаратты Интернет арқылы пайдалану қаупі туралы ескерту қажет. Әдебиетпен жұмыс істеу кезінде қажет:

- құжаттың мазмұны мен құрылымын қарау;
- автор өз зерттеулерінің мақсаттары мен міндеттерін сипаттайтын енгізумен танысу;
- қосымша ақпарат көзі бола алатын анықтамалық аппаратты көру.

Материалдарды іріктеуден және қысқаша көргеннен кейін жұмыс жоспарын жасауға кірісуге болады. Бұл жерде білім алушылар жоспар жұмыс үшін қажет екенін түсінуі керек, өйткені ол материалды ұғынуға, жұмыстың нақты құрылымын ойлауға, жинақталған материалдарды жүйелеуге

көмектеседі. Жоспар қарапайым, күрделі, толық болуы мүмкін. Толық жоспарды жасау жақсы, өйткені ол одан әрі жұмыс істеуге көмектеседі. Жоспарға кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды кіреді. Жоспар құру принциптері-хронологиялық, тақырыптық, проблемалық. Жоспар жұмыс барысында өзгертілуі, кеңейтілуі және нақтылануы мүмкін.

Білім алушыларға құбылыстың немесе оқиғаның не екенін анықтауға көмектесетін кейбір сұрақтарды есте сақтауды және жоспар құруды ұсынуға болады. Кім (не), - не жасады (айтты, ашты; болды), - неге (не үшін, не үшін)-қалай (қалай), - не шықты (шықты), - бұл қоғамға қандай әсер етті, - басқалары қалай осыған жатады (және сіз оның ішінде).

Жұмыста жазбалар маңызды рөл атқарады, себебі олар:

- оқуға мұқият қарауды қамтамасыз етеді, біздің назарымызды ұйымдастырады;

- мәтінді жақсы түсінуге көмектеседі (жазу, біз оқығанды тереңірек түсінеміз, әсіресе, автордың ой-пікірін өз сөзімен және одан да қысқа);

- затты қабылдаудың белгілі бір бақылаушысы болып табылады: бір нәрсені түсінбей, негізгі ойды жазу қиын;

- есте сақтауды жеңілдетеді (қимыл-қозғалыс жады қосылады);

- ұмытылған есте тез қалпына келтіруге, фактілерді және т. б. анықтауға мүмкіндік береді;

- жинақталған мәліметтердің жүйелі жинақталуына әкеледі.

Жазбалар әр түрлі формада жүргізілуі мүмкін. Бұл конспект, тезистер, үзінділер, толық жоспар және т. б. болуы мүмкін. Жазбаларды қағаз парақтарында немесе карточкаларда жасауға болады. Жазбаның ең қарапайым түрі – үзінділер (үзінділер). Көшірмелермен жұмыс істеу кезінде кейбір ережелерді есте сақтау қажет:

- әрбір парақта (жоғарыдан) міндетті түрде материалдың қайдан алынған көзі (автордың аты-жөні, атауы, кітаптың шығыс деректері) және беттің нөмірі көрсетіледі;

- үзінділер парақтың бір жағында жасалады;

- дәйексөздер дәл жазылуға тиіс, ешқандай бұрмалауға жол берілмейді, кейбір дәлелдер мен ережелерді ұстауға, белгілі бір ұғымдарды бұзуға болмайды;

- үзінді көшірмелерді бірден жүйелеу қажет - әр түрлі парақтарға әр түрлі тараулар бойынша үзінді көшірмелер жазылады.

Жұмыс жазбасы хабарламаға, ауызша сөйлеуге дайындық кезінде көмектеседі.

Тезистер (аз. thesis) - толық пікірдің немесе негізгі ойдың қысқаша тұжырымы, мәтінде түсіндірілетін немесе дәлелденген негізгі ережелер. Тезистерді құрастыру мәтінді жоспарға қарағанда егжей-тегжейлі, бірақ конспектіге қарағанда қысқаша бөлуге мүмкіндік береді.

Тезистер жадыда сақтау үшін және пікірталасқа негіз ретінде қызмет етеді. Сонымен қатар:

- тезистер мәтіннің бекіту немесе терістеу түріндегі негізгі ойларынан тұрады;
- әрбір жағдайда бір ой бар;
- тезистер мәтінмен алдын ала танысқаннан кейін, қайталап оқығанда жасалады;
- тезистер мәселенің мәнін түсіндіру қажет болған кезде қолданылады;
- тезистер бір мәселеге бірнеше көзқарасты салыстыру қажет болған жағдайда қолданылады, мысалы, әдебиеттерді шолуды енгізуге дайындау кезінде.

Конспект (лат. Conspectus - шолу) - бұл кітаптың негізгі мазмұнын, ұсақ-түйектен босатылған мақалаларды, қайталауларды қысқаша жазбаша түрде баяндау.

Конспектілер жоспарлы, мәтіндік, еркін, тақырыптық болады. Жұмыс істей отырып конспектом есте сақтау керек:

- конспектілеу кезінде ең бастысы, мүмкіндігінше қысқа жазу керек;
- конспект «саңырау» болмауы керек - назар аударатын белгілер жүйесін құру керек. Бұл сандық және әріптік белгілер, бөлу, сызу болуы мүмкін.

Конспект, әдетте, жұмыс жазу үшін негіз болып табылады.

Әдебиеттер мен ақпарат көздерін өңделгеннен кейін, қажетті жазбалар мен үзінділер жасалып, шимай дәптерге жазуға кірісуге болады. Бұл кезеңде өз жұмысын біртұтас стильде жазылған тұтас, логикалық шығарма болатындай етіп құру керек. Бұл дегеніміз, әр түрлі дерек көздер мен әдебиеттермен жұмыс істей отырып, білім алушылар оларды өз сөздерімен қайта қарауға тырысуы керек. Содан кейін жазбалар, жазылған белгілер ойлар жоспар тармақтары бойынша орналастырылады және қосылады. Механикалық емес, өз ойлары мен ескертулерін қоса ақылмен біріктіру қажет. Білім алушыларға жұмыс істеу оңай болады.:

- жазба үшін үлкен жолға қалдыру керек;
- шимай парақтың бір жағында ғана жазылады;
- ғылыми тіл публицистикалық немесе көркем шығарма тілінен ерекшеленеді. Эмоциялық сөйлеу сөз орамы, леп белгісін пайдалануға болмайды.

Соңғы нұсқамен жұмыс істеу.

Осыдан кейін жұмыс жоспар тармақтарына сәйкес қайта жазылады немесе қайта басылады, содан кейін мүмкін болатын бос орындарды, күндердегі қателерді, сандарды және басқа да қателіктерді жою үшін міндетті түрде мұқият оқылады. Орфография тексеріледі. Барлық дәйексөздерді қосымша салыстыруға назар аудару керек. Өз бетінше шығармашылық жұмыс жасау білім алушылардан жоғары сыныптарда қалыптасуға қажетті белгілі бір дағдыларды талап етеді. Ең алдымен, шығармашылық жұмыс белгілі талаптарға сай болуы керек.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСҚА ҚОЙЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ТАЛАПТАР

- 1 Тақырыпты ашуға өзіндік көзқарас.
- 2 Жұмыс тақырыбы бойынша заманауи басылымдарды қолдану.
- 3 Материалды баяндау кезіндегі логикалық және бірізділік.
- 4 Баяндаудың стилистикалық және орфографиялық мәдениеті.
- 5 Анықтамалық-сілтемелік аппаратты дұрыс ресімдеу.
- 6 Өз қорытындыларын дәлелдей және қорғай білу.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫС ҚҰРЫЛЫМЫ

Шығармашылық жұмыс кіріспеден, негізгі бөлімнен, қорытындыдан, қосымшалардан және әдебиеттер тізімінен тұрады.

Кіріспеде тақырыптың өзектілігі ашылады, оның таңдауына негіздеме беріледі, мақсаттары мен міндеттері қойылады, әдебиеттер мен дереккөздерге қысқаша талдау жасалады.

Ескертпе: мақсаттар мен міндеттер мынадай сөздерден басталады: қарастыру, танысу, айқындау, анықтау, қалыптастыру, негіздеу, өткізу, салыстыру, анықтау, жасау, салу, дайындау.

Жұмыстың негізгі бөлігі зерттеу міндеттеріне негізделген. Ол бөлімге, тарауларға, параграфтарға бөлінуі мүмкін.

Негізгі бөлімде берілген тақырып бойынша материалдар мен әдебиеттерді салыстыру және талдау жүргізіледі, өзіндік қорытынды жасалады.

Қорытындылай келе, көлемі әдетте бір-екі бетті құрайтын зерттеудің қорытындысы жасалады, қысқаша қорытындылар шығарылады. Қорытындылар міндеттермен тығыз байланыста болуы тиіс.

ЖҰМЫСТЫ РЕСІМДЕУ

Жұмыс мәтіні А-4 форматты қағаздың жеке парақтарында, парақтың бір жағында жазылады.

Барлық парақтар № 2 бастап нөмірленуі тиіс (бірінші бет болып табылатын титулдық парақта нөмір қойылмайды).

– Жұмыс анық жазумен және сызып тастаусыз жазылуға немесе компьютерде басылуға тиіс.

– Оқу рефератының көлемі 15-20 бетті құрайды.

– Бет параметрлері: 30 мм сол жақта, 10 мм оң жақта, 25 мм жоғарыдан, 20 мм төменнен.

– Жұмыс түптелуі тиіс.

– Ғылыми жұмыс безендіруді қажет етпейді – парақтардағы ою-өрнек, стандартты емес қаріптер және т. б.

ДӘЙЕКСӨЗ АЛУ

Цитата – шығару, үзінді (лат-citatum)

Егер дәйексөзде мәтіннің бір бөлігі абзацтың немесе сөйлемнің басынан емес, сондай-ақ құжаттың дәйексөзделген бөлігінің ішіндегі рұқсаттамалармен алынса, онда рұқсаттама орындары әкетумен белгіленеді.

Сөздер мен сандарды қысқарту:

Барлық жұмыс мәтінінде қазақ тілінде жалпы қабылданған елдердің, мекемелердің, ұйымдардың және т. б. (АҚШ, БҰҰ, ЖОО) қысқартылған атауларының жазылуы сақталады.

Қысқартулар өлшемдерді, таразыларды белгілеу үшін қолданылады (м-метр, т. - тонна, сағ. - сағат) және басқа да кейбір сөздер (ж. - жыл, жж-жыл, қ-қала)

Сандарды қысқарту:

Толық жазылған үлкен сандарды болдырмау керек (мәтінде және кестелерде). Мүмкіндігінше ірілендірілген немесе қысқартылған бірліктерге жүгіну жақсы. (100000 км орнына 100 мың км, 1 270000 кг орнына 1,27 т).

Қосымшалар:

Кестелерді, графиктерді, диаграммаларды құрастыру.

Қарапайым материалдарды кесте түріне айналдыруға болмайды, олар жеткілікті анық және қысқаша мәтінде баяндалуы немесе т.б. «қорытындылар» түрінде бейнеленуі мүмкін.

Көлемді кестелер қосымшаға шығарылады және жеке нөмірленеді.

Әрбір кестеде атауы мен нөмірі болуы тиіс (егер олар жұмыста бірнешеу болса). Оң жақ жоғарғы бұрышында: № 1 кесте. Төменгі ортасында-соңында тақырып (.) қойылмайды.

Рефераттағы иллюстрациялар-суреттер, сызбалар, суреттер. Олар рефератта орынды, егер олар іскерлік және көмекші сипатта болса, мәтінге бағынады.

Суреттер астында қойылған қолдар төменде қойылады.

Әр сурет (қысқаша «сурет») нөмірленген болуы тиіс.

Қосымшадағы немесе мәтіндегі суреттердің астына қол қоюға міндетті түрде дереккөзге нұсқау жасалады.

АНЫҚТАМАЛЫҚ-СІЛТЕМЕЛІК АППАРАТТЫ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІН РЕСІМДЕУ

Әдетте білім алушы жұмыстарында сілтемелердің ең қарапайым түрі - жұмыстың соңында орналастырылған әдебиеттер тізіміне қолданылады. Бұл ретте мәтінде айтылғаннан кейін немесе дәйексөзден кейін төртбұрышты немесе дөңгелек жақшалар қойылады, онда дереккөздің және беттердің нөмірі қойылады.

Мысалы: (18, 34). Сөйлем соңында нүкте жақшадан кейін қойылады. Сілтемелерді ресімдеу барлық мәтінде біркелкі болуы тиіс.

Әдебиеттер тізімін ресімдеу ережесі.

Әдебиеттер тізімі қорытындыдан кейін жеке бетте ресімделеді.

Пәндік және хронологиялық тәсілдер мүмкін болғанымен, алфавиттік орналасу тәсілі қолданылады.

Дереккөзді сипаттау кезінде автордың тегі мен аты-жөні, кітаптың атауы, басылым орны, баспасы, шығарылған жылы, беттер саны көрсетіледі. Мысалы: В. П. Леонтьев дербес компьютердің жаңа энциклопедиясы 2002. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. 920 бет.

Назар аударыңыз! Шығыс деректерін сипаттау кезінде жақшалар мен тырнақшалар қолданылмайды; қосымша атауы негізгі қос нүктеден бөлінеді; «басылым орны» саласында Мәскеу, Санкт-Петербург қысқартылған түрде жазылады (М., СПб.)

Егер әдебиет тізімінде әртүрлі авторлардың тегі бірдей құжаттары қолданылса, оларды инициалдарға байланысты орналастыру керек. Мысалы: А.Стругацкий, Б.Стругацкий.

Егер бір автордың бірнеше жұмысы көрсетілсе, оларды атаулардың әліпбилік ретімен орналастырады. Басылым жылына (өткеніне) байланысты орналастыруға болады.

Егер кітаптың екі немесе үш авторы болса, барлығын көрсету қажет.

Егер кітап 4 және одан да көп болса, тек бірінші ғана көрсетіледі және «және т. б.» қосылады.

Егер біз жинақты немесе ұжымдық монографияны сипаттайтын болсақ, онда біз оның атауын кейіннен редакторды немесе құрастырушыны көрсете отырып жазамыз. Мысалы: Псков өлкесінің тарихи-этнографиялық очерктері / ред. А. В. Гадло. Псков: ПОИПКРО, 1998.

Жинақтан немесе журналдан мақалаларды сипаттау кезінде алдымен автор, мақаланың атауы, содан кейін дерек көзі көрсетіледі. Мысалы: Н. В. Андреева «Интернет және білім» /Псков мектебі. - 2001. - № 3. – 39-бет.

Электрондық ресурстарды пайдалану кезінде жалпы ресурсқа немесе оның құрамдас бөліктеріне: қандай да бір мақалаға немесе басылымға; мақаланың немесе сол басылымның фрагментіне сілтеме жасауға болады. Мысалы: Образование: исследовано в мире [Электрон. ресурс]: Международный научный педагогический Интернет-журнал с библиотекой-депозитарием. - М.: OIM.RU, 2000-2001. - Режим доступа: W W W. URL: <http://www.oim.ru>- 10.02.2001.

Блонский П.П. Миросозерцание и профессия / П.П. Блонский; Подгот. к публ. Р.П. Будаков // Образование: исследовано в мире [Электрон. ресурс] / Под патронажем Российской академии образования, ГНПБ им. К.Д. Ушинского. - М.: OIM.RU, 2000-2001. - С. 3 (автоном. паг.) - Режим доступа: W W W. URL: <http://www.oim.ru>

Білім алушыларды зерттеу қызметінің негіздеріне оқыту (оқу проблемасын қою, тақырыпты қалыптастыру, зерттеу әдістерін таңдау, гипотезаны ұсыну және тексеру, жұмыста әр түрлі ақпарат көздерін пайдалану, орындалған жұмысты таныстыру) оларға өз білімін өз бетімен толықтыруға, зерттелетін проблеманы терең түсінуге және оны шешу жолдарын болжауға мүмкіндік береді, бұл дүниетанымды қалыптастыру кезінде маңызды. «ШЖМ білім алушыларының зерттеу және жобалау қызметін ұйымдастыру» тақырыбына әдістемелік ұсыным Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА. сайтта орналастырылған.

Осылайша, жалпы орта мектепте білім алушылардың өзіндік жұмысының ерекшеліктері білім алушылардың жас ерекшеліктерімен, олардың өз бетінше жұмыс жүргізуге және болашақта олардың кәсіби құзыреттілігін

қалыптастырудың негізі болатын осы жұмыстың осындай дағдыларын қалыптастыруға бағытталуымен айқындалады.

Гуманитарлық ғылымдар магистрі, философ, мәдениеттану, философия бойынша қазақстандық олимпиада лауреаты, Concepture Club жобасының ғылыми кеңесшісі және негізін қалаушы Әлібек Шарипов «өзін-өзі білім берумен қалай айналысу керек» 8 қадамын береді.

1. Білімділік танытыңыз

Күн сайын көптеген түрлі нәрселерге тап болған кезде, біз олардың қызықты киімдерін елемейміз.

Мысал: өтіп бара жатқан автокөлікті көріп, «ол қалай жұмыс істейді? деген сұрақ қоймасқа; ашуланған адаммен қақтығысқа түскеннен кейін «адамдар неге ашуланады?» деп сұрауға болады?

Мұндай мәселелер заттардың табиғаты мен мәнін анықтауға бағытталған, сондай-ақ олардың құрылғылары болады. «Әртүрлі діндер бір-бірінен ерекшеленеді,?», «Қазіргі саяси режимдердің қайсысы жақсы?», «Сіз ойлағандай және ежелгі өмір сүрген адамдарды сезінді ме?» және т. б. Әрине, осындай сұрақтарға толық жауап беру үшін бір тапқырлық пен дербес болжамдар жеткіліксіз, жауап іздеу барысында сіз әртүрлі дереккөздерге: кітаптарға, мақалаларға, энциклопедияларға, анықтамаларға, білім беру және құжаттық фильмдерге және т. б. жүгінесіз.

2. Басқа көзқараспен қарауға тырысыңыз

«Өз қоңырауларынан әлемді көру» сияқты тұрақты сөз бар. Бұл өрнектің мағынасы адам өз ой-өрісінің шеңберін шектейді, өзін әдеттен тыс бұрышта үйреншікті құбылыстарды көру мүмкіндігінен айырады. Адамға бәрі туралы айтуға тән. Бірдеңе түсініксіз және біртүрлі кездесе отырып, адамдар, әдетте, мұны жоққа шығарады, тіпті өз түсініспеушілік фактісін анықтағаннан кейін, істің не екенін түсіну қажет емес.

Бұл іс жүзінде бәрінде болады: сән, шетелдік мәдениеттер, күрделі кітаптар, арт-үй фильмдері және т.б.

Басқа адамның позициясына мерзімді түрде тұруға тырысыңыз, оның себептерін, логикасын, ішкі себептерін түсінуге тырысыңыз. Басқа адамдар қалай ойлайды және сезінеді. Әр жолы – бұл жаңа нақты адам болады және сіз өзіңіз үшін айқын, бірақ терең шындықты ашасыз: әлем әртүрлі. Және бұл әртүрлілікті неғұрлым көбірек білсең, соғұрлым білімді боласың.

3. Қатыгез көрінуден қорықпаңыз

Бір дана айтқандай, «Ең ақымақ мәселе – бұл түсініксіз мәселе». Көбінесе адамдар өздерін қызықтырған сұрақтарды қоюға ұялады, айналасындағылар олардың зияткерлік қабілеттері туралы жаман ойлайды деп ойлайды. Өзін-өзі жетілдіру жолындағы ең дұрыс көзқарас – «мен ештеңе білмейтінімді ғана білемін» деген Сократ ұраны.

Мұндай тану белгілі бір батылдықты қажет етеді, ол адамды бар жағдайды өзгертуге және белгісіз нәрсені үйренуге шақырады. Сұрақ қоюға ұялатын адам өзін қуантады. Сондықтан сіз білмейтін және түсінгіңіз келетін нәрселер туралы білімді адамдардан мұқият сұрауға қорықпаңыз.

4. Шет тілдерін үйреніңіз

Тілді білу – білімнің ең қажетті және тікелей кілті. Біз тек сөзбен ғана емес, сөз арқылы ойлаймыз. Қазіргі заманғы нейролингвистермен бір тілді меңгерген адамның ойлау қабілеті тек бір тілді білумен шектелген адамға қарағанда айтарлықтай дамығандығы дәлелденген.

Шет тілдерін үйрену сіздегі жасырын әлеуетті жандандырып, сіздің ойлауыңыздың өнімділігін және басқа да қызмет салаларында арттыратын нейрондық желілерді қалыптастыра алады. Сонымен қатар, шет тілдерін үйрену таза практикалық пайда әкеледі: сіз өз тіліңізде аудармалары жоқ әр түрлі әдебиетті оқи аласыз, сондай-ақ басқа мәдениеттердің мағынасын, ерекшеліктері мен ерекшелігін тереңірек ұғына отырып, шетел фильмдерін түпнұсқа тілде көре аласыз.

5. Ешқандай жақтаулармен шектемеңіз.

Өз бұлшықеттерін дамытумен айналысатын культуризммен айналысушы мынадай принцип бар: «егер сіз өзіңіздің денеңізге қанағаттансаңыз, онда сіз ұтылдыңыз». Кең мағынада айтылғандар «кемелдікке шек жоқ» дегенді білдіреді.

Өз іс-әрекетіңізді одан әрі сәтті жүзеге асыру (оқу немесе жұмыс істеу) үшін сізде бар білім жеткілікті деген ой – өзін-өзі жетілдіру процесіне зиян келтіреді. Сіз өзіңізге ешқандай шектеулер қоймаңыз, сіз жарты өлшемдердің логикасын («А, және ол солай болады» қағидаты бойынша) басшылыққа алмауыңыз керек. Фундаменталдылық (ұқыптылық), бөлшектер мен ұсақ-түйектерге көңіл бөлу (ұқыптылық), жиынтық (жан-жақты) сияқты көзқарастарды ұстану маңызды. Өздігінен білім алу – үздіксіз процесс, білім жаңартуды, толықтыруды және өзектендіруді талап етеді. Мектеп оқулықтарын қайта оқуға тырысыңыз, және сіз бұрын тек зеріктіру байқаған жерде жаңа байланыстар мен заңдылықтарды көресіз. Есіңізде болсын, кез-келген танымның басты қағидасы – бұл жайдан күрделіге дейінгі қозғалыс.

6. Пәнді жасаңыз

Өзін-өзі жетілдіру процесі жүйелі және мерзімді негізге қойылса, әлдеқайда өнімді болады. Бұл дегеніміз, өзін-өзі жетілдіруді қажет еткен кезде емес, бұл үшін қатаң бөлінген уақытта жүзеге асыру керек. Халық даналығында айтылғандай: «Қайталау - білімнің анасы». Қайталау, өзін-өзі білім берудің нақты режимін тұрақты жаңғырту процестің тиімділігін арттырады және қойылған мақсатқа жету қарқынын арттырады. Өзін-өзі жетілдіруге спорттық жаттығулардағыдай болады және қажет: бір реттік, қайталанбайтын, кездейсоқ әрекеттер ешқашан жақсы нәтиже бермейді.

7. Ұжымда үйреніңіз

Социологияда «фасилитация» деген ұғым бар. Социологияда «жеңілдету» деген ұғым бар. Бұл адамның басқа адамдардың қатысуымен жасаған жұмысының сапасын жақсартуды білдіреді. Адамның табиғаты бойынша ол әлеуметтік болмыс, яғни ол әрдайым өзінің түрінен тануды қалайды және іздейді. Басқа адамның көзқарасымен, егер ол жалғыз болса, жақсы болуға тырысады. Бұл оқуға қатысты. Өзін-өзі тәрбиелеуге бағытталған командалық жұмыста жеңілдету элементінен басқа, бәсекеге қабілетті фактор да бар, ол білім алушыларды әдеттегіден гөрі құлшыныспен және ынталы оқуға ынталандыратын күшті ынталандыру болып табылады. Әрине, «ортаға әсер» туралы ұмытпаңыз. Жоғары сапалы білім алуға мүдделі адамдардың компаниясында бола отырып, сіз өз қалауыңызды анықтайсыз және олардың деңгейіне жетесіз (немесе жоқ дегенде жетуге тырысыңыз).

Сонымен, командалық (ұжымдық) жұмыста тағы бір маңызды қағида іске асады, яғни «Егер сіз шахмат ойнауды үйренгіңіз келсе, мықты қарсыласпен ойнаңыз». Ұжымда білімділігі жағынан сізден жоғары адамдар болатыны сөзсіз. Олардың артықшылығы сізді тітіркендіреді және олардан асып түсуге тырысады.

8. Интернетті қолданыңыз

Бастапқыда интернетті америкалық мамандар виртуалды білім беру кеңістігі ретінде құрды, онда адамдар кітаптарға, ғылыми құралдарға, онлайн-кітапханаларға және т. б. тегін қол жеткізе алады.

Өкінішке орай, басқалары сияқты, бұл тамаша идея бастапқыда ойластырылғаннан сәл басқаша жүзеге асырылды.

Қазіргі заманғы интернет – бұл жалпы алғанда әлеуметтік желілердегі пайдасыз шексіз қарым-қатынас, ақымақ ойын-сауық бейнелерін көру, «лайк» қою немесе қоймау мақсатында зомби режимінде лентаны парақтау. Бірақ бұл интернетті басқаша пайдалану мүмкін емес дегенді білдірмейді. Бүкіләлемдік ғаламторда орыс және ағылшын тілдерінде көптеген білім беру ресурстары бар. Олар өз рейтингіне ие, онымен танысуға және сізге ұнайтын нәрсені таңдауға болады. Бұл ресурстарда классикалық еңбектерге де, қазіргі заманғы мәтіндерге де қол жеткізуге болады. Сондай-ақ, көптеген бейнедәрістерді табуға болады (бір жолғы және тұтас курстар). Тағы да интернет – бұл басқа адамдармен қарым-қатынас орнату үшін тамаша құрал.

Бұл сіздің аймағыңыздан немесе шетелден келген адамдар болуы мүмкін. Осылайша, Интернет көмегімен сіз екі құсты бірден бір таспен ұрасыз: сіз (қашықтан виртуалды болсаңыз да) командада жұмыс істейсіз (№7 қадамды қараңыз) және шет тілдерін үйренесіз (№4 қадамды қараңыз). Жоғары сыныптардағы білім алушылардың өзіндік жұмысының ерекшеліктерін жинақтай отырып, мұғалім оқылатын тақырыптың негізгі мәселелерін мақсатты

түрде шешу үшін іс-әрекет барысын нақты айқындауы маңызды. АКТ-ны енгізу шағын жинақты мектеп оқытушысына даусыз артықшылық береді. Оқытушы сабақты көрнекі, яғни тиімді етуге мүмкіндік алды. Бұрын ақпараттың үлкен бөлігін білім алушылар «есту» деп бағалаған соң, енді нақты қабылдау (көру-есту) орын алады. Мультимедиялық құралдар, бақылау бағдарламалары, энциклопедиялар мен галереялар қалыптастырылады. Бұл оқытушыға білім алушылардың қиялына және естелігіне икемді әсер етуге мүмкіндік береді. Оған презентацияны жасау кезінде қолданылатын анимация мен эффектілерді қосыңыз. Және бейнефильмдердің даусыз артықшылығы. Осылайша, мұғалім сапалы сабақты құруға арналған әмбебап құрылғылардың кең спектрін алады. Қазіргі сабақтың толық және нәтижелі болуы үшін шағын мектептің мұғалімі прогрессивті оқу құралдарын жетік меңгеруге міндетті. Ол болмаған кезде оның сабақтары жиырма бірінші ғасырдың сабақтары болмайды.

Қорытынды

Президент Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауында «оқу бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және ақпаратты өз бетінше іздеу дағдыларын дамытуға бағыттау қажет» делінген. Қазақстандық білім беру жүйесіндегі өзгерістер жағдайында шағын жинақты мектеп ерекше назар аударады. Білім беру үдерісінің баламасыздығы, мектептерді қазіргі заманғы жабдықтармен жеткіліксіз қамтамасыз ету, әртүрлі жастағы балалардың сынып-жинақтарға бірігуі ШЖМ-да оқытудың жоғары сапасына қол жеткізуді қиындатады.

Сонымен қатар ШЖМ әлсіз жақтарын мүмкіндікке айналдыруға болады:

1) білім алушылардың саны аздығы олардың жеке ерекшеліктерін ескеруге және жеке даму, саралау, жеке оқу траекторияларын құру, олардың денсаулығын сақтауды қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді;

2) әртүрлі сынып білім алушыларын бірлесіп оқыту коммуникативтік дағдыларды дамыту, ынтымақтастық, әртүрлі жастағы топтарда білім алушылардың нәтижелі жұмысын ұйымдастыру үшін негіз береді, осыған байланысты оқыту іс-әрекеттік сипатқа ие болады және практикалық дағдыларды дамытуға баса назар аударылады;

3) білім алушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу пәндері мазмұнының тереңдігі мен күрделілігін қамтамасыз ететін пәндік білімдер мен дағдыларды кезең-кезеңмен арттыру мүмкін болады;

4) өзіндік жұмыстың басым болуы білім алушылардың дербестігін және шешім қабылдау үшін жеке жауапкершілігін дамытуды қамтамасыз етеді.

ШЖМ-да осындай білім беру ұйымының ресурстармен нашар қамтамасыз етілуіне қарамастан, білім алушылардың кең ауқымды дағдыларды меңгеруі жүзеге асырылады.

ШЖМ-да оқу үдерісін ұйымдастыратын мұғалім басты ресурс болып табылады:

- белсенді оқыту, сыни ойлау дағдыларын дамыту;
- алынған білімді практикалық қолдану арқылы білім алушылардың қызметін ұйымдастыру;
- білім алушылардың жеке, топтық қызметін ұйымдастыру, өзара оқыту;
- білім алушының жеке пікірін тыңдау және бұрыннан бар білімді пайдаланудың маңыздылығын мойындау;
- жеке және сараланған тәсілді пайдалану;
- білім алушыларға түсінікті мәселелер мен оларды шешу стратегияларының мысалдарын модельдеу, балалардың зерттеулерін жүргізу;
- «оқыту үшін бағалау» арқылы білім алушыларды оқытуды қолдау.

Осылайша ШЖМ-да білім алушылардың сабақта өзіндік жұмысын ұйымдастыру мұғалімнің басшылық рөлін төмендетпейді. Білім алушылардың

өз бетінше ақыл-ой еңбегін дұрыс ұйымдастыру мұғалімнен үлкен шеберлік пен жоғары әдістемелік дайындықты талап етеді.

Мұғалім жеке жұмысты ұйымдастырады, оны орындау барысында жекелеген білім алушылардың ерекшеліктерін және нақты қиындықтарын біле отырып, ақыл-ой операцияларының барысын жоспарлайды, білім алушыларға жеке сараланған көзқарас танытады, белгілі бір білім қорын жинақтауға және балалардың ақыл-ой қызметінің қажетті тәсілдерін, білімді меңгеру тәсілдерін, дұрыс талдау және синтездеу тәсілдерін, дұрыс арақатынасын, салыстыруды, толық жалпылама тәсілдерін, ұқсастықтар мен абстрагирлеу тәсілдерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Білім алушылардың өзіндік жұмысын дұрыс ұйымдастыру үшін мұғалімнің сынып бойынша барлық дайындық жұмысын ұтымды қою, білім алушылардың оқу тапсырмасын өз бетінше орындауы ерекше маңызды.

Білім алушылардың сыныптағы өз бетінше жұмысын орындау кезінде мұғалім білім алушылардың қиындықтары неде екенін, оларға көмектесіп, тапсырманы өз бетінше орындау үшін қажетті іскерліктермен қарулануын анықтайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы. «Мұғалімге арналған нұсқаулық», екінші (негізгі) деңгей (үшінші басылым) Астана, 2012 жыл (4-110 б.);
2. Интербелсенді оқыту технологиясы арқылы білім алушылардың өзіндік пікірін қалыптастыру Сабақтар сайты. Баяндама
3. Қалыптастырушы танымдық кері байланыс түрлерін ұйымдастырудың тиімді жолдары. Астана, 2016 жыл.(5-33 б.).
4. Түрлі деңгейлік тапсырмалар арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру. Астана, 2016 ж.
5. Билим ленд: <https://bilimland.kz/ru/courses>
6. Лебединцев В.Б. «Технология обучения: разновозрастный учебный коллектив в малочисленных сельских школах» Методист. – 2009. – № 7. – с. 56-60.
7. «Особенности организации образовательного процесса в начальных классах малокомплектной школы в условиях обновления содержания образования» методическое пособие сост.: Кушнир М.П. – Караганда: РИО ИПК ПРО, 2015. – 84 с.
8. Байбородова Л.В. Воспитание и обучение в сельской малочисленной школе: учеб.пособие. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2004. – 357 с.
9. Государственный общеобязательный стандарт начального образования [Электронный ресурс]. – URL: <http://egov.kz/cms/ru/law/list/P1200001080>
10. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования) [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008827>
11. Караева Ж. «В помощь малокомплектной школе» /Под ред. Астана, 2000.
12. Стрезикозин В.П. «Урок в сельской малокомплектной школе» М., 1972.
13. Бабанский Ю.К. «Методы обучения в современной общеобразовательной школе» - М.: Просвещение, 1985 – 208 с.
14. Махмутов М. И. «Проблемное обучение. Основные вопросы теории» – М.: Педагогика, 1975. – 368 с.
15. «Педагогика: педагогические теории, системы, технологии» Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / С. А. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов, Т. И. Бабаева и др.; Под ред. С. А. Смирнова. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 512 с.
16. Ёсипов Б.П. «Самостоятельная работа учащихся на уроках». – М.: Учпедгиз, 1961.
17. Жарова Л.В. «Управление самостоятельной деятельностью учащихся» - Л., - 1982.
18. Зимняя И.А. «Основы педагогической психологии» - М, 1980.

САБАҚ ЖОСПАРЫ

Пән	Сауат ашу	 www.bilimland.kz
Мұғалім	Абжанова Асел Кайрулловна	
Мектеп, сынып	Қазақ орта мектебі, 1-сынып	
Сабақ тақырыбы	Мен және табиғат. К дыбысы мен әрпі	

Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)		Сөздерді, дыбыстарды орфоэпиялық нормаларға сәйкес дұрыс айту
Сабақтың мақсаттары		Барлығы: Жаңа білімді меңгереді. Көбі: Тақырыпты түсініп, тыңдап, жетекші сұрақтар арқылы талқылайды. Кейбірі: Алған білімді өмірде қолдана алады.
Жетістік критерийлері		Айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады. Нақты сөйлеу арқылы, мәселені түсінгенін көрсете алады.
Құндылықтарды дарыту		Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.
Пәнаралық байланыс		Музыка сабағы, көркем еңбек, дене шынықтыру
АКТ қолдану дағдылары		Аудиожазба, таныстырылым.
Тілдік құзыреттілік		Мен және табиғат. К дыбысы мен әрпі
Сабақ барысы		
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы Ынтымақтастық атмосферас	Біз балдырған баламыз, Құстай қанат қағамыз. Дүниені аралап, Оқып білім аламыз. Көзді салып қараңыз,	Шаттық шебері

ын қалыптаст ыру 5 минут	Былай қанат қағамыз. -Бүгін біз «Ғажайыпстанға саяхатқа»шығамыз. Балапан телеарнасында болатын мультфильмдерді көресiндер ме? 1-тапсырма: «Жел аяқтың» (Пазлдарды ашу үшін шырын таяқшаларын алу арқылы жауап береді)	Екі жұлдыз , бір тілек
Сабақтың ортасы 8 минут	2-тапсырма: «Елдостың тапсырмасы» №1 Өлеңді тыңда. Аудио жазбаны тыңдау Ата ақылы. Кім үлкенді тыңдаса, Кім үлкенді сыйласа, Үлкен болған кезінде Сыйлы болмақ өзі де. С.Мәуленов Бұл өлеңнің авторы С. Мәуленов туралы айту 3-тапсырма: «Аяжанның тапсырмасы» «Галереяға саяхат» ТЖ-әр топқа сурет беру сол суреттердің қарама- қарсы сөздерін тауып алу. (мысалы:кіші-?, ыстық-?,ескі-?)	Таныстырылым, оқулықпен жұмыс https://bilimland.kz/kk/courses/qazaq-adebieti/5-synyp/lesson/syrbaj-maulenov-mening-respublikam-olengi Алақан арқылы бағалау https://bilimland.kz/kk/courses/mektepk-e-dajyndyq-alha-balaqaj-sojlejtin-suretter/zhattyhular/1-sozder-dybystar-zhane-elikteuish-sozder/lesson/10-antonimder
Сергіту сәті 1 минут	«Кунфу» әдісі (Мұғалім сөйлемді оқып тұрады,оқушылар қимылмен тыныс белгілерді қойып тұрады) -Алақай,бүгін ашық сабақ! -Дауысты дыбыс қызыл түспен белгіленеді. -Сөз әріптен құралады ма? -Сөйлем сөзден құралады.	Балалар қимылды көрсетіп отырады
Қызықты тапсырма 8 минут Аяқталуы	4-тапсырма: «Мая апайдың тапсырмасы» №3 Еркіннің хатын тыңдап, сұрағына жауап іздендер. ЖЖ: Жеке тапсырмаларды орындау 5-тапсырма: «Білімпаз атаның тапсырмасы» (Баннерден жасалған кілемшеге асықты	Бір-біріне смайлик жапсырады Оқулық,

16 минут	лақтырып, асық қай суретке түссе сол суреттің астындағы сұрақтарға жауап береді.) №4 Суретте бейнеленген заттардың әрқайсысын ата. Бұлардағы ортақ нәрсе не? 1-топ:(асық осы суретке түссе) Берілген суретке қарап кеспе әріптермен жазу 2-топ:(асық осы суретке түссе) Ән айту 3-топ:(асық осы суретке түссе) QR кодтың жазылып тұрған сөзін оқу және суретін салу (ұялы телефонның көмегімен QR-кодының астында жасырынып тұрған сөзді оқу, буынға бөлу)	дәптерлер. Қасықта смайликтер жапсырылған, сол смайликтер арқылы бағалайды
Сабақтың соңы 2 минут	Рефлексия «Ұшақ ұшыру» (Әртүрлі түстегі ұшақтардың ішінде жапсырылған сөздерді оқып, бүгінгі өткен тақырыптар бойынша оқушылар сабақты қорытындылайды)	
	«Бағдаршам» Қызыл түс-«Мен тапсырманы орындай алмадым, көңіл – күйім жоқ» Сары түс-«Көңіл-күйім жақсы, топтың көмегімен тапсырманы орындадым» Жасыл түс-«Мен бәрін жақсы орындадым деп ойлаймын: менің көңіл күйім тамаша»	
Қолдау көрсету. Қабілеті	Оқушылар өздері жасаған бет-бейнелеріне қарап бір-біріне көңіл күйлерін айтады.	Өнер, музыка Оқушыларды бір-біріне деген

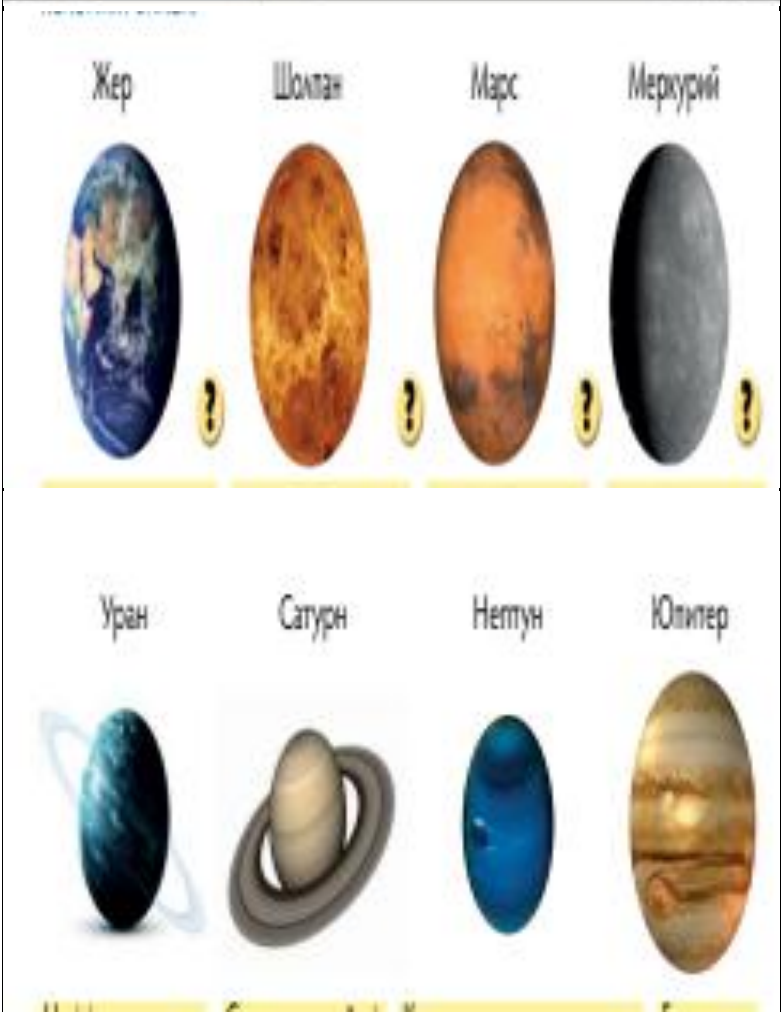
жоғары оқушылар айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады.	(қуанышты, көңілді, көңілсіз, ашулы)	құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.

САБАҚ ЖОСПАРЫ

Пән	Дүниетану	 www.bilimland.kz
Мұғалім	Шардарбекова Гүлмира Тұрманқызы	
Мектеп, сынып	Төлепберген Әбдірашев атындағы №239 ЖББОМ, 2-сынып	
Сабақ тақырыбы	Алуан түрлі ғаламшарлар	

Осы сабақта қолжеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтемеу):	2.4.2.2 - Күн жүйесі ғаламшарларын салыстыру; 2.1.2.4 - бақылау жүргізудің жоспарын құру
Сабақ мақсаты:	Ғаламшарлардың топқа бөлінетінін біледі, оларды сипаттайды.
Тілдік мақсаттар:	Алып ғаламшар
Сабақ нәтижесі:	Оқушылардың барлығы мынаны орындай алады: Оқулықта берілген және қосымша тапсырмаларды орындайды. Жазба жұмыс жасайды. Сұраққа жауап береді. Оқушылардың көбісі мынаны орындай алады: Топтық жұмысты бірлесе орындайды. Өз бетінше жұмыс жасайды. Сұраққа жауап береді. Қосымша үлестірме ресурстармен жұмыс жасайды. Оқушылардың кейбіреуі мынаны орындай алады: Оқулықтан тыс берілген қосымша тапсырмаларды орындайды, тақырып бойынша қосымша мәліметтер мен дәлелдер келтіре алады.
Бағалау критерийлері:	• ғаламшарлар қандай топтарға бөлінетінін біледі; • ғаламшарларды сипаттау үшін қарапайым терминдерді қолданады. • Күн жүйесі ғаламшарларының ұқсастығы мен айырмашылығын анықтайды

Ресурстар	Оқулық, суреттер, топқа бөлуге арналған кеспе қағаздар және әртүрлі заттар, топтық тапсырмалар, кері байланыс, стикер.	
Пәнаралық байланыстар:	Дүниетану, қазақ тілі	
Алдыңғы меңгерілген білім:	Жер, ғарыш, аспан денелері	
Сабақтың барысы:		
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақта жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар

Сабақтың басы 3 мин. 5— мин.	ІҰйымдастыру бөлімі Топқа «Күн жүйесі және жер тобы ғаламшарлары, алып ғаламшарлар» суретін алып, 1, 2, 3 топтарға бөлініп отрады. (Ұ)Күлімдеп күн бүгін де, Қарады маған да. Күлімдеп күн бүгін де,	Интербелсенді тақта, https://imekter.kz/

	Қарады саған да. Күлімдеп күн бүгін де, Қарады баршаға! – Қандай сөз көп қайталанды? Күн. – Күн жүйесі дегеніміз не, балалар? <i>(Алдыңғы сабақта білгендерін айтады).</i> Күн жүйесі Солнечная система Solar sistem II Сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтау: 1. Бүгін біз сол күн жүйесіндегі ғаламшарлар туралы білімімізді тереңдетеміз. III Өткенді қайталау: 1. - Ғаламшар дегеніміз не? - Күн жүйесінің құрамына кіретін 8 ғаламшарды ата? - Плутонды неге ғаламшарлар қатарына қоспайтын болды? <i>Жауап берген балаларды «Жарайсың балақай!Сабаққа қатысқаның үшін!» стикерімен бағалап отыру.</i>	
Сабақ ортасы 10 мин	IV Жаңа сабақ: Диалог: – Ғаламшарларды атап шығындар (Меркурий, Шолпан, Марс, Жер, Юпитер, Сатурн, Нептун, Уран). https://bilimland.kz/kk/courses/dunietanu/zher-zhane-harysh/lesson/kun-zhujesi Ішкі ғаламшарлар видеоролигіне назар қойып, тыңдау. Сұрақ қойып не түсінгендерін білу. 1. Қай ғаламшар ішкі ғаламшарлар тобына жатады? 2.Бұл ғаламшардың ерекшелігі қандай? (кішкентай және тасты). 3.Неліктен Меркурий, Шолпан, Жер, Марс ішкі немесе жер тобы ғаламшарлары деп аталады? 4.Егер бұл ғаламшарлар «ішкі ғаламшарлар	

10 мин	тобы» деп аталса, қалған ғаламшарлар тобы қалай аталады? Сұрақтарға жауап алған соң 2-видеоны көреді. https://bilimland.kz/kk/courses/dunietanu/zher-zhane-harysh/lesson/kun-zhujesi Ішкі және сыртқы ғаламшарлар 	Қағаз																									
Сергіту сәті 10 мин.	Сұрақтарға жауап алған соң 2-видеоны көреді. Болжауларының тура шыққанын немесе теріс болғанын анықтайды. Топтық жұмыс: Жер тобы: Жер тобы ғаламшарларына қандай сипаттама сәйкес келетінін ойлан. Ғаламшар атауын сәйкес сипаттамасымен қос. <table><tr><td>Жер</td><td>Шолпан</td><td>Марс</td><td>Меркурий</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Таңға жуық және кешке қарай көрінетін «жұлдыз»</td><td>Қызғылт сары дақтары және екі серігі бар ғаламшар</td><td>Тіршілік белгілері бар жалғыз ғаламшар</td><td>Ең жеңіл әрі Күнге ең жақын ғаламшар</td></tr></table> Әр топты, екі топ «От шашумен» бағалайды. Алып ғаламшарлар тобы: Алып ғаламшарлардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын тап. Алып ғаламшарлар Алып ғаламшарлардың суреттеріне қара. Сипаттамаларды оқы. Ұқсастықтары мен айырмашылықтарын тап. <table><tr><td>Уран</td><td>Сатурн</td><td>Нептун</td><td>Юпитер</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Негізінен мұздан тұратын, көгілдір түсті ғаламшар</td><td>Сақиналар жүйесі бар ғаламшар</td><td>Күннен ең алыс орналасқан, өте қатты жел болып тұратын ғаламшар</td><td>Ең үлкен ғаламшар</td></tr></table> Әр топты, екі топ «От шашумен» бағалайды.	Жер	Шолпан	Марс	Меркурий					Таңға жуық және кешке қарай көрінетін «жұлдыз»	Қызғылт сары дақтары және екі серігі бар ғаламшар	Тіршілік белгілері бар жалғыз ғаламшар	Ең жеңіл әрі Күнге ең жақын ғаламшар	Уран	Сатурн	Нептун	Юпитер					Негізінен мұздан тұратын, көгілдір түсті ғаламшар	Сақиналар жүйесі бар ғаламшар	Күннен ең алыс орналасқан, өте қатты жел болып тұратын ғаламшар	Ең үлкен ғаламшар	Ермексаз, ши, сым, қатырмақағаз	Жеке тапсырмалар, бағалау парағы
Жер	Шолпан	Марс	Меркурий																								
																											
Таңға жуық және кешке қарай көрінетін «жұлдыз»	Қызғылт сары дақтары және екі серігі бар ғаламшар	Тіршілік белгілері бар жалғыз ғаламшар	Ең жеңіл әрі Күнге ең жақын ғаламшар																								
Уран	Сатурн	Нептун	Юпитер																								
																											
Негізінен мұздан тұратын, көгілдір түсті ғаламшар	Сақиналар жүйесі бар ғаламшар	Күннен ең алыс орналасқан, өте қатты жел болып тұратын ғаламшар	Ең үлкен ғаламшар																								

Күн жүйесі: Модельдеу. Күн жүйесінің үлгісін жасау.

Бір топты «От шашу» арқылы екі топ бағалайды.

Дәптермен жұмыс. 43-бет Жеке жұмыс Бір-екі жұмыс оқылады.

Дұрыс жауап тақтадан көрсетіліп, жұптары бір-бірін бағалап, өз жұмыстарын қайта алып, кім «Өте жақсы», «Жақсы», «Орта» деген бағаларын қол көтеру арқылы көрсетеді.

«Ұшақ ұшыру» әдісі. Бүгінгі сабақ бойынша сұрақ құрастырып, бір-біріне лақтырады. Келесі бала лақтырылған сұраққа жауап береді.

Оқушылардың жұмысын жинап алынып келесі сабақта жауабын айту. Ғарыш жайында түсінік беру.

<https://bilimland.kz/kk/courses/dunietanu/zher-zhane-harysh/lesson/qazaqstannyng-haryshkerleri>

Ой қорыту Тест тапсырмасын жылдам орындау. <https://imektep.kz/kz/game#quiz-710>

Үйге тапсырма 2мин.	Үйде оқулықтағы ақпаратты оқумен қатар осы сілтемелер бойынша бейнесабақты көріңдер https://bilimland.kz/kk#lesson=13810 https://bilimland.kz/kk#lesson=14773 https://bilimland.kz/kk#lesson=13810	https://bilimland.kz/kk
Сабақтың соңы 3 мин.	Рефлексия«Бағдаршам» әдісі «Бағдаршам» Сабақта көп нәрсені түсінбедім, сабақтағы мәліметтер маған керек емес, сабақтағы белсенді бола алмадым, жауап берген жоқпын Сабақ қызықты болды, белсенді болдым, сабақта пайдалы мәліметтер алдым, орнымнан жауап бердім, бірнеше тапсырма өзім орындадым, сабақта мен өзімді жақсы сезіндім Сабақта белсенді болдым, сабақта көп пайдалы мәліметтер алдым, көп жұмыс жасадым, өзіме тиісті баға алдым, маған бәрі түсінікті болды www.themegallery.com	«Бағдаршам» әдісі
Дифференциация. Оқушыларға көбірек қолдау көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай тапсырмалар бересіз?	Бағалау – оқушылардың материалды меңгеру деңгейін тексеру жоспарыңыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы
Топтық жұмыстағы тапсырмалар деңгейі	Мұғалімнің бақылауы, оқушылардың өзара бағалауы, өзін-өзі бағалау.	Қолданылған сергіту сәті мен белсенді оқыту әдістері Сабақ барысында қауіпсіздік ережесін сақтау.

Сабақ бойынша рефлексия	Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз. Мысалы: 1. Сабақ мақсаттары/оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? 2. Оқушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме? Жеткізбесе, неліктен? 3. Сабақта дифференциация дұрыс жүргізілді ме? 4. Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма? 5. Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?

Шығыс Қазақстан облысы, Ұржар ауданы,
 Келдімұрат ауылы, «Благодарное орта мектебі» КММ
 Бастауыш сынып мұғалімі Хасенова Жазира Қуанышбековна
 3-сынып, математика

Сабақ	Сабақ өтілетін уақыт:			Барлық оқушы саны:	
Сілтеме	Орта мерзімді жоспар, қысқа мерзімді жоспар, оқулық				
Сабақ тақырыбы	Қайталау				
Жалпы мақсаттар	Қосындыны санға көбейтуге байланысты алған білімдерін пысықтау. Қосындыны санға көбейтудің әр түрлі жағдайлары жайлы оқушылардың білімдерін тиянақтау.				
Түйінді идеялар	Мақсатымыз- білім алу, Міндетіміз – еңбектену. Еңбектену арқылы білімге қол жеткізу.				
Оқыту нәтижелері	Қосындыны санға көбейтуге байланысты алған білімдерін бекітеді. Қосындыны санға көбейтудің әр түрлі жағдайлары жайлы білімдерін толықтырады.				
Көрнекіліктер Дереккөздер	Ноутбук, « гүлдер биі» дидактикалық ойын. Математика «Атамұра» баспасы.				
Сабақ барысы	Уақыты	Оқу белсенділігін арттыруда қолданыла - тын әдіс- тәсілдер	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс- әрекеті	Бағалау(<i>фор мативті, суммативті</i>)

Сабақ кезеңдері 1- кезең: Қызығушылықты ояту: - ұйымдастыру -үй тапсырмасын тексеру; -қарастырылған тақырып бойынша бұрынғы білім еске түсіріледі; -белсенді әрекетке жұмылдырылады; - ойлау жұмысына ынталандырылады	8 мин.	Сергіту сәті	Жағымды психологиялық ахуал тудыру үшін сабақты сергіту сәтінен бастаймын. <i>Ойлап тұрсаң, өмірде бәрі де есеп,</i> <i>Ауырсаңыз ішетін дәрі де есеп.</i> <i>Есепсіз сүрген өмір мазмұнсыз-ау,</i> <i>Дүниенің бар тұлғасы- тұнған есеп.</i> Көбейту, бөлу тобы	Сөздерді хормен қайталайды. Топ бойынша отырады. Бір-бірін тексереді. Тапсырманы орындайды	Мұғалімнің мадақтауы Қолдау көрсету, мадақтау.
	2 мин.	Екі топқа бөлу	Үй тапсырмасын тексерту. Әр оқушыға бір тапсырма		
	1 мин.	Жұптық жұмыс	Ойын арқылы өткен тақырыптарға шолу жүргізу. <i>Ұзындық бірліктерін ата.</i> <i>Масса өлшем бірлігін ата.</i> <i>Көбейтудің қасиеттерін ата.</i>		
	5 мин.	«Гүлдер биі» көбейту кестесіне байланысты тапсырмалар орындату.	<i>Текшенің көлемін қалай табамыз?</i>		
		«Сұрақты ұстап ал»			

		ойыны топ бойынша жұмыс			
2-кезең: Мағынаны ажырату: — оқушылар өз тәжірибелері арқылы жаңа білім туралы өзіндік түсінік пен пікір қалыптастырады; - жаңа білім жайлы өзіндік түсінік қалыптастырады	25 мин.	Топтық жұмыс Сергіту сәті	Бүгінгі сабақта өткен тақырыптарға байланысты тапсырмалар орындаймыз 1-тапсырма екі топқа беру (а, ә) 2-тапсырма (1,2) (3, 4) 3-тапсырма топпен орындайды. 4-тапсырма топпен бір-біріне түсіндіре отырып орындайды. 1- баған көбейту, 2-баған бөлу тобына. Музыканы қосу	Топпен орындайды. Болған топ белгі береді. Тақтаға жазып түсіндіреді. Топ басшысы түсіндіреді. Қимылдарды қайталайды.	«Үш шапалақ»
3-кезең: Ой-толғаныс: анализ, өз ойлары мен түсініктерін өздері игерген мәліметтері арқылы жеткізеді;	5 мин. 4 мин.	Өздік жұмыс Деңгейлік тапсырмалар	Теңдеу шешеді Жеке карточкалар беру	Бір-бірін тексереді.	Мұғалімнің

синтез, бір-бірімен ой бөліседі сабақ қорытындысы					бағалауы жиынтық бағалау
Келесі оқуға арналған тапсырмалар (үй тапсырмасы)	1 мин		№ 5	Күнделіктеріне жазады	
Рефлексия	2 мин байланыс	Кері	Шығу парағы Бүгін не үйрендің? Сабақ бойынша қандай сұрағың бар? Келесі сабақта қандай мәселеге назар аудару қажет?	Жазбаша жауап береді	

САБАҚ ЖОСПАРЫ

Пән	Биология
Мұғалім	Қабылова Әсел
Мектеп, сынып	Қостанай облысы, Қарасу ауданы, Октябрь ауылы, Октябрь орта мектебі, 6-сынып
Сабақ тақырыбы	Прокариоттар. Бактериялардың жалпы сипаттамасы

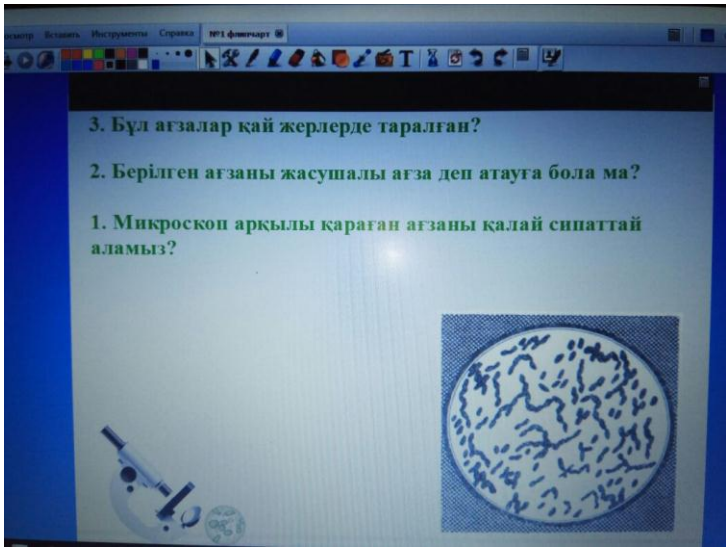

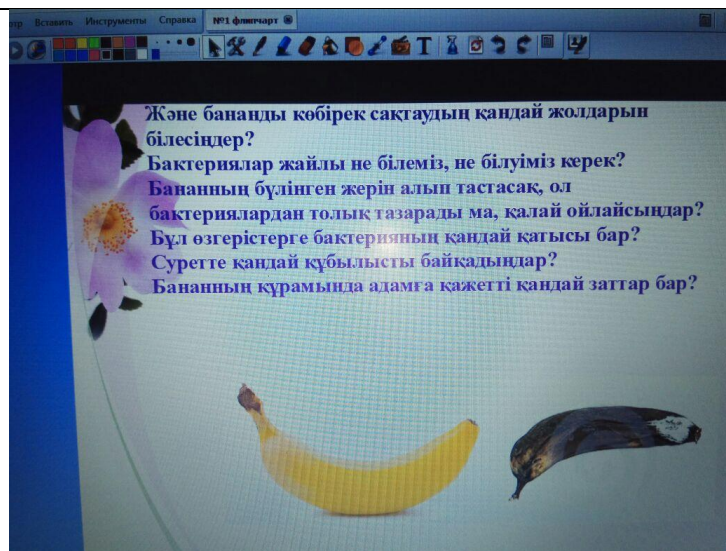
www.bilimland.kz

Мақсаты:	Микробиология ғылымының зерттеу саласын мәлімдеу. Микробиология ғылымы пайда болғаннан кейін, бактериялардың пішіні, құрылысы, тіршілік әрекеті толығырақ зерттелгені туралы білім беру. Қоршаған ортаны қорғауға, табиғатты сүюге баулу.
Міндеттері:	<i>1. Оқытушылық:</i> оқушыларға жаңа сабақты түсіндіру; бактериялардың жер бетіндегі ең алғашқы тіршілік иелері екені туралы мәлімет беру; бактериялардың құрылысы, көбею, қоректену, таралу ерекшеліктерімен танысу, бактериялардың өсімдіктерден айырмашылығын түсіну, түрлерін білу. <i>2. Дамытушылық:</i> оқушылардың өз бетінше іздену іс-әрекетінің әдістерін белгілі бір дәрежеде белсендірілуіне талаптандыру; алған білімдерін іс жүзінде көрсетуге үйрету; білімге құштарлығының дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастыру, бактериялардың құрылысын талдай отырып, сын тұрғысынан ойлауды дамыту, алған білімдерін жинақтау, қорытындылау. <i>3. Тәрбиелік:</i> қоршаған ортаны қорғауға, табиғатты сүюге, біржасушалы ағзалар бактериялардың маңызы туралы түсіндіріп, олар тарататын аурулардың алдын үшін гигиеналық талаптарды орындап, салауатты өмір сүруге баулу.
Құрал - жабдықтар:	интерактивті тақта, микроскоп, микропрепараттар, MindMapping, ActivInspire, Presi.com презентацияларын қолдану.
Пәнаралық байланыс:	өзін-өзі тану, химия, география.
Әдіс тәсілдер:	сын тұрғысынан ойлауға үйрету. Оқытуда АКТ-ны

	пайдалану. Bilimland сайты қолдану.
Оқытудың түрлері:	жалпылама, жеке, жұптық жұмыс, топтық жұмыс.
Сабақ түрі:	жаңа-зерттеу сабақ.

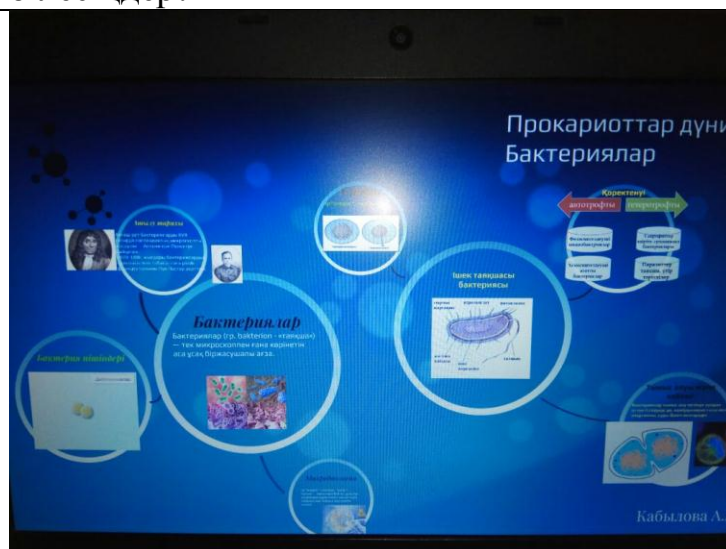
Сабақ барысы

I. Ұйымдастыру кезеңі	Оқушыларға банан мен алманың таңдатып, топтарға бөлу және осы сабаққа бір-біріне тілек айту.
II. Оқушылардың білімін тексеру (1-флипчарт, 1-бет)	1) Микроскоппен жұмыс. Миға шабуыл. ActivInspire флипчартын пайдаланамыз: 1. Микроскоп арқылы қараған ағзаны қалай сипаттай аламыз? 2. Берілген ағзаны "жасушалы ағза" деп атауымызға бола ма? 3. Бұл ағзалар қай жерлерде таралған? 1) Тапсырма (банан, 1-флипчарт, 2-бет)

1. Бананның құрамында адамға қажет қандай заттар бар?
2. Суретке мұқият қараңдар, қандай өзгерісті байқадыңдар?
3. Бұл өзгерістерге бактерияның қандай қатысы бар, қалай ойлайсыңдар?
4. Бананның бүлінген жерін алып тастасақ, ол бактериялардан толық тазара ма, қалай ойлайсыңдар?
5. Бактериялар жайлы не білеміз? Бактериялар туралы не білуіміз керек?
6. Бананды көбірек сақтаудың қандай жолдарын білесіңдер?

III. Жаңа сабақты меңгеру

1. Presi.com презентациясы және Bilimland сайтынан қолдану арқылы сабақ түсіндіріліп оқытылады, оқушылар берілген мәтін бойынша өздігінен жұмыс жасап, сұрақ-жауап арқылы білімдерін тексеріп отырады. Бактериялардың пайда болуы.

2. Жүппен жұмыс жасайды.

а) эукариот және прокариот ағзалар (сурет бойынша жүппен жұмыс, бактерия мен өсімдік жасушасын салыстырады)

Ашылу тарихы.

Бактериялардың түрлері.

<https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar>

Бактериялардың қоректенуі

<https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar>

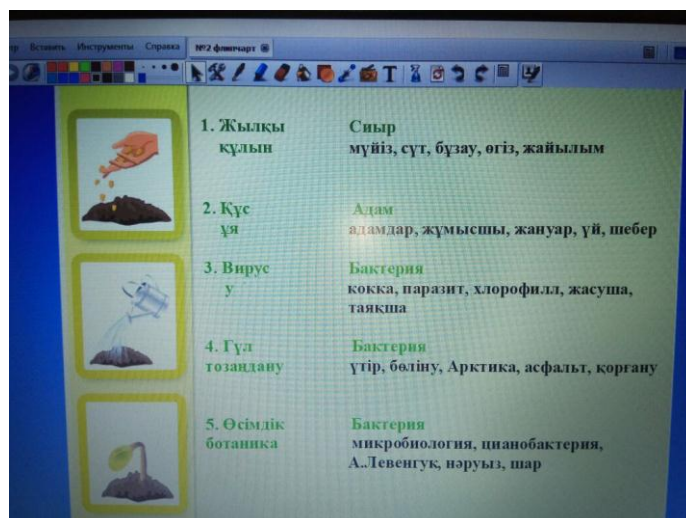
Бактериялардың көбеюі

<https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar>

IV. Сергіту сәті (2-флипчарт, 1-бет)

1) Логикалық сұрақтар. "Қарапайым ұқсастықтар"

1. Жылқы құлын	Сиыр мүйіз, сүт, бұзау, өгіз, жайылым
2. Құс ұя	Адам адамдар, жұмысшы, жануар, үй, шебер
3. Вирус у	Бактерия кокка, паразит, хлорофилл, жасуша, таяқша
4. Гүл тозаңдану	Бактерия үтір, бөліну, Арктика, асфальт, қорғану
5. Өсімдік ботаника	Бактерия микробиология, цианобактерия, А.Левенгук, нәруыз, шар

2) «Сабынмен қолды тазалау» жаттығуы.

V. Алған білімді бекіту	1) Жеке жұмыс. Bilimland сайтындағы биология курсының бактериялар бөлімі бойынша жаттығуды орындау. 1. Суреттерге сәйкес таңдау тізімінен бактерия шоғырларының түрлерін таңдаңыз. https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar 2. Сол жақтағы ауру тудырушы бактериялардың инфекция тудыратын орындарын оң жақтағы жұқтыру себептерімен сәйкестендіріңіз. https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar 3. Төмендегі өнімдердің қайсысы бактерияларды пайдалану арқылы алынғанын таңдаңыз https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar 2) Топпен жұмыс (2-флипчарт 2-бет). MindMapping-ті қолданып сызбаны толтыру, сипаттау.
VI. Сабақты қорытындылау	Bilimland сайтының тест сұрақтары. https://bilimland.kz/kk/courses/biologiya-kk/osimdikter-duniesi/bakteriyalar-men-virustar/lesson/bakteriyalar
VII. Рефлексия	Оқушылар қанатты сөздер жазылған қағаздарды таңдау арқылы сабаққа байланысты өз ойларын білдіреді «Ақылыңа азықты көп беруге тырыс». Л.Н. Толстой

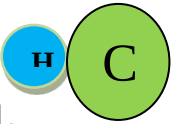
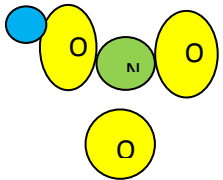
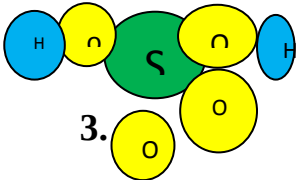
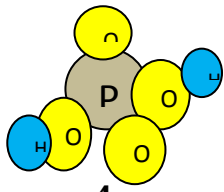
	«Қалай жасау керектігін білсең бәрі де оңай». Шыңғыс хан «Ештеңе туралы сұрамайтын адам ештеңе үйренбейді». Фуллер Тори Эдвин
<i>VIII. Бағалау</i>	
<i>IX. Үйге тапсырма беру</i>	Тақырыпты оқу, тақырып соңындағы сұрақтарға жауап беру. Шығармашылық жұмыс: «Ауру туғызатын бактериялар және оның алдын алу» тақырыбына қысқаша хабарлама дайындау.

САБАҚ ЖОСПАРЫ

Пән	Химия	 www.bilimland.kz
Мұғалім	Батырбаева Меруерт Қыстаубаевна	
Мектеп, сынып	Мырзатай орта мектебі, 8-сынып	
Сабақ тақырыбы	Авогадро заңы молярлық көлем	

Оқу мақсаттары	8.2.3.6 Авогадро заңын білу және қалыпты және стандартты жағдайлардағы газдар көлемін есептеуде молярлық көлемді қолдану.
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар: Молярлық көлемнің мәнін анықтай алады. Қалыпты және стандартты жағдайларды анықтай алады. Авогадро заңының қалай оқылуын біледі.
	Оқушылардың басым бөлігі: Формулаға қарап есептер шығара алады.
	Кейбір оқушылар: Авогадро заңына сүйеніп күрделілігі жоғары есептер құрастырып шығарады.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу, түсіну, қолдану.
Бағалау критерийі	Авогадро заңын білу және қалыпты және стандартты жағдайлардағы газдар көлемін есептеуде молярлық көлемді қолдану.
Тілдік мақсаттар	Оқушылар орындай алады: Кез-келген газдың 1 молінің қалыпты жағдайда алатын көлемі молярлық көлем екенін сандық мәні 22,4 л болатынын, бірдей жағдайда алынған газдардың тең көлемдерінде молекула сандары бірдей болатыны Авогадро заңы екенін біледі.
	Негізгі сөздер мен тіркестер: Қалыпты, стандартты жағдай, Авогадро саны, Авогадро заңы, молярлық көлем.
	Сыныптағы диалог/жазылым үшін пайдалы тілдік тіркестер:

	Авогадро заңы қалай оқылады? Қалыпты жағдайдағы газдардың молярлық массасы мен тығыздығын есептей алады. Кез келген газдың . . . қалыпты жағдайда алатын көлемі . . . деп аталады.	
Құндылықтарға баулу	Еңбек және шығармашылық ынтымақтастық, өмір бойы білім алу.	
Пәнаралық байланыс	Физика, математика.	
Алдыңғы білім	7.1.1.4 бөлшектердің кинетикалық теориясы тұрғысынан қатты, сұйық, газ тәріздес заттардың құрылымын түсіндіру.	
	https://bilimland.kz/kk/courses/chemistry-kk/zhalpy-ximiya/bastapky-himiyalyk-tusinikter/lesson/avogadro-zangy-ideal-gaz-kujining-tengdeui - - тақырып https://bilimland.kz/kk/subject/ximiya/8-synyp/avogadro-zangy-molyarlyq-kolem - молярлық көлем https://bilimland.kz/kk/subject/ximiya/8-synyp/gazdardyng-salystymaly-tyhyzdyhy-kolemdik-qatynas-zangy - көлемдік үлес	
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақта жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар

Сабақтың басы	Ұйымдастыру кезеңі: Оқушылармен сәлемдесіп, түгелдеп бүгінгі болатын сабақта төрт топқа бөлінеді. Топ ережесін сақтай отырып, сабақтарына сәттілік тілейді. Үй тапсырмасын сұрау «Кім жылдам?» әдісі 1. Зат мөшерінің өлшемі? 2. Молярлық масса дегеніміз? 3. Авогадро саны нені көрсетеді? 4. «Моль» дегеніміз не? 4. Mr мен M арасындағы айырмашылық? $\text{N}_2 + 3\text{H}_2 \rightarrow 2\text{NH}_3$ $2\text{Mg} + \text{O}_2 \rightarrow 2\text{MgO}$ $\text{BaCl}_2 + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{BaSO}_4 + 2\text{HCl}$ $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2 + 2\text{KOH} \rightarrow 2\text{KNO}_3 + \text{Pb}(\text{OH})_2$ $2\text{HgO} \rightarrow 2\text{Hg} + \text{O}_2$ $\text{CaCO}_3 \rightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2$ $\text{CaO} + \text{SiO}_2 \rightarrow \text{CaSiO}_3$ $\text{NaOH} + \text{HCl} \rightarrow \text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$ $\text{Zn} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{H}_2$ $\text{Fe} + \text{CuSO}_4 \rightarrow \text{FeSO}_4 + \text{Cu}$ «Мозайка» әдісі А) Төменде хлорсутектің, азот, күкірт және фосфор қышқылдарының молекулаларының модельдері берілген. Олардың формулаларын жазып, мольдік массаларын есептендер. 1. 3. 4.

Дескриптор

- формуланы анықтайды;
- қосылыстардың мольдік массаларын есептейді;

Қалыптастырушы бағалау.

Түрі: топтар бір-бірін бағалау

Миға шабуыл әдісі бойынша жаңа сабақты ашу мақсатында мына сұрақтар қойылады

1. Қандай газдарды білесіңдер?
2. Тығыздық деген не?
3. Көлем дегеніміз не?

«Борт журналы» әдісі бойынша оқушыларға қима қағаздар таратылады.

Жаңа сабақ мұғалім түсіндірмесі

Химиялық заттардың кейбіреулері газ күйінде болады, мысалы H_2 , O_2 , Cl_2 , N_2 , т.б.

Күрделі заттарда газ күйінде бола алады: CO_2 , SO_2 , CH_4 , HCl , H_2S т.б.

Газдардың тығыздықтары бойынша олардың 1 мольнің алатын көлемін есептейік.

mm

$\rho = \frac{m}{V}$; г/л $V = \frac{m}{\rho}$; г/л $V_m = 22,4$ л/моль.

Газ	H_2	O_2	CO_2	H_2S
ρ , г/л	0,089	1,43	1,964	1,517
M , г/моль	2	32	44	34
m , г	2	32	44	34
N , молекула	$6,02 \times 10^{23}$	$6,02 \times 10^{23}$	$6,02 \times 10^{23}$	$6,02 \times 10^{23}$

Қалыпты жағдайда (қ.ж.), яғни 0 °C температурада, 1 атмосфералық қысымда (101,325 кПа) кез келген газдың бір мольі 22,4 л көлем алады. Оны молярлық көлем деп атайды.

$$V(H_2) = \frac{2}{0,089} = 22,47$$

<https://bilimland.kz/kk/courses/chemistry-kk/zhalpy-ximiya/bastapky-khimiyal-yk-tusinikter/lesson/avogadro->

	$V(O_2) = \frac{32}{1,43} = 22,37$ $V(N_2) = \frac{28}{1,25} = 22,4$ $V_m = 22,4 \text{ л/мол}$ Осы есептеулерден көрініп тұрғандай 1 моль газдың көлемі шамамен бірдей екен, оның сандық мәні 22,4 л. Молярлық көлем (V_m) $t=0^\circ\text{C}$, $p=1\text{ атм}=101,3 \text{ кПа}$, жағдайында анықталған, бұл қалыпты жағдай (қ.ж.) деп аталады. Стандартты жағдай $t=25^\circ\text{C}$, $p=101,3 \text{ кПа}$ бұл кезде молярлық көлем – 24 л. Кез келген газдың 1 молінің қалыпты жағдайда алатын көлемі молярлық көлем деп аталады. Бірдей жағдайда алынған газдардың тең көлемдерінде молекула саны бірдей болады. Бұл Авогадро заңы. $\nu = \frac{V}{V_m}$	zangy-ideal-gaz-kujining-tengdeui - - тақырып https://bilibili.com/video/BV1tY4y1t7hY

Сабақтың ортасы	«Конверт» әдісі арқылы оқушыларға канверттерге дайын жазылған тапсырмаларды салып төрт топқа таратылады. 1-ші топ 1. Көлемі 1л (қ.ж.) сутектің молекула сандарын есептендер. 2. Зат мөлшері 2 моль азот қ.ж. қандай көлем алады? 3. Көлемі 112 л қ.ж. азоттың зат мөлшерін есептендер? 2-ші топ 1. Көлемі 1л(қ.ж.) оттектің молекула сандарын есептендер. 2. Хлордың (Cl₂) 1литрдің массаларын есептендер. Ол шама қалай аталады? 3. Зат мөлшері 0,5 моль көмірқышқыл газының массасын молекула санын, көлемін есептендер. Жауабы: 22г, 3,01x10²³, 11,2л 3-ші топ 1. Көлемі 1л (қ.ж.) көмірқышқыл газының молекула сандарын есептендер. 2. Метанның (CH₄) (қ.ж.) 1литрдің массаларын есептендер. Ол шама қалай аталады? 3. Массасы 128г күкірт (IV)оксидінің (қ.ж.)көлемі мен молекула санын табыңдар. Жауабы: 44,8л , 1,204x10²³ 4-ші топ 1. Көлемі 1л (қ.ж.) күкірт сутектің молекула сандарын есептендер. 2. Күкіртті газдың 1литрдің массаларын есептендер. Ол шама қалай аталады? 3. Көлемі 89,6л(қ.ж.)хлорда, оттегіде қанша молекула болады. Массаларын есептендер. Жауабы: 2,108x10²⁴ молекула, 284гCl₂, 128г O₂ Дискриптор:	

	1. Авогадро заңын қолданып молекулалық массаны табады 2. Есептердің шығару жолдарын біледі 3. Молярлық көлемді есептеуді біледі 4. Қалыпты жағдайдағы газдардың көлемін табады.	

Сабақтың соңы	Кері байланыс:																
	БББ әдісі арқылы кері байланыс беріледі не түсінікті болды, не түсініксіз болғанын анықтау мақсатында пайдаланылады.																
	Үйге тапсырма. Химиялық формулаларын құрастырып кестеге қою.																
	<table><tr><th>Заттың формуласы</th><th>Заттың молекулалық формуласы (м.а.б.)</th><th>Салыстырмалы атомдық А, және салыстырмалы молекулалық массалар</th><th>Қалыпты жағдайдағы газдардың тығыздығы</th></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Заттың формуласы	Заттың молекулалық формуласы (м.а.б.)	Салыстырмалы атомдық А, және салыстырмалы молекулалық массалар	Қалыпты жағдайдағы газдардың тығыздығы												
Заттың формуласы	Заттың молекулалық формуласы (м.а.б.)	Салыстырмалы атомдық А, және салыстырмалы молекулалық массалар	Қалыпты жағдайдағы газдардың тығыздығы														

Қосымша ақпарат		
	Бағалау – Сіз оқушылардың материалды игеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлап отырсыз	Денсаулық және қауіпсіздік техникасын сақтау
1. 0,25 моль күкірт қышқылының H_2SO_4 массасын табу. 2. Судағы оттегі мен сутегінің массалық үлесін табу. 3. $1,2 \times 10^{23}$ молекула суда заттың қандай мөлшері бар.	Өзін-өзі бағалау Жол стратегиясы Топты бағалау БББ әдісі бойынша стикерлерге жазып тақтаға жапсырады	
Рефлексия Сабақ/ оқу мақсаттары шынайы ма? Бүгін оқушылар не білді? Сыныптағы ахуал қандай болды? Мен жоспарлаған саралау шаралары тиімді болды ма? өз жоспарыма қандай түзетулер енгіздім және неліктен? Мен	Төмендегі бос ұяшыққа сабақ туралы өз пікіріңізді жазыңыз. Сол ұяшықтағы Сіздің сабағыңыздың тақырыбына сәйкес келетін сұрақтарға жауап беріңіз	

берілген уақыт ішінде үлгердім бе? Мен	
Қорытынды бағамдау Қандай екі нәрсе табысты болды (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)? 1: 2: Қандай екі нәрсе сабақты жақсартта алады (оқытуды да, оқуды да ескеріңіз)? 1: 2: Сабақ барысында мен сынып немесе жекелеген оқушылар туралы менің келесі сабағымды жетілдіруге көмектесетін не білдім?	

Қысқа мерзімді жоспар

Сыныбы: 7-8

Сабақтың тақырыбы: Еуразия материгінің ішкі сулары

Тянь-Шань таулары

Сабақтың мақсаты:

7-сынып	8-сынып
Білімділік: оқушыларға Еуразия материгінің өзендері, көлдері, қазіргі заманғы мұз басу, көп жылдық тоңдар, батпақтар, жер асты сулары жайлы білім беру; Дамытушылық: пәнге деген қызығушылықтарын арттыру, ойлау қабілеттерін жетілдіру, ішкі сулар жайлы білімдерін әрі қарай дамыту. Тәрбиелік: Табиғатты қорғауға, сүйеге тәрбиелей отырып, экологиялық проблеманың маңыздылығы жайлы ескеру;	Білімділік: Тянь-Шань тауының географиялық орны, жер бедері, геологиялық құрылысы, пайдалы қазбалары туралы түсінік беру; Дамытушылық: оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, өз елін жетекте тани білуге қызығушылығын ояту, картамен жұмыс жасау белсенділігін арттыру, оқушыларды өз бетімен жұмыстануға дағдыландыру; Тәрбиелік: туған елге, жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыру; экологиялық тәрбие беру;

Сабақтың түрі: жаңа сабақ

Сабақтың әдісі: сұрақ-жауап, түсіндіру, талдау, постер, деңгейлік тапсырмалар, ЖИКСО әдісі,

Сабақтың көрнекілігі: дүниежүзінің физикалық картасы, слайд кескін карта, атлас, INSERT парағы

Сабақтың барысы:

1. Ұйымдастыру кезеңі: 2 мин Оқушылармен амандасу, түгендеу, оқушыларды смайликтермен бағалау, INSERT парағын тарату. Топқа бөлу: 7-сынып «Азия»	Оқушылар ортаға шығып шаттық шеңберін құрайды. Оқушылар бір-біріне жылы тілек айтады. 8-сынып «Мұзтау»

2. Үй тапсырмасын тексеру: 5 мин.

1. «Ыстық орындық» үй тапсырмасы бойынша оқушыларға сұрақтар қойылады. (смайлмен бағалау)

2. Деңгейлік тапсырмалар орындау. (смайлмен бағалау)

А) Ойлан тап «Иә» «Жоқ»

Еуразия материгі жер шарындағы құрлықтың 1/3 алып жатыр		
Ірі аралдар Хонкайда, Хонсю		
Оңтүстік шеткі нүктесі Рока мүйісі		
Жер шарындағы ауданы жөнінен ең үлкен түбек Арабия		
Жер шарындағы ең үлкен көл Байкал		
Жауын-шашын ең көп түсетін аймақ Черапунджи жылына 12000 мм		
Еуразия құрлығында дүние жүзіндегі ең биік Хантәңір шың орналасқан		

В) Семантикалық карта

Ныс анд ар аты	Ө зе н	К ө л	Т ең із	Б ұғ аз	Шы ған ақ	М ұх ит	Т а у	Ме мле кет
Атл ант, Үнд і								
Пам ир, Ора л								
Бис кай,								

1. «Сауыр-Тарбағатай» таулары туралы өз ойларын постерге түсіріп, құрады.

2. Оқушылар постер қорғайды. (смайлмен бағалау)

Бен гал ия								
Янц зы, Мек онг								
Неп ал, Мья нма								
Бар енц, Кар								
Оне га, Лад ога								
Ла- Ман ш, Бер инг								

С) «Сәйкестендіру»

1. Солтүстік-Шығыс Сібірдегі -71 ⁰ С температура тіркелген	А. Каспий теңізі жер шарындағы ең үлкен көл
2. Еуразия материгінің жағалауларын	Ә. Еуропа, Азия мен Африканың Жерорта теңіз жағалауы
3. Еуропа мен Азия аралығында орналасқан, оның ауданы 390 мың км ²	Б. климаты алуан түрлі.
4. Еуразияның солтүстіктегі шеткі нүктесі	В. Еуразиядағы ең аумақты климаттық белдеу
5. Еуразия	Г. Оймякон елді мекені солтүстік жарты шардағы суықтық полюсі болтабылады
6. Қоңыржай климаттық белдеу	Д. барлық мұхит сулары шайып жаты

3. СТО стратегиясының «ДЖИГСО» әдісі бойынша оқушыларға мәтінді бөліп беремін, жұпта оқып талдайды, бір-біріне жаңа сабақты түсіндіреді:

1-жұп. Географиялық орны. Жер бедері, пайдалы қазбалары. Ірі тау жүйелері.

2- жұп. Климаты, өзендері мен мұздықтары. Табиғат зоналары. Қорықтары.

4. Жаңа тақырыпты «Доп лақтыру» әдісі сұрақтары бойынша нақтылайды (смайкпен бағалау).

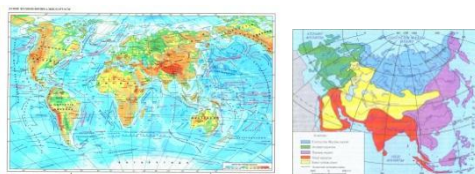
5. Деңгейлік тапсырмалар орындау:

А) «Ой толғаныс» кескін картамен жұмыс.

В) Семантикалық карта

Ныс	Ө	К	Т	Ж	Өсі	Жа	Қо

3. Жаңа сабақ түсіндіру: 20 мин

Дүниежүзінің физикалық картасы

Еуразия материгі су қорымен қамтамасыз етілуі жөнінен Оңтүстік Америкадан кейінгі 2 орын алады.

4. Бекіту:

4. Еуразия материгінің ішкі суларын, көлдерін, тауларын постерге түсіреді.

5. Оқушылар постер қорғайды.
(смайлкпен бағалау)

анд	зе	ө	а	от	мді	нуа	ры
ар	н	л	у	а	к	р	к
аты							

С) Сұрақтарға жауап

1. Тянь-Шань сөзі қытай тілінде қандай мағына білдіреді?
2. Тянь-Шаньның ең биік нүктесі?
3. Жылдық жауын-шашын мөлшері?

Д) Сәйкестендіру

1. Тянь-Шань	А. Қырғыз жотасынан басталады
2. Жылдық жауын-шашын мөлшері	Ә. Орталық Тянь-Шаньның кейбір жоталары кіреді
3. Іле Алатауында 484 км ² алқапты алып жатқан	Б. Алматы маңы Іле Алатауының ұлттық паркі құрылды
4. 1996 жылы	В. 380 мұздық бар
5. Батыс Тянь-Шаньның қазақстандық бөлігі	Г. Азиядағы ең ірі тау жүйесі
6. Қазақстанға Тянь-Шаньның солтүстік және батыс бөлігі	Д. 600-800 мм

(смайлкпен бағалау)

5. Бағалау: Балалар смайликтер арқылы бағаланады.

6.Қорытындылау. Сабақтың соңында оқушылардың жаңа оқу материалдарын меңгеру деңгейін анықтау және бағалау үшін INSERT кескесін толтыру. «Екі жұлдыз бір тілек». Үйге тапсырма 7 сынып Еуразияның алаптары бойынша өзендері кескін картаға түсіру. 8 сынып венн диаграмасы Тянь-Шань таулары мен Сауыр Тарбағатай тауларын салыстыру.

<i>Б (білемін)</i>	<i>БК (білгім келеді)</i>	<i>БМ (білдім, меңгердім)</i>

Қысқа мерзімді жоспар

Солтүстік Қазақстан облысы Есіл ауданы «Кинорежиссер Аяған Шәжімбаев атындағы №3 Явленка орта мектебі»	
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Малдагулова Динаш Кожаметовна
Сынып: 9 «А»	Қатысқандар саны:
Пәні: Химия	Қатыспағандар саны:

Сабақ тақырыбы	Судың кермектігі және оны кетіру жолдары	
Оқу мақсаты	Судың кермектігі ұғымымен таныстырып, пайда болуы себептерін, оны кетіру, суды жұмсартудың негізгі әдіс- тәсілдерін айту, оны жоюдың өнеркәсіптегі және тұрмыстағы маңызын көрсетіп, қоршаған ортаны қорғауға, табиғат байлығын үнемді пайдалануға, еліміздің су қорларын дұрыс мақсатта пайдалануға жетелеу.	
Оқу мақсатынан күтілетін нәтиже	❖ Судың кермектігі мен оны кетіру туралы сипаттама бере алады; ❖ қоршаған ортаны қорғау туралы жан-жақты талдайды; ❖ өз ойларын жеткізе алады; ❖ жппен жұмыс жасап, оқушы өзінің дамуын, қабілетін сезінеді	
Бағалау критерийі	➤ Судың кермектігі қосылыстарың меңгеріп шығады. ❖ суды жұмсартудың негізгі әдіс- тәсілдерін айту ❖ сыни тұрғыда ойлауға, ❖ бірлесе жұмыс жасауға үйренеді; ізденімпаздығын дамытады, танымдық көзқарасын қалыптастырады.	
АКТ қолдану	интерактивті тақтаны қолдану арқылы презентация және бейнебаян қарайды	
Пәнаралық байланыс	Ағылшын, биология	
Пәнге қатысты лексика және терминология	Қазақ тілінде	Ағылшын тілінде
	металл	metal
	уақытша	Probably
	тұрақты	Permanent
	топырақ	Earth
	кальций	calcium
	бор	Ch lk
	бағыт	Arrow
	пішін	Shape
	ион	Ion
	су	water
Жоспар		
Жоспарланған мерзімдер	Жоспарланған іс-әрекеттер	
Сабақтың басы	I. Ұйымдастыру кезеңі: Сыныппен амандасу. II. Тақтада жұмыс: Металдарға ПЖ орны бойынша сипаттама беру Химиялық эстафета: 1-оқушы $\text{Ca}—\text{CaO}—\text{Ca(OH)}_2—\text{CaCl}_2—\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2—\text{Ca(NO}_3)_2—\text{CaCO}_3—\text{CO}_2$ 2-оқушы $\text{MgCO}_3—\text{MgCL}_2—\text{Mg}—\text{Mg(NO}_3)_2—\text{Mg}_3(\text{PO}_4)_2—\text{Mg(OH)}_2—\text{MgO}—\text{Mg}$	
Сабақтың ортасы	III. Жаңа сабақ Судың кермектігі Ca^{2+} және Mg^{2+} иондарының болуымен түсіндіріледі. Табиғи суларда олардың мөлшері неғұрлым көп болса, кермектік соғұрлым жоғары болады. Сабын (органикалық қышқылдың Na тұздары) кермек суда көбіктене алмайды. Кермектік 2 бөлінеді: 1.уақытша, карбонаттық 2.тұрақты Суда $\text{Ca(HCO}_3)_2$ және $\text{Mg(HCO}_3)_2$ гидрокарбонаттары болғанда уақытша кермектік болады. Уақытша кермектікті суды қайнату арқылы жоюға болады: $\text{Ca(HCO}_3)_2 \rightarrow \text{CaCO}_3 \downarrow + \text{CO}_2 \uparrow + \text{H}_2\text{O}$	

Білу, түсіну	$Mg(HCO_3)_2 \rightarrow MgCO_3 \downarrow + CO_2 \uparrow + H_2O$ Бірақ судың көп мөлшерін техникада қайнату қымбатқа түседі: Әк сүті немесе сода қосу арқылы $Ca(HCO_3)_2 + Ca(OH)_2 \rightarrow 2CaCO_3 \downarrow + 2H_2O$ $Mg(HCO_3)_2 + Na_2CO_3 \rightarrow MgCO_3 \downarrow + 2NaHCO_3$ Судың тұрақты кермектігі кальций мен магнийдің басқа еритін тұздарының (SO_4^{2-} , Cl^- , $H_2PO_4^-$, PO_4^{3-} , NO_3^-) қатысында пайда болады. Әк суын немесе соданы қосқанда $CaSO_4 + Na_2CO_3 \rightarrow CaCO_3 \downarrow + Na_2SO_4$ Na_3PO_4 қосқанда $3Ca(HCO_3)_2 + 2Na_3PO_4 \rightarrow Ca_3(PO_4)_2 \downarrow + 6NaHCO_3$ $3MgSO_4 + 2Na_3PO_4 \rightarrow Mg_3(PO_4)_2 \downarrow + 3Na_2SO_4$ Айдау әдісімен суды тұздан толығымен тазалауға болады.																																																																								
	IV. «Түртіп алу» әдісі. Тапсырмалар орындау 1. Оксидінің салыстырмалы атомдық массасы аргон элементінің электрон санына тең элементті табыңдар 2. Хлоридінің салыстырмалы молекулалық массасы бромның нейтрондары мен протондарының қосындысына тең болатын элементті есептеп табыңдар. 3. Периодтық жүйедегі орнына қарап, кальций атомын сипаттап, мынадай сұрақтарға жауап беріңдер: А) барлығы неше электрон бар? Ә) сыртқы деңгейінде қанша электроны бар? Б) ең көп дегенде неше электрон береді? 4. Массасы 7,2 грамм фосфор (V) оксиді сумен әрекеттескенде қанша грамм фосфор қышқылы түзілетінін есептендер.																																																																								
	V. Қорытынды. 1 тапсырма А5, В6 заттардың атын атаңдар. А5, В6, молекулалық массасын есептендер 2 тапсырма А5 пен В6, айырылғанда жүретін реакция теңдеуін жаз 3 тапсырма 8г В1 мен Д3 әрекеттескенде түзілетін тұздың массасы қанша 4 тапсырма 1,2,3 тапсырмада берілген заттарды ағылшын тілінде жазыңдар																																																																								
	<table><tr><td></td><td>А</td><td>Б</td><td>В</td><td>Г</td><td>Д</td><td>Е</td><td></td></tr><tr><td>1</td><td>HCl</td><td>CaO</td><td>Мд</td><td>NaOH</td><td>СиО</td><td>СиSO₄</td><td>HNO₂</td></tr><tr><td>2</td><td>Na₂O</td><td>Fe(OH)₂</td><td>Al₂O₃</td><td>H₂O</td><td>Na</td><td>C</td><td>P₂O₅</td></tr><tr><td>3</td><td>Fe</td><td>AgNO₂</td><td>Cu(OH)₂</td><td>P</td><td>CO₂</td><td>H₂SiO₃</td><td>Cl₂</td></tr><tr><td>4</td><td>CuCl₂</td><td>Ca</td><td>NaCl</td><td>CaCO₃</td><td>H₂</td><td>ZnO</td><td>Cu</td></tr><tr><td>5</td><td>Ca(HCO₃)₂</td><td>K₂S</td><td>S</td><td>Zn</td><td>Na₂SO₄</td><td>O₂</td><td>Al(OH)₃</td></tr><tr><td>6</td><td>N</td><td>H₃PO₄</td><td>Mg(HCO₃)₂</td><td>FeO</td><td>H₂CO₃</td><td>Na₃PO₄</td><td>Na₂CO₃</td></tr><tr><td>7</td><td>Mg(NO₃)₂</td><td>MgO</td><td>H₂S</td><td>H₃SO₄</td><td>BaCl₂</td><td>KOH</td><td>Fe₂O₃</td></tr><tr><td>8</td><td>Zn(OH)₂</td><td>Si</td><td>Ca(OH)₂</td><td>Mg(OH)₂</td><td>S</td><td>NaAlO₂</td><td>H₂SO₃</td></tr></table>		А	Б	В	Г	Д	Е		1	HCl	CaO	Мд	NaOH	СиО	СиSO ₄	HNO ₂	2	Na ₂ O	Fe(OH) ₂	Al ₂ O ₃	H ₂ O	Na	C	P ₂ O ₅	3	Fe	AgNO ₂	Cu(OH) ₂	P	CO ₂	H ₂ SiO ₃	Cl ₂	4	CuCl ₂	Ca	NaCl	CaCO ₃	H ₂	ZnO	Cu	5	Ca(HCO ₃) ₂	K ₂ S	S	Zn	Na ₂ SO ₄	O ₂	Al(OH) ₃	6	N	H ₃ PO ₄	Mg(HCO ₃) ₂	FeO	H ₂ CO ₃	Na ₃ PO ₄	Na ₂ CO ₃	7	Mg(NO ₃) ₂	MgO	H ₂ S	H ₃ SO ₄	BaCl ₂	KOH	Fe ₂ O ₃	8	Zn(OH) ₂	Si	Ca(OH) ₂	Mg(OH) ₂	S	NaAlO ₂	H ₂ SO ₃
		А	Б	В	Г	Д	Е																																																																		
	1	HCl	CaO	Мд	NaOH	СиО	СиSO ₄	HNO ₂																																																																	
	2	Na ₂ O	Fe(OH) ₂	Al ₂ O ₃	H ₂ O	Na	C	P ₂ O ₅																																																																	
	3	Fe	AgNO ₂	Cu(OH) ₂	P	CO ₂	H ₂ SiO ₃	Cl ₂																																																																	
	4	CuCl ₂	Ca	NaCl	CaCO ₃	H ₂	ZnO	Cu																																																																	
	5	Ca(HCO ₃) ₂	K ₂ S	S	Zn	Na ₂ SO ₄	O ₂	Al(OH) ₃																																																																	
6	N	H ₃ PO ₄	Mg(HCO ₃) ₂	FeO	H ₂ CO ₃	Na ₃ PO ₄	Na ₂ CO ₃																																																																		
7	Mg(NO ₃) ₂	MgO	H ₂ S	H ₃ SO ₄	BaCl ₂	KOH	Fe ₂ O ₃																																																																		
8	Zn(OH) ₂	Si	Ca(OH) ₂	Mg(OH) ₂	S	NaAlO ₂	H ₂ SO ₃																																																																		
Тест тапсырмасын орындау <table><tr><td>1. Ме химиялық реакцияларда мынадай роль атқарады</td><td>А) тотықтырғыш; Б) тотықсыздандырғыш; В) тотықтырғыш және тотықсыздандырғыш</td></tr><tr><td>2. Белсенділігі төмен металдар сумен</td><td>А) қыздыру кезінде әрекеттседі; Б) әрекеттеспейді; В) қ.ж. әрекеттеседі</td></tr></table>	1. Ме химиялық реакцияларда мынадай роль атқарады	А) тотықтырғыш; Б) тотықсыздандырғыш; В) тотықтырғыш және тотықсыздандырғыш	2. Белсенділігі төмен металдар сумен	А) қыздыру кезінде әрекеттседі; Б) әрекеттеспейді; В) қ.ж. әрекеттеседі																																																																					
1. Ме химиялық реакцияларда мынадай роль атқарады	А) тотықтырғыш; Б) тотықсыздандырғыш; В) тотықтырғыш және тотықсыздандырғыш																																																																								
2. Белсенділігі төмен металдар сумен	А) қыздыру кезінде әрекеттседі; Б) әрекеттеспейді; В) қ.ж. әрекеттеседі																																																																								
Сабақтың соңы																																																																									
Жаңа материалды бекіту																																																																									

Рефлексия	3. Белсенді металдарға	А) Cu, Ag, Hg, Pb; Б) Ca, Be, Na, Li; В) Ca, Na, Li, Ba..
	4. Химиялық коррозия ... қатысында жүреді	А) Cu, Ag, Hg, Pb; Б) Cl ₂ , SO ₂ , HCl; В) HCl, NaOH, Li, Ba..
	5. Ең ауыр металды ата	А) кальций; Б) мыс; В) осмий
	6. Ең жеңіл металды ата	А) темір; Б) натрий; В) литий.
	«3-2-1» әдісі Сабақта есімде қалған 3 маңызды ақпарат Сабақтағы 2 ең қызықты ақпарат Мұғалімге 1 сауал Үйге тапсырма: Судың кермектігі және оны жою жолдары. Карбонаттық қалқы жолдарына эссе жазып келу	

ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

ҰМЖ бөлімі: 1А Қазақ-жоңғар соғыстары 7.3В Қазақстан Ресей империясының құрамында		Мектеп: «Новорыбин орта мектебі-бақшасы»ММ
Сынып: 6/8	Мұғалімнің аты-жөні: Кап Ақмарал	
Күні:	Қатысқандар:	Қатыспағандар:
Сабақ тақырыбы		
Қазақстандағы отаршылдық қоныс аудару саясаты		Жоңғар басқыншылығына қарсы Отан соғысының басталуы (1-сабақ)
Зерттеу тақырыбы:		
Патша өкіметінің қоныстандыру саясаты қазақ қоғамының өмірін қалай өзгертті?		Не себепті Елім-ай» бүкілхалықтық әнге айналды?
Оқу мақсаттары		
7.1.1.2 – Ресей империясының қоныстандыру саясатының себептері мен салдарын талдау		7.1.1.1 – жоңғар шапқыншылығы кезіндегі демографиялық өзгерістерді және миграциялық үдерістерді түсіндіру; 7.3.1.2 – Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын талдау;
Сабақтың мақсаты		
Барлық оқушылар: Ресей империясының қоныстандыру саясатының себептері мен салдарын талдай алады; Оқушылардың басым бөлігі: Патша өкіметінің қоныстандыру саясаты қазақ қоғамының өмірін өзгерткенін дәлелдей алады; Кейбір оқушылар: Қазақстандағы отаршылдық саясаттың салдарына аргументтер келтіріп, өзіндік көзқарастарын білдіре алады		Барлығы: Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын сипаттайды Көпшілігі: Қазақ хандығының басына түскен нәубет кезеңдер- дің негізгі белгілерін анықтайды Кейбірі: Хандықтың ішкі саяси жағдайының тарихи маңыздылығын өз пайымымен түсіндіреді
Ойлау дағдылары		
Қолдану, талдау		
Бағалау критеріі		
Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын түсіндіреді		
Тілдік мақсаттар		
Пәнге қатысты лексика мен терминология. Әскери шептер, Сібір, Орынбор казак әскерлері т.б.		Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайын анықтау үшін топта деректі көздерді зерттейді (айтылым, тыңдалым және оқылым дағдылары) Негізгі ұғымдар: Қонтайшы, Жоңғар хандығы, қолбасшы, батыр, аманат, құрылтай, «Алтын ғасыр» Талқылауға арналған сұрақтар: 1. Не себепті Жоңғарлар қазақ жеріне бүкіл күшін жұмылдырды? 2. Жоңғар

	шапқыншылығына қарсы күресте билер қандай рол атқарды? 3. Құрылтай қазақ халқының саяси өміріндегі роліне қалай әсер етті? Диалогке арналған сөз тіркестері: Жоңғар шапқыншылығының себептері... Жоңғар шапқыншылығының өндірістік қатынастарға/шаруашылыққа/мәдениетке тигізген зардаптары... Басты өзгерістер/жетістіктер... Бұл оқиғаның/өзгерістің тарихи маңызы зор болды, өйткені... Жазылымға арнаған тапсырма: «Тарихи диктант»
Тарихи концепт	
Интерпретация	
Құндылықтарға баулу	
Патриотизм, өз елі үшін мақтаныш, ұлттық сана-сезім, тәуелсіздік	
Пәнаралық байланыс	
Дүниежүзі тарихы, Әдебиет, География	
Тақырып бойынша алдыңғы білім	
Отарлау саясатының қазақтардың дәстүрлі шаруашылығына тигізген әсерін талдай біледі.	Жоңғар мемлекетінің XVII ғас. бірінші жартысында құрылғандығын, қонтайшыларын, қазақ жеріне жасаған шабуылдарын біледі. Орбұлақ шайқасындағы Жәңгір ханның, Жалаңтөс баһадүрдің, қазақ әскерінің жасаған ерліктерін біледі

6/8 сынып

Жоспарланған кезеңдері	Жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар	Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
8-сынып			6-сынып		
Басталуы 3 минут	<u>Ұйымдас тыру кезеңі</u> (сәлемдесу, ынтымақтастық атмосфера)	Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық.	Сабақтың басы <i>Қызығушылықты ояту кезеңі</i> 5 мин	Ұйымдастыру кезеңі (сәлемдесу, сыныпты түгендеу) Оқушылардың көңіл-күйін, бір-бірімен	Интерактивті тақта

	сын қалыптастыру) <u>Топтастыру</u> - қима қағаздармен: 1-топ: Төлеби; 2-топ: Қазыбекби; 3-топ: Әйтекеби (Ұ) «Сұрақты ұстап ал» әдісі - ұй тапсырмасын тексеру: 1.1680 - 1715 жж Қазақ хандығын кім биледі? 2. ХҮІІІ ғасырда қазақ жеріне көз тіккен мемлект? 3. Қазақ хандығы туралы бізге жеткен нақты жазба деректердің бірі? ҚБ «Мадақтау»	3-том. Алматы, 2010. XVIII ғасырдағы Қазақстан картасы	8 мин	қарым-қатынасын орнату мақсатында «Жүректен жүрекке» ахуалын жүргізу. Қ/б: Қол шапалақ әдісі Сыныпты топқа бөлу (карта қиындысын құрау арқылы топқа бөлу) Жайық Сібір Орынбор <u>1-тапсырма:</u> <u>Ой шақыру:</u> Жаңа сабақ БжС технологиясының ФСС технологиялық картасы бойынша түсіндіріледі. Мәтінмен жұмыс (топтық жұмыс) ФАКТ-	Стикерлер, түрлі-түсті қағаздар Флипчарт

				Патша үкіметінің қоныс аударту саясаты СЕБЕП:1. Шаруалард ы басыбайлы езгіде ұстау жойылды 2.Қазақ өлкесінде сенімді тірек қалыптасты руды мақсат етті. 3.Қазақ халқын отырықшыл ықпен айналысуға көшіргісі келді 4.Орыстанд ыру туралы ниеті болды. САЛДАР: Жер тапшылығы сезілді Қазақтарды ң жері тартып алынды Мал шаруашылы	

				-ҒЫН дағдарысқа ұшыратты Демография -лық жағдай өзгерді Дескрипто р: - Патша үкіметінің қоныс аударту саясатын оқиғамен байланысты рады сипаттайды. - Ресей империясын ың қоныстанды ру саясатының себептерін сипаттайды; -Ресей “Бағдаршам әдісі” бойы Әр бір оқушыда бағдаршам түстеріне сәй стикерлер таратылады. Мұғалым олардың сабақты меңгергендеріне байланысты Стикерлерді тиісті жеріне жапсыруын сұрайды. Жасыл - стикер көтерген оқушылар – барлығын түсінді. • Сары түс - карточка көтергендер; түсініксіз болды • Қызыл түс – мүлдем түсінбедім. Бұл жүйе аралық талқылаушы пәлсақатқа керектігін білуге болады. империясын ың қоныстанды ру саясатының салдарын сипаттайды;	

				ҚБ бағдарлам арқылы	
Ортасы 15 минут	(Ұ) «Құнды- лықтар иерархия- сы» әдісі <i>Құжатпен</i> <i>жұмыс</i> Берілген қызметтер- дің	Интерак- тивті тақта-карта Мәтін, 8-сынып, 25-бет флипчат, маркер			
4 минут	маңыздылы ғын талдау 1 саты - Ауыл- ауылбасы				
10 минут	2 саты - Ата-аймақ – ақсақал 3 саты - Ру – рубасы 4 саты - Арыс –би 5 саты – Ұлыс – сұлтан 6 саты - Жүз – хан 7 саты - Хандық – хандар- дың ханы (Жт) «Үш сөйлем» әдісі Жұптық тапсырма- ны орындау критерийле	Таратпа материал ҚБ парағы Дескрип- тор			

	рі: 1. Мемлекеттік билік жүйесінің 2–ден кем емес ерекшеліктерін анықтаңыз. 2. Әлеуметтік топтардың қазақ қоғамындағы 2–ден кем емес орнын көрсетіңіз. 3. Қорытынды ойыңызды 3 сөйлемнен тұратын шағын оймен жазыңыз ҚБ «Мен саған, сен маған» (Ж) Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма <i>Зерттеу сұрақтары:</i> Қазақ				

	қоғамы қандай әлеуметтік топтар мен таптарға жіктелді? Әрбір әлеуметтік топ өкілдері қандай қызмет атқарды? Хандардың, би, батырлардың басшылық ролі, шешімдері қаншалықты маңызды болды? ҚБ «Өзін-өзі бағалау»				
Аяқталуы	Кері байланыс – «БББ» кестесі	БББ» кестесі			
3 минут					
1 минут					
1 минут					
	Білемін				
	Үйге тапсырма				
	Сабақты қорыту				

Қысқа мерзімді жоспар

Ұзақ мерзімді жоспар тарауы:7.1.В. Геометрияның алғашқы мәліметтері Күні: Сынып: 7	Мектеп: Байғанин ауданы, С.Ешбаев атындағы орта мектебі Мұғалімнің аты-жөні: Қыйлыбаева Ақгүл Орынбекқызы Қатысқандар: Қатыспағандар:
Сабақтың тақырыбы	Сыбайлас және вертикаль бұрыштар, олардың қасиеттері
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	7.3.1.9. Сыбайлас және вертикаль бұрыштардың анықтамаларын білу; 7.3.1.10 сыбайлас және вертикаль бұрыштардың қасиеттерін дәлелдеу және қолдану;
Сабақтың мақсаты	– сыбайлас және вертикаль бұрыштардың анықтамаларын біледі және қолданады; – дәлелді пайымдаулардың алғашқы дағдыларын қалыптастырады және дамытады; – сыбайлас және вертикаль бұрыштардың қасиеттерін қолдана алады.
Бағалау критерийі	– сыбайлас және вертикаль бұрыштардың анықтамаларын біледі; – есептер шығару барысында сыбайлас және вертикаль бұрыштардың қасиеттерін қолдана алады.
Тілдік	– фигуралардың өзара орналасуын суреттейді;

мақсаттар	– сызбаның салынуын түсіндіреді; – есептердің шешу жолын түсіндіреді.	
Құндылықтарға баулу	Еңбек және шығармашылық,ынтымақтастық,өмір бойы білім алу	
Пәнаралық байланыс	Сызу	
Тақырып бойынша алдыңғы білім	Кесінділер мен бұрыштарды салуда және өлшеуде сызғыш пен транспортирді қолдана алады.	
Сабақ барысы		
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Сабақтың басы	Ұйымдастыру. Психологиялық дайындық. «Тілек айту» әдісі. Оқушылар өзінің аты қандай әріптен басталса, сондай әріптен басталатын сөздерден құралған сөйлеммен бір-біріне жақсы сөздер айтып амандасады. Оқушыларды топқа бөлу: «Көршінді тап». Оқушылар шеңбер жасап тұрады. Оқушыларға бұрыштардың сан мәнімен берілген градустық өлшемі жазылған дөңгелек үлестірмелер таратылады. Әр екі дөңгелек үлестірмедегі бұрыштардың өлшемдерінің қосындысы жазыңқы бұрышқа, яғни 180° - қа тең. Оқушылар өздеріндегі дөңгелектегі көрсеткішке байланысты сыбайлас бұрыштың екінші бұрышының өлшемін	Үлестірмелер

	тез табуы керек. Көршісін тапқан кезде қол шапалақтап білдіруі керек. Өткен сабақты пысықтау. «Тірек сөздер арқылы әңгіме» әдісі. Өткен тақырыпқа байланысты бірнеше тірек сөздер (бұрыш, бұрыштың шамасы, түзулердің параллелдік аксиомасы, фигуралар теңдігі, теореманы дәлелдеу) тақтаға жазылады, оқушылар осы терминдерге түсінік береді. Дескриптор Білім алушы – Өткенді еске түсіреді; – Бұрыштың анықтамасын, түрлерін, шамасын еске түсіреді; – Түзулердің параллелдік аксиомасын, фигуралар теңдігін, теореманы дәлелдеуді қорытады. Жаңа сабақ түсіндіру. «Сократ шеңбері» әдісі. Екі топқа сыбайлас және вертикаль бұрыштар туралы мәтін ұсынылады. Екі шеңбер құрады, ішкі шеңбердегі оқушы сыртқы шеңбердегі оқушыға сыбайлас бұрыштарды түсіндірсе, сыртқы шеңбердегі оқушы ішкі шеңбердегі оқушыға вертикаль бұрыштарды түсіндіреді. Жаңа сабақты мұғалім толықтырады, есептер шығару кезінде ActivStudio программасының қолданылуын көрсетеді. Шығармашылық жұмыс. Проблемалық жағдай туындату: – Сыбайлас және вертикаль бұрыштардың анықтамасын кері жорып дәлелдеу тәсілінің мағынасы қандай? Дескриптор: Білім алушы	Презентация «Мұғалімге арналған үлестірме материалдар» Астана – 2016 8-күн, 5-үлестірме материал «ActivStudio» бағдарламасы

	– Өз бетінше оқып түсінеді; – Топта талқылайды, түсіндіреді; – Қасиеттерін тұжырымдайды.	
Сабақтың ортасы	Тапсырма №1. Жеке жұмыс. Сызбаны қолданып анықтаңыз: а) $\angle AOH$ бұрышына сыбайлас болатын бұрышты: _____ б) $\angle BOG$ бұрышына сыбайлас болатын бұрышты: _____ с) $\angle AOE$ бұрышына вертикаль болатын бұрышты: _____ д) $\angle AOH$ бұрышына вертикаль болатын бұрышты: _____ Жауаптары презентацияда көрсетіледі. Дескриптор: <i>Білім алушы</i> – сыбайлас бұрыштарды көрсетеді; – вертикаль бұрыштарды көрсетеді. Тапсырма №2. Жұптық жұмыс. Оқушылар көршілерімен жұптасады. «Жалған, ақиқат» әдісі. Мына тұжырымдамалардың қайсысы ақиқат, қайсысы жалған екенін анықтау тапсырылады. Кестеде «+» таңбасымен белгіленеді. Оқушылар жауаптарын негіздейді.	Презентация Кеспе қағаз «Мұғалімге арналған үлестірме материалдар» Астана – 2016 2-күн, 2-үлестірме материал 19 – бет «Мұғалімге арналған үлестірме материалдар» Астана – 2016 8-күн, 5-үлестірме материал Перфокарта

	Тұжырымдамалар	Ақиқат	Жалған	
	Егер екі бұрыш вертикаль болса, онда олар өзара тең болады			
	Егер екі бұрыш тең болса, онда оларға вертикаль бұрыштар да тең болады			
	Егер екі бұрыш тең болса, онда олар вертикаль бұрыштар			
	Егер ортақ төбесі бар екі бұрыш тең болса, онда олар вертикаль бұрыштар			
	Егер бұрыштардың қосындысы 180 – қа тең болса, онда олар сыбайлас бұрыштар			«Мұғалімге арналған үлестіріме материалдар» Астана – 2016 2-күн, 2-үлестіріме материал 20 - бет Оқулық. Геометрия 7 класс ActivStudio Оқулық Геометрия 7 класс

	Егер екі бұрыш сыбайлас болса, онда олардың қосындысы жазыңқы бұрыш болады			
	Дескриптор: <i>Білім алушы</i> – дұрыс тұжырымды анықтайды; – жауабын негіздейді. Тапсырма №3. Оқулықпен жұмыс. Топтық жұмыс. 2.76. 30°, 45°, 60°, 90°-қа бұрыштармен сыбайлас бұрыштардың шамасын табыңдар. 2.77. Сыбайлас бұрыштардың екеуі де: 1) сүйір; 2) доғал; 3) тік болуы мүмкін бе? 2.79. 1) Біреуі екіншісінен 30° үлкен; 2) айырмасы 40°-қа тең; 3) біреуі екіншісінен үш есе кіші; 4) өзара тең болатын сыбайлас бұрыштарды табыңдар. 2.91. Екі түзу қиылысқанда пайда болатын бұрыштардың бірі екіншісінен 4 есе үлкен. Осы бұрыштарды табыңдар. 2.94. Вертикаль бұрыштардың биссектрисаларыбір түзудің бойында жататынын дәлелдендер. Сергіту сәті. «Бұрышты бейнеле». Оқушылар топ болып бұрыштарды бейнелейді. Үй тапсырмасы: №2.95. Бұрыш биссектрисасы мен оның бір			

	қабырғасының созындысы арасындағы бұрышты табыңдар. Берілген бұрыш шамасы: 1) 50°; 2) 90°; 3)150°.				
Сабақтың соңы	Кері байланыс. Кесте стратегиясы « Маған үш сөз айт » әдісі. Үш сөзден тұратын пікірін айту.				Кесте
	Сабақ	Мен сабақтамын	Қорытынды		
	Қызық	Жұмыс жасадым	Көбірек білу		
	Бағалау парағы. Оқушылар сабақ бөлімдеріне смайликтер қою арқылы бағалайды.				Бағалау парағы
	«5»				

Сабақ бойынша рефлексия	Сабақ мақсаттары қол жетімді болды. Оқушылар сабақта сыбайлас және вертикаль бұрыштардың шамасын есептеуді, қасиеттерін тиімді пайдалануды үйренді. Жеке, жұптық, топтық жұмыстар кезінде оқушылар ынтымақтастықпен, бір – біріне көмек беру арқылы сабақта жақсы қарым – қатынас ахуалы орнады. Сабақ бөлімдері сайын оқушылар тапсырмаларды орындап, жоспарланған саралау іске асырылды. Уақыт тиімді пайдаланылды.
Жалпы бағалау Сабақта ең жақсы өткен екі нәрсе (оқыту мен оқуға қатысты): 1: Сабақтың мақсаты оқушыларда проблема туындату арқылы нақты айқындалды. 2: «Сократ шеңбері» әдісі кезінде оқушылар материалды терең меңгерді, топ ішінде талқылады, рефлексия кезінде ойларын еркін жеткізе білді. Сабақтың бұдан да жақсы өтуіне не оң ықпал етер еді (оқыту мен оқуға қатысты)? 1. Оқушыларға деңгейлік тапсырмалар беру. 2. Үй жұмысына шығармашылық тапсырма беру. Осы сабақтың барысында мен сынып туралы немесе жекелеген оқушылардың жетістіктері, қиыншылықтары туралы нені анықтадым, келесі сабақтарда не нәрсеге назар аудару қажет? Осы сабақтың барысында оқушыларға деңгейлік тапсырмалар беріліп, үй жұмысына шығармашылық тапсырма берілгенде сабақ бұдан да жақсы өтер еді.	

Қысқа мерзімді жоспар

«Қазақстан негізгі орта мектебі»
КММ Биология пәнінің мұғалімі,
Күршім ауданы

7.4.1.1.
Судың қасиеті мен тірі
ағзалар үшін маңызы
Күні:

Мектеп: «Қазақстан негізгі орта мектебі» КММ

Мұғалімнің аты-жөні: Аймуханбетова Арай

Сынып: 5-сынып 7-сынып.	Жумашевна Қатысқандар саны: 10 Қатыспағандар саны: 0
Сабақ тақырыбы:	Судың және химиялық элементтердің тірі ағзалар үшін маңызы Зертханалық жұмыс «Тірі ағзалар үшін судың маңызы мен қасиеттерін зерттеу» Материктер және аралдар.
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	5.2.6.1 - материктер мен дүние бөліктерін игеру және зерттеу. тарихын сипаттау. 5-сынып. 7.4.1.1-судың қасиеті мен тірі ағзалар үшін маңызын сипаттау. 7-сынып
Сабақ мақсаттары	Оқушылар: 5-сынып Материктер және құрамдас бөліктерін зерттейді, тарихын сипаттайды. 7-сынып судың биологиялық қасиеттерін, маңызын біледі;
Бағалау терийлері	Оқушылар : 5-сынып. Оқушылар мұхиттарды біледі. Картадан көрсете алады. Зерттеу тарихымен танысады. 7-сынып. - судың биологиялық қасиеттерін атайды және сипаттайды

Тілдік мақсаттар	Оқушылар орындай алады: 1. Тәжірибе барысында ауызша және жазбаша түсіндірмелер жасай алады. Пәнге қатысты лексика мен терминология: Ағылшынша терминдерді айта алады. Мәтіндік материалдармен жұмыс істей алады. Диалог құруға / жазылымға қажетті сөздер топтамасы: Топттарда жауаптардың нұсқаларын талқылай алады. Зерттеу нәтижелерін бүкіл сыныпқа көрсете алады және картамен жұмыс істей алады.
Құндылықтарды дарыту (соның ішінде АЖ-ның негізгі элементтері)	Патриоттық сезімді дамыту. Тәжірибелік жұмыс жасау арқылы оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту, ой-өрісін кеңейту, есте сақтау дағдысын қалыптастыру. Өзіне және бір-біріне деген құрметті, жұптық жұмыста ынтымақтастықты қалыптастыру.
Пәнаралық ланыстар	Химия - судың формуласы, еріткіш ретіндегі қасиеттері; Физика - судың тығыздығы, жылу сыйымдылығы. География - картамен жұмыс. Ағылшын тілі - биология және жаратылыстану пәніндегі терминдерін ағылшын тілінде айту
АКТ қолдану дылары	Ғаламтор. Мұғалім жаңа тақырыптарға байланысты интербелсенді тақтаны пайдаланады.
Ұсынылатын бастапқы білім	5-сынып. Бастауыш сыныптардағы жаратылыстану курстарының негізінде алған білім. 7-сынып. «Су және органикалық заттар» бөлімінен органикалық маңызы бар элементтерді атай біледі.

Сабақ барысы

Сабақтың жоспарланған	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы 0-4 мин.	Ынтымақтастыру атмосферасын құру. 1. Ағылшынша амандасу. -Heiio chiMgen! -Heiio ieacher! 2. Сергіту сәті. Барлық оқушылар ортаға келіп, бір-біріне ағылшынша жылы лебіздерін білдіреді. -Heiio!	

- Oooë heakh!
- Oooë ëay!
- Happy iiOe!
- Boп§ IiFe!

3.Топқа бөлу.

5-сынып оқушылары жұппен бөлінеді. 7-сынып оқушылары екі түрлі стикер алып екі топқа бөлінеді.

- 1- ші топ.
- 2- ші топ.

Стикер.

Үй тапсырмасын тексеру.

5-сынып.

Жұптарға сөзжұмбақ беріледі. Жұптар шешеді.

7-сынып.

Оқушылар

«Сұрақ меннен, жауап-сізден» әдісі бойынша сұрақтар беріледі. Оқушылар жауабын дәптерлеріне жазады.

Оқушылар жауап бергеннен кейін, бір-біріне жауаптарын алмастырып, бірін-бірі бағалайды. I.Оргоноид дегеніміз не?

- 2. Жасушаның құрлысы?
- 3. Вакоуль дегеніміз не?
- 5.Өсімдіктер мен жануарлардың айырмашылығы.

Жұптар бас
бармақ
арқылы
бағалайды.

Интербелсе
нді тақта.

Жауабы:

1 Органоид дегеніміз- жасуша бөлігі ол тұрақты құрлысқа ие және белгілі бір қызмет атқарады.

2. Жасушаның құрлысына-

3.Вакоуль, Цитоплазма, Ядро, Хлоропластар, Жасуша қабықшасы.

4. Барлық тірі ағзалар - өсімдіктерде жануарларда жасушадан тұрады.

«Білгенге маржан» Екі сыныптың оқушыларына ортақ викториналық сұрақтар қою арқылы, жаңа тақырыпты ашқызу.

Бірін-бірі
бағалайды.

Сабақтың
ортасы
(пайымдау)
15 мин

1. Қоршаған ортамызға нелер жатады?

2. Сусыз не жоқ балалар?

3. Дүние жүзінде неше материк бар?

4. Судың ағылшыншасы қалай аталады?

Оқулық.
Карта
Стикер,
смайлик.

Жаңа сабақты талдау үшін. «Джигсо» әдісі арқылы екі сыныпқа

7 мин	Жаңа тақырыпты оқып, топ ішін де талдату. Бұл әдісте екі сыныптың оқушылары жаңа тақырыпты топ ішін де оқып бір-біріне түсіндіру арқылы талдату. 5-сынып оқушылары бір-біріне түсіндіреді әрі тақтаға шығып аралдар мен материктерді 7сынып Постер қорғату. Сол оқыған жаңа тақырыптары бойынша, екі топқа постер қорғату. 1-ші топқа Тапсырма: Судың үш күйі. 2 —ші топқа Тапсырма: Судың маңыздылығы.	Ақ қағаз. Маркер. Стикер.
7 мин.	5-сыныпқа «Кластер» Бұл әдісте 5-сыныпта отырған барлық оқушылар сынып болып кластер жасау әдісі беріледі. Оқушылар не түсінгендерін, не түсінбегендерін қағаз бетіне түсіреді. 7-сынып Зертханалық жұмыс.	Стакан, су, жапырақ тұқым.
3 мин	Әр топ жеке-жеке тәжірибе орындайды. 1 топ- тәжірибе. Тегіс жерге теңгені қойыңыз. Оның үстіне тамызғымен 1 тамшы су тамызыңыз. Осылай теңгенің үстіне неше тамшы суды тамызуға болатынын болжаңыз. Су ағып кеткенше тамызу қажет. Судың қасиетін қорытындылап, кестеге енгізіңіз. 2 топ- тәжірибе. 2 стаканды алыңыз. Жартылай толтырып, әрбіреуіне су құйыңыз. Бір стаканға 1 тамшы сұйық сабын тамызыңыз да шыны таяқпен араластырыңыз. Қағаздан 2 дөңгелек жасап, әрбіреуін стаканға салыңыз. Таза су мен сабынды судағы қағаз дөңгелектерін бақылаңыз. Судың қасиетін қорытындылап, кестеге енгізіңіз.	

	жұмыс жасап, түсінгендерін жұмыс дәптеріне қорытындысын жазады. «Қар кесегі» әдісі арқылы екі сынып бір-біріне сұрақ жасырып, жауаптарын сол жерде айтады.	
Сабақтың соңы (рефлексия)	Үй тапсырмасы: 5-сынып 14тапсырма. Тест дайындау 7-сынып. 15тапсырма Тірек-сызба жасау. Қосымша материалды оқып, тірек сызбасын құрастыру. Рефлексия: Пирамида	Қосымша материал

Қысқа мерзімді жоспар

«Балштыкөл негізгі мектебі» КММ,
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
Жарма ауданы

Бөлімнің атауы: Мектеп: «Балықтыкөл негізгі мектебі» КММ, Жарма
5-сынып «Киіну. Сән. Талғам» 7- ауданы
сынып «Көшпелілер мәдениеті»

Күні: Мұғалімнің аты-жөні:
Касенова Айман Каблашимовна

Сынып: 5,7 біріккен сынып **Қатысқандар:** **Қатыспағандар:**
пәні: қазақ тілі

Сабақтың тақырыбы

Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме) _____

Сабақ мақсаттары

5-сынып «Ұлттық киім - асыл мұра. Бабамның киген киімі»

7-сынып «Көшпелілердің киіну мәдениеті» _____

5.Т/А 4. Тірек сөздер мен жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды анықтау.

7. Т/А 3. Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну, ұсынылған ақпарат бойынша факті мен көзқарасты ажырата білу.

Барлық оқушылар орындай алады

5-с. Тірек сөздер мен жетекші сұрақтарды анықтайлы

Оқушылардың көпшілігі орындай алады:

5-с. Тірек сөздер мен жетекші сұрақтарды арқылы негізгі ойды мен көзқарасты ажырата біледі.

Кейбір оқушылар орындай алады:

5-с. Тақырыпты бүгінгі өмірмен салыстыра отырып, өзіндік пікір білдіреді
7-с. Тақырыпты бүгінгі өмірмен салыстыра отырып, өзіндік пікір білдіреді _____

Бағалау критерийі

1. 5-с. Тірек сөздер мен жетекші сұрақтарды

• **5-с. Тірек сөздер мен жетекші сұрақтарды табады** **1 балл**

• **Табылған тірек сөздер мен жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды** **2 балл**

7-с. Мәтіннің мазмұнын түсіне алады **1 балл**

табады, негізгі ойды анықтай алады 7-с. Мәтіннің мазмұнын түсіне отырып, ұсынылған ақпарат бойынша факті мен көзқарасты ажыратады. 5,7-с. Сабақтың тақырыбын	• Мәтіннің мазмұнын түсіну арқылы ұсынылған ақпараттан факті мен көзқарасты ажыратады • Қазақ халқының ұлттық киімі мен көшпелілердің киіну мәдениетін өзіндік көзқарас тұрғысынан бүгінгі күнмен салыстыра отырып баға береді, тұжырымдайды (2 балл)	2 балл 2 балл
Тілдік мақсаттар	Оқушылар орындай алады: «Өрмекші торы», «Екі шындық, бір өтірік», «3^OT талдау», «Торлы диаграмма», «5-5-1», «Еркін жазу» әдістері арқылы өз ойларын, пікірлерін көрсетеді. <u>Талқылауға арналған сұрақтар:</u> -Асыл мұрамыз саналатын ұлттық киімдерімізді бүгінгі күні қаншалықты қолданудамыз? -Көшпелілердің киіну мәдениеті бүгінгі күні сақталған ба, бүгінгі өмірмен қандай байланыс бар?	
Құндылықтарға баулу	«Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясының қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім атты тармағындағы идеялар «Ұлттық киім - асыл мұра. Бабамның киген киімі», «Көшпелілердің киіну мәдениеті» тақырыбын оқыту барысында ішінара іске асырылады	
Пәнаралық байланыс	Қазақстан тарихы пәніндегі «Қазақ халқының мәдениеті» тақырыбымен байланысады	
Алдыңғы оқу 5 мин	С. (екі сыныппен бірге) «Өрмекші торы» әдісі арқылы үй тапсырмасы тексеріледі	
Жоспар		
Жоспарланған уақыт	Жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Сабақтың басы 1. Біріктірілген бөлім	1. Психологиялық ахуал тудыру. Тыныштық сәті. 2. Сабақ мақсаты мен бағалау критерийлерін таныстыру.	Интербелсенді тақта.

Мотивациялық
кезең
Екі сыныппен
қатар
жүргізіледі
3мин
Сабақтың
ортасы
2.Сараланған
бөлім
Операциялық-
орындаушылық
кезең
Әр сыныппен
жеке
жүргізілетін
жұмыс

С. (Екі сынып бірге)
Ойтүрткі. Оқулықтағы
жұмыс, сұрақтарға жауап
беру 1- тапсырма (5 мин)
5 сынып. Оқулық бойынша 1-
тапсырма мәтінін тыңдайды
(мұғалімнің нұсқаулығымен)
7 сынып. Оқулық бойынша 1-
тапсырма, өз бетінше мәтін
тыңдайды «Екі шындық, бір өтірік»
ойыны арқылы екі сынып бірге
«Ұлттық киім - асыл мұра. Бабамның
киген киімі», «Көшпелілердің киіну
мәдениеті» тақырыбын ашатындай
сұрақтарға жауап беру.

1. Қазақ халқының киімі оның
табиғат кұшағында өсіп, еркін
ғұмыр кешуімен байланысты.
(шындық)

2. Қазақ халқының киімі кәсіби
салаға қатыстылығына қарай
бөлінбеген. (өтірік)

3. Күйеу бала киімі - ұзын төбе
тымақ, қызыл манат шапан.
(шындық) Бағалау дескрипторлары:

• 5 с. Тірек сөздер мен жетекші
сұрақтарды табады (1 балл)

7с. Мәтіннің мазмұнын түсіне алады
(1балл)

Кері байланыс. «Екі жұлдыз, 1 тілек»
Т.

2 - тапсырма (15 мин)

1 топ 7 сынып «8^0Т талдау»
әдісімен Көшпелілердің киіну
мәдениетін 4 қырынан талдай
отырып, өзіндік пікір білдіреді.

2 топ 5 сынып «8^0Т талдау»
әдісімен қазақтың ұлттық киімін 4
қырынан салыстыра отырып талдау

Құлаққап,

ноутбуктер

3^0Т талдау

жасайды, өзіндік пікір білдіреді.

ПОПС формуласы

Менің ойымша .

Мен мұны былай дәлелдеймін....

Дәлел ретінде мысалдар келтіремін....

Мынадай қорытынды шешімге келдім....

Бағалау дескрипторы:

Ромбтықжіктелім

- 5 сынып. Табылған тірек сөздер мен жетекші сұрақтар арқылы негізгі ойды анықтайды (2 балл)
- 7 сынып. Мәтіннің мазмұнын түсіну арқылы ұсынылған ақпараттан факті мен көзқарасты ажыратады (2 балл)

Оқушылар жұмыс істеу барысында «8^0Т талдау» әдісімен қазақ халқының ұлттық киімдерін және көшпелілердің киіну мәдениетін салыстыра отырып, нақты талдау жасайды. Талдауды тыңдай отырып, барлық оқушылар өзіндік пікірлерін ПОПС әдісі арқылы ортаға салады.

С. (екі сыныппен жұмыс)

3-тапсырма (10 мин)

«Ромбтық жіктелім» әдісі арқылы қазақ халқының ұлттық киімі мен көшпелілердің киіну мәдениетін маңызына қарай салыстырып жазады. Кері байланыс: «Төрт сөйлем» әдісі. Мұғалімнің сындарлы кері байланысы: «Ромбтық жіктелім» әдісі арқылы сынып оқушыларының барлығы жұмылдырыла отырып, кейбір оқушылар қазақ халқының ұлттық киімдері мен көшпелілердің киіну мәдениетінің ең маңызды және маңызды емес элементтері арқылы салыстырып жазады. «Төрт сөйлем» әдісі арқылы оқушыларға өз ойларын еркін жеткізуге жақсы мүмкіндік туады.

Оқулықпен жұмыс

	3-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жаз. 7 сынып. Жазылым 4-тапсырма Мәтінге сүйеніп, көшпелілер киімдерінің артықшылығы туралы диалог құр. Диалог құруда интонацияны дұрыс қолдан.	
Сабақтың соңы 3.Біріктірілген бөлім Рефлексиялық-бағалау кезеңі <i>Екі сыныппен қатар жүргізіледі</i> 7 мин	Ж. «5-5-1» әдісі арқылы оқушылар сабақтың тақырыбы жайлы 5 сөйлем жазады. Сол 5 сөйлемді 5 сөзге дейін қысқартады. Соңында 5 сөзді 1 сөзге қысқартады. Оқушылар өздерінің түйінді сөзін бүкіл сыныппен бөліседі. Кері байланыс Ж. «Еркін микрофон» әдісі бойынша тақырыпты қорытындылап, сабақты бүгінгі өмірмен байланыстыра отырып, өз әсерлерімен, бөліседі, пікірлерін білдіреді. Бағалау дескрипторы: •Қазақ халқының ұлттық киімі мен көшпелілердің киіну мәдениетін өзіндік көзқарас тұрғысынан бүгінгі күнмен салыстыра отырып баға береді, тұжырымдайды (2 балл) Үйге тапсырма беру. Екі сынып бойынша шығармашылық тапсырма «Бабамның киген киімі» тақырыбына эссе жазу немесе сурет салып келу	 маркер, үлестірмелер

Қысқа мерзімді жоспар

Сабақ тақырыбы Қазақстан территориясындағы тас дәуірінің тұрақтары

ҰМЖ бөлімі:	5.1.А.
Зерттеу сұрағы:	Археологтар Қазақстан жерінен тас дәуіріне жататын қандай олжаларды тапты?
Қол жеткізілетін оқу мақсаты	5.2.3.1. Қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын білу.
Сабақ мақсаты	Оқушылардың барлығы: – Алғашқы адамдардың территориясын және уақыт шеңберін көрсетеді. – Археология ғылымы мен археолог мамандығының маңыздылығын түсінеді, қазақстандық археологтардың жаңалықтарын жазба кестеге түсіреді. Оқушылардың көпшілігі: – Тас дәуірі кезінде алғашқы адамдардың тұрақтардан табылған құралдарына қарап қандай шаруашылықпен айналысқанын анықтайды. – Археологиялық олжалардың фото суреттерін көрсетіп, алғашқы адамдар бұл құралдарды не үшін қолданғанын түсіндіреді, тарихи деректермен жұмыс жасайды, дәлел ретінде одан маңызды ақпарат алады. Оқушылардың кейбіреулері: – Алғашқы адамдардың ескерткіштеріне қарап мәдени даму тарихын анықтап, тұжырым жасайды.
Ойлау деңгейі	Білу, түсіну
Бағалау критерийлері	Қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын біледі. Қазақстан территориясындағы алғашқы адамдардың табылған аумағын және уақыт шеңберін картадан көрсетеді, «археология» ұғымына жан-жақты баға береді. Адамдардың даму сатысындағы жеткен жетістіктерін сараптап жіктейді
Тілдік мақсаттар	– Оқушылар картамен жұмыс жасайды, кесте толтырады; – Қазақстан территориясындағы тас дәуірінің тұрақтары туралы әңгімелейді; – Қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтары туралы графикалық органайзер толтырады; – мәтінді оқиды, талқылайды. Пәнге тән лексика мен терминология: артефакт, тұрақ. Талқылауға арналған тармақтар: – Археология ғылымы мен археолог мамандығы, он(ың) маңыздылығы туралы не білесіздер? – Қазақстандық археологтардың қандай жаңалықтарын білесіздер?

	– Адамзаттың өткен тарихын білуде археология ғылымы мен археолог жұмысының маңызы неде? – Археологиялық олжалардың жасын анықтауға байланысты қандай археологиялық әдістерді білесіздер? Диалог пен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестер: Қазақстан аумағындағы тас дәуірінің ескерткіштері... Біздің анықтағанымыз... Қорытындысында... Біздің тобымыздың ойынша... Осыған қарағанда мынау маңыздырақ болды.
Құндылықтарға баулу	«Мәңгілік Ел» алтыншы құндылық – тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы. Адамзаттың өткен тарихын білуде қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарының маңызын біледі.
Пәнаралық байланыс	География, Дүниежүзі тарихы.
Алдыңғы білім	Ежелгі адамдардың өмір-салы. Тақырыпқа қатысты лексика мен терминология.

Сабақтың барысы:

Сабақтың басы 2 мин.	Ұйымдастыру шаралары (сәлемдесу, оқушыларды түгендеу, тиянақтылығын қадағалау). Білім алушылардың зейінін сабаққа аудару, сыныпта жағымды психологиялық ахуал туғызу. Білім алушыларды реттік сан арқылы 3 топқа бөлу. БЫМ Археологтардың қазба жұмыстарының сәті және тас құралдары бейнеленген суреттері ұсынылады.	Археологтардың жұмысы: https://bilimland.kz/kk/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16612
Сабақтың ортасы 5 мин.	«Иллюстрация» әдісі. Суретпен жұмыс. Сыныпқа келесі сұрақтар қойылады: – Суреттерде не бейнеленген? – Бұл тас құралдарды кімдер және қалай жасады? – Бұл тас құралдар не үшін қолданылған? – Бұл олжаларды археологтар қалай тапты деп ойлайсыздар? – Көне ескерткіштерді зерттеудің маңыздылығы неде? – Тарихты заттай деректер арқылы зерттейтін ғылым қалай аталады?	Интерактивті тақта Адам және оның ата-бабалары: https://bilimland.kz/kk/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16639

2 мин.

ҚБ: Мадақтау әдісі.

Диалог. Ашық сұрақтар. Түрлі балаларға әртүрлі сұрақ қойып, түрліше жауап береді. Оқушылардың болжам жауаптарын тыңдаған соң, сабақ тақырыбымен, мақсатымен, бағалау критеритерийлерімен таныстыру.

– Балалар! Сабақтың мақсаты, бағалау критеритерийлері түсінікті болды ма?

М Картадан Қазақстан аумағындағы тас дәуірінің ескерткіштерін көрсетіп, таныстырылады:

- Қаратау жотасынан табылған тұрақтар;
- Маңғыстаудағы Шақпаката;
- Атбасар неолиттік тұрағы;
- Орталық Қазақстандағы Батпақ тұрағы.

Деректермен жұмыс: тарихи деректерді зерттеу арқылы қойылған сұрақтарға жауап табу.

Осы ескерткіштер жайлы ықшамдалған мәтін таратылады. Оқушылар жоғарыдағы тұрақтармен танысып болғаннан кейін, жалпы «тұрақ», «артефакт» терминдері қандай мағына білдіретіні сұралады. Оқушылардың жауаптары тыңдалып, толықтырылады.

ҚБ «Бас бармақ»

Қарқын арқылы саралау және ресурстар. Балаларға ортақ тапсырма беріледі, бірақ оқудың немесе зерттеудің жоғары дағдыларын талап ететін әртүрлі ресурстармен қамтамасыз етіледі.

Б Оқушылар мәтіннің көмегі арқылы «Ақпараттық органайзер» құрастырады. Органайзерде келесі айдарлар болады: тұрақтардың хронологиясы, орналасқан аймағы, табылған еңбек құралдары мен ерекшелігі.

Тұрақ-тар	Хронология	Орналасқан аймағы	Еңбек құралдары	Ерекшелігі
Қаратау				

Алғашқы еңбек құралдары:

https://bilimland.kz/k/content/structure/2150-dunie_zhuzy_tarixy#lesson=16641

Суреттер

Тарихи дерекнамалар:

https://bilimland.kz/k/content/structure/2150-dunie_zhuzy_tarixy#lesson=16612

Ата-бабаларымыздың өмірі:

<https://bilimland.kz/k>

5 мин.	Шақпақ- ата					k/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16640					
	Атба- сар										
	Батпақ										
5 мин.	1, 2 бағаналарды оқушылардың барлығы, 3, 4 бағаналарды кейбір оқушылар толтырады. Тапсырманы күрделендіру арқылы: ҚБ: Дескриптор арқылы өзін-өзі бағалау: – Тұрақтардың хронологиясын біледі. – Тұрақтардың орналасқан аймағын көрсетеді. – Табылған еңбек құралдарын ажыратып, сипаттайды. – Тұрақтардың ерекшелігін сипаттап, ажыратады.					Тақта Сөйлемді керекті сөздермен толықтырыңыздар: https://bilimland.kz/k/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16640					
	ҚБ «Өзін-өзі бағалау» Ж Жұптарға тас дәуірінің еңбек құралдары мен қару-жарақтардың суреті бар үлестірме қағаздар ұсынылады. Берілген үлестірме қағазға оқушылар еңбек құралы және қару-жарақтың атауын, қолданылуын, жасалу технологиясын жазулары тиіс. Еңбек құралдары.										
	1.										
	2.										
	3.										
	4.										
	5.										
	<table><tr><td>1</td></tr><tr><td>2</td></tr><tr><td>3</td></tr><tr><td>4</td></tr><tr><td>5</td></tr></table>						1	2	3	4	5
	1										
	2										
3											
4											
5											
Дескриптор арқылы бірін-бірі бағалау: – Еңбек құралдарын ажыратады. – Еңбек құралдарының қолданылуын біледі. – Еңбек құралдарының жасалу технологиясын сипаттайды.											
ҚБ «Жұптық бағалау»											
5 мин.						 <					

11 мин.	Әр түрлі деңгейлі тапсырмалардан тұратын карточкалар арқылы сараланады. Б Мәтінмен жұмыс. «Елші» әдісі топтық жұмыс. Әр топқа бір тақырыпша бөлініп беріледі. 1-қадам: Мәтінмен жұмыс 2-қадам: Топтық жұмыс 3-қадам: «Елші». Әр топтың «Елшісі» топтарға не түсінгенін баяндап береді. 4-қадам: Кеңейтілген тапсырма: «Иә/Жоқ» Келесі сұрақтар қойылады: – Бұл археологтар қандай жаңалықтарды ашты? – Олардың зерттеу жұмыстарының маңызы неде? – Жалпы археология ғылымы несімен құнды деп ойлайсыздар? Дескриптор арқылы топтық бағалау: – Археологтардың ашқан жаңалықтарын біледі. – Олардың зерттеу жұмыстарының маңызы неде екенін ажыратады. – Археология ғылымының құндылығы туралы өз пікірлерін білдіреді. ҚБ Дескриптор арқылы топтық бағалау Дағдысы жоғары оқушылар дағдысы төмен оқушыларға қолдау көрсетеді. Адамзаттың өткен тарихын білуде қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарының маңызын біле отырып, өз еліміздің тарихын оқып үйренеміз және құрметтейміз. Үй тапсырмасын беру Үй тапсырмасын бергенде қалауы, қызығушылығы бойынша тапсырма беріледі: жоба жасау, эссе жазу, т.б. (әртүрлі тапсырма беру арқылы саралау) Рефлексия «Ойлаудың бес гүлі» әдісі арқылы	Атақты ғалым археологтар:https://bilimland.kz/kk/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16612 Дескриптор Үлестірме қағаздар Тапсырмалар:https://bilimland.kz/kk/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16612

Мен білдім -----
Мен үйрендім -----
Маған ұнады -----
Мен қиналдым -----
Менің көңіл- күйім -----
Кері байланыс (ауызша)

Сабақты қорыту: Археологтар нені зерттейді? Дұрыс жауабын таңдаңыз.

Олар қазба жұмыстары кезінде табылған объектілерге негізделген адамзаттың өткен уақытын зерттейді

Олар жануарлар мен өсімдіктердің өткенін зерттейді.

Тарихи нысандардың үлгілеріне жататынын анықтап белгілеңіз.

Мекемелер

Кітаптар

https://bilimland.kz/k/content/structure/2150-dunie_zhuzi_tarixy#lesson=16612

	Құжаттар Адамдар Суреттер Фотосуреттер Жиһаздар Жемістер Қалыптастырушы бағалау тапсырмасы: Т: «Бағдаршам» әдісі арқылы білім алушылардың сабақ үрдісінде тексеру – Палеолит қандай кезеңдерден тұрады? – Мұз басу дәуірі қашан басталған? – Қаратау тұрағынан табылған алғашқы еңбек құралдары қашан жасалған? – Жердің геологиялық тарихында қандай өзгеріс орын алды?	
Сабақтың соңы 3 мин.	Жердің геологиялық тарихында қандай өзгеріс орын алды? Кері байланыс: «Кемпір қосақ әдісі» 1. Мен орындай аламын. 2. Мен үйрендім. 3. Менің жауап беруіме қиналдым. 4. Менің қолымнан келді. 5. Маған қызықты болды. 6. Мені таңғалдырды. 7. Бүгін мен білдім.	
Үй тапсырмасы 1 мин.	Қазақстан территориясындағы тас дәуірінің тұрақтары мазмұндау. Қосымша «Палеолит дәуіріндегі Қазақстан» тақырыбына ауызша хабарлама тағайындау.	

Саралау – оқушыға мейлінше қолдау көрсетуді қалай жоспарлайсыз? Қабілетті оқушыға тапсырманы қалай түрлендіресіз?	Бағалау – оқушы білімін тексеруді қалай жоспарлайсыз?	Пәнаралық байланыс; денсаулы қжәне қауіпсіздік, АКТ-мен байланыс, құндылықтармен байланыс (тәрбие элементі)

№1. «Иллюстрация» әдісі, суретпен жұмыс. Диалог/Ашық сұрақтар. Балаларға әртүрлі сұрақтар қойып, түрліше жауап береді. №2. Деректермен жұмыс. Ресурстар және қарқын арқылы саралау. Балаларға ортақ тапсырма беріледі, бірақ оқудың немесе зерттеудің жоғары дағдыларын талап ететін әртүрлі ресурстармен қамтамасыз етіледі. №3. «Ақпараттық органайзер» әдісі. Кестеге міндетті екі бағана, міндетті емес екі бағананы толтыру. №4. Тапсырма. Әртүрлі деңгейлі тапсырмалардан тұратын үлестірме қағаздар арқылы сараланады. №5. «Елші» әдісі. Дағдысы жоғары оқушылар дағдысы төмен оқушыларға қолдау көрсетеді.	№1. ҚБ. «Мадақтау» әдісі арқылы бағалау №2. ҚБ. «Бас бармақ» арқылы бағалау №3. ҚБ. Өзін-өзі бағалау №4. ҚБ. Дескриптор арқылы жұптық бағалау №5. ҚБ. Дескриптор арқылы топтық бағалау №6. Рефлексия «Ойлаудың бес гүлі» әдісі арқылы №7. Кері байланыс (ауызша)	«Жүрек жылуы» (психологиялық тренинг) – оқушылар бір-біріне жылы лебіз айтады. Кабинетте жұмыс істеу техникасы ескертіледі. Тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай беріледі.

Мазмұны

Кіріспе.....	3
1. ШЖМ-да білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктері.....	6
2. Бастауыш мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.....	38
3. Негізгі орта мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.....	62
4. Жалпы орта мектепте оқитын білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруға арналған әдістемелік ұсыныстар.....	70
Қорытынды.....	84
Пайдаланған әдебиеттер тізімі.....	86
Қосымша.....	87

Введение

К.Д. Ушинский, который заложил научные основы педагогики, считал, что задача учителя состоит не в том, чтобы давать детям готовые знания, а в том, чтобы направлять их умственную деятельность. Активность и самостоятельность учащихся – один из основных принципов его дидактической системы. Учащиеся должны «по возможности трудиться самостоятельно, а учитель – руководить этим самостоятельным трудом и давать для него материал». В современной школе эта идея К.Д. Ушинского стала особенно актуальной. Сегодня образовательный процесс направлен на то, чтобы научить ребенка мыслить самостоятельно, развить его критическое мышление, формировать навык постоянного самосовершенствования.

Самостоятельная работа - одна из важнейших составляющих процесса обучения в условиях обновления содержания образования. Задача современного учителя – не просто дать знания свои ученикам, но научить их добывать эти знания самостоятельно, раскрыть его творческие возможности. Степень развития ученика оценивается его способностью самостоятельно приобретать знания и применять их в практической деятельности. Основы такого навыка закладываются уже в начальной школе. От того, насколько на начальном этапе ученик развил умение самостоятельно учиться, зависит его дальнейшая образовательная траектория и становление. На уровне основной средней и общей средней школы навыки самостоятельной работы совершенствуются, и к окончанию школы обучающийся уже должен в полной мере владеть навыком внутренней и внешней самоорганизации, самостоятельно выстраивать траекторию самообучения, ставить цели и планомерно достигать их. Все это требует и от учителя особых педагогических навыков, владения инновационными технологиями организации урока.

В малокомплектной школе самостоятельная работа имеет особое значение. С одной стороны, она реализует личностно-ориентированную направленность педагогического процесса, с другой – это необходимая составляющая урока в разновозрастном классе. Самостоятельная работа учеников на уроках проводится часто, поскольку этого требует специфика образовательного процесса в малокомплектной школе. Ученики самостоятельно решают задачи, связанные как с усвоением знаний, так и с развитием привычек и умений. Тем не менее, как свидетельствует практика, самостоятельная работа учеников не всегда продумывается и планируется учителем, часто ученики не получают детальных объяснений, как лучше и быстрее выполнять задания на уроке и дома. Вместе с тем в условиях обновления содержания образования малокомплектные школы способны реализовать современные образовательные стандарты с точки зрения развития навыков самообразования и личности ученика в целом. Все это определяет то, что педагог МКШ должен владеть такими инструментами, которые делают самостоятельную работу одним из составных, органических элементов урока, позволяют организовать различные формы сотрудничества детей и взрослых.

Поэтому, актуальным представляется предложить педагогами МКШ набор техник и методик организации самостоятельной работы и ее контроля на всех этапах обучения, определив их специфику и особенности функционирования в условиях МКШ.

Цель методического пособия - предоставить педагогам необходимую методическую помощь в наиболее эффективной организации самостоятельной работы в начальной, основной средней и общей средней школе в условиях современного личностно - ориентированного урока посредством современных методик, техник и приемов организации самостоятельной работы в условиях обновления содержания образования.

Для реализации цели были поставлены следующие задачи:

1. Проанализировать степень изученности проблемы «самостоятельная работа учащихся» в педагогической, психологической, методической литературе.

2. Уточнить понятия «самостоятельность», «самостоятельная деятельность», «познавательная самостоятельность» и обосновать необходимость их формирования и развития в учащихся.

3. Рассмотреть теоретические аспекты организации самостоятельной работы при разновозрастном обучении в МКШ.

4. Выявить функции самостоятельной познавательной деятельности учащихся.

5. Представить самостоятельную деятельность учащихся как систему и определить место педагога в ней.

6. Описать инновационные технологии, методики и приемы, способствующие эффективной организации самостоятельной работ учащихся на всех этапах обучения в школе и дать рекомендации по их применению на разных этапах урока.

5. Подобрать диагностический инструментарий для оценивания результатов проекта, в том числе, определив особенности техник формативного оценивания.

Целевая аудитория методической рекомендации – учителя малокомплектной школы, методисты учебно-методических кабинетов.

Планируя урок, учитель обязательно должен определить задачи для самостоятельной обработки учениками, а также выбрать соответствующую форму контроля. Систематические мероприятия, направленные на организацию самостоятельной работы ученика, будут формировать не только познавательную деятельность школьников, но и самостоятельность как черту характера. Самостоятельная работа будет эффективной, если будет иметь четкие, понятные цели и задачи, вызывать интерес обучающихся. Развитие привычек самостоятельной работы учеников на уроках - важный компонент учебно-воспитательного процесса. Научить школьников самостоятельно приобретать знания и совершенствовать навыки и умения - такая задача стоит перед каждым учителем.

1 Особенности организации самостоятельной работы обучающихся МКШ

Организация самостоятельной работы, руководство этим процессом – ответственная и сложная работа каждого учителя. Самостоятельная работа обучающихся – одна из важнейших составляющих учебного процесса, в ходе которого происходит формирование знаний, умений и навыков в учебно-научной, профессиональной деятельности, формирование профессионально значимых качеств будущего специалиста (способность принимать на себя ответственность, самостоятельно решать проблемы, находить конструктивные решения, выход из кризисной ситуации и т.д.).

Воспитание активности и самостоятельности необходимо рассматривать как составную часть воспитания обучающихся. Несмотря на выделяемые специфические трудности малокомплектной школы, учителю подобной организации образования в соответствии с требованиями обновления содержания образования необходимо осуществлять индивидуальный и дифференцированный подход к учащимся, реализовывать практическую направленность учебной деятельности учащихся, включать их в общение с педагогом и одноклассниками. Наиболее важная особенность на уроке в классе-комплекте – обязательное и систематичное проведение самостоятельной работы обучающихся. При этом ее особенности определяются спецификой МКШ.

К отличительным чертам обучения в малокомплектной школе относятся:

- мотивационный аспект и самостоятельный характер обучения;
- активная позиция ученика;
- коллаборативное обучение, участие старших в обучении младших;
- личностно-ориентированный подход и дифференциация;
- применение коммуникативного подхода, направленного на развитие навыков по четырем видам речевой деятельности;
- прочное усвоение предметных знаний, умений и навыков без потери их практикоориентированности;
- участие учащихся в управлении учебным процессом и оценивании учебных достижений.

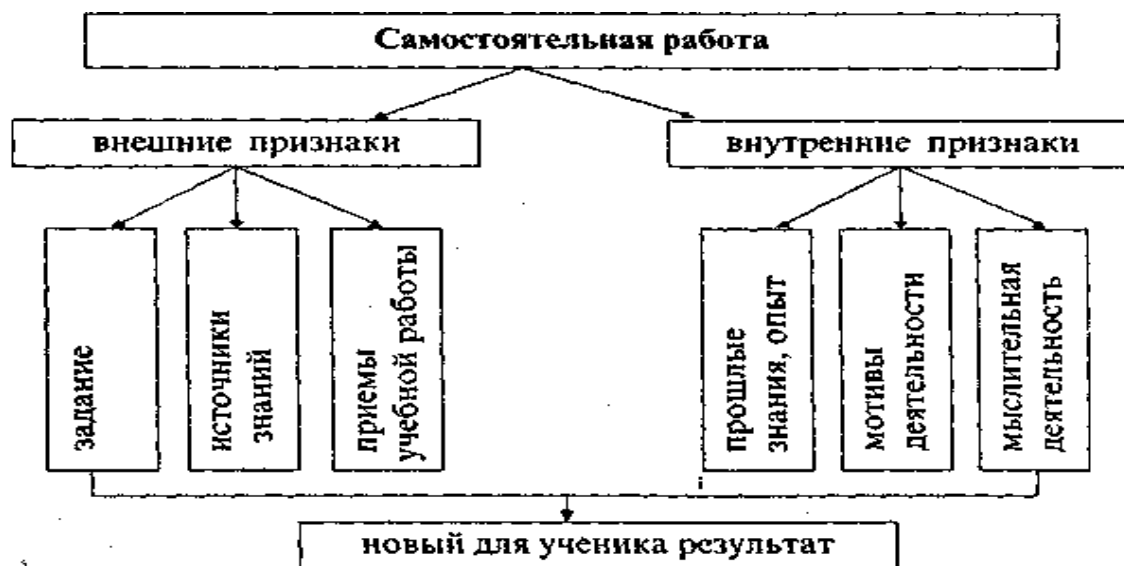
Для этого учащимся важно дать метод, путеводную нить для организации приобретения знаний, а это значит – вооружить их умениями и навыками научной организации умственного труда, т.е. умениями ставить цель, выбирать средства ее достижения, планировать работу во времени. Для формирования целостной и гармоничной личности необходимо систематическое включение ее в самостоятельную деятельность, которая в процессе особого вида учебных заданий – самостоятельных работ – приобретает характер проблемно-поисковой деятельности.

Следует отметить, что ориентированность современного процесса обучения на самостоятельную работу опирается на давнюю традицию.

В педагогической работе ученые теоретики в единстве с философами, психологами, социологами и физиологами исследуют и теоретически обосновывают этот аспект проблемы в свете основных качеств личности представителя современной эпохи – инициативности, самостоятельности, творческой активности – как главных показателей всестороннего развития человека наших дней.

Благодаря исследованиям ряда ученых и, прежде всего, Б.П. Есипову было дано определение этому понятию, которого в дальнейшем придерживались многие исследователи-дидакты; конкретизирована её содержательная и процессуальная сторона. Б.П. Есипов обосновал роль, место, задачи самостоятельной работы в учебном процессе. Учёный выделяет в определении понятия самостоятельной работы управляющую функцию учителя, добавляя ещё один признак: самостоятельная работа выполняется не только по заданию, но и под контролем учителя. Изучая сущность самостоятельной работы в теоретическом плане, он выделяет 3 направления деятельности, по которым может развиваться самостоятельность учения – познавательная, практическая и организационно-техническая. При формировании знаний и умений учащихся стереотипный, в основном вербальный способ обучения, становится малоэффективным. Роль самостоятельной работы школьников возрастает так же в связи с изменением цели обучения, его направленностью на формирование навыков, творческой деятельности, а так же в связи с компьютеризацией обучения.

Самостоятельная работа, как любая деятельность, складывается из отдельных элементов, представленных на схеме. Элементы эти взаимосвязаны, что необходимо учитывать в организации самостоятельной работы учащихся.

Структура самостоятельной работы представлена здесь в общем виде. При выполнении обучающимися различных заданий отдельные звенья будут конкретизироваться и уточняться. Но все они реализуются не изолированно друг от друга, а во взаимодействии. Каждое из звеньев решает как

специфические задачи данного вида самостоятельной работы, так и общие задачи обучения и развития учащихся.

Педагоги и психологи предлагают разные пути интенсификации учебного процесса. Видный психолог, В.А. Артемов объединяет все пути в два магистральных направления обучения:

- 1) усовершенствование методики обучения;
- 2) усовершенствование обучаемого, его психических возможностей, нахождение в нем таких свойств и особенностей, использование которых существенно увеличивает эффективность обучения.

Усовершенствование методики обучения осуществляется в наши дни путем использования современных методов обучения, программированного обучения и контроля, использования технических средств на занятиях и т.д.

Усовершенствование обучаемого идет, главным образом, путем открытия в нем неиспользованных возможностей. К их числу относятся психологические приемы, позволяющие расширить пороги чувствительности (в том числе и подпороговое восприятие), увеличивать объем, широту, распределение, переключение, интенсивность и устойчивость внимания, улучшить всевозможные характеристики памяти, управлять волевыми, эмоциональными качествами личности, потребностями и мотивацией процесса обучения.

Управление самостоятельной работой учащихся на сегодняшний день еще сталкивается с рядом трудностей. К сожалению, нужно отметить, что ученики еще недостаточно владеют рациональными навыками умственного труда на уроках и методами самостоятельной работы, в частности, культурой работы с книгой.

В обучении умственному труду, особенно в самостоятельной работе, желательно обучать учащихся таким понятиям, как экономия времени, планирование работы, повышение умственной работоспособности, резервы памяти, техника умственного труда, работа с книгой, самообразование и т.д. Самостоятельная работа ученика, направляемая и контролируемая учителем, должна закреплять эти навыки. Это медленный и требующий терпения процесс, тем более что навыки организации умственного труда приходится вырабатывать, ломая многие стихийно сложившиеся нерациональные приемы работы.

Организация уроков с использованием элементов самостоятельной работы помогает решить данные проблемы.

Следующая таблица наглядно отражает, как соотносятся этапы усвоения материала с действиями ученика и основными характеристиками соответствующих этапов урока, и как в зависимости от этого изменяются виды самостоятельной работы и роль учителя.

Этапы	Действия	Основные характеристики урока	Последовательность выполнения	Позиция учителя
ПОНИМАНИЕ	осознание	учитель рассматривает ключевые вопросы темы, предлагая учащимся проблемные вопросы для самостоятельного решения	выполнение задания по образцу сначала учителем, а затем учениками (при необходимости с помощью учителя)	переводчи к абстрактн ых истин на язык внутренне го опыта учащегося
	осмысление	учитель конкретизирует содержание заданий, организуя работу учащихся с определенными понятиями	самостоятельное выполнение учащимися заданий, предлагаемых учителем	
	обобщение	учитель систематизирует знания учащихся по теме; при необходимости повторно объясняет материал	самостоятельное выполнение заданий без образца под руководством учителя	

УСВОЕНИЕ	текущее повторение	учитель организует самостоятельную работу учащихся, обучает их способам добывания знаний с помощью различных источников	самостоятельное выполнение заданий без образца	организатор учебной деятельности учащихся
	итоговое повторение	учитель руководит самостоятельной работой учащихся	самостоятельное выполнение заданий с измененными условиями	
ПРИМЕНЕНИЕ	Самоконтроль	учитель организует индивидуальные и групповые формы работы	индивидуальное выполнение заданий самоконтролем (проверка	консультант
	контроль	учитель проводит контрольную работу или тест	выполнение контрольной работы, тестов	
	коррекция ошибок	учитель организует работу над ошибками	выполнение работы над ошибками (если они имеются в работе)	

Задача учителя в этом случае дать правильное направление самостоятельной работе учащихся, т.е. направление, основанное на знании психологических способностей организма с учетом психологических наблюдений.

Эффективность учебного процесса познания определяется качеством преподавания и самостоятельной познавательной деятельностью учеников. Эти два понятия очень тесно связаны, но следует выделить самостоятельную

работу как ведущую и активизирующую форму обучения в связи с рядом обстоятельств. Во-первых, знания, навыки, умения, привычки, убеждения, духовность нельзя передавать от преподавателя к ученику так, как передаются материальные предметы. Каждый учащийся овладевает ими путём самостоятельного познавательного труда: прослушивание, осознание устной информации, чтение, разбор и осмысление текстов, и критический анализ.

Во-вторых, процесс познания, направленный на выявление сущности и содержания изучаемого подчиняется строгим законам, определяющим последовательность познания: знакомство, восприятие, переработка, осознание, принятие. Нарушение последовательности приводит к поверхностным, неточным, неглубоким, непрочным знаниям, которые практически не могут реализоваться.

В-третьих, если человек живёт в состоянии наивысшего интеллектуального напряжения, то он непременно меняется, формируется как личность высокой культуры. Именно самостоятельная работа вырабатывает высокую культуру умственного труда, которая предполагает не только технику чтения, изучение книги, ведение записей, а прежде всего, потребность в самостоятельной деятельности, стремление вникнуть в сущность вопроса, идти вглубь ещё не решённых проблем. В процессе такого труда наиболее полно выявляются индивидуальные способности школьников, их наклонности и интересы, которые способствуют развитию умения анализировать факты и явления, учат самостоятельному мышлению, которое приводит к творческому развитию и созданию собственного мнения, своих взглядов, представлений, своей позиции.

Из всего ранее сказанного видно, что самостоятельная работа – это высшая работа учебной деятельности школьника, которая является компонентом целостного педагогического процесса, поэтому ей присущи такие функции, как воспитательная, образовательная, развивающая.

Учащиеся испытывают потребность в педагогическом руководстве в силу несовершенства их опыта самостоятельной познавательной деятельности. Даже хорошо подготовленным ученикам нужна помощь или консультация учителя, хотя не так часто как остальным. На каком же этапе учащиеся больше всего нуждаются в педагогическом руководстве? Традиционно считалось, что таким этапом было начало работы. Однако самым значительным для старшеклассников оказался тот этап управления, на котором процесс познавательной деятельности протекает наиболее интенсивно, т.е. тогда, когда задание уже выполняется. Вряд ли можно объяснить это проявлением определённых затруднений (хотя иногда они имеют место). Активность, умственное и волевое напряжение, которые появляются при самостоятельных действиях, проявляются не только в сосредоточенности, углубленности в работу, но и в потребности общения, направленного на обсуждение возникающих вопросов. Общение необходимо ученику для того, чтобы утвердиться в собственных поисках, своевременно получить подкрепление или же поделиться с товарищами своими находками, поэтому потребность в

участии учителя испытывают не только слабые ученики. Учитель действительно не принимает участия в выполнении задания, но он организует деятельность класса, направляет познавательный процесс, создаёт необходимые условия и настрой, а это важно, чтобы поддержать и «пробу сил», и творческие начинания учащихся, их добровольность и самостоятельность.

Для наиболее четкого понимания роли учителя в ходе самостоятельной работы, представляется необходимым разграничить понятия «управления», «педагогическое руководство», «организация», которые часто употребляются как синонимы.

Исходя из структуры деятельности, управление самостоятельной работой включает целеполагание, планирование, организацию, корректировку и оценку деятельности учащихся, диагностику ее результатов.

Педагогическое руководство – это управление самостоятельной деятельностью учащегося на этапе ее непосредственного осуществления: предъявление учебной задачи ученику, инструктаж по ее выполнению, мотивация ее разрешения, контроль и коррекция самостоятельных действий учащегося, оценивание результатов самостоятельной работы.

Организация самостоятельной работы – это отбор средств, форм и методов, стимулирующих познавательную активность, обеспечение условий эффективности.

Управление самостоятельной работой представляет собой процесс, основанный на ряде принципов:

- 1) дифференцированный подход к учащимся с соблюдением посильности учебных заданий;
- 2) планомерное возрастание интеллектуальных нагрузок и последовательный переход к более неточным и неполным указаниям по выполнению самостоятельной работы;
- 3) постепенное отдаление учителя и занятие им позиции пассивного наблюдателя за процессом;
- 4) переход от контроля учителя к самоконтролю.

Различные подходы к определению данного понятия способствовали появлению различных классификаций самостоятельной работы.

Многообразие подходов исследователей к определению самостоятельной работы объясняется не только многоаспектностью этого понятия, но и возрастающей ролью такого вида работы в обучении.

Самостоятельную работу учащихся можно классифицировать по видам учебной деятельности (таблица 1).

Таблица 1. Виды самостоятельной работы

Виды самостоятельной работы		
Учебно-познавательная деятельность	Учебно-практическая деятельность	Учебно-исследовательская деятельность
заполнение таблиц, работа с книгой, документацией, периодической литературой, выполнение упражнений, решение задач, составление схем, задания на выявление дефектов, составление и классификацию, обобщение, составление вопросов	выполнение лабораторно - практических работ, выполнение заданий по алгоритму, выполнение упражнений, изготовление образцов, изготовление макетов, выполнение учебно-производственных работ, составление эскизов, выполнение чертежей	разработка тематики и методики опытно-экспериментальной работы, формулировка проблемы в заданной ситуации, выдвижение гипотез и их решения, оценивание, на основе всестороннего анализа, проведение эксперимента, анализ его результатов, выполнение дипломных работ, проектирование

По мнению М.И. Махмутовой, основной путь формирования познавательной самостоятельности – систематическая учебно-познавательная деятельность учащихся, т.е. правильно организованная на уроке самостоятельная работа.

Методы самостоятельной работы, применяемые на уроке, не только содействуют применению знаний в ходе упражнений, но часто непосредственно применяются для изучения самими учениками нового материала по учебнику, для самостоятельного выполнения заданий.

Методы самостоятельной работы составляют подгруппу методов организации и осуществления учебно-познавательной деятельности.

К отдельным методам самостоятельной работы относятся:

- метод работы с учебником, книгой;
- метод самостоятельного выполнения письменных упражнений, написания сочинений, рассказов, стихов и пр.;
- метод самостоятельной работы с приборами и лабораторными приспособлениями;
- метод самостоятельного решения задач;
- метод самостоятельных наблюдений;
- метод самостоятельного выполнения практических работ.

Работа с книгой может быть организована в двух формах: под непосредственным руководством учителя и в форме самостоятельной работы учащегося над учебником или учебной литературой. Сущность этого метода заключается в овладении новыми знаниями, когда ученик изучает материал и

осмысливает содержащиеся факты, приёмы, закономерности и параллельно с этим приобретает умение работать с книгой.

Письменные упражнения (стилистические, грамматические, орфографические диктанты, сочинения) составляют также важный компонент обучения. Учитель будет заботиться об их достаточном количестве и разнообразии. К письменным упражнениям тесно примыкают графические, используемые при изучении математики, рисования.

Применяются также наблюдение объектов по определённому плану, просмотр картин, иллюстраций или видеороликов, составление описаний, сравнение некоторых данных – словом, всё, что нужно для последующего сознательного и активного обучения. Метод наблюдения заключается в том, что учащиеся наблюдают какое-либо явление или предмет и под управлением учителя выделяют его наиболее существенные черты.

Самостоятельная работа учеников осуществляется при выполнении самых разнообразных видов учебной деятельности. Метод самостоятельной работы в учебном процессе применяется, когда ученик выполняет свою деятельность как по заданию учителя при опосредованном управлении ею, так и по собственной инициативе ученика, без указаний и инструктажа учителя. Наиболее распространённым её видом в школьных условиях является работа со школьным учебником, справочной литературой. В старших классах учащийся учится уже составлять тезисы и конспекты прочитанного.

Результат самостоятельной работы во многом зависит от рациональной организации:

- чётко ставить задачу предстоящей работы;
- определяют приоритеты в ней;
- умело избирать способы наиболее быстрого и экономного решения поставленных задач;
- умелый и оперативный самоконтроль за выполнением задания;
- умение быстро вносить коррективы в самостоятельную работу;
- умение анализировать общие итоги работы, сравнивать эти результаты с намеченными в начале;
- выявлять причины отклонений и намечать пути их устранения в дальнейшей работе.

На качество и скорость выполнения самостоятельной работы влияет также способ постановки (введения) задания: как оно сформулировано, понятно ли ученикам, готовы ли дети к заданию такой трудности, выполнялись ли раньше подобные задания и т.п. Учитель заранее готовит индивидуальные карточки для дифференцированного и индивидуального обучения.

В зависимости от уровня подготовленности ученика они будут содержать более сложные или, напротив, упрощённые задания с планом рассуждений или без них, детальным или упрощённым алгоритмом. Если работа новая для всех, то проводится фронтальный инструктаж, в классе вывешивается настенная таблица в виде памятки.

Самостоятельная работа в малокомплектной школе с позиции обновления содержания должна соответствовать принципу, «согласно которому одной из задач процесса обучения учащихся является необходимость научить тому, как учиться и стать самостоятельными, мотивированными, заинтересованными, уверенными, ответственными и способными проводить анализ».

Чаще всего в учебной практике для улучшения навыков используются разнообразные виды деятельности: работа с информационными карточками с последующим обсуждением, лабораторная работа, самостоятельная работа с текстом. Они направлены на то, чтобы учащиеся усвоили, повторили и закрепили материал. Используемые ресурсы должны соответствовать возрастным особенностям и потребностям учащихся. Разные виды деятельности – индивидуальная, парная – формируют у учащихся внимание друг к другу и сотрудничество. Самостоятельная работа с текстом развивает навыки работы с учебным материалом и направляет учащихся на самообучение. В процессе самооценивания и взаимооценивания учащиеся учатся слушать ответы других и корректно вносить конструктивные рекомендации.

Самыми распространенными способами предъявления самостоятельного задания являются *индивидуальные карточки и запись на доске*. Кроме обычной школьной доски рекомендуется использовать магнитные доски, наборное полотно, переносные доски, планшет, доску Smart board (интерактивную) и т.д., что помогает быстро составлять и сменять задания для самостоятельной работы.

Индивидуальные карточки могут включать 2-3 задания и применяться с целью отработки навыков и контроля усвоения знаний.

Например, на уроках русского языка требуется регулярное повторение написания словарных слов. Однако проводить частые словарные диктанты не всегда возможно. Поэтому уместно использовать карточки подобного вида. После выполнения работы дети могут самостоятельно сверить выполненную работу с эталоном.

Однообразие формулировки заданий не только снижает познавательный интерес учащихся и мотивацию выполнения самостоятельной работы, но и отрицательно сказывается на развитии мышления учащихся.

При организации индивидуальной работы важно осуществлять процесс обучения в соответствии с требованиями программы и возможностями учащихся, т.е. дифференцированно. Можно реализовать как минимум 2 направления дифференциации: разработать задания для учащихся с учетом их индивидуальных особенностей и оказывать помощь ученикам разных групп в различной степени. Дифференциация работы в индивидуальном режиме предполагает количество заданий, соответствующее количеству дифференцированных групп учащихся.

Представим один из подходов к организации индивидуальной самостоятельной работы (таблица 2).

Таблица 2. Описание особенностей заданий для дифференциации самостоятельной работы в индивидуальном режиме

Вид задания	Характеристика ученика	Цель	Содержание задания	Особенности
Индивидуальные задания первого уровня	ученик, у которого не сформирован познавательный интерес, недостаточные познавательные способности, низкий уровень мотивации учения и низкие показатели успеваемости	формирование интереса к предмету и мотивации на его изучение	задания пропедевтического характера	наличие в задании указания на выбор или использование конкретных плана, алгоритма, образца, опорных схем
Индивидуальные задания второго уровня	учащийся со средними показателями обучаемости, интеллектуальной работоспособности, учебной мотивации, интереса, успеваемости по предмету	обучение технологии поиска новых знаний, работа с учебником	задания частично-поискового и поискового характера	организован самоконтроль ученика за выполнением учебной задачи
Индивидуальные задания третьего уровня	учащийся с высоким уровнем учебных возможностей и высокими показателями успеваемости по предмету; учащийся со средними учебными возможностями, но с высоким уровнем развития познавательного интереса к предмету	совершенствование предметных умений и навыков, развитие интеллектуальных качеств личности и нестандартности мышления, навыков творческой, исследовательской работы, формирование потребности в самостоятельной познавательной деятельности	задания повышенной трудности	-

При выполнении заданий на карточках также рекомендуется организация работы в парах. С этой целью учитель сначала обучает младших школьников работать в парах сменного состава, применяя простейшие методики такие, как методика взаимных диктантов, методика М.Г. Булановской, работа в парах сменного состава по карточкам или вопросникам и др.

Методика М.А. Мкртчяна «Взаимообмен заданиями» предназначена для решения типовых упражнений, примеров, заданий, – задач по любому предмету в парах сменного состава. Здесь основной вид учебной работы в паре – обучение.

В учебнике педагогики И.П. Подласого самостоятельная работа рассматривается как деятельность учеников, направленная на овладение знаниями, умениями, способами их применения на практике, которая проводится без участия учителя.

И.П. Подласый выделяет следующие виды самостоятельных работ:

- подготовительные самостоятельные работы;
- учебные самостоятельные работы;
- проверочные самостоятельные работы.

Для актуализации опорных знаний, умений проводятся подготовительные самостоятельные работы. Это могут быть устные или письменные упражнения на повторение, сопоставление определённых фактов, припоминаний правил, способов действий, предварительное чтение заданных текстов и т.п.

К учебным самостоятельным работам относится, прежде всего, самостоятельное ознакомление школьников с учебным материалом по учебнику или по другим источникам.

Проверочные самостоятельные работы – это все учебные задания, которые учащийся выполняет в классе.

Учитель, планируя классную самостоятельную работу:

- продумывает, как она будет сочетаться с другими методами и формами учебной деятельности;
- предусматривает её место в структуре урока;
- определяет объём с учётом уровня подготовки обучающихся, а также уровня сложности изучаемого материала;
- предвидит затруднения, которые могут возникнуть при выполнении самостоятельной работы;
- определяет форму заданий;
- устанавливает оптимальную длительность работы;
- подбирает соответствующий дидактический материал;
- предусматривает рациональные способы проверки и самопроверки учеников.

Процесс организации выполнения упражнений условно разделяется на несколько этапов:

- на первом этапе учитель опирается на осмысленные знания учащихся, объясняет им цель и задачи предстоящей деятельности;
- на втором – учитель показывает, как нужно выполнить то или иное задание;
- на третьем – первоначальное воспроизведение сильными учащимися учебных действий;

➤ четвёртый, окончательный, этап заключается в многократном тренировочном повторении учебных действий, направленных на приобретение практических умений и навыков.

Предлагая на каждом уроке самостоятельные работы разнообразного вида и назначения (проверочные, подготовительные, обучающие), число которых на одном уроке не регламентируется, надо учитывать, прежде всего, возможности учеников. Это влечёт за собой требование так осмыслить содержание учебного материала, чтобы выносить для самостоятельной работы лишь доступные и посильные для учеников задания. Существенно ограничивают введение самостоятельной работы требования целесообразности и условия переключения внимания учеников. Частая смена видов деятельности ведёт к ухудшению результатов и увеличению затрат времени.

Доступны и посильны следующие виды самостоятельной работы:

➤ подготовительные упражнения, которые выполняются до изучения нового материала (повторение по учебнику, работа с карточками, таблицами устные и письменные задания на выделение, сравнение, сопоставление фактов, повторение правил, способов действия, предварительное чтение и наблюдение, просмотр рисунков и иллюстраций, составление описаний, зарисовок, нахождение данных и т.п.);

➤ самостоятельное изучение нового материала, аналогичного ранее усвоенному, проводимое по детальной инструкции;

➤ упражнения на закрепление с целью усвоения способов действия с опорой на алгоритмические таблицы, предписания, памятки;

➤ разнообразные тренировочные упражнения;

➤ контрольные и проверочные задания, которые предлагаются после усвоения всех частей учебного материала.

Изложение любого теоретического вопроса курса математики опирается на ранее усвоенные знания, строится на известных фактах, правилах, выводах, которые являются частью новой информации. Это позволяет начать урок не с объяснения учителя, а с самостоятельной работы, подготавливающей учеников к изучению нового материала.

В ходе ее подготовки упражнения составляются таким образом, чтобы обучающиеся:

а) повторили определенные правила, знание которых необходимо для понимания нового материала;

б) выполнили ранее изученные вычисления и преобразования, которые являются составной частью нового материала;

в) предугадали существование алгоритма, формулы, понятия.

Таким образом, в процессе выполнения упражнений ученики уже изучают новый материал, несмотря на то, что самостоятельное изучение нового материала является наиболее сложным. Во время проверки итогов самостоятельной работы учитель может сделать обобщение.

После изучения нового материала легко организовать самостоятельную работу по ее закреплению.

По форме самостоятельные работы могут быть устными и письменными. Устные работы применяются редко и только при наличии условий. В письменных работах самостоятельные задания необходимо разнообразить, чтобы равномерно нагружались все виды памяти: зрительная, слуховая, моторная. Важно избегать монотонных, скучных заданий, перегружающих один из каналов восприятия. Это требование относится не только к самостоятельным работам.

При организации учебно-воспитательного процесса в малокомплектной школе роль самостоятельной работы детей на уроке усиливается. При этом при проведении совместных занятий с детьми разновозрастных групп она имеет свои специфические особенности. Чаще всего учителя на самостоятельную работу выносят закрепление и повторение, реже – усвоение нового материала; часть самостоятельных работ предназначена для выполнения контрольных функций.

В первую очередь объём самостоятельной работы зависит от того, как долго учитель собирается работать с другим классом. Объём и сложность задания могут быть и небольшими, но если ученики только начали работу с новым материалом, то потребуется больше времени на его выполнение. Обязательно учитывается уровень овладения техникой выполнения заданий. Берётся во внимание недостаточная подготовленность учеников к восприятию нового материала. Учитывается рациональное сочетание умственных и практических действий (бывает, что задание несложное, но требует аккуратного оформления).

Например, можно использовать карточку-инструктаж:

1. Рассмотрите чертеж (на чертеже представлены прямой, тупой и острый углы). Прочитайте и скажите, какие бывают углы?

2. Из листа бумаги сделайте модель прямого угла. Возьмите листы. Согните лист пополам, а потом еще раз, так, чтобы линии первого сгиба совпали друг с другом.

3. Получилась модель прямого угла. Покажите стороны прямого угла и его вершину.

4. Для того чтобы проверить, является ли угол прямым, необходимо приложить к нему модель так, чтобы вершины и стороны углов совпали. Приложите модель к прямому углу. Совпадают вершина и стороны?

5. Приложите модель к острому углу. Что вы видите? (он меньше прямого).

6. Приложите модель к тупому углу. Расскажите о своих наблюдениях (он больше прямого).

7. Моделью прямого угла является также прямой угол чертежного треугольника. Найдите на нем с помощью своей модели прямой угол.

8. С помощью модели прямого угла узнайте, будут ли прямыми остальные углы этого треугольника. Какие у вас получились углы? (меньше прямого, острые)

9. С помощью модели мы можем найти прямые углы на предметах, которые нас окружают. Попробуйте это сделать.

Далее учитель проводит обобщение на основе вопросов:

- Кто запомнил, какие бывают углы?
- Как узнать, является ли угол прямым?
- Как называются углы, которые меньше прямого?
- Как называются углы больше прямого?

Чтобы учащиеся могли работать самостоятельно, необходимо сформировать у них общие приемы самостоятельной работы.

Принимается во внимание работоспособность учеников; объём их внимания; темп чтения и письма; степень овладения учебными умениями и навыками. Постепенно длительность, объём и сложность самостоятельной работы можно и нужно увеличивать. После ежедневных тренировок ученики способны долго работать самостоятельно, только злоупотреблять этим не следует.

Наиболее важная особенность урока в классе-комплекте, объединённом классе – обязательное проведение самостоятельной работы учащихся. Если учитель, занимающийся с одним классом, может включать или не включать в урок задания для самостоятельной работы учеников, определяя эту возможность характером изучаемого материала, у учителя малокомплектной школы такого выбора не имеет. Наличие двух-трех классов определяет необходимость таких заданий. Они применяются практически на всех этапах урока.

Таким образом, особенность учебного процесса малокомплектной школы состоит в том, что он организуется в соответствии с учетом разновозрастного обучения учащихся в класс-комплектах.

Разновозрастное обучение – совместная деятельность детей разного возраста, направленная на решение как общих для всех, так и частных, в зависимости от возраста, образовательных и воспитательных задач.

Лебединцев В.Б. акцентирует внимание на том, что если учитель работает в одном учебном помещении с каждым классом автономно, по очереди, обучая каждый класс по своей программе, то это не является разновозрастным обучением. Последнее предполагает, прежде всего, организационное и содержательное единство ее участников. Основным способом организации обучения определяется групповое обучение.

Разновозрастное обучение строится на таких принципах организации занятий в разновозрастных группах, как:

1. Принцип интеграции и дифференциации задач, содержания, средств обучения учащихся разного возраста требует:

- определения общих для всех классов задач и конкретизации задач для каждой возрастной группы;
- отбора в содержании материала знаний и умений, которые доступны всем детям, могут осваиваться одновременно учащимися всех возрастных групп;

- подбора соответствующих общему содержанию способов учебной работы учащихся разного возраста;
- выделения, с одной стороны, тех вопросов в изучаемом материале, которые непосильны для младших, но должны быть усвоены старшими, с другой – необходимых для изучения или закрепления младшими и уже непривлекательных для старших;
- отбора групповых и индивидуальных форм занятий для каждого класса с учетом специфики содержания учебного материала.

2. Принцип педагогизации учебной деятельности детей заключается в обеспечении подготовки учащихся более старшего возраста в качестве организаторов учебного занятия – им делегируется ряд педагогических функций, например, проверка домашнего задания.

3. Принцип взаимообучения основан на овладении знаниями, умениями и навыками, способами деятельности и отношениями в процессе взаимного влияния учащихся друг на друга: каждый учащийся как член группы может временно выполнять роль учителя, обучая своего товарища.

4. Принцип регулирования взаимодействия учащихся разного возраста предполагает использование учителем различных форм и методов организации разновозрастного сотрудничества.

5. Принцип обеспечения психологической защищенности ребенка требует учета при формировании разновозрастных групп возрастных особенностей, межличностных отношений учащихся, их психологической совместимости, способности и готовности к отстаиванию независимости своей позиции.

6. Принцип оптимальности возрастного диапазона состава учащихся на учебном занятии предполагает принятие учителем решения о целесообразности объединения учащихся того или иного возраста. Рекомендуемый возрастной диапазон для эффективного взаимодействия учащихся – не более 3-4 лет.

Согласно Типовым правилам деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования) в малокомплектной школе:

- ✓ при совмещении и объединении классов в один класс-комплект число разновозрастных обучающихся не должно превышать 10 человек;
- ✓ наполняемость классов допускается от 3-10 человек и более;
- ✓ при объединении трех или четырех классов применяется скользящий график организации учебных занятий;
- ✓ не допускается совмещенное обучение обучающихся первого класса и выпускных классов;
- ✓ при применении методик разновозрастного обучения допускаются совмещения второго и третьего классов; третьего и четвертого классов или второго и четвертого классов; пятого и шестого классов, шестого и седьмого классов; седьмого и восьмого классов.

Организация разновозрастного обучения определяет и технологию составления календарного плана. Если это разнопредметные уроки, то календарное планирование приближено к обычному планированию. Если однопредметные, то рекомендуется два и более календарных плана размещать параллельно, учитывая возможность проведения однотемных уроков или фрагментов уроков.

В некоторых случаях самостоятельная работа может проводиться одновременно в двух классах.

Например, словарная работа на уроках русского языка может проводиться как общий элемент урока со всеми учащимися класса-комплекта, как в устной, так и в письменной форме.

Рекомендуется все слова, предусмотренные программой для каждого класса, сгруппировать по темам «Животные и птицы», «Орудия труда и машины», «Поле, сад, огород и т.п.», «Название профессий», «Родина» и др.

На данном этапе урока предлагаются некоторые **виды работ**:

1. Перечислите (напишите) названия птиц (животных, учебных вещей) и пр.

2. Кто больше напишет слов на тему...?

3. Напишите слова с ь в середине.

4. Подберите родственные слова к словам

5. Напишите слова, которые начинаются со звука [п], [с].

6. Первый слог потерялся ...рока, ...вод, ...род, ...рова, ...мос, ...род, ...роз, ...ток, ...над.

7. Какое слово записано? На доске учитель пишет слова и закрывает. Узнайте слово, если в нем 3 согласных, 2 гласных.

8. Вспомните названия учебных вещей, проговорите их и запишите не менее 5.

9. Выпишите из текста словарные слова.

При выполнении заданий каждый класс называет (пишет) свои слова.

Следующая особенность состоит в зависимости объема самостоятельной работы детей от объема работы учителя с другим классом.

Необходимость чередования работы учащихся под руководством учителя и без этого руководства требует жесткой регламентации учебного времени, предъявляющей учителю требование точнейшего, по минутам, расчета времени, необходимого для выполнения задания учащимися и для собственных объяснений.

При составлении расписания уроков учителя руководствуются установленными требованиями, которые изложены в санитарно-эпидемиологических правилах.

На основе Типового учебного плана начального образования с русским языком обучения (Приложение 2 к приказу Министерства образования и науки Республики Казахстан от «8» ноября 2012 года № 500) и с учетом санитарно-эпидемиологических требований к организации процесса обучения можно предложить следующий вариант однопредметного расписания (таблица 3).

Таблица 3. Вариант однопредметного расписания для 3-4 классов МКШ

День недели	№ урока	3 класс	4 класс
Понедельник	1	Математика	Математика
	2	Русский язык	Русский язык
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Казахский язык	Казахский язык
Вторник	1	Математика	Математика
	2	Русский язык	Русский язык
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Музыка	Музыка
	5	Физкультура	Физкультура
Среда	1	Русский язык	Русский язык
	2	Математика	Математика
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Самопознание	Самопознание
Четверг	1	Математика	Математика
	2	Русский язык	Русский язык
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Физкультура	Физкультура
Пятница	1	Математика	Математика
	2	Русский язык	Русский язык
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Физкультура	Физкультура

В случае составления расписания для 2-3 или 2-4 классов «чистое» однопредметное расписание составить будет сложно, т.к. объем недельной нагрузки во 2 классе меньше, чем в 3 и 4 классах. Поэтому можно использовать варианты смешанных подходов (таблица 4).

Расписание показывает, что учащиеся 2 и 4 классов не начинают занятия одновременно. Первые один-два урока учителя работают с учениками одного класса. На этих уроках идет подробное объяснение нового учебного материала, формирование умений использовать теоретические знания для решения практических задач, устный индивидуальный опрос.

Ко 2-му или 3-му уроку приходят дети другого класса, входящего в комплект, и два-три урока учитель занимается с двумя классами одновременно.

Таблица 4. Вариант расписания для 2-4 классов МКШ

День недели	№ урока	2 класс	4 класс
Понедельник	1	Математика	-
	2	Русский язык	-
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Самопознание	Самопознание
	5	-	Казахский язык
	6	-	Русский язык
	7	-	Математика
Вторник	1	Математика	-

	2	Русский язык	-
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Физкультура	Физкультура
	6	-	Русский язык
	7	-	Математика
Среда	1	Познание мира	-
	2	Казахский язык	-
	3	ИЗО	ИЗО
	4	-	Казахский язык
	5	-	Математика
	6	-	Познание мира
Четверг	1	Русский язык	-
	2	Математика	-
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Музыка	Музыка
	5	-	Математика
	6	-	Русский язык
Пятница	1	Математика	-
	2	Русский язык	-
	3	Литературное чтение	Литературное чтение
	4	Физкультура	Физкультура
	5	-	Математика
	6	-	Русский язык

Не все предметы и даже не все уроки одного предмета предоставляют одинаковые возможности для организации самостоятельной работы. Важную роль в организации самостоятельной работы на всех уроках играют указания: инструкции, алгоритмы, предписания, опорные схемы и т. д. По ним обучающиеся сверяют правильность своих действий. От качества этих материалов зависит эффективность управления познавательной деятельностью. Они выполняются в виде индивидуальных карточек, схем, таблиц или записываются на доске как общие инструкции. Обычно учителя заранее на каждую самостоятельную работу готовят раздаточный материал. Он обязательно содержит «опоры» — готовые образцы, примеры выполнения заданий, рассуждений или действий.

В большей мере в поддержке учителя обучающиеся нуждаются при освоении нового вида работы. В этом случае методика рекомендует в индивидуальных карточках или на доске записывать планы размышлений.

Интерес ученика повышается, если он реже ошибается, не чувствует страха перед предстоящим заданием. С этой целью практикуются лично ориентированные задания, используются приемы программированного обучения. Фактором стабилизации интереса является обязательная проверка всех работ. С этой целью можно использовать разные формы контроля.

Самостоятельная работа позволяет широко практиковать самоконтроль. Для этого учитель готовит образец правильного выполнения задания, пишет его на обратной стороне перекидной доски или готовит специальную таблицу, которую вывешивает после завершения работы.

В свою очередь жесткий временной регламент обязывает учителя чрезвычайно тщательно подготавливать все необходимое на уроке – наглядные пособия и учебные записи – для самостоятельной работы.

Ответственная роль в поддержании интереса детей и обеспечении общей эффективности обучения принадлежит учебникам. Учитель малокомплектной школы должен внимательно изучить учебник, ознакомиться с его логикой и структурой. Затем он проецирует учебник на свой класс. Если материал изложен доступно, написан понятным языком, учтены особенности детского мышления, работа учителя существенно упрощается. Он определяет, какие параграфы, задания, из предложенных в учебнике, целесообразно давать обучающимся для самостоятельной работы.

Подготовка учителя к уроку – индивидуальный творческий процесс. Готовясь к уроку, учитель:

- еще раз должен просмотреть учебную программу и определить место конкретного урока в системе и структуре учебного предмета;
- исследовать материал урока в учебнике на соответствие требованиям программы, возможностям школьников, конкретным условиям;
- изучить альтернативную и дополнительную литературу;
- ознакомиться с новыми методическими идеями;
- позаботиться о полноте дидактических средств будущего урока;
- проанализировать имеющиеся в его распоряжении методы и приемы работы, выбрать оптимальные и в наилучшем сочетании;
- распланировать урок по минутам в каждом классе, установить, где работа будет выполняться под руководством учителя, где и когда обучающиеся будут выполнять самостоятельные задания;
- мысленно представить себе свой класс во время завтрашнего урока: что будут делать обучающиеся, где они почувствуют затруднения, когда наступит усталость и придется сделать физкультпаузу;
- еще раз подумать, как облегчить обучающимся сложности познавательного труда;
- взвесить воспитательные возможности изучаемого материала и обязательно постараться органично вплести в канву урока решение воспитательных задач;
- подумать, как осуществить личностно-ориентированное обучение и воспитание;
- изложить свои размышления на бумаге, составив план или – более широкий и с изложением содержания – план-конспект урока.

Отличительной особенностью уроков в малокомплектной школе является широкое использование всех видов раздаточного материала. Эта особенность и вызвана необходимостью проводить ежеурочную самостоятельную работу. Содержание и характер самостоятельной работы определяется задачами конкретного урока и целью изучения всей темы, при этом содержание должно быть посильным, а характер деятельности разнообразным, чтобы в усвоении материала принимали участие разные виды

восприятия и памяти (слуховая, зрительная, двигательная). Важно предусматривать в содержании самостоятельной работы постепенное наращивание трудностей. Содержание заданий должно быть доступно учащимся. Это означает, что формулировка задания четка, лаконична, понятна ребёнку, характер задания предполагает, что ученик владеет необходимыми для его выполнения исполнительскими операциями, умениями и навыками. В зависимости от конкретных задач урока, подготовленности учащихся, наличия средств обучения самостоятельная работа может проводиться на разных этапах усвоения учебного материала:

- ✓ при подготовке к восприятию нового;
- ✓ при ознакомлении с новым;
- ✓ при первичном закреплении и совершенствовании формулируемых умений и навыков;
- ✓ при контроле и при повторении усвоенного материала.

Итак, самостоятельная работа является органической частью учебного процесса, поэтому методика её проведения определяется, прежде всего, задачами урока, особенностями формирования определенного вида понятий, подготовленностью учащихся. Планируя самостоятельную работу, учитель определяет следующее: на каком этапе урока в каждом из классов самостоятельная работа наиболее целесообразна, что можно требовать от учащихся на данном уровне овладения материалом, какими должны быть характер и форма задания.

Большое внимание в начальной школе уделяется и домашней работе. Домашняя работа приучает учеников добросовестно относиться к своим обязанностям, воспитывая трудолюбие, ответственность, умение контролировать себя, преодолеть трудности; подготавливает к самообразованию и формирует первоначальные навыки организации труда. Но домашняя работа не должна подменять урок. Она вытекает из него и обслуживает его потребности. Так же характер и объём домашней работы определяется характером и объёмом работы, выполненной на конкретном уроке и запланированной на следующие уроки. При этом объём домашней работы регулируется ещё и нормами времени на её выполнение согласно ГОСО. Домашние задания даются обучающимся с учетом возможности их выполнения во 2 классе – не более 50 минут, в 3-4 классах – не более 1 часа 10 минут. Обязательна систематичность домашней работы. У детей младшего школьного возраста не сформируется представление о ежедневном домашнем учебном труде, если они не будут получать задания на дом ежедневно. Бытующие в некоторых школах выражения «вы сегодня хорошо поработали на уроке, поэтому домашнего задания не получите» наносят большой воспитательный вред, приучая ребёнка видеть в домашней работе не радость познания, интереса учения, а наказание за недостаточно качественный труд на уроке. По степени трудности она не должна превышать работы, выполненной на уроке. В целом, система домашних заданий должна строиться так, чтобы каждое задание или группа заданий формировала или закрепляла, углубляла определённое

конкретное умение, а сочетание продуктивных, конструктивных и творческих видов заданий обеспечивала всестороннее усвоение учебного материала учащимися и их развитие.

На различных уроках с помощью разнообразных самостоятельных работ учащиеся могут приобретать знания, умения и навыки. Все эти работы только тогда дают положительные результаты, когда они определенным образом организованы, т.е. представляют систему.

Под системой самостоятельных работ мы понимаем, прежде всего, совокупность взаимосвязанных, взаимообуславливающих друг друга, логически вытекающих один из другого и подчиненных общим задачам видов работ.

Всякая система должна удовлетворять определенным требованиям или принципам. В противном случае это будет не система, а случайный набор фактов, объектов, предметов и явлений.

При построении системы самостоятельных работ в качестве основных дидактических требований выдвинуты следующие:

1. Система самостоятельных работ должна способствовать решению основных дидактических задач - приобретению учащимися глубоких и прочных знаний, развитию у них познавательных способностей, формированию умения самостоятельно приобретать, расширять и углублять знания, применять их на практике.

2. Система должна удовлетворять основным принципам дидактики, и, прежде всего, принципам доступности и систематичности, связи теории с практикой, сознательной и творческой активности, принципу обучения на высоком научном уровне.

3. Входящие в систему работы должны быть разнообразны по учебной цели и содержанию, чтобы обеспечить формирование у учащихся разнообразных умений и навыков.

4. Выполнения домашних и классных самостоятельных работ должна логически вытекать из предыдущих и готовить почву для выполнения последующих. В этом случае между отдельными работами обеспечиваются не только «ближние», но и «дальние» связи. Успех решения этой задачи зависит не только от педагогического мастерства учителя, но и от того, как он понимает значение и место каждой отдельной работы в системе, в развитии познавательных способностей учащихся, их мышления и других качеств.

Однако одна система не определяет успеха работы учителя по формированию у учеников знаний, умений и навыков. Для этого педагог должен знать основные принципы, руководствуясь которыми можно обеспечить эффективность самостоятельных работ, а также методику руководства отдельными видами самостоятельных работ.

Эффективность самостоятельной работы достигается в том случае, если она является одним из составных, органических элементов учебного процесса, и для нее предусматривается специальное время на каждом уроке, если она проводится планомерно и систематически, а не случайно и эпизодически.

Как показывает практика, самое трудное для учителя в этой системе научиться организовывать самостоятельную деятельность классного коллектива, постепенно передавать учащимся многие свои функции и роли, и, не подавляя инициативы, руководить самостоятельной работой учащихся. Тем самым будет формироваться у учащихся ориентация на переживание таких чувств в будущем, что приведет к возникновению потребности в творчестве, познании, в упорной самостоятельной учебе.

Самостоятельная работа оказывает значительное влияние на глубину и прочность знаний учащихся по предмету, на развитие их познавательных способностей, на темп усвоения нового материала.

Практический опыт учителей многих школ показал, что:

1. Систематически проводимая самостоятельная работа (с учебником по решению задач, выполнению наблюдений и опытов) при правильной ее организации способствует получению учащимися более глубоких и прочных знаний по сравнению с теми, которые они приобретают при сообщении учителем готовых знаний.

2. Организация выполнения учащимися разнообразных по дидактической цели и содержанию самостоятельных работ способствует развитию их познавательных и творческих способностей, развитию мышления.

3. При тщательно продуманной методике проведения самостоятельных работ ускоряются темпы формирования у учащихся умений и навыков практического характера, а это в свою очередь оказывает положительное влияние на формирование познавательных умений и навыков.

4. С течением времени при систематической организации самостоятельной работы на уроках и сочетании ее с различными видами домашней работы по предмету у учащихся вырабатываются устойчивые навыки самостоятельной работы. В результате для выполнения примерно одинаковых по объему и степени трудности работ учащиеся затрачивают значительно меньше времени по сравнению с учащимися таких классов, в которых самостоятельная работа совершенно не организуется или проводится нерегулярно. Это позволяет постепенно наращивать темпы изучения программного материала, увеличить время на решение задач, выполнение экспериментальных работ и других видов работ творческого характера.

Школа дает учащимся знания, необходимые не только для дальнейшего обучения, но и адаптации в современном обществе. Поэтому полезно повысить научный уровень преподавания и качество знаний школьников и в то же время преодолеть их перегрузку. Соответственно этим требованиям необходимо поднять уровень преподавания, нацелить его на формирование у подрастающих поколений современной научной картины мира, а также знаний о практическом применении наук. Нужно, чтобы теория предмета в большей мере способствовала развитию позитивных способностей школьников и их практической подготовке.

Это достигается целым комплексом средств: совершенствованием содержания образования, улучшением качества учебников и других средств

обучения, развитием эвристической деятельности школьников в процессе обучения на основе проблемности, развитием текущего лабораторного эксперимента и завершающего физического практикума творческого характера.

В процессе рассмотрения данной проблемы выяснилось, что для эффективной организации самостоятельной работы школьника учитель должен уметь спланировать познавательный процесс учащегося и правильно выбрать способ решения задачи, при этом большое значение уделяется подборке учебного материала.

Повышение качества обучения тесно связано с совершенствованием методики организации занятий на уроке. Для повышения качества обучения особое значение имеет развитие познавательного энтузиазма школьников, интереса к предмету. Учащиеся должны понимать, каков смысл изучения предлагаемого материала. Более того, современные школьники вправе желать, чтобы учебная деятельность была интересной, давала удовлетворение. Для этого педагог должен четко понимать особенности самостоятельной работы как вида деятельности, ее место в системе обучения, а также четко определять ее особенности в зависимости от различных факторов (подготовленности класса, поставленных целей, этапа урока и т.д.). При этом важно четко формулировать цели такой работы и добиваться со стороны учеников не только их понимания, но, что более важно, развития навыка их достижения путем самостоятельного поиска. При этом объем самостоятельной работы, ее приемы, технологии и методы имеют различия в зависимости от ступени обучения (начальная школа, основная средняя школа, общая средняя школа). Рассмотрим подробнее этот аспект.

2 Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в начальной школе

Становление нового типа человека во многом зависит от развития самостоятельности в познании явлений окружающего мира, от сформированности умения самостоятельно находить различные варианты решения задач, возникающих в процессе жизнедеятельности, готовности применять полученные знания на практике. В связи с этим уже на начальном этапе обучения особое внимание должно уделяться формированию познавательной самостоятельности учащихся, так как именно младший школьный возраст – период, когда интенсивно формируются свойства личности, закладываются основы для раскрытия уникальности и самобытности ребенка, развития его познавательных способностей, субъектного опыта. На уровне начальной школы самостоятельная работа учащихся широко практикуется на уровне закрепления материала. При этом важно добиваться, чтобы задания самостоятельной работы выполнялись не просто механически, а осознанно, чтобы в работе были элементы самостоятельности и творчества.

Основная цель самостоятельной работы в рамках обновления содержания образования на уровне начальной школы – научить детей мыслить, анализировать, обобщать, исследовать, поэтому наряду с традиционными методами можно использовать для повышения эффективности самостоятельной работы нетрадиционные методы работы.

В малокомплектной школе проводится поэтапное планирование уроков обучающихся в начальных классах. Следовательно, необходимо определить:

- на каком этапе урока в каждом из классов самостоятельная работа более целесообразна;
- что можно потребовать от учащихся на данном уровне овладения материалом;
- какими должны быть характер и формы заданий;
- какие трудности при этом могут возникнуть у школьников;
- какова продолжительность работы;
- какой способ избрать.

Задания тренировочного характера даются при повторении и закреплении материала.

С первых дней пребывания детей в школе необходимо вырабатывать у них навыки самостоятельной работы. Сначала эти задания могут быть небольшими по объему и носить подражательный характер, то есть обучающимся предлагается выполнить задания по образцу, например, нарисуй столько кружков, сколько пуговиц, запиши это число цифрой. Постепенно задания усложняются и вводятся задания творческого характера, то есть практикуются разнообразные виды заданий творческой самостоятельной работы.

В малокомплектной школе от эффективности самостоятельной работы зависит и эффективность всего учебного процесса. После разъяснений

учащиеся приступают к самостоятельной работе, а учитель работает с другим классом. Учитель лишен возможности руководить самостоятельной работой, предупреждать и своевременно исправлять допущенные ошибки, что приводит к механическому выполнению заданий и, нередко, к формированию неправильных навыков. Кроме того, не остается времени и на подведение итогов самостоятельной работы: учитель чаще всего ограничивается устными замечаниями отдельным учащимся; не остается времени на изучение и учет индивидуальных особенностей учащихся: уровня знаний, умений и навыков. Задания к самостоятельным работам при использовании традиционных методик зачастую однообразны: спиши, реши, начерти, отметь, прочти, перескажи и т.д. Однако организация самостоятельной работы становится управляемой в условиях применения педагогической технологии обучения. Одновременность занятий нескольких классов в одном помещении определяет структуру урока, организацию деятельности учителя и учащихся. Учитель должен рационально чередовать самостоятельную работу учащихся с работой под его непосредственным руководством.

Самостоятельная работа в малокомплектной школе чередуется с работой под руководством учителя. Больше времени на работу непосредственно с учителем рекомендуется отводить в более младшем классе или в том классе, где выше трудность изучаемого или повторяемого материала. Продолжительность самостоятельной работы одного класса зависит от времени, необходимого для работы учителя с другим классом. Отсюда следует, что объем самостоятельной работы одного класса зависит от содержания деятельности учителя с другим классом.

Так как в малокомплектной школе основной объем заданий выполняется учащимися без помощи учителя, необходимо осуществлять на отдельных этапах урока дифференцированное обучение для того, чтобы организовать продуктивную деятельность учащихся. Задания для групп отличаются не объемом, а типом конструкции, что способствует не только повышению интереса к учебной деятельности, но и поднятию уровня продуктивности деятельности у всех учащихся. Индивидуальная форма обучения предоставляет большие возможности для самостоятельной деятельности учеников, которая является основной отличительной чертой уроков в малокомплектной школе.

В совмещенных классах самостоятельная работа учащихся в малокомплектной школе является ежеурочной и может проводиться на всех этапах урока. Число самостоятельных работ на одном уроке не регламентируется. Предельно допустимая продолжительность самостоятельной работы с программным материалом на уроках обучающихся в начальных классах – не более 15-25 минут.

Урок в малокомплектной школе проводится по одному общему для класса-комплекта плану. Поэтому для его структуры характерны не этапы урока, а переходы: «с учителем — самостоятельно», «самостоятельно — с учителем». За ними большие отрезки урока, которые должны быть тщательно спроектированы. Учитель должен настолько хорошо понимать логику учебного

процесса, чтобы предвидеть, где возникнут затруднения и ему необходимо подключиться к работе. Он выделяет так называемые «зоны особого педагогического внимания».

Этапы урока в младшей малокомплектной школе не должны быть короче 5 минут. Следовательно, максимально в уроке может быть выделено шесть этапов. Во втором полугодии, когда уровень первоклассников повысится, число этапов уменьшится до четырех-пяти.

Часть уроков в классах-комплектах может иметь общие этапы, когда все ученики выполняют одну и ту же работу – слушают объяснение учителя, играют, выполняют задание.

Ориентировочные нормы времени на самостоятельную работу на уроке предложенные Т. А. Федоровой

1-й класс	2-й класс	3-й класс
Работа с учителем	Самостоятельная работа	Самостоятельная работа
Самостоятельная работа	Работа с учителем	Самостоятельная работа
Самостоятельная работа под руководством учителя		

Отсюда ясно, что успех учебно-воспитательной работы с несколькими классами зависит, главным образом, от умелого использования той части учебного времени, которое отведено на самостоятельную работу учащихся, от ее эффективности. То обстоятельство, что в одном помещении одновременно занимаются несколько классов, отражается на использовании учебно-наглядных пособий, технических средств, следовательно, и на качестве усвоения. Использование картин, таблиц, чертежей, аудио-техники в одном из классов отвлекает учащихся других классов от занятий. В силу серьезности учебного материала, учитель не в состоянии руководить учебной работой в других классах, так как отвлечение от темы повлияет на целостное восприятие учебного материала учащимися.

Поэтому необходимо использование занятий по изучению материала раздельно, то есть составление гибкого расписания.

При изучении новой темы в малокомплектной школе эффективно может быть применена методика «взаимопередача тем». Учитель при этом должен качественно подготовить материал.

В младших классах для глубокого изучения более сложных текстов учебного и дополнительного материалов эффективна методика А.Г. Ривина. Сущность методики Ривина заключается в том, что изучать тему одному ученику помогает весь класс. Это, так называемое, поабзацное изучение текста.

Каждый абзац параграфа учебника или какого-нибудь другого текста ученик изучает с разными напарниками, что дает возможность рассмотреть изучаемый текст под разным углом зрения, помогая более тщательно и детально разобраться в теме.

Принцип работы состоит в том, что для проработки первого абзаца

учащийся находит себе напарника, с которым читает, обсуждает, выясняет содержание, озаглавливает абзац (если на первом этапе трудно озаглавить, то можно записать главную мысль данного абзаца). Название абзаца или его главная мысль записывается в тетрадь учащегося его партнером.

Таким же образом данный ученик помогает своему товарищу-партнеру разобраться и в его абзаце, озаглавить и записать название ему в тетрадь. Все это выполняется при условии, что каждый учащийся имеет индивидуальную тему.

Для проработки следующего абзаца учащийся ищет нового напарника, рассказывает ему содержание первого абзаца, а далее читает, обсуждает, выясняет с ним содержание второго абзаца. Вместе озаглавливают этот, второй абзац, и напарник записывает название данного абзаца ему в тетрадь. Таким же образом идет работа по изучению абзаца партнера.

Для третьего абзаца учащийся ищет нового напарника, рассказывает ему содержание первых двух абзацев и далее с ним читает, обсуждает, выясняет содержание третьего абзаца. Озаглавливают и записывают название в тетрадь. Затем он прослушивает рассказ своего напарника по изученным абзацам, помогает ему разобраться в новом, озаглавить и записать главную мысль этого нового абзаца в тетрадь и т. д.

После изучения всего текста для закрепления и систематизации полученных знаний учащийся выступает по данной теме на малой группе с докладом. Затем этот учащийся выбирает новую тему и прорабатывает ее тем же способом (Приложение А).

Используя приемы методики Р. Хазанкина «Работа по вертикали», можно создать разноуровневые цепочки, в которых каждый старшеклассник является научным руководителем ученика младшего класса. Совместная работа учащихся младших и старших классов объединяет их в общей познавательной деятельности, расширяет кругозор, дает возможность осуществлять преемственность в изучении тем, своевременно оказывать помощь в ликвидации пробелов знаний у младших школьников, стимулировать повторение учебного материала старших.

В малокомплектной школе основными методами контроля являются методы письменных и графических проверок, при устном контроле – фронтальные. Учитель должен ежедневно во всех группах проверять самостоятельную классную работу после проведенного урока, особенно если в самостоятельной работе выполнялись упражнения, требующие применения новых знаний и умений, или подготовительные упражнения, основанные на переносе знаний. Исправление ошибок без присутствия ученика неэффективно. Здесь целесообразно применить метод «Цепочка», разработанный В.Ф. Шаталовым. Первый выполнивший задания отдает на проверку тетрадь учителю. А затем сам проверяет тетради второго ученика, тот третьего и т.д. В этом случае все дети являются и учениками, и учителями. При такой форме контроля слабый учащийся имеет больше времени для выполнения задания, получает сразу консультацию по имеющимся пробелам.

Ввиду того, что количество самостоятельных работ на уроке не регламентируется, предлагая их, надо учитывать, прежде всего, возможности учеников, следовательно, надо так осмыслить содержание учебного материала, чтобы он был доступным и посильным для учеников. Без гарантии этого работа не будет успешной. Частая смена видов деятельности также ведет к ухудшению результатов и увеличению затрат времени.

Для учеников 1–4 классов доступны следующие виды самостоятельной работы:

- подготовительные упражнения, которые выполняются до изучения нового материала (повторение по учебнику, работа с карточками, таблицами и т.п.);
- самостоятельное изучение нового материала, аналогичного ранее усвоенному, проводимое по детальной инструкции;
- упражнения на закрепление с целью усвоения способов действия с опорой на алгоритмические таблицы, предписания, памятки;
- все виды тренировочных упражнений;
- контрольные и проверочные задания, которые предлагаются после усвоения всех частей учебного материала.

Постепенно длительность самостоятельной работы можно и нужно увеличивать, заданий предлагать больше по объему и по сложности. После ежедневных тренировок ученики способны долго работать самостоятельно.

Планируя и предлагая такую работу в классе-комплекте, учитель должен:

- хорошо понимать ее цели;
- отчетливо видеть ее место и роль в общей структуре учебного процесса и в структуре данного урока;
- ориентироваться в требованиях на имеющийся уровень овладения учебным материалом;
- максимально учитывать уровень подготовленности и возможности учеников;
- использовать активные, индивидуальные и дифференцированные задания;
- предвидеть трудности и «барьеры», которые будут возникать во время выполнения самостоятельной работы;
- обоснованно выбирать ее объем;
- разнообразить самостоятельные задания по содержанию;
- предлагать ученикам интересные, нестандартные самостоятельные работы, составленные в форме викторин, кроссвордов, игр, считалок и т.п.;
- определять длительность самостоятельной работы и следить за расходом времени;
- готовить необходимые дидактические материалы, в частности, инструкции, предписания, «опоры»;
- искать рациональные способы проверки работ;
- подводить итоги выполнения самостоятельной работы;
- проектировать развивающие самостоятельные работы с учетом

достигнутого уровня.

Для экономии времени на уроке необходимо свести к минимуму те объяснения учителя, которые можно дать на доске или в карточках для самостоятельной работы. Со временем инструкции становятся все более сжатыми. Та же инструкция по решению задачи в 3 классе примет такой вид:

- *План – как решить задачу*
- *Выделяю искомое. Составляю выражение.*
- *В задаче сказано, что...*
- *Составляю уравнение.*
- *Решаю уравнение. Проверяю ответ по условию задачи.*

Учителя ищут пути повышения интереса к самостоятельной работе, выполнение которых требует сочетания умственных действий с практическими. Задания составляются и планируются так, чтобы не только тренировались умения и навыки, но и развивались активность, самостоятельность, инициатива обучающихся. Появились творческие самостоятельные работы с элементами игры – шарады, кроссворды, лабиринты, угадки, тестовые задания на восстановление, дополнение, устранение и т.п. (Приложение Б).

Итак, подготовка учителя к уроку содержит ряд обязательных требований, которые должны выполняться. Учитель готовит план урока, где четко, по минутам, расписывает работу детей под своим руководством в одном классе и самостоятельную работу – в другом.

Младшему классу рекомендуется предлагать задания в разновозрастных группах, когда старшие помогают младшим, уделять им больше внимания на уроке. И, в первую очередь, вводить детей в мир деятельности. Это кропотливая работа, которая даст плоды уже через месяц-два работы. Приучая детей соблюдать культуру учебной деятельности, учитель приучает детей работать самостоятельно, открывать новое, находить и исправлять ошибки.

Работая самостоятельно, значительную часть урока ученик должен постепенно овладеть такими общими приемами самостоятельной работы, как ясное представление цели работы, выполнение ее, проверка и исправление ошибок.

Учитель может работать в любой технологии обучения (традиционной – наглядно-иллюстративной или, наиболее подходящей для малокомплектной начальной школы). Но для формирования навыков самостоятельной работы в любой технологии используется система методических приемов, которые выделяются в группы:

1. Приемы, обеспечивающие правильное понимание обучающимися содержания задания для самостоятельной работы и предъявляемые к ним требования, доступности задания. Планируя в начале урока работу с одним классом, учитель дает задание для самостоятельной работы учащимся другого класса, при этом он лишен возможности отвечать на вопросы учеников. Чтобы предупредить возможные неясности, вместе с заданием показывается образец его выполнения.

2. Приемы, позволяющие осуществить индивидуальный подход к ученикам. В малокомплектной школе особенно важно тщательно анализировать возникающие у обучающихся трудности и учитывать ошибки, допускаемые каждым учеником. Поэтому индивидуальная работа наиболее эффективна в том случае, когда она учитывает индивидуальные особенности учащихся, степень их подготовленности. В этом случае каждый ученик занимается решением посильной для него задачи, и тем самым создаются условия для развития каждого обучающегося и овладения им знаниями, умениями и навыками. Цель дифференцированных заданий – обеспечить самостоятельную деятельность учащихся в процессе их выполнения и тем самым формировать не только знания, умения и навыки, но и умение самостоятельно работать.

Индивидуальную самостоятельную работу можно организовать таким образом: даются одинаковые по содержанию задания для всех учащихся, но способы выполнения могут быть различные. Выполняя их, каждый ученик может проявить индивидуальность.

3 Приемы самоконтроля. В условиях малокомплектной школы очень важно научить обучающихся обнаруживать допущенную ошибку самостоятельно, без помощи учителя. Нужно научить учащихся пользоваться приемами самоконтроля постоянно, без напоминания, т.е. сформировать потребность в самопроверке.

На уроках математики ученики начальных классов знакомятся с такими приемами, как проверка правильности вычислений тем или обратным действием. Но по собственной инициативе учащиеся почти никогда не проверяют свое решение. Это можно объяснить тем, что у них, как правило, не возникает сомнений в правильности выполнения задания.

Когда по требованию учителя ученики применяют известные им приемы самопроверки, они часто делают это формально. Поэтому в малокомплектной школе наряду с основными проблемами самоконтроля необходимы и некоторые дополнительные приемы, использование которых действительно поможет ученику своевременно найти свою ошибку и исправить ее. Возможно использование элементов программированного обучения. Учащимся предлагаются задания для самостоятельной работы и группа ответов, среди которых есть правильный. Если задание выполнено неверно, т.е. если ответ не совпадает с одним из ответов, то ученик снова предпринимает попытку его решения и делает это до тех пор, пока не получит правильного ответа.

Самостоятельная работа позволяет широко практиковать самоконтроль. Для этого учитель готовит образец правильного выполнения задания, пишет его на обратной стороне перекидной доски или готовит специальную таблицу, которую вывешивает после завершения работы.

Самостоятельную работу по изучению нового материала, отработку навыков и умений следует организовать в парах и группах, используя технологию группового обучения.

Ответственная роль в поддержании интереса детей и обеспечении общей эффективности обучения принадлежит учебникам и учебно-методическим комплексам. Они не всегда предназначены для самостоятельной работы на уроке. Их тексты нуждаются в учительских комментариях. Учитель малокомплектной школы должен очень внимательно просмотреть учебник, познакомиться с его логикой и структурой. Затем он проецирует учебник на свой класс. Если материал изложен доступно, написан понятным языком, учтены особенности детского мышления, работа учителя существенно упрощается. Он определяет, какие параграфы, задания из предложенных в учебнике целесообразно давать детям для самостоятельной работы.

Умение планировать работу формируется у обучающихся успешнее, если систематически пользоваться различного рода памятками, инструкциями, предписаниями, в которых с различной степенью детализации дается план действий, необходимых для достижений той или иной учебной цели. Чтобы продуктивно использовать время урока, быстрее и качественнее формировать учебные умения и навыки, следует обучить школьников умению применять общие алгоритмы типичных учебных действий: алгоритмы решения задачи, разбора предложения, анализа слов, алгоритмы применения правил, вычислительных приемов и пр. Чтобы овладение алгоритмом не приобретало формальный характер, основным методом должно быть приучение обучающихся поэтапно выполнять и проверять учебные действия. Представление способа действия как ряда последовательных операций помогает ученикам осознанно пользоваться им при самостоятельном выполнении упражнений. Словесные объяснения учителя и учащихся предваряют и сопровождают поэтапную деятельность – такое сочетание обеспечивает успешное формирование учебных умений и навыков.

Для успешной самостоятельной деятельности, без которой невозможно обучение в условиях малокомплектной школы, необходимо овладение еще одним умением – умением контролировать деятельность, в первую очередь, свою. Значение этого умения в том, что контроль при успешном, правильном выполнении создает уверенность в своих силах, при ошибках – обеспечивает их своевременное устранение.

Различают следующие виды самоконтроля:

- контроль результата деятельности, зависящий от осознания цели своей деятельности, когда ученик четко представляет себе конечный результат труда, принимает требования учителя и следует им;
- пооперационный контроль, который обеспечивает осознанное выполнение учебного задания на всех его этапах. Формирование этого умения обеспечивается, прежде всего, наличием в учебниках для начальной школы образцов выполнения заданий и результатов работы. Усвоив образец действия, ученики могут соотносить с ним реально выполняемые ими действия.

В дальнейшем характер самоконтроля изменяется, усложняется. Приемы формирования умения контролировать свои действия, помимо работы по образцу, многообразны: списывание, взаимопроверка, объяснения выбора

действий, приема, специальные приемы контроля решения задач, примеров, измерение сделанных изделий и пр. Главная роль принадлежит учителю, который показывает детям разные приемы самоконтроля, обучает им.

Вместе с тем педагог при организации самостоятельной работы может допустить ряд ошибок. Обозначим наиболее типичные ошибки в организации самостоятельной работы учащихся:

- Отсутствие мотивации выполнения того или иного задания. Нередко учителя ограничиваются репликой общего характера: «Теперь выполним упражнения, решим примеры, прочитаем текст». Смысл задания, цель его выполнения остаются неясными для обучающихся, что снижает эффективность обучения.

- Недостаточная подготовка к выполнению задания, которая выражается в беглом чтении (учеником или учителем) задания и прикидочном выполнении первого примера, первого предложения, нередко с ошибками.

- Итоговая проверка без разъяснения, почему именно так и в такой последовательности выполнено задание, на какие теоретические сведения опирался обучающийся, т.е. проверка факта выполнения, а не правильность его.

- Однообразие, однотипность заданий, тормозящие продвижение обучающегося.

- Приблизительное определение продолжительности самостоятельной работы с ориентиром лишь на объем задания, без учета уровня усвоения нового, его сложности, без учета сформированности навыка чтения, скорописи, вычислительных навыков, объема внимания, организованности и трудоспособности обучающихся младшего школьного возраста. Нередко учителя лишь, в общем представляют, каков темп работы каждого ученика. А ведь от того, насколько быстро и правильно читает ученик, насколько быстро пишет, в конечном счете, зависит продолжительность и результативность самостоятельной работы, и не секрет, что многие обучающиеся лучше анализируют условие задачи, понимают смысл прочитанного с голоса учителя. И дело не в умении анализировать. Причина часто кроется в том, что обучающийся медленно читает и просто не успевает приступить к решению задачи.

Невнимание к этим сторонам организации существенно влияет на снижение обучающего эффекта самостоятельной работы, не способствует овладению учащимися учебными умениями и навыками, замедляет их развитие, а сама работа становится лишь средством занять детей на уроке.

Большую помощь учителю оказывают дидактические материалы, тетради на печатной основе, в которых много внимания уделено формированию общеучебных умений и навыков. Формирование умений работы с учебником и учебной книгой следует проводить систематически. Начало ее – ознакомление обучающихся со структурой; основными элементами, входящими в содержание; оглавлением; приемами выделения правил, главного в тексте; графическими и символическими изображениями. Эта работа проводится на первых уроках методом беседы с элементами самостоятельной работы,

направленной на приемы ориентировки в книге, умения пользоваться оглавлением, символами и пр. В беседе обязательно нужно подчеркнуть необходимость бережного отношения к учебникам как общему достоянию, как к книге – источнику знаний. На последующих уроках нужно периодически упражнять обучающихся в приемах работы с книгой, постепенно усложняя задания, добиваясь быстроты.

В связи с тем, что в МКШ требуется специфическое планирование урока, учитель может либо расширить, либо сократить инструкцию, ориентируясь на уровень подготовленности и возможности обучающихся.

При планировании урока в условиях обновления содержания образования рекомендуется соблюдение 3 этапов.

Первый этап – введение в урок – включает активное, мотивирующее задание для вывода на тему урока, совместная с обучающимися постановка цели урока, знакомство с содержанием занятия.

На *втором этапе* требуется объяснение ключевых моментов, установление связи с предыдущим материалом; выполнение заданий самостоятельно и в совместной деятельности с учителем, индивидуально, в парах, группах; дифференциация, анализ занятия в процессе продвижения.

На *третьем этапе* – завершение – связь с целями занятия и тем, что будет сделано дальше, обобщение изученного, оценка работы.

Представим краткосрочные планы уроков в совмещенных классах МКШ в Приложении В.

Для менее подготовленных детей с целью реализации дифференцированного подхода при работе с учебником учитель может вводить дополнительные объяснения в инструкции по выполнению заданий или дополнять инструкции алгоритмическими требованиями и т.д.

Алгоритм «Как решить задачу?»:

1. Прочитай условие задачи.
2. Если не понял, прочитай еще раз, подумай.
3. Повтори условия задачи и ее вопросы.
4. Что известно из условия, что надо найти?
5. Что нужно узнать сначала?
6. Что нужно узнать потом?
7. Составь план решения задачи. Решай задачу.
8. Получи ответ.
9. Проверь ход решения, ответ.

Памятка «Признаки текста»:

1. Текст состоит из группы предложений.
2. Предложения в тексте расположены в определенной последовательности.
3. Предложения связаны темой (то, о чем говорить в тексте).
4. Предложения связаны главной мыслью – идеей (к чему призывает автор, чему учит, с какой целью написан этот текст).
5. В тексте выражается законченный смысл.

6. Текст имеет название, заголовок.

Памятка к работе над сказкой:

1. Как называется сказка? Кто ее автор?

2. Перечитай сказку. Как ты думаешь, какая она – поучительная, героическая, юмористическая?

3. Кто в сказке действует? Какие это герои?

4. Какие события описываются в сказке?

5. Побеждает ли кто-нибудь в сказке и почему?

6. Найди в тексте сказки слова и выражения, которые хочется запомнить.

7. Как относится автор сказки (если она авторская) к своим героям?

8. Что из этой сказки запомнилось тебе больше всего?

9. Памятка к работе над сказкой:

1. Как называется басня? Кто ее автор?

2. Прочитай басню. Какие события в ней описываются?

3. Кто действует в басне?

4. Какими показаны герои басни? Прочитай, как описывает их автор.

5. Что осуждается в басне?

6. Прочитай, как автор относится к событиям, описанным в басне? Как он относится к действующим лицам?

7. Что должен понять из этой басни читатель?

8. Какое выражение басни стало крылатым?

Памятка к работе над стихотворением:

1. Назови стихотворение и его автора.

2. Прочитай стихотворение. О чем рассказывает поэт?

3. Перечитай стихотворение еще раз. Попробуй нарисовать словесные картинки к стихотворению. Какие отрывки из стихотворения можно подписать под этими картинками?

4. Какие слова и выражения применил автор, чтобы мы лучше представили себе природу и героев произведения?

5. Какие чувства выразил поэт в стихотворении?

6. Что тебе понравилось в стихотворении?

7. Подготовься к выразительному чтению стихотворения.

Памятка к работе над статьей:

1. Запомни, как называется статья и кто ее автор.

2. Прочитай статью. Какие слова и выражения вы не поняли?

3. О ком или о чем эта статья?

4. О каких явлениях природы или событиях рассказывается в статье?

5. Раздели статью на части. Что самое главное в каждой части? Озаглавь каждую часть? Составьте план.

6. Какова главная мысль всей статьи? Найди в тексте отрывок или предложение, где автор говорит о самом главном.

7. Что нового ты узнал из прочитанного?

8. Что ты читал об этом раньше?

Памятка к работе над рассказом:

1. Как называется рассказ? Кто его автор?
2. Прочитай рассказ. Выясни, когда происходит действие, которое в нем описывается?
3. Назови действующих лиц. Что ты о них узнал?
4. Что случилось с героями? Как они вели себя? Кто из действующих лиц понравился тебе и чем именно?
5. О чем ты думал, читая рассказ?

Алгоритм составления плана текста:

1. Перечитай весь рассказ (наметь для себя его части).
2. Раздели рассказ на части, отметив начало каждого рассказа галочкой (одна часть отличается от другой содержанием).
3. Перечитай первую часть, выделяя в ней главное (отметь главные места в тексте и выпиши их в тетрадь).
4. Озаглавь эту часть (вырази главное в одном предложении и запиши свой заголовок в тетрадь).
5. Эту же работу выполни при чтении следующих частей.
6. Проверь себя: прочитай план, просмотри рассказ, убедись в том, что план отражает главное (не упущено основное, не повторяются заголовки, заголовки помогают вспомнить содержание рассказа).

Алгоритм «Как подготовиться к выразительному чтению»:

1. Перечитай произведение или отрывок.
2. Определи, о чем говорится в тексте.
3. Какие чувства вызывают у тебя события, герои?
4. Представь героев в своем воображении («нарисуй» словесную картинку).
5. Определи подтекст (скрытую мысль, если она есть).
6. Сформулируй задачу чтения: как относишься к персонажам, событиям и что сообщишь слушателям.
7. В соответствии с задачей выбери речевые средства выразительности: тон, темп. Выдели паузы и ударения.
8. Проверь себя: соответствуют ли выбранные тобой средства по содержанию и смыслу текста.
9. Прочитай текст выразительно.

Алгоритм «Как работать над ошибками в написании слов»:

1. Произнеси слово и найди орфограмму.
2. Разбери слово по составу и узнай, в какой части слова допущена ошибка.
3. Если ошибка в приставке, вспомни, как пишется приставка или посмотри в орфографическом словаре, в учебнике «Русский язык».
4. Если ошибка в корне, узнай, на какое правило эта ошибка. Подбери проверочное слово.
5. Если ошибка в суффиксе, посмотри в орфографическом словаре или в учебнике, как он пишется.

6. Если ошибка в окончании, определи, какой частью речи является слово, и вспомни, как проверяется безударное окончание имени существительного, прилагательного или глагола.

7. Подбери два-три слова на то же правило и напишите.

Алгоритм «Как проверить безударную гласную в корне слова»:

1. Поставь в слове ударение.
2. Выдели корень.
3. Подчеркни гласную, которую нужно проверить.
4. Проверь гласную изменением слова.

Образец: леса — лес, дома — дом.

Помни: В проверяемом и проверочном словах пишется одна и та же буква.

Алгоритм «Как проверить согласную в корне слова»:

1. Произнеси слово, найди и подчеркни букву, которую нужно проверить.
 2. Проверь согласную изменением слова («один-много», «много-один»)
- так, чтобы после этой согласной стояла гласная буква.

Образец: гриб — грибы, зубки — зубок.

Благоприятные условия для формирования творческой личности, умеющей правильно и оперативно ориентироваться в различных жизненных ситуациях и применять на практике учебные умения, создают **исследовательские и творческие задания.**

На уроках русского языка и литературного чтения можно исследовать слово и текст.

План исследования словарного слова:

1. *Знакомство со словом в занимательной форме* (ребусы, загадки и др.), звуковой анализ, анализ написания слова.
2. *Этимологическая справка* — информация о происхождении слова.
3. *Толкование лексики*: обучающиеся дают лексическое значение изучаемому слову (самостоятельно или на основе иллюстрации), сравнение с определением в словаре.
4. *Поиск однокоренных слов* — проводится наблюдение над единообразным написанием однокоренных слов. Обучающиеся подбирают однокоренные слова к новому словарному слову или составляют однокоренные слова по определенной схеме.
5. *Подбор пословиц, поговорок и загадок* — наблюдение за функционированием слова в русской речи.
6. *Подбор синонимов, антонимов, фразеологизмов.*
7. *Составление словосочетаний.*
8. *Составление предложений, текстов.*
9. *Краеведение*: анализ использования слова в истории родного края, в народном хозяйстве, в искусстве.

Исследование текста предполагает работу с отрывком художественного текста, на основе которого проводятся лингвистический, грамматический,

синтаксический анализы, выявляется значение слов и выражений, подбираются синонимы и выясняются их смысловые различия, анализируются изобразительные средства языка, определяются различные формы слова и др. Например:

- 1) прочитайте текст до слов ... и продолжите слова автора 3-4 предложениями;
- 2) обсудите придуманное и сравните с мыслями автора;
- 3) определите вид текста;
- 4) придумайте новый заголовок тексту/ заголовок отрывку из текста;
- 5) прочитайте стилистически окрашенные предложения и словосочетания;
- 6) найдите сравнения, олицетворения;
- 7) объясните написание слов с парными согласными в корне или другое правило, на которое в тексте можно подобрать достаточное количество слов;
- 8) объясните, как образованы сложные слова (правила словообразования);
- 9) найдите в тексте фразеологизмы (как вариант, по конкретному определению, например, большая усталость – валился с ног);
- 10) прочитайте предложения с однородными подлежащими, определениями, сказуемыми;
- 11) запишите антонимы прилагательных;
- 12) дополните словосочетания;
- 13) выпишите однокоренные слова и дополните другими.

В качестве исследования текста можно рассмотреть и *работу с загадками*:

1. Выделите загадки, в которых:
 - использованы глаголы I спряжения (II спряжения);
 - у глагола невозможно определить лицо;
 - глагол стоит во множественном числе (глагол совершенного вида);
 - встретились собственные имена существительные.
2. Выделите загадки, у которых в отгадках:
 - нельзя определить род;
 - встретились одушевленные имена существительные.
3. Прочтите загадку. Выделите преобладающие гласные звуки, определите цветовую гамму загадки. Отгадайте ее.
4. Прочтите загадку. Определите преобладающие согласные звуки. Что они помогают передать? Отгадайте загадку.
5. Составь предложение из слов так, чтобы получилась загадка.
6. Прочтите загадки. Отгадайте. Выпишите из загадок слова с противоположным значением.

Исследовательские задания на уроках «Познание мира»:

- «Наружный покров тела – кожа – самый обширный орган человека. Кожа защищает тело от повреждений, удерживает в нем жидкости и препятствует проникновению в организм вредных веществ. Очень «странно»

ведет себя кожа на холоде, она бледнеет, во время жары – краснеет. Почему это происходит?»;

– «Человек рано утром имеет один рост, а вечером его рост уменьшается. Объясните это явление»;

– «Третьеклассники одинакового роста измерили сантиметром толщину своей вытянутой руки выше локтя, в самом утолщенном месте. Результаты оказались разными. Объясните, почему?» (у школьников, занимающихся спортом, мышцы плеча более развиты);

– «Вдумывайтесь в смысл пословицы «Кто хорошо жует, тот долго живет». Почему?» (плохо пережеванная пища медленно переваривается и вызывает заболевания органов пищеварения);

– «В лесу ученые заметили, что во время сильной бури ветер выкорчевывает ели, а сосны ломает. Объясните, почему ели и сосны по-разному переносят бури» (сосны имеют глубоко расположенную корневую систему, а у елей корни располагаются у поверхности почвы);

– «Леснику предложили выбрать себе участок для постройки дома в еловом или березовом лесу. Какой участок порекомендовали бы ему выбрать Вы и почему?» (лучше выбрать участок в березовом лесу, там светло, просторно, тепло; в еловом лесу сумрачно, более прохладно и влажно);

– «Ребятам очень хотелось, чтобы в комнате у них всю зиму зеленела листьями березка. Летом они осторожно выкопали небольшую березку, пересадили в кадку с землей, перенесли в комнату и поставили около солнечного окна. Деревце прижилось. Но осенью, несмотря на хороший уход, листья стали желтеть и опадать. Почему?» (сигналом к началу листопада для растения является уменьшение длины светового дня. Ребята хорошо ухаживали за растением, но не могли обеспечить ему световой день нужной продолжительности);

– «Соберите информацию о гнездах птиц и заполните таблицу»;

Названия птиц	Форма гнезда	Материал	Местонахождение

– «Проведите сортировку листьев (у обучающихся на столах наборы листьев с 2-3 деревьев). Используя атлас-определитель деревьев, выясните, к каким деревьям они относятся. Наклейте листы на бумагу и подпишите название дерева»;

– «Подумайте, почему говорят: «Птицы сеют лес». Прочтите текст и докажите с помощью фактов из текста, что птицы – распространители семян»;

– «Прочитайте стихотворение В. Рождественского о мхе сфагнуме. Найдите в тексте информацию о свойствах мха. Заполните схему «Свойства мха сфагнума».

Исследовательские задания на уроках математики:

1) фокусы с разгадыванием задуманных чисел, со скоростным сложением трех или пяти многозначных чисел, со скоростным умножением или делением некоторых чисел;

2) задания с занимательными рамками и магическими квадратами;

3) задания на исследование числа, ряда чисел, выражения и т.п.

– Дано число 546 078. Что вы можете рассказать об этом числе? (Оно шестизначное, четное, в его записи использованы цифры 0, 4, 5, 6, 7, 8.) Сколько единиц первого класса, второго класса в этом числе? И т.п.

– Дан ряд чисел: 13, 17, 21. Что можно сказать об этих числах? (Двузначные, нечетные, увеличиваются на 4.) Продолжите ряд влево, уменьшая числа на 4, и вправо, увеличивая числа на 4. (1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37.) Какие числа в получившемся ряду? (Однозначные и двузначные, нечетные.) Разделите их на две равные части посередине и запишите в две строки. Что интересного вы заметили? (В числах, записанных в каждом столбике, одинаковое количество единиц, а количество десятков в числах второго ряда на 2 больше, чем в числах первого ряда.) И т.п.

– Какое число отличается от всех остальных чисел и чем оно отличается?

а) 2, 6, 7, 13, 8, 5 (число 13 двузначное);

б) 18, 12, 3, 29, 45, 38 (число 3 однозначное);

в) 10, 20, 30, 36, 40, 50 (в числе 36 число единиц не равно 0);

г) 37, 58, 92, 67, 88, 100 (100 трехзначное);

д) 88, 22, 77, 33, 58, 55 (в числе 58 число десятков и единиц не равно между собой);

е) 74, 58, 43, 60, 21, 92 (в числе 60 число единиц равно 0).

На уроках русского языка примерами **творческих заданий** могут быть задания:

1. Прочитайте. Озаглавьте текст.

У каждого в детстве есть свои любимые книги, свои любимые герои. Одна книга дарит веселое настроение, заст...вляет см...яться. Другая – раскрывает тайны природы и животн... мира. Третья об...ясняет смысл жизни, рассказывает о красот... и благородств... о счастье... человеческом.

Продолжите текст.

2. Продолжите текст по заданному началу, например, «Очень жаль....», «Сию я как-то раз у ворот, вдруг...».

3. Напишите отсутствующий текст.

Даны первая и последняя строчки сказки (смешного рассказа, письма, сценария).

4. Напишите мини-сочинение на тему «Зимние забавы» или «Птичья столовая» (в текст сочинения включить слова «январские морозы», «вьюга», «синицы», «воробьи», «кормушка», «птичий праздник»).

5. Составьте и запишите предложения с орфографически-трудными словами, записанными учителем на доске или карточках для индивидуальной работы.

6. Подберите ряд синонимов (антонимов, рифм) к словам...

7. На рисунке представлена схема комнаты (прибора) – дайте ее описание.

8. Дайте словарное определение словам...

9. Составьте инструкцию по пользованию...

Для уроков литературного чтения:

1. Перескажите произведение (эпизод) от 1-го (2-го) лица.

2. Напишите, что могло бы произойти, если бы...

3. Прошло 10 лет (1 час, день, месяц). Что, по-вашему, стало с героями?

4. Вы – художник спектакля, поставленного по этому рассказу (эпизоду).

Предложите вариант костюмов и декораций.

5. Задайте несколько вопросов автору (герою).

6. Напишите короткий рассказ о событиях от лица второстепенного героя или предмета.

7. Напишите короткий диалог, который мог бы состояться между...

8. Ответьте на телеграмму (письмо, записку) от имени героя (вместо героя).

9. Перескажите своими словами диалог из текста.

10. Вы – детектив (художник, историк, журналист). Задайте несколько вопросов автору (герою, второстепенному персонажу).

Творческие задания для уроков «Познание мира»:

1. «Представьте, что вам надо написать письмо другу, который живет в другой стране, и пригласить его зимой к себе в гости. Напишите такое письмо и укажите самые интересные достопримечательности и места отдыха, которые можно увидеть в вашей области»;

2. «Общеизвестно, что горячее питание необходимо младшим школьникам, однако в школе оно не всегда кажется вкусным. Составьте свое меню на неделю и обоснуйте необходимость указанных Вами блюд»;

3. «Составьте текст-обращение к сверстникам о том, как сберечь сохранившиеся уникальные участки степной зоны» (текст-обращение к людям

планеты о необходимости сохранения лесов);

4. «Нарисуйте ... (плакат об охране природы, эмблему города, проект дома будущего)»;

5. «Составьте правила, соблюдение которых позволит спать глубоко и спокойно. Запишите их»;

6. «Сконструируйте ... (гнездо птицы, модель горы и т.п.)»;

7. «Сфотографируйте/ нарисуйте ... (первоцветы, празднование государственного праздника, облака, снежинки и т.п.)»;

8. «Соберите коллекцию ... (следов животных, комнатных растений, семян растений и т.п.)»;

9. «Сочините сказку от имени ... (воды, животного, растения и т.п.)»;

10. «Создайте ... (рекламный ролик, фильм, мультфильм)».

Творческие задания для уроков математики – задания, связанные с придумыванием (составлением):

– составьте задачу (как можно больше задач) с данными числами;

– составьте несколько различных задач, имеющих данное решение;

– составьте как можно больше вопросов к данному условию задачи;

– составьте как можно больше условий к данному вопросу;

– составьте задачу с определенным вопросом: *На сколько кг тяжелее.....? На сколько лет моложе.....? На сколько тенге дешевле.....?*

– составьте выражения, в которых уменьшаемое (слагаемое, делитель, множитель) равно, и найдите их значения;

– выберите уменьшаемое из чисел 72, 39, 16, 18, а вычитаемое из чисел 25, 36, 9, 18. Составьте различные разности.

– составьте самостоятельно задачи на исключение лишнего (пример «Исключите лишнее число: 2, 12, 17, 23»);

– составьте верные равенства на деление (умножение, сложение, вычитание), в которых:

а) делитель – двузначное число, а значение частного – трехзначное число;

б) делитель – однозначное число, значение частного – трехзначное число;

с) делитель – трехзначное число, значение частного – однозначное число.

Альтернативой творческим заданиям могут стать **открытые вопросы**.

Например, *«Суммой каких чисел могут быть числа 15, 19, 17, 28?»*, *«Разностью каких чисел может быть число 8, число 15, число 20, число 37?»*, *«Произведением каких чисел будет 16?»*, *«Частное каких чисел равно 3?»*, *«Значения каких выражений равно 60 (36, 50, 64)?»*.

Таким образом, самостоятельная работа в начальных классах малокомплектной школы – важная составная часть учебного процесса. Именно

в начальной школе закладываются базовые навыки самостоятельной работы. В этот период школьники проходят путь от подражательных заданий для самостоятельной работы до первых творческих опытов, выполненных самостоятельно. При этом успех самостоятельной работы зависит от того, насколько четко учитель организует этот вид деятельности школьников и насколько методически точно подобраны технологии, формы и виды самостоятельной работы. При этом учителю МКШ следует учитывать особенности организации учебного процесса в совмещенных классах. Предложенные в этой части методических рекомендаций способы организации самостоятельной работы на разных этапах урока в разноуровневом классе МКШ позволяют педагогу выбрать из арсенала инновационных технологий и методик те, которые максимально будут эффективны в конкретных условиях его работы. При этом уже в начальной школе важно привить ученику навыки самооценивания, самоанализа. Вместе с тем педагог должен постоянно контролировать и анализировать достижения учащихся при выполнении самостоятельной работы. Для этого педагогам предложены в настоящей части работы различные техники формативного оценивания.

3 Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в основной средней школе

Сегодня очень важна готовность человека действовать инициативно и творчески при любых обстоятельствах – этот социальный запрос соответствует потребностям обучающегося быть самостоятельным, знать и уметь использовать (реализовывать) свои возможности. Умение самостоятельно работать с различными информационными источниками на изучаемом языке, в том числе с Интернет-ресурсами; развитие и использование творческого и критического мышления.

В соответствии с ГОСО содержание основного среднего образования должно быть установлено на основе интеграции академической подготовки, развития самостоятельности обучающихся и духовно-нравственного воспитания, которая реализуется посредством сочетания учебной, проектной и исследовательской деятельности с целенаправленно организованной воспитательной работой.

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к работе в рамках компетентного подхода к образованию, формирование готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса. Обновление структуры образования, заключается в преодолении традиционного репродуктивного стиля обучения и переход к новой развивающей, конструктивной модели образования, обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников. Внедрение активных форм обучения предполагает, что обучающиеся будут самостоятельно развивать функциональную грамотность, активно «добывать» знания, развивать коммуникативные навыки общения со сверстниками, и творчески подходить к решению проблем.

В основной школе учитель уже работает над развитием умений и навыков познавательной активности и самостоятельности учащихся планирование приемов и форм работы, обеспечивающих активность и самостоятельность мышления учащихся. Задача педагогов в ходе применения обновленной программы, привить учащимся основные человеческие нормы и морали, сформировать толерантность и уважение к другим культурам и точкам зрения, воспитать ответственного, здорового ребенка.

Такую задачу легко решить, путем применения эффективных подходов в обучении.

Активные методы обучения – это система методов, позволяющие активизировать учебный процесс, побудить обучаемого к творческому участию в нём. Задачей методов является обеспечением развития и саморазвития личности обучаемого на основе выявления его индивидуальных особенностей и способностей, причём особое место занимает развитие теоретического мышления, которое предполагает понимание внутренних противоречий изучаемых моделей. Активные методы обучения позволяют развивать мышление обучаемых; способствуют их вовлечению в решение проблем, максимально приближенных к профессиональным; не только расширяют и углубляют профессиональные знания, но одновременно развивают практические навыки и умения.

Активное обучение подразумевает ряд подходов к преподаванию и учению, которые требуют от учащихся большего участия, чем пассивное слушание учителя. Эти подходы иллюстрируют идею о том, что обучение больше происходит в деятельности, нежели предваряет ее. Активные методы обучения подразделяются на методы начала урока, выяснения целей, ожиданий, опасений, презентации учебного материала, организации самостоятельной работы, релаксации, подведения итогов. Каждый из этих методов позволяет эффективно решать конкретные задачи того или иного этапа урока.

Работа в малой группе — неотъемлемая часть многих интерактивных методов, например таких, как мозаика, дебаты, общественные слушания, почти все виды имитаций и др. При организации групповой работы, следует обращать внимание на следующие аспекты. Нужно убедиться, что учащиеся обладают знаниями и умениями, необходимыми для выполнения группового задания. Нехватка знаний очень скоро даст о себе знать — учащиеся не станут прилагать усилий для выполнения задания. Надо стараться сделать свои инструкции максимально четкими. Маловероятно, что группа сможет воспринять более

одной или двух, даже очень четких, инструкций за один раз, поэтому надо записывать инструкции на доске и (или) карточках. Надо предоставлять группе достаточно времени на выполнение задания.

Остановимся на некоторых активных методах по организации самостоятельной работы обучающихся – «Инфо-карусель», «Автобусная остановка», «Ярмарка», «Экспресс-портрет».

Метод «Инфо-карусель» - на разных столах раскладывается информационный материал, связанный с темой урока. Класс разбивается на малые группы по числу столов. Каждая группа за своим столом знакомится с информацией и выполняет поставленные задания. По истечению отведённого времени каждая группа заканчивает работу за своим столом и переходит к другому. Группы работают до тех пор, пока каждая из них не побывает за каждым информационным столом. На столах помимо информации лежат чистые листы, на которых малые группы записывают свои соображения.

Метод «Автобусная остановка» - обсуждают и анализируют заданную тему в малых группах. Участники разбиваются на группы по числу вопросов. Группы распределяются по автобусным остановкам. На каждой остановке (на стене или на столе в разных углах класса) расположен лист большого формата с записанным на нем вопросом по теме. Учитель ставит задачу группам – записать на листе основные моменты новой темы, относящиеся к вопросу. В течение 5 минут в группах обсуждаются поставленные вопросы и записываются ключевые моменты. Затем по команде учителя группы переходят по часовой стрелке к следующей автобусной остановке. Знакомятся с имеющимися записями и, при необходимости, дополняют их в течение 3 минут. Исправлять существующие записи, сделанные предыдущей группой нельзя. Затем следующий переход к новой автобусной остановке и еще 3 минуты на знакомство, обсуждение и добавление своих записей. Когда группа возвращается к своей первой остановке, она в течение 3 минут знакомится со всеми записями и определяет участника группы, который будет представлять материал. После этого каждая группа презентует результаты работы по своему вопросу.

Метод «Ярмарка» - участники делятся на малые группы в зависимости от количества разделов темы, каждая группа получает отдельные листы с распечатанным текстом своего раздела из темы. Надпись «Ярмарка», распечатанные монеты для оценивания. Модератор предлагает участникам стать на некоторое время мастерами и изготовить некий продукт в творческой деятельности, например, игрушку, рисунок, открытку, коллаж, плакат, сувенир и т.д. Задача каждой группы при изучении раздела, выделить самые главные моменты его содержания и отразить их в своей творческой продукции. Как

только работа заканчивается, группы представляют на «ярмарке» свой товар, остальные внимательно наблюдают и оценивают.

Метод «Экспресс – портрет» - класс делится на 3-4 группы. Каждый ученик в группе получает карточку с названием животного или растения. Перед группой стоит коробочка с набором картинок с изображением животных и растений. В течение 3 минут на листочке должен написать «портрет» этого животного (растения). Затем каждый в группе представляет свою работу, начиная со слов: «Я хочу представить вам зверя (птицу, насекомое...), он выглядит так...» и зачитывает «портрет». Ученики в группе отгадывают, чей «портрет» описан, находят в коробочке картинку с изображением.

Также педагогами используются такие стратегии обучения, которые побуждают учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом: «Шесть шляп мышления», «Ромашка Блума», «РАФТ», «Письмо по кругу», «Синквейн», «Карусель», «Мозговой штурм», формула ПОПС и т.д.. Стратегии позволяют учителю системно планировать работу по развитию четырех видов речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо) и осуществить личностно-ориентированный подход в современном учебно-воспитательном процессе.

Стратегия «Ромашка Блума», помогающая работать с информационной составляющей текстов, например, при изучении романа М.Ю. Лермонтова «Герой нашего времени».

Простой вопрос: Чем объединены все части романа?

Уточняющий вопрос: Почему Печорин так страстно хотел, но не смог войти в круг контрабандистов?

Оценочный вопрос: Печорин герой или разрушитель человеческих судеб?

Теоретический вопрос: Каждая из новостей, составляющих роман, опирается на определённую литературную традицию.

Соотнесите названия с соответствующими им жанровыми разновидностями:

1. Светская повесть;
 2. Рассказ о «таинственном случае», характерный для фантастической прозы;
 3. Лирическая новелла со слабовыраженным сюжетом и атмосферой таинственности;
 4. Соединение черт путевого очерка и романтической новеллы о любви и их дополнительные варианты.
- а) «Бэла»
 - б) «Княжна Мэри»
 - в) «Фаталист»
 - г) «Тамань»

Вопрос-интерпретация: Почему рассказ об истории любви Печорина и Бэлы ведётся от лица Максима Максимыча?

Практический вопрос: Чем интересен роман и его герой современному читателю?

Такая классификация учит детей задавать вопросы к тексту самостоятельно.

На примере стратегии «Шесть шляп» можно предложить для групп следующие задания:

Белая — факты из истории создания произведения, объяснить почему выбрана именно такая структура, такой жанр.

Желтая — найти аргументы, почему это произведение считается одним из лучших в русской классике.

Черная — обосновать негативное восприятие главного героя. Либо доказать, что этот роман неактуален в наши дни.

Красная — рассказать об эмоциях, чувствах и впечатлениях после прочтения произведения.

Зеленая — доказать, что роман актуален в наши дни, чему он учит современных подростков.

Синяя — эксперты.

Количество шляп можно изменять в зависимости от идейного содержания изученного произведения.

Особый интерес у учащихся вызывает стратегия «РАФТ».

Р – роль. То есть, от чьего имени вы будете писать?

А – аудитория. Кому вы будете писать?

Ф – форма (рассказ, диалог, эссе, письмо).

Т – тема. Какова его основная идея?

Стратегия «Письмо по кругу» предполагает групповую форму работы. У каждого ученика должен быть лист бумаги. Детям нужно не только поразмышлять на заданную тему, но и согласовывать своё мнение с членами группы. Каждый член группы записывает несколько предложений на заданную тему, затем передает свой листок соседу. Получив листок, сосед продолжает его размышления. Листочки двигаются до тех пор, пока к каждому не вернется листок, в котором были написаны его первые предложения. Например, при изучении «Собачьего сердца» Булгакова можно предложить следующие темы на выбор: «Может ли наука служить злу?», «Каким должен быть настоящий учёный?», «Будьте осторожны с наукой!», «Учёные в ответе за будущее». Данный вид работы развивает навыки говорения и письма.

Учителю необходимо знать, насколько качественно усвоен классом новый материал. Опросы, самостоятельные работы, тесты не всегда позволяют

оценить, насколько свободно владеет материалом ученик, насколько осознанно он воспринял его. В данном случае учащимся предлагается написать четыре предложения, отражающие следующие четыре момента ПОПС – формулы:

П – позиция

О – объяснение (или обоснование)

П – пример

С – следствие (или суждение)

Но этот приём не был бы технологичным, не обладал бы законченностью, если бы мы не предложили начало предложений.

Первое из предложений (позиция) должно начинаться со слов:

«Я считаю, что...».

Второе предложение (объяснение, обоснование своей позиции) начинается со слов:

«Потому что ...».

Третье предложение (ориентированное на умение доказать правоту своей позиции на практике) начинается со слов:

«Я могу это доказать это на примере ...».

И, наконец, четвертое предложение (следствие, суждение, выводы) начинается со слов:

«Исходя из этого, я делаю вывод о том, что...».

«Синквейн» - это методический прием, который представляет собой составление стихотворения, состоящего из 5 строк. При этом написание каждой из них подчинено определенным принципам, правилам. Таким образом, происходит краткое резюмирование, подведение итогов по изученному учебному материалу.

«Карусель» - учащиеся делятся на группы по 4-6 человек. Учитель формулирует проблему, вопрос.

1 этап. Каждой группе раздаются маркеры определённого цвета таким образом, чтобы у каждой группы был свой определённый цвет, и листы формата А1. Каждая группа генерирует идеи по теме обсуждения в течение 5 минут.

2 этап. На следующем этапе учащиеся обмениваются оформленными на бумаге идеями (по часовой или против часовой стрелки). Группа, получившая идеи другой группы, отмечает напротив каждого пункта

+ (согласны с данным рассуждением),

- (не согласны с данным рассуждением),

? (данное суждение требует уточнения авторов).

Также группе необходимо дополнить идеи, (суждения) других групп.

Примечание. Таким образом, лист с идеями группы проходит через все группы в классе, и каждая оставляет на листе свои комментарии. Каждой группе отводится по 3 минуты для работы с листом других групп.

3 этап. После совершения полного круга, лист возвращается к команде. Команде предлагается ознакомиться с предложениями и дополнениями других групп (3 минуты). Затем проходит презентация своей позиции участниками карусели. На выступления и ответы на вопросы каждой команды отводится по 5 минут.

Партнер по учебе

Найдите в другой группе партнера по обучению. Заполните таблицу (1 минута).

Аспект изучения	Имя партнера

Самостоятельно читается текст и делаются заметки в первой колонке журнала. Выписывается в 1 колонку одна строчка, которая что-то проясняет по изучаемой теме.

Делится заметками и наблюдениями по прочитанному с партнером по обучению, обосновывая выбор данной строчки (*Я выписала данную строчку, потому что...*). Знакомство с наблюдениями партнера.

Обсудив с партнером текст, записывается во 2 колонку информация, которая является главной.

Формулируются с партнером вопросы, которые могут быть использованы, чтобы помочь другим читателям понять и/или подвергнуть критическому анализу данный текст. Вопросы, например, могут быть такими: «Что имел в виду автор при написании _____?» или «Если бы автор не _____, как бы это отразилось на смысле текста?».

Обсуждение подготовленных вопросов со всей группой. Анализ проделанной работы в парах. Если есть дополнительные вопросы или комментарии, их можно записать в 3 колонку.

«Мозговой штурм» - групповая форма работы.

1. Учащиеся знакомятся с инструкцией по применению данной стратегии;
2. Размышляют над темой и записывают пришедшие идеи в свои тетради;
3. Обсуждают в группе и выбирают наиболее подходящие идеи;
4. Записывают на плакате идеи, используя маркер определенного цвета.
5. На плакате презентуют решение данного задания.

1 группа (основная) – один цвет
2 группа
3 группа
4 группа
5 группа

Этапы стратегии мозгового штурма

1. Организационные вопросы, постановка проблемы:

- 1) формируем пары / группы (примерное количество 5 чел.);
- 2) сообщаем им о том, какая задача стоит;
- 3) выбираем модератора группы (модератор – тот, кто будет следить за правилами мозгового штурма на всех его этапах, записывать идеи, предлагать свои). Лучше, если это будет человек энергичный, активный, и, самое главное, знающий особенности метода мозгового штурма.

2. Сам мозговой штурм (генерация идей):

- 1) модератор записывает задачу (задание) на плакате;
- 2) участникам группы даётся 1-2 минуты поразмыслить над темой и записать пришедшие идеи на листе бумаги (каждый самостоятельно работает в своей тетради);
- 3) перед тем как обсуждать идеи необходимо сообщить правила обсуждения:

- Главное — количество идей. Не делайте никаких ограничений.
- Полный запрет на критику (отсутствие оценивания идеи).
- Необычные и даже абсурдные идеи приветствуются.
- Комбинируйте и улучшайте любые идеи.
- Не искать детали (на данном этапе достаточно тезисно озвучить идею).

3. Выбор подходящей идеи (анализ идей)

- 1) перед тем как начать выбор нужной идеи необходимо удалить повторяющиеся, не относящиеся к теме или проблеме;
- 2) расставляем приоритеты (в соответствии с теми критериями, которые для нас наиболее значимы при решении данной задачи);
- 3) наиболее предпочитаемые идеи прорабатываем (что и как...) и записываем их на плакате.

В процессе обучения по предмету физика применяются виды самостоятельной работы, которые по дидактической цели можно разделить на следующие группы:

Самостоятельная работа обучающихся			
1	Группы работ	№	Вид деятельности
	Работы, основная цель которых — приобретение новых знаний и умений и овладение умением самостоятельно приобретать знания из различных источников т.е. развитие информационной культуры	1	Работа с учебником: изучение нового, работа с таблицами.
		2	Наблюдения.
		3	Опыты на уроке и в домашних условиях.
		4	Работа с раздаточным материалом.
		5	Изучение устройства и принципа действия приборов по моделям и чертежам.
		6	Вывод формул, выражающих

			функциональную зависимость физических величин.
		7	Анализ формул, получение на этой основе выводов о характере зависимости физических величин, входящих в формулы.
		8	Работа с первоисточниками, справочниками, научно-популярной литературой.
2	Работы, основная цель которых — совершенствование знаний (их уточнение и углубление), выработка умений применять знания на практике	1	Решения задачи: вычислительных с “абстрактным” содержанием; вычислительных с производственно-техническим содержанием; качественных; графических; экспериментальных.
		2	Доказательство справедливости формул.
		3	Эксперимент: проверка справедливости законов; установление связи между законами, явлениями; установление количественной зависимости между величинами; изучение физических свойств веществ; определение физических величин.
		4	Наблюдение с целью уточнения условий, в которых протекает явление.
		5	Придумывание и аргументация примеров на новые законы.
		6	Составление задач на применение новых физических законов и формул.
		7	Выполнение заданий по

			классификации: приборов, машин, установок, схем, электрических цепей и т.д.; свойств тел, веществ; явлений; форм движения и т.д.
		8	Вычерчивание и чтение схем электрических цепей.
3	Работы, основная цель которых — формирование у обучающихся умений и навыков практического характера	1	Подготовка докладов и рефератов.
		2	Разработка нового варианта опыта.
		3	Разработка методики постановки опыта.
		4	Внесение изменений в конструкцию прибора.
		5	Техническое моделирование и конструирование.
		6	Составление задач на использование новых
		7	Построение гипотез.
		8	Выполнение опытов с элементами исследования.
		9	Создание тематических презентаций и сайтов.
		10	Выполнение индивидуальных и групповых заданий в связи с экскурсиями и наблюдениями в природе.

Самостоятельная работа обучающихся с учебной и дополнительной литературой имеет особое значение в основной средней школе. Она позволяет развить навыки самостоятельной работы с источниками, необходимые в дальнейшем для выполнения исследовательских и проектных работ.

Включение элементов самостоятельной работы по решению задач нужно осуществлять в последовательности, соответствующей постепенному нарастанию трудностей. Предлагаю следующие этапы этой работы.

1. Научить обучающихся самостоятельно анализировать содержание задач, ознакомить их с наиболее рациональными способами краткой записи содержания и способами их решения. Для этого нужно регулярно вызывать обучающихся к доске, предлагая им кратко записывать условия задачи, а затем

путем коллективного обсуждения находить наиболее рациональные способы записи.

2. Выработать умение выполнять решение в общем виде и проверять его правильность, производя операции с наименованиями единиц измерения физических величин.

3. После усвоения обучающимися приемов краткой записи условия задач, а также приемов преобразования единиц измерения физических величин, можно включить в самостоятельную работу поиски путей решения задач.

4. Систематически предлагать обучающимся несколько вариантов решения одной и той же задачи с тем, чтобы они научились самостоятельно находить наиболее рациональный способ решения задачи.

5. После того как обучающиеся освоят все виды работы, связанные с решением физических задач, можно предлагать им самостоятельно выполнять полное решение задачи, включая проверку и анализ полученных результатов.

Применение дидактического и раздаточного материала на уроке дает возможность использовать разнообразные методы обучения и тем самым активизировать деятельность обучающихся. Современные цифровые образовательные ресурсы позволяют моделировать и демонстрировать физическое явление наглядно. Для организации самостоятельной работы в основной средней школе эффективно использовать различные активные методы обучения, круг которых по сравнению с младшей школой значительно расширяется. Предлагаются разработки уроков, которые наглядно демонстрируют, как можно на уроке максимально использовать различные виды самостоятельной работы. (Приложение Г)

Система самостоятельных работ по биологии помогает знакомству с основами биологической науки, формированию научной картины мира, развитию логического мышления, любознательности, интереса. Самостоятельная работа проводится в условиях созданной коллаборативной среды, обязательна дифференциация обучения и реализация межпредметных связей. Кроме перечисленного, обязательным является использование ИКТ, диалоговое обучение и своевременное реагирование на потребности учащихся. (Приложение Д)

Проведение анкетирования среди учащихся в начале и в конце учебного года помогает организовать индивидуальную дифференцированную работу, скорректировать работу, выбрать целесообразные формы организации самостоятельной деятельности учащихся на определенном этапе урока.

Анкета с целью определения уровня владения навыками самостоятельной работе, отношение к ней учеников.

1. Умеешь ли ты работать самостоятельно:

- а) обобщать и систематизировать учебный материал?
- б) анализировать, обдумывать, умения выражать свои мысли
- в) выделять главное?
- г) сравнивать?
- д) самостоятельно выводить формулы?
- е) самостоятельно решать задачи, выполнять упражнения?
- ж) выступать с докладами, сообщениями перед аудиторией?
- з) анализировать, обдумывать, умения выражать свои мысли?
- и) работать с книгами, сравнивая и анализируя прочитанное?
- к) использовать Интернет ресурсы?

2. Какие виды самостоятельной работы тебя привлекают?

- а) письменные проверочные работы (диктант, контрольная работа, тест),
- б) лабораторные работы,
- в) доказательство утверждений,
- г) составление презентаций,
- д) составление схем, таблиц, диаграмм,
- ж) подготовка сообщений,
- е) работа с книгой.

Исследователи активных методов обучения отмечают, что усваивается учащимися:

- 10% того, что он читает,
- 20% того, что слышит,
- 30% того, что видит;
- 50-70% запоминается при участии в групповых дискуссиях,
- 80% - при самостоятельном обнаружении и формулировании проблем.
- 90% - если обучающийся непосредственно участвует в реальной

деятельности, в самостоятельной постановке проблем, выработке и принятии решения, формулировке выводов и прогнозов

Одна из задач воспитания и обучения в основной средней школе - является средством получения глубоких и прочных знаний обучающихся, средством формирования у них активности и самостоятельности как черт личности, развития их умственных способностей. Работа только тогда даёт положительные результаты, когда она определенным образом организована, т.е. представляют систему. Эффективность самостоятельной работы достигается в том случае, когда она является одним из главных элементов учебного процесса, и для нее предусматривается специальное время на каждом уроке, если она проводится систематически, а не случайно.

При отборе видов самостоятельной работы в основной средней школе следует руководствоваться основными принципами дидактики:

✓ Самостоятельная работа должна носить целенаправленный характер.

✓ Самостоятельная работа должна быть действительно самостоятельной.

✓ Для самостоятельной работы нужно предлагать такие задания, выполнение которых не допускает действия по готовым рецептам и шаблону, а требует применения знаний в новой ситуации.

✓ В организации самостоятельной работы необходимо учитывать, что для овладения знаниями, умениями и навыками различным обучающимся требуется разное время. Осуществлять это можно путем дифференцированного подхода к учащимся.

✓ При выполнении самостоятельных работ любого вида учителем ведётся коррекция и оценка деятельности.

Таким образом, в основной средней школе главная задача самостоятельной работы заключается не только в дальнейшем формировании навыков этого вида деятельности, самостоятельного мышления, но и в выработке навыков самостоятельно пополнять свои знания, умело и быстро ориентироваться в потоке информации, и, следовательно, готовить учащихся к творческой профессиональной деятельности, к непрерывному образованию и самообразованию. Способы организации самостоятельной работы и особенности ее применения на уроках наглядно показаны в КСП уроков, представленных в Приложении Е.

4 Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в общей средней школе

Мышление старшеклассников представляет собой завершающую ступень зрелости, оно становится, с одной стороны, детализирующим, а с другой стороны - связывающим, генерализующим, способным работать планомерно и по правилам. Успешное запоминание связано у старшеклассников с более совершенной организацией материала. В старших классах навыки самостоятельной работы уже сформированы у учащихся на достаточно высоком уровне. Здесь перед педагогом стоит задача их дальнейшего совершенствования. Вместе с тем в старших классах следует сделать акцент на формировании тех навыков самостоятельной работы, которые будут необходимы в дальнейшем обучении и становлении будущих специалистов.

В соответствии с ГОСО содержание общего среднего образования устанавливается на основе интеграции академической подготовки обучающихся для поступления в организации высшего и (или) послевузовского образования и целенаправленного развития самостоятельности обучающихся.

С одной стороны, в старших классах сохраняются те же виды и формы самостоятельной работы, что и в средних. Однако в них увеличивается процент самостоятельности. Учитель выступает в роли наставника. Обратная связь уже имеет развернутую форму и применима в самых разных ее видах. С другой стороны, в разряд самостоятельных переходят те виды заданий, которые в младших классах учащие отрабатывали только с учителем. В качестве примера остановимся на приемах самостоятельной работы учащихся старших классов по усвоению лексики. Для овладения иностранным языком в объеме программы учащийся должен приобрести определенный запас слов и научиться свободно им пользоваться. Накопление запаса слов, необходимого для практического использования иностранного языка как средства общения, так же как и приобретение знаний по другим аспектам языка, достигается только в результате упорной повседневной работы.

Успеваемость учащихся по иностранному языку зависит от того, насколько учитель сумел приучить обучающихся к ежедневной упорной самостоятельной работе при изучении иностранного языка, насколько правильны методические приемы, которыми обучающиеся пользуются в процессе самостоятельной работы. Учитель должен добиться того, чтобы обучающийся заинтересовался работой над лексикой и понял, что запоминание слов не должно быть механическим, что каждое слово должно быть понято, правильно произнесено, прочитано и написано. Лишь после того как слово получит в сознании учащегося четкий смысловой, слуховой и графический

образ, следует приступить к работе по его запоминанию, в противном случае можно запомнить слово неправильно.

Поэтому задача учителя состоит в том, чтобы научить учащегося наиболее эффективным приемам работы по усвоению лексики, максимально мобилизующим все виды памяти. Учитель должен приучить учащихся работать над лексикой параллельно в двух направлениях: учить отдельные, изолированные слова и работать над лексикой в тексте.

Запоминание отдельных слов представляет известные трудности. Такая работа не проводится ни по какой другой учебной дисциплине, но она имеет первостепенное значение при изучении иностранного языка, так как нельзя ограничиваться пониманием слова в данном конкретном контексте, не зная основных значений отдельного слова как самостоятельной словарной единицы.

Необходимость усвоения, как отдельных слов, так и изучения их в контексте следует продемонстрировать учащимся на конкретном материале посильной для них трудности. Если учитель умеет показать ученикам жизнь слова, развить у них «чувство» языка, то самостоятельная работа над лексикой приобретает для них живой интерес. Для усвоения изолированных слов очень важно их расположение в определенной системе, так как это облегчает запоминание.

Опыт показывает, что слова, сгруппированные по тематическому принципу, запоминаются легче и усваиваются более прочно, чем слова, не объединенные тематическим единством. Поэтому следует приучать учащихся запоминать слова преимущественно в их тематической связи. С этой целью нужно научить учеников составлять свой личный словарь и располагать в нем слова по отдельным темам, т.е. группировать вместе все слова, относящиеся к теме «класс», «город», «еда» и др. Но так как не все слова «укладываются» в определенные темы, то по сюжетным текстам удобнее вести постатейные словари, куда следует включать все слова, которые подлежат запоминанию в связи с изучением данного параграфа учебника.

Первоначально работа по составлению таких словарей должна вестись в классе, под наблюдением учителя; в старших же классах ученики должны выполнять эту работу самостоятельно.

Для более прочного усвоения и закрепления слов целесообразно научить обучающихся вести наряду с тематическими или постатейными списками слов сводный алфавитный словарь, куда следует изо дня в день самостоятельно вносить все новые слова, поступающие из текстов.

Такая повседневная самостоятельная работа учащихся со словами способствует лучшему запоминанию их, так как, записывая в словарь новое слово и его значение, учащийся дополнительно к зрительному и слуховому

восприятию включает также и моторное восприятие. Существенно и то, что наличие у учащегося своего личного сводного алфавитного словаря облегчает задачу отыскания нужного слова по алфавиту и вместе с тем помогает усвоить расположение в нем букв.

Графические органайзеры – это инструменты для самостоятельной работы, которые используются для сбора знаний по определенной теме и помогают организовать информацию на листе бумаги (или экране компьютера), чтобы улучшить ее запоминание, усвоение, анализ или применение. В процессе визуализации информации ученик вдумывается, осмысляет, пропускает информацию через себя, представляя ее в визуально-концептуальном ключе. Учащиеся овладевают способами поиска, подтверждения, систематизации и аргументации информации, нахождения межпредметных связей. Графическое представление информации способствует развитию умения работать с текстом, т.к. позволяет учиться формулировать главную мысль, выделять ключевые слова, делить текст на структурные части, сворачивать информацию в виде вторичных источников (план, алгоритм, таблица, схема), разворачивать ее (читать формулы, уравнения), перекодировать из визуальной в словесную и наоборот.

К.Д. Ушинский писал, что для прочного запоминания чего-либо необходимо «чтобы как можно больше органов чувств – глаз, ухо, голос, чувство мускульных движений и даже, если возможно, обоняние и вкус приняли участие в акте запоминания». «При таком дружном содействии всех органов в акте усвоения», – указывал Ушинский, – «вы победите самую ленивую память».

Отличительной особенностью педагогического процесса в современной школе стало развитие самостоятельной, творческой, проектной, научной, исследовательской деятельности обучающихся. Особенно актуально значение этой работы в условиях модернизации содержания образования.

В старших классах важно формировать навыки исследовательской и проектной деятельности, так как это важная составляющая подготовки будущих специалистов при переходе к профильному обучению. Рассмотрим наиболее важные аспекты самостоятельной работы при организации творческих работ.

Одной из наиболее важных компетенций при проведении исследований и организации проектов оказывается умение работать с источниками.

С целью организации самостоятельной работы большее количество учащихся обращаются за поиском информации к электронным источникам, в частности, к всемирной сети Интернет. Самые популярные поисковые системы YANDEX, GOOGLE, BING, RAMBLER.

Цифровые и интернет-ресурсы представлены следующим образом:

- ресурсы с *текстовой информацией* (учебники, учебные пособия, задачки, тесты, словари, справочники, энциклопедии, периодические издания, числовые данные, программно- и учебно-методические материалы);
- ресурсы с *визуальной информацией* (коллекции: фотографии, портреты, иллюстрации, видеофрагменты процессов и явлений, демонстрации опытов, видеоэкскурсии; статистические и динамические модели, интерактивные модели: предметные лабораторные практикумы, предметные виртуальные лаборатории; символные объекты: схемы, диаграммы);
- ресурсы с *аудиоинформацией* (звукозаписи выступлений, музыкальных произведений, звуков живой и неживой природы, синхронизированные аудиообъекты);
- ресурсы с *аудио- и видеоинформацией* (аудио- видеообъекты живой и неживой природы, предметные экскурсии);
- ресурсы с *комбинированной информацией* (учебники, учебные пособия, первоисточники, хрестоматии, задачки, энциклопедии, словари, периодические издания);
- *пакет программ «Hot Potatoes»* позволяет самостоятельно создавать интерактивные задания и тесты контроля и самоконтроля учащихся. В состав «Hot Potatoes» входит 5 блоков для создания заданий и тестов различных видов:
 1. JQuiz – представляет собой задания в виде викторины со множеством вариантов ответов;
 2. JCloze – задания на заполнение пропусков;
 3. JMatch – упражнения на установление соответствий;
 4. JCross – кроссворды;
 5. JMax – задания на восстановление последовательности.
- *программа «Киностудия Windows Live»* позволяет создавать фильмы из фотографий, музыки и видео;
- *программа MS Power Point 2010* предназначена для создания презентаций и проектов. Презентации состоят из слайдов, в каждом из них можно размещать слайды, видео, музыку. К презентации можно подобрать общий дизайн и переходы;
- *Prezi.com* – веб-сервис, с помощью которого можно создать интерактивные мультимедийные презентации с нелинейной структурой;
- *PowToon* – веб-сервис для создания презентаций онлайн.

Один и тот же из указанных ресурсов может использоваться как педагогом, так и учащимися в рамках самостоятельной работы. Например, педагог с использованием программы «Киностудия Windows Live» или

программы MS Power Point создает видеоролик или презентацию на основе изученной темы. Затем передает видеоролик или презентацию учащимся и дает задание проанализировать представленный материал и в библиотеке найти источники, на основе которых была подготовлена данная презентация.

Учащийся или разновозрастная группа с помощью тех же программ «Киностудия Windows Live» или MS Power Point могут с целью обобщения изученного материала или расширения образовательной деятельности в виде самообразования в рамках самостоятельной работы подготовить видеоролик или презентацию.

Таким образом, обучающиеся достаточно глубоко овладевает одной из тем курса, на примере одной из тем он учится обобщать, анализировать, сравнивать и наконец, он приобретает навыки самостоятельной работы с источником информации.

Несмотря на различные виды и формы творческой работы (доклады, рефераты, сообщения, сочинения, исследования и пр.), существует нечто общее, что их объединяет. Во-первых, никакая творческая работа невозможна без тщательного осмысленного изучения источников информации. Во-вторых, существуют определённые требования к её структуре и оформлению.

Обучающимся будет проще работать, если они усвоят некоторые правила и последовательность действий или алгоритм деятельности, которые необходимо при любой самостоятельной деятельности с информационными ресурсами.

- ❖ Определение темы, вида, цели, задачи и структуры творческой работы.
- ❖ Отбор необходимой литературы и источников информации.
- ❖ Изучение отобранного материала.
- ❖ Составление плана.
- ❖ Работа с текстами и подготовкой выписок.
- ❖ Формирование текста.
- ❖ Написание черновика.
- ❖ Оформление работы.
- ❖ Подготовка к выступлению.

Таким образом, после определения темы следующим этапом является поход в библиотеку. Для облегчения поиска и доступа к информации и литературе в каждой библиотеке существует справочно-библиографический аппарат, где есть каталоги, картотека, библиографические указатели, справочный фонд (словари, справочники, энциклопедии).

Обучающиеся должны усвоить, что для получения краткой, но точной характеристики интересующего их предмета самым простым и эффективным

является обращение к словарям, справочникам и энциклопедиям. Здесь учащиеся смогут найти характеристику любой темы и предмета.

При наличии списка литературы можно сразу отправляться к алфавитному каталогу, где можно узнать о наличии книг определенного автора или названия. Для того чтобы отыскать книги по какой-то определенной теме, следует обратиться к систематическому каталогу, который раскрывает содержание фондов библиотеки по отраслям знаний. Систематический каталог разбит на отдельные части, которые представляют отдельные отрасли знания и имеют индексы – условные цифровые обозначения.

Чтобы узнать, в каком отделе искать интересующие нас книги, нужно выяснить индекс отдела. Это поможет сделать алфавитно-предметный указатель, который представляет собой перечень наименований предметов (отраслей знаний, явлений, тем, имен и т.д.), литература о которых расположена в каталоге. Карточки в алфавитно-предметном указателе расположены в порядке алфавита наименования предметов.

Если нас интересуют статьи в журналах, газетах, сборниках, нужно обратиться к систематической картотеке статей, которая построена по схеме систематического каталога, то есть отражает статьи по отраслям знаний.

Сегодня многие библиотеки располагают электронными каталогами, которые помогают подобрать нужную литературу по теме, предмету.

Существует еще один из путей выбора литературы – поиск с помощью библиографических указателей. Библиографические указатели – это аннотированные списки литературы, подобранные по какой-то определенной теме или ряду близких тем. Существуют библиографические указатели как самостоятельные издания, а также прикижные (пристатейные) библиографические списки литературы (т.е. списки литературы в книгах или статьях).

Едва ли не главную роль при написании творческой работы играет правильный подбор литературы и источников. Учащиеся должны знать некоторые отличительные особенности различных видов документов – монографий, научно-популярной литературы, мемуаров, статей периодических изданий и др. Что касается использования электронных ресурсов, следует предупредить их об опасности использования непроверенной информации через Интернет. При работе с литературой необходимо:

- просмотреть содержание и структуру документа;
- обязательно познакомиться с введением, где автор характеризует цели и задачи своего исследования;
- просмотреть справочный аппарат, который может служить источником дополнительной информации.

После отбора и краткого просмотра материалов можно приступать к составлению плана работы. Здесь хотелось бы подчеркнуть, что учащиеся должны осознать, что план необходим для работы, ибо он помогает осмыслить материал, продумать четкую структуру работы, систематизировать накопленные материалы.

План может быть простым, сложным, развернутым. Лучше составить подробный развернутый план, т. к. он помогает в дальнейшей работе. План включает введение, основную часть и заключение. Принципы построения плана – хронологический, тематический, проблемный. План может видоизменяться, расширяться и конкретизироваться в ходе работы.

Можно предложить учащимся запомнить некоторые вопросы, которые помогут уяснить, что представляет собой явление или событие, и составить план. Кто (что), - что сделал (сказал, открыл; произошло), - почему (для чего, из-за чего) - как (каким образом), - что вышло (получилось), - какое влияние это оказало на общество, - как другие к этому относятся (и вы в том числе).

Немаловажную роль в работе играют записи, так как они:

- обеспечивают более внимательное отношение к чтению, организуют наше внимание;

- помогают лучше понять текст (записывая, мы глубже постигаем то, что прочли, особенно если пытаемся выразить мысль автора своими словами и более кратко);

- служат определенным контролером восприятия предмета: не понимая чего-нибудь, трудно записать основную мысль;

- облегчают запоминание (включается двигательно-моторная память);

- позволяют быстро восстановить в памяти забытое, уточнить факты и пр.;

- ведут к систематическому накоплению концентрированных сведений.

Записи могут вестись в различных формах. Это может быть конспект, тезисы, выписки, развернутый план и т.д. Записи можно делать на листах бумаги или на карточках.

Самый простой вид записи – выписки (выдержки). При работе с выписками необходимо помнить некоторые правила:

- на каждом листе (сверху) обязательно указывается источник, откуда взят материал (ФИО автора, название, выходные данные книги) и номер страницы;

- выписки делаются на одной стороне листа;

- цитаты должны выписываться совершенно точно, не допускаются никакие искажения, нельзя выхватывать отдельные доводы и положения, обрывать определенные понятия;

- выписки желательно сразу систематизировать – на разные листы записываются выписки по разным главам.

Рабочая запись помогает при подготовке к сообщению, устному выступлению.

Тезисы (от гр. *thesis*) – краткая формулировка развернутого высказывания или основной мысли, основные положения, которые поясняются или доказываются в тексте. Составление тезисов позволяет расчленить текст более детально, чем план, но более кратко, чем конспект. Тезисы служат для сохранения в памяти и как основа для дискуссии. Кроме того:

- тезисы содержат основные мысли текста в форме утверждения или отрицания;
- в каждом положении содержится одна мысль;
- тезисы составляются после предварительного ознакомления с текстом, при повторном чтении;
- тезисы применяются, когда надо уяснить суть проблемы;
- тезисы применяются, когда необходимо сравнить несколько точек зрения на одну проблему, например, при подготовке обзора литературы к введению.

Конспект (от лат. *conspectus* – обзор) - это краткое письменное последовательное изложение основного содержания книги, статьи, освобожденное от мелочей, повторений. Конспекты бывают плановые, текстуальные, свободные, тематические. Работая над конспектом, надо помнить:

- при конспектировании надо записывать самое главное, по возможности, кратко;
- конспект не должен быть “глухим” - стоит создать систему знаков, обращающих внимание. Это могут быть цифровые и буквенные обозначения, деления, подчеркивания.

Конспект, как правило, служит основой для написания работы.

После того, как литература и источники обработаны, сделаны необходимые записи и выписки, можно приступать к написанию черновика. На этом этапе надо строить свою работу таким образом, чтобы получилось целостное, логическое произведение, написанное в едином стиле. Это значит, что, работая над различными источниками и литературой, учащиеся должны стараться пересказывать их своими словами, чтобы не было отдельно надерганных разностильных кусков. Затем записи, заметки, мысли раскладываются по пунктам плана и соединяются. Желательно соединять не механически, а осмысленно, включая свои размышления и замечания. Учащимся будет проще работать, если они запомнят, что:

- в черновике обязательно необходимо оставить большие поля для заметок;
- черновик пишется только на одной стороне листа;

-язык научной работы отличается от публицистического или художественного. Не рекомендуется использование эмоционально окрашенных оборотов речи, восклицательных предложений.

Работа над окончательным вариантом

После этого работа переписывается или перепечатывается набело, в соответствии с пунктами плана, а затем обязательно внимательно прочитывается, для того, чтобы устранить возможные пропуски, ошибки в датах, цифрах и другие погрешности. Проверяется орфография. Серьезное внимание следует обратить на дополнительную сверку всех цитат.

Создание самостоятельной творческой работы требует от учеников определенных навыков, которые необходимо формировать в старших классах. Прежде всего, творческая работа должна соответствовать определенным требованиям.

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ТВОРЧЕСКОЙ РАБОТЕ

1. Самостоятельный подход к раскрытию темы.
2. Использование современных публикаций по теме работы.
3. Логичность и последовательность при изложении материала.
4. Стилистическая и орфографическая культура изложения.
5. Правильное оформление справочно-ссылочного аппарата.
6. Умение аргументировать и защищать свои выводы.

СТРУКТУРА ТВОРЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Творческая работа, как правило, состоит из введения, основной части, заключения, приложений и списка литературы.

Во введении раскрывается актуальность темы, дается обоснование ее выбора, ставятся цели и задачи, дается краткий анализ источников и литературы.

Примечание: Как правило, цели и задачи начинаются со слов: рассмотреть, познакомиться, выявить, выяснить, сформировать, обосновать, провести, сравнить, определить, сделать, построить, подготовить.

Основная часть работы обусловлена задачами исследования. Она может быть разделена на главы, разделы, параграфы. В основной части проводится анализ и сопоставление материалов и литературы по данной теме, делаются самостоятельные выводы.

В заключении, объем которого составляет, как правило, одну - две страницы, делаются выводы исследования, кратко подводятся итоги. Выводы должны быть тесно увязаны с задачами.

ОФОРМЛЕНИЕ РАБОТЫ

- Текст работы пишется на отдельных листах бумаги формата А-4, на одной стороне листа.

- Все листы должны быть пронумерованы, начиная с № 2 (На титульном листе, который является первой страницей, номер не ставится).
- Работа должна быть написана разборчивым почерком без помарок и зачеркиваний или отпечатана на компьютере.
- Объем учебного реферата, как правило, составляет 15-20 страниц.
- Поля: 30 мм слева, 10 мм справа, 25 мм сверху, 20 мм снизу.
- Работа должна быть сброшюрована или переплетена.
- Научная работа не требует украшения – орнаментов на листах, нестандартных шрифтов и т.д.

ЦИТИРОВАНИЕ.

Цитата – извлечение, выдержка (от лат –citatum)

Если в цитату берется часть текста, не с начала абзаца или предложения, а также с пропусками внутри цитируемой части документа, то места пропусков обозначаются отточиями.

Сокращения слов и чисел:

В тексте всей работы соблюдается написание общепринятых в русском языке сокращенных названий стран, учреждений, организаций и т.п. (США, ООН, вуз) Для проверки можно использовать Словарь сокращений.

Сокращения применяются для обозначения мер, весов (м – метр, т. – тонна, час. – часов) и некоторых других слов (г.- год, гг – годов, г – город)

Сокращение чисел:

Необходимо избегать больших чисел, написанных полностью (в тексте и таблицах). По возможности лучше прибегать к укрупненным или сокращенным единицам. (100 тыс. км вместо 100000 км, 1,27 т вместо 1 270000 кг).

Приложения:

Составление таблиц, графиков, диаграмм.

Не следует превращать в табличную форму простые материалы, которые с достаточной ясностью и краткостью могут быть изложены в самом тексте или изображены в виде т.н. “выводов”, т.е. колонок цифр без обрамляющих их рамок.

Объемистые таблицы выносятся в приложение и нумеруются отдельно.

Каждая таблица должна иметь наименование и номер (если их в работе несколько). В правом верхнем углу пишется: Таблица № 1. Ниже в центре - заголовок, в конце которого (.) не ставится.

Иллюстрации в реферате – это фотоснимки, чертежи, рисунки. Они уместны в реферате, если они носят деловой и вспомогательный характер, подчинены тексту.

Подписи под иллюстрациями ставятся внизу.

Каждая иллюстрация (сокращенно “рис.”) должна быть пронумерована.

В подписи под рисунками в приложении или в тексте обязательно делается указание на источник.

ОФОРМЛЕНИЕ СПРАВОЧНО-ССЫЛОЧНОГО АППАРАТА И СПИСКА ЛИТЕРАТУРЫ

Обычно в ученических работах используют самый простой вид ссылок - на список литературы, помещенный в конце работы. При этом после упоминания в тексте или после цитаты ставятся квадратные или круглые скобки, в которых проставляется номер источника и страниц. Например: (18, 34). Точка в конце предложения ставится после скобки. Оформление ссылок должно быть единообразным во всем тексте.

Правила оформления списка литературы.

1. Список литературы оформляется после заключения на отдельной странице.

2. Как правило, используется алфавитный способ расположения, хотя возможны предметный и хронологический способы.

3. При описании источника указываются фамилия и инициалы автора, название книги, место издания, издательство, год издания, количество страниц. Например: Леонтьев В.П. Новейшая энциклопедия персонального компьютера 2002. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. 920с.

Внимание! При описании выходных данных не используются скобки и кавычки; дополнительное название отделяется от основного двоеточием; в области "место издания" Москва, Санкт-Петербург пишутся сокращенно (М., СПб.)

4. Если в списке литературы используются документы разных авторов с одинаковой фамилией, их следует располагать в зависимости от инициалов. Например: Стругацкий А., Стругацкий Б.

5. Если указывается несколько работ одного автора, их располагают в алфавитном порядке названий. Допустимо располагать в зависимости от года издания (от прошлого к настоящему).

6. Если у книги два или три автора, необходимо перечислить всех.

7. Если у книги 4 автора и больше, указывается только первый и добавляется "и др."

8. Если мы описываем сборник или коллективную монографию, то мы записываем ее название с последующим указанием редактора или составителя. Например: Историко-этнографические очерки Псковского края /Под ред. А.В. Гадло. Псков: ПОИПКРО, 1998.

9. При описании статей из сборника или журнала сначала указываются автор, название статьи, а затем источник. Например: Андреева Н.В. Интернет и образование /Псковская школа. - 2001. - № 3. - С.39

10. При использовании электронных ресурсов возможно сослаться на ресурс в целом или на его составные части: на ту или иную статью или издание; сослаться на фрагмент статьи или того же издания. Например:

Образование: исследовано в мире [Электрон. ресурс]: Международный научный педагогический Интернет-журнал с библиотекой-депозитарием. - М.: OIM.RU, 2000-2001. - Режим доступа: W W W. URL: <http://www.oim.ru-10.02.2001>.

Блонский П.П. Мирозерцание и профессия / П.П. Блонский; Подгот. к публ. Р.П. Будаков // Образование: исследовано в мире [Электрон. ресурс] / Под патронажем Российской академии образования, ГНПБ им. К.Д. Ушинского. - М.: OIM.RU, 2000-2001. - С. 3 (автоном. паг.) - Режим доступа: W W W. URL: <http://www.oim.ru>

Обучение школьников основам исследовательской деятельности (постановка учебной проблемы, формулирование темы, выбор методов исследования, выдвижение и проверка гипотезы, использование в работе различных источников информации, презентация выполненной работы) дает им возможность самостоятельно пополнять свои знания, глубоко вникать в изучаемую проблему и предполагать пути ее решения, что важно при формировании мировоззрения. На сайте НАО им. И. Алтынсарина размещена методическая рекомендация на тему «Организации исследовательской и проектной деятельности обучающихся МКШ».

Таким образом, в общей средней школе особенности самостоятельной работы учащихся определяются возрастными особенностями учащихся, их готовностью в полной мере вести самостоятельную работу и направленности на формирование таких навыков этой работы, которые бы в дальнейшем стали основой формирования их профессиональных компетенций.

Магистр гуманитарных наук, философ, культуртрегер, лауреат казахстанских олимпиад по философии, научный консультант и сооснователь проекта Concepture Club Алибек Шарипов даёт 8 нехитрых шагов «Как заниматься самообразованием».

1. Проявляйте любознательность

Сталкиваясь с огромным множеством различных вещей каждый день, мы игнорируем их интереснейшую подоплеку. Самый простой пример: увидев проезжающий мимо автомобиль, почему бы не задаться вопросом «как он работает?»; вступив в конфликт с раздражённым и гневным человеком, можно спросить себя «почему люди злятся?». Такие вопросы, направленные на выяснение природы и сути вещей, а также их устройства, можно обратить к чему угодно: «чем отличаются друг от друга различные религии?», «какой из

когда-либо существовавших политических режимов самый лучший?», «как думали и чувствовали люди, жившие в глубокой древности?» и т. д. Разумеется, что для полноценного ответа на подобного рода вопросы не достаточно одной смекалки и самостоятельных догадок, в процессе поиска ответов вы неизбежно станете обращаться к различным источникам: книгам, статьям, энциклопедиям, справочникам, образовательным и документальным фильмам и т. д.

2. Пробуйте вставать на иную точку зрения

Существует такое устойчивое выражение, как «смотреть на мир со своей колокольни». Смысл этого выражения состоит в том, что человек сам ограничивает рамки своего кругозора, сам лишает себя возможности увидеть привычные явления под непривычным углом. Человеку свойственно судить обо всем по себе. Сталкиваясь с чем-то непонятным и странным, люди, как правило, отвергают это, даже не удосужившись разобраться в чем дело, как только обнаруживают факт собственного непонимания. Так происходит буквально со всем: модой, чужими культурами, сложными книгами, арт-хаусными фильмами и т. д. Попробуйте периодически вставать в позицию другого человека, попытайтесь понять его мотивы, логику, внутренние причины, побуждающие поступать тем или иным образом. Представьте, как мыслят и чувствуют другие люди. Каждый раз — это будет новый конкретный человек, и вы откроете для себя, казалось бы, очевидную, но тем не менее глубокую истину: мир разнообразен. И чем больше постигаешь это разнообразие, тем образованнее ты становишься.

3. Не бойтесь показаться невежественными

Как говорил один мудрец, «самый глупый вопрос — это незаданный вопрос». Зачастую люди стесняются задавать интересующие их вопросы, полагая, что окружающие подумают плохо об их интеллектуальных способностях. Самая верная установка на пути самообразования — это сократовский лозунг «я знаю только то, что я ничего не знаю». Подобного рода признание требует определенного мужества, оно подвигает человека изменять существующее положение вещей и начинать познавать что-то доселе неведомое. Человек, который стесняется задать вопрос, обкрадывает сам себя. Поэтому не бойтесь дотошно расспрашивать более знающих людей о том, что вам непонятно и в чем вы бы хотели разобраться.

4. Изучайте иностранные языки

Знание языка — это самый необходимый и непосредственный ключ к знаниям. Мы не только говорим словами, но и мыслим с помощью слов. Современными нейролингвистами доказано, что мыслительные способности человека, владеющего более чем одним языком, существенно более развиты, нежели у человека, ограничившегося знанием только одного языка. Изучение

иностранных языков может активизировать скрытый в вас потенциал, сформировать такие нейронные сети, которые повысят продуктивность вашего мышления и в других сферах деятельности. К тому же изучение иностранных языков принесет и чисто практическую пользу: вы сможете читать разного рода литературу, переводов которой нет на вашем родном языке, а также смотреть иностранные фильмы на оригинальном языке, еще глубже постигая смысл, особенности и своеобразие других культур.

5. Не ограничивайтесь никакими рамками

У культуристов, занимающихся развитием своей мускулатуры, есть такой принцип: «если ты доволен своим телом, значит, ты уже проиграл». В более широком смысле сказанное означает — «нет предела совершенству». Мысль о том, что имеющихся у вас знаний достаточно для того, чтобы более-менее успешно осуществлять свою деятельность (учиться или работать) — губительна для процесса самообразования. Не следует ставить себе никаких ограничений, не следует руководствоваться логикой полумер (по принципу «а, и так сойдет»). Важно придерживаться таких установок, как фундаментальность (основательность), внимание к деталям и мелочам (доскональность), тотальность (всеобъемлемость). Самообразование — процесс непрерывный, знания требуют обновления, дополнения и актуализации. Попробуйте перечитать школьные учебники, и вы увидите новые связи и закономерности там, где прежде наблюдали только скуку. Помните, что главный принцип любого познания — это движение от простого к сложному.

6. Выработайте дисциплину

Процесс самообразования будет проходить гораздо продуктивнее, если поставить его на систематическую и периодическую основу. Это значит, что заниматься самообразованием следует не тогда, когда вдруг захочется, а в строго отведенное для этого время. Как гласит народная мудрость: «повторение — мать учения». Повторение, стабильное воспроизводство четкого режима самообразования повысит эффективность процесса и увеличит темп достижения поставленной цели. К самообразованию можно и нужно относиться так же, как и к спортивным тренировкам: разовые, неповторяющиеся, случайные попытки никогда не принесут хорошего результата.

7. Учитесь в коллективе

В социологии существует такое понятие, как «фасилитация». Оно означает повышение уровня качества выполняемой человеком работы в присутствии других людей. Дело в том, что человек по своей природе — социальное существо, то есть он всегда хочет и ищет признания со стороны себе подобных. Под взглядом другого человек старается быть и выглядеть лучше, чем, если бы он был один. Это справедливо и в отношении учебы. В

командной работе, направленной на самообразование, помимо элемента фасилитации, присутствует также фактор соревновательности, который также является мощным стимулом, побуждающим учиться еще более рьяно и устремленно, чем обычно. И конечно, не стоит забывать про так называемый «средовой эффект». Находясь в компании умных, заинтересованных в получении качественных знаний людей, вы невольно повышаете планку собственных притязаний и как бы подтягиваетесь до их уровня (или по крайней мере стремитесь подтянуться). Ну и наконец, в командной (коллективной) работе реализуется еще один немаловажный принцип, а именно — «если хочешь научиться играть в шахматы, играй с более сильным противником». В коллективе обязательно найдутся люди, превосходящие вас в плане эрудиции. Факт их превосходства может раззадорить вас и постараться их «переплюнуть».

8. Используйте интернет.

Оказывается, изначально интернет создавался американскими специалистами как виртуальное образовательное пространство, в котором люди смогут получать бесплатный доступ к книгам, научным пособиям, онлайн-библиотекам и т. д. К сожалению, как и многое остальное, эта прекрасная идея была реализована несколько иначе, чем предполагалось изначально. Современный интернет — это в общем-то бесполезное бесконечное общение в соцсетях, просмотр глупых развлекательных видео, листание ленты в режиме зомби с конечной целью поставить или не поставить «лайк». Но это не значит, что нельзя использовать интернет по-другому. В мировой паутине существует множество образовательных ресурсов, как русско-, так и англоязычных. Они имеют свой рейтинг, с которым можно ознакомиться и выбрать то, что вам по душе. На этих ресурсах можно получить доступ как к классическим трудам, так и к современным текстам. Также можно найти огромное количество видеолекций (как разовые, так и целые курсы). Опять же интернет — это отличное средство, чтобы наладить коммуникацию с другими людьми, как и вы заинтересованными в самообразовании. Это могут быть люди из вашего региона, либо из-за рубежа. Таким образом, с помощью интернета вы будете одним камнем сразу двух зайцев: работаете (пусть и в удаленно-виртуальном) коллективе (см. шаг № 7) и учите иностранные языки (см. шаг № 4).

Обобщая особенности самостоятельной работы обучающихся старших классов, всё же важно чтобы учитель четко определял ход действий для целенаправленных решений основных вопросов изучаемой темы.

Внедрение ИКТ даёт бесспорные преимущества преподавателю малокомплектной школы. Преподаватель получил возможность сделать урок более наглядным, а значит и эффективным. Вслед за тем, где ранее крупная

порция информации оценивалась учениками «на слух», теперь происходит настоящее восприятие (зрение-слух).

Формируются мультимедийные пособия, контрольные программы, энциклопедии и галереи. Это позволяет преподавателю гибко повлиять на воображение и память учащихся. По яркости восприятия иллюстрации учебника сильно уступают изображениям на экране, интерактивной доске или мониторе компьютера. Добавим к этому анимацию и эффекты, которые употребляются в разработке презентаций. И неоспоримое превосходство видеофильмов. Таким образом, преподаватель приобретает широкий набор универсальных приборов для создания высококачественного урока. Чтобы нынешний урок был полноценным и эффективным, преподаватель малокомплектной школы обязан отлично владеть прогрессивными средствами обучения. В отсутствии этого его уроки не станут уроками двадцать первого века.

Заключение

В условиях изменений в казахстанской системе образования малокомплектная школа остается в зоне особого внимания. Безальтернативность образовательного процесса, недостаточное оснащение школ современным оборудованием, разновозрастное объединение детей в классы-комплекты затрудняют достижения высокого качества обучения в МКШ.

Вместе с тем, слабые стороны МКШ можно превратить в возможности:

1) малая численность учащихся позволяет учитывать их индивидуальные особенности и создавать благоприятные условия для личностного развития, дифференциации, выстраивания индивидуальных учебных траекторий, обеспечения охраны их здоровья;

2) совместное обучение учащихся разных классов дает основания для развития коммуникативных навыков, сотрудничества, организации продуктивной работы учащихся в малых разновозрастных группах, в связи с чем обучение приобретает деятельностный характер и акцентируется развитие практических навыков;

3) проведение однотемных уроков делает возможным поэтапное наращивание предметных знаний и навыков, обеспечивающее глубину и сложность содержания учебных предметов с учетом возрастных возможностей обучающихся;

4) превалирование самостоятельной работы обеспечивает развитие самостоятельности учащихся и личной ответственности за принятие решений.

В МКШ осуществимо овладение учащимися навыками широкого спектра, несмотря на слабую обеспеченность подобной организации образования ресурсами.

Главным ресурсом становится учитель, организующий учебный процесс в МКШ в соответствии с такими подходами, как:

- поощрение активного обучения, развития навыков критического мышления;
- организация деятельности учащихся с использованием практического применения полученных знаний;
- организация индивидуальной, групповой деятельности учащихся, взаимообучение;
- выслушивание индивидуального мнения учащегося и признание важности использования уже имеющихся знаний;
- использование индивидуального и дифференцированного подхода;
- моделирование проблем и примеров стратегий их решения, которые понятны учащимся, проведение исследований детьми;
- поддержка обучения учащихся посредством «оценивания для обучения»

Таким образом, в МКШ, организация самостоятельной работы учащихся на уроке не снижает руководящей роли учителя. Правильная организация самостоятельного умственного труда учащихся требует от учителя большого

мастерства и высокой методической подготовки. Учитель организует самостоятельную работу, зная особенности и конкретные затруднения отдельных учащихся в ходе ее выполнения, планирует ход умственных операций, проявляя индивидуально-дифференцированный подход к учащимся, способствует накоплению определенного фонда знаний и формированию у ребят необходимых приемов умственной деятельности, приемов усвоения знаний, приемов правильного анализа и синтеза, правильного соотношения, сопоставления, приемов полноценных обобщений, аналогий и абстрагирования.

Исключительно большое значение для правильной организации самостоятельной работы учащихся имеет рациональная постановка всей подготовительной работы учителя с классом, предваряющей выполнение учащимися учебного задания самостоятельно. Во время выполнения учащимися самостоятельной работы в классе учитель выясняет, в чем у учеников затруднения, помогая им и вооружая умениями, которые необходимы для самостоятельного выполнения задания.

Список литературы

1. Лебединцев В.Б. «Технология обучения: разновозрастный учебный коллектив в малочисленных сельских школах» Методист. – 2009. – № 7. – с. 56-60.
2. «Особенности организации образовательного процесса в начальных классах малокомплектной школы в условиях обновления содержания образования» методическое пособие сост.: Кушнир М.П. – Караганда: РИО ИПК ПРО, 2015. – 84 с.
3. Байбородова Л.В. Воспитание и обучение в сельской малочисленной школе: учеб.пособие. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2004. – 357 с.
4. Государственный общеобязательный стандарт начального образования [Электронный ресурс]. – URL: <http://egov.kz/cms/ru/law/list/P1200001080>
5. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования) [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008827>
6. Караева Ж. «В помощь малокомплектной школе» /Под ред. Астана, 2000.
7. Стрезикозин В.П. «Урок в сельской малокомплектной школе» М., 1972.
8. Бабанский Ю.К. «Методы обучения в современной общеобразовательной школе» - М.: Просвещение, 1985 – 208 с.
9. Махмутов М. И. «Проблемное обучение. Основные вопросы теории» – М.: Педагогика, 1975. – 368 с.
10. «Педагогика: педагогические теории, системы, технологии» Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / С. А. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов, Т. И. Бабаева и др.; Под ред. С. А. Смирнова. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 512 с.
11. Ёсипов Б.П. «Самостоятельная работа учащихся на уроках». – М.: Учпедгиз, 1961.
12. Жарова Л.В. «Управление самостоятельной деятельностью учащихся» - Л., - 1982.
13. Зимняя И.А. «Основы педагогической психологии» - М, 1980.
14. Пидкасистый П.И. «Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении» - М, 1980.
15. Сухомлинский В.А. «О воспитании» — М.: Политиздат, 1973.
16. Харламов И.Ф. «Педагогика» - Мн., 2002.
17. «Самостоятельная работа и особенности ее организации на уроках математики в малокомплектной начальной школе: материалы открытого занятия» [Электронный ресурс]. – URL: <http://referatdb.ru/matematika/29402/index.html>
18. «Активные методы преподавания и обучения» [Электронный

ресурс]. – URL: <http://cpm.kz/ru/portal/programs/additional/173176/>.

19. Валеева Г.Р. «Организация индивидуальной самостоятельной работы учащихся начальных классов сельской малокомплектной школы» Среднее профессиональное образование. – № 3. – 2011. – С. 26-28

20. Евдокимова Т.Н. «Особенности учебно-воспитательного процесса в сельской малокомплектной школе» [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.valujchik.gvarono.ru/metod/work/evdokimova-tn/uvp.pdf>

21. Егорова Е.Н. «Разновозрастное сотрудничество младших школьников в малокомплектной сельской школе: индивидуальный творческий проект» [Электронный ресурс]. – URL: <http://lib2.znate.ru/docs/index-339163.html>

22. Естествознание. «Учебная программа для начальной школы (1-4 классы) в рамках обновления содержания среднего образования» (пробный вариант для апробации в 30-ти пилотных школах). – Астана, 2015. – 35 с.

23. Ефремова Т.В. «Экскурсия по изучению природного сообщества с младшими школьниками» [Электронный ресурс]. – URL: <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/okruzhayushchii-mir/2014/12/27/zhizn-luga>

24. Жумагалиева Д.Ш. «Повышение квалификации педагогов с учетом компетентностно-ориентированного содержания образования» [Электронный ресурс]. – URL: <http://articlekz.com/article/5815>

25. Закон РК «Об образовании» [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>

26. Каменева Т.А. «Виды исследований на уроке русского языка в начальной школе» [Электронный ресурс]. – URL: <http://pedsovet.su/load/140-1-0-5202>

27. Ладыгина Е.В. Дидактический материал «Разноуровневые задания по русскому языку» (для начальной школы) [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.zankov.ru/exp/article=2479>

28. Лебедева Л.А., Акпаева А.Б. «Теория и технология педагогического процесса в малокомплектной начальной школе: учеб.пособие» – Алматы: Казахский национальный педагогический университет им. Абая, 2010. – 65 с.

29. Методические рекомендации по формированию школьных и сетевых образовательных программ. – Томск, 2009. – 135 с.

30. Об утверждении Санитарных правил «Санитарно-эпидемиологические требования к объектам воспитания и образования детей и подростков» Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2011 года № 1684 [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100001684#z808>

31. Об утверждении типовых учебных планов начального, основного среднего, общего среднего образования Республики Казахстан [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008170>

32. Павленко В.К., Абенова Т.К. Литературное чтение: Учеб. для 3 кл. общеобразоват. шк. – Алматы: Атамұра, 2010. – 272 с.

33. Прончева М.А. Применение информационных технологий в процессе обучения в сельской школе //Система профессионального роста учителей

сельской школы: опыт и перспективы развития: Материалы респ. науч.-практ. конф. – Караганда, 2014. – 310 с. – С. 184-186.

34. Примерное тематическое планирование по учебным предметам уровня начального образования (1-4 классы) [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.gymnasia8.kz/study/metodist/0/>

35. Тарасова О.Н., Константинова В.В. Организация самостоятельной работы младших школьников в малокомплектной школе [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.scienceforum.ru/2013/10/4280>

36. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования) [Электронный ресурс]. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008827>

37. Билим ленд: <https://bilimland.kz/ru/courses>.

Прочитай текст

СКАЗКА ПРО СТАРЫЙ ДОМ

Дом был старый, деревянный. Крышка покосилась. Печка развалилась. Труба набок съехала. Окна не открываются, двери не закрываются. Щели в полах.

Когда-то в доме жили люди. Тогда он был новенький и красивый. А потом люди уехали. И дом расстроился. Стал скучать и стареть.

И сад вокруг дома тоже скучал – и одичал от одиночества. Яблоки стали кислыми, вишни мелкими. Вместо цветов – высокая трава, крапива да лопух выросли.

Так и жил старый, заброшенный дом в старом, заброшенном саду. Весной, когда стаивали огромные сугробы, выползло из-под снега кривое крылечко, дом и сад просыпались после долгого зимнего сна. Просыпались, потягивались, поскрипывая старыми досками и ветками.

И дом говорил:

– А не думаешь ли ты, сад, что в этом году к нам могут вернуться люди?

– Думаю, - неуверенно отвечал сад.

– Мы должны подготовиться к встрече, – говорил дом.

– Конечно, – соглашался сад.

Им помогали ветер, дождь и солнце. Ветер влетал в дом через трубу. Проветривал комнаты, чердак и даже подвал. Потом через вечно открытую дверь вылетал в старый сад. Выметал прошлогоднюю листву, сухие ветки, помогал развёртываться нежным лепесткам диких яблонь и вишен.

После ветра за дело брался дождь. Дождь тщательно отмывал весь дом: от съехавших набок трубы до самого крылечка.

Особенно дождь старался, когда мыл окна. Дождь сильными струями расчёсывал густую листву сирени, разглаживал листья тополей. И землю в саду поил дождь.

За ветром и дождем приходила очередь солнца. Солнце хорошенько просушивало дом. Гладило золотыми лучами стёкла в паутине трещин – чтобы блестели ярче. Золотило старые наличники на окнах. Потом лучи солнца скользили по саду. Заглядывали в каждый крохотный цветок дикой сирени, чтобы не светились искорками.

Затем снова прилетал ветер. Он где-то раздобыл семена кое-каких цветов и разбросал их, как умел. Потом одуванчики выросли не только в густой траве, но и на крыльце.

Одна ромашка ухитрилась поселиться даже на крыше в какой-то щелочке.

Так ветер, дождь и солнце помогали готовиться заброшенному дому и старому саду к встрече людей.

Дом и сад ждали. Но люди не приходили. Вернее, приходили, но, посмотрев на дом и сад, уходили.

– Это старый дом, - говорили люди, - у него разбиты окна, и крыша съехала совсем набок, и крыльцо развалилось. Разве это дом?

- Да, конечно, - соглашались другие люди, - и сад тоже совсем заброшен. Лучше мы построим новый, красивый дом и вырастим новый, замечательный сад.

И люди уходили. Дом и сад очень огорчались и начинали ждать снова.

И дождались.

На покрытом пылью долгих дорог велосипеде к дому подъехал человек. За спиной – рюкзак. На багажнике – огромный чемодан с разноцветными наклейками. Через плечо – яркая дорожная сумка. На другом плече – фотоаппарат. На голове – широкополая шляпа. Конечно же это бывалый путешественник. А путешественники, как известно, любят всякие странности.

Дом с ромашкой на покосившейся крыше, с одуванчиками на кривом крыльце, сад, в котором ветви диких яблонь переплетаются с ветками дикой сирени, как в сказочном лесу, а по земле стелются темно-зеленые лопухи, похожие на огромные зонтики, - разве это не странность? Почти волшебная странность.

– Ах, – сказал путешественник, – какое чудо! Заколдованная избушка в заколдованном лесу.

«Вовсе мы не заколдованные, – подумали дом и сад, – мы заброшенные».

– Ах! – снова сказал путешественник. – Какая прелесть! И он защёлкал фотоаппаратом.

– Мы – прелесть... Мы – чудо ..., – почти задохнулись от радости, смущения, неожиданности дом и сад.

– Пожалуй, я поживу здесь, – решил путешественник. И вместе со своим усталым велосипедом, тяжелым рюкзаком, чемоданом с наклейками, дорожной сумкой и конечно же с фотоаппаратом он поселился в заброшенном доме и одичавшем лесу.

Что же из этого получилось? То, чего не могло не получиться. Яблоки стали крупными-крупными, вишни сладкими-сладкими. Среди лопухов расцвели ярко-красные маки величиной с огромные воздушные шары.

Трещины на стеклах сложились в веселые рисунки. Крылечко перестало просто скрипеть, оно стало чирикать очень музыкально. А дверь, которая уже много лет не могла шевельнуться, с удовольствием и легкостью открывалась и закрывалась.

Почему же так вышло? Смешной вопрос ... ясно, почему...

А потом? Потом путешественнику пришло время отправляться в путь. Ведь он путешественник.

И что же получилось? То, что должно получиться: жили-были заброшенный дом и заброшенный старый сад...

Вопросы и задания к тексту.

После чтения текста ответь на вопросы и выполни задания. Для этого ты можешь пользоваться текстом. Правильный ответ необходимо обвести в кружок.

1. Где и когда произошла встреча старого дома с путешественником? Отметь правильный ответ.

- 1) В сказочном лесу в конце лета.
- 2) На пыльной дороге ранней весной.
- 3) Среди лопухов ранней осенью.
- 4) В старом лесу в начале лета.

2. В этом тексте автор в целом повествует:

- 1) о долгожданной встрече старого дома с путешественником;
- 2) о помощи ветра, дождя и солнца старому дому и заброшенному саду;
- 3) о том, что все заветные желания обязательно сбываются;
- 4) о том, что добрые слова и чуткое сердце творят чудеса.

3. Какие чувства испытали дом и сад, когда познакомились с путешественником? Отметь правильный ответ.

1. Дом и сад боятся – на их месте будут строить новый дом.
2. Дом и сад гордятся собой – они самые красивые в деревне.
3. Дом и сад счастливые – они очень понравились человеку.
4. Дом и сад переживают – они самые одинокие на свете.

4. Определи порядок микротем в тексте. Пронумеруй предложения так, чтобы показать, в каком порядке происходили события.

1. Человеку пришло время отправляться в путь.
2. Среди лопухов расцвели ярко-красные маки.
3. Яблоки стали кислыми, вишни мелкими.
4. Старый дом и заброшенный сад скучают от одиночества.

5. Почему путешественник решил остаться в доме? Отметь правильный ответ.

1. Дом показался ему чудесной избушкой в сказочном лесу.
2. У дома была ромашка на покосившейся крыше.
3. Путешественнику больше нигде было остановиться.
4. Путешественник устал везти огромный чемодан.

6. «Но люди не приходили. Вернее, приходили, но, посмотрев на дом и сад, уходили». Проанализируйте эту фразу. Сделайте вывод о том, почему это происходило. Отметь правильный ответ.

1. Ветер и солнце не пускали в дом людей.
2. Дом был развалившийся, старый, кривой.
3. Дом не хотел людям дверь.

4. Дом пугал людей скрипом старых досок.

Обоснуй свой вывод

7. Какие чувства передал автор, описывая старый дом и сад в начале произведения? Отметь правильный ответ.

1. Радость, веселье.
2. Сочувствие, сопричастность к судьбе героев.
3. Удивление, недоумение.
4. Возмущение.

Из каких слов, предложений текста это следует? Приведи пример из текста.

8. Выбери позицию, наиболее точно характеризующую отношение автора к поведению людей. Отметь правильный ответ.

1. Дом и сад не нравятся людям потому, что они слишком старые.
2. Дом и сад нравятся людям, но у людей нет денег на ремонт.
3. Дом и сад не нравятся людям – люди не замечают прекрасное.
4. Дом и сад не нравятся людям потому, что они очень страшные.

Обоснуй свой вывод

9. Выбери фразу, которая наиболее точно характеризует главную мысль автора. Отметь правильный ответ.

1. Доброе слово и кошке приятно!
2. Дело мастера боится.
3. Друг познается в беде.
4. Удивительное - рядом.

Обоснуй свой вывод

10. «Дверь, которая уже много лет не могла шевельнуться, с удовольствием и легкостью открывалась и закрывалась». Почему же так вышло? Объясни причины.

Приведи два доказательства.

Доказательство 1.

Доказательство 2.

11. *Какие изобразительные средства использует автор в тексте? Назови их, приведи примеры.*

12. *Придумай и напиши свой вариант продолжения этой истории. Что произойдет дальше?*

13. *Придумай и напиши свою историю об удивительной встрече.*

Тест по литературному чтению

1. Из какого произведения слова: «Голодному человеку нет никакой пользы от золота»?

- а) Е. Елубаев «Легенда о ласточке»
- б) «Сказание о Золотом человеке»
- в) Шакарим «Чаша жемчуга»

2. Произведение, которое является легендой

- а) «Песня акына»
- б) «Чёрный бура Ойлыбая»
- в) «Сказание о Золотом человеке»

3. Поэтический рассказ о каком-либо событии, дополненный воображением

- а) сказание
- б) легенда
- в) повесть

4. Автор произведения о жизни Абая

- а) М. Ауэзов
- б) Шакарим
- в) М Алимбаев

5. Произведение, которое является былинной

- а) «Кот и Лиса»
- б) «Илья Муромец»
- в) «Первый поход Алпамыса»

6. Гипербола использована

- а) «Тучи серые, хмурые, дождь недалёк»
- б) «Положил Илью да он к себе в карман, Илью с лошастью богатырской»
- в) «И заметающая осень листвою плачет на песок...»

7. Произведение, которое можно назвать юмористическим

- а) «Сказка о рыбаке и рыбке»
- б) «Чудесный сад»
- в) «Кольцо Джафара»

8. В какой сказке герой убивает семерых одним ударом?

- а) «Спящая красавица»

- б) «Храбрый портной»
- в) «Золотой чуб»

9. Имя героя казахского героического эпоса

- а) Змей Горыныч
- б) Алпамыс
- в) Алёша Попович

10. Приём, используемый автором. «Свирепая зима заставила всех в лесу молчать»

- а) сравнение
- б) эпитет
- в) олицетворение

Целиноградский район ГУ «Начальная школа №40 с.Тимофеевка»

Познание мира

2- 3 классы

Сурикова Елена Александровна

Краткосрочный план урока

	2 класс (4 ученика)	3 класс (4 ученика)
Сквозная тема:	Окружающая среда	Архитектура
Подраздел:	Ориентирование на местности	Ориентирование на местности
Тема урока	Как ориентироваться на местности ?	Как ориентироваться по звездам и Солнцу?
Цели обучения	2.2.1.1 определять стороны горизонта по компасу	3.2.1. 1 определять стороны горизонта по астрономическим признакам
Цель урока	Все смогут определять стороны горизонта по местным признакам и по компасу Большинство сможет соотнести и скомбинировать известные методы ориентирования с жизнью Некоторые смогут аргументировать и порекомендовать в конкретной жизненной ситуации	Все смогут определять стороны горизонта по компасу, местным признакам, по Солнцу и по Полярной звезде Большинство сможет соотнести и скомбинировать известные методы ориентирования с жизнью Некоторые смогут аргументировать и порекомендовать в конкретной жизненной ситуации
Критерии оценивания	Знает стороны горизонта Определяет стороны горизонта по местным признакам Определяет стороны горизонта по компасу	Знает стороны горизонта Определяет стороны горизонта по Солнцу и по Полярной звезде
Языковая цель	Местные признаки, горизонт, линия горизонта, север, юг, запад, восток, промежуточные стороны	Местные признаки, горизонт, линия горизонта, север, юг, запад, восток,

	горизонта, ориентирование, компас, окружающая среда, first,second, third, forth.	промежуточные стороны горизонта, ориентирование, компас, астрономия, Солнце, Полярная звезда, архитектура, first,second, third, forth.	
Воспитание ценностей	Ценности, основанные на национальной идее «Мәңгілік ел»: формирование патриотического отношения к малой родине, сотрудничество, уважение, творчество, открытость, сочувствие.		
Межпредметная связь	Естествознание, английский язык, художественный труд	Естествознание, английский язык, художественный труд	
Предыдущие знания	Из материала 1 класса: учащиеся знают, что такое горизонт, линия горизонта, стороны горизонта, как по природным признакам определять стороны горизонта,	Из материала 1и 2 классов: учащиеся знают, что такое горизонт, линия горизонта, стороны горизонта, ориентирование, как по природным признакам определять стороны горизонта, определять стороны горизонта по компасу. Из предыдущих уроков Какие бывают населенные пункты, как связан город и село, умеют составлять и читать планы местности.	
Навыки использования ИКТ	Сотовые телефоны. Заполнение тестов в программе SurveyMonkey	Сотовые телефоны, заполнение тестов в программе SurveyMonkey, работа с ноутбуком, работа в программе Scratch	
Ход урока		2 класс	3 класс
Запланированные этапы урока	Виды упражнений, запланированные на уроке		ресурсы

Начало урока	1 мин 5 мин	Урок начинается во дворе школы с зарядки на свежем воздухе. - Посмотрите вокруг себя. Посмотрите сколько всего интересного. Опишите, то, что вы видите. <i>Учащиеся описывают все, что видят вокруг себя, школы.</i> - Все видимое пространство, как можно назвать ? (Горизонт) .Это часть окружающей среды - А ну- ка посмотрите вдаль. Что сейчас вы видите? (Небо сходится с землей). -А так ли это на самом деле? (Нет). - Почему? И как же эту линию называют? (Линия горизонта). - Здорово, ребята! <i>(Звонит телефон. Учитель поднимает трубку.)</i> - Да, здравствуйте. Слушаю вас. - Здравствуйте, меня зовут Амир. Вы меня извините, но я смог дозвониться только к вам. Я приехал отдыхать в зону отдыха Балкарагай, она находится не далеко от вашего поселка. Все было бы замечательно, но я заблудился. Помогите. - Да конечно, мы с ребятами вам поможем. - Ребята, нужно помочь. А как? (Ответы детей). - Что бы суметь правильно найти дорогу в нужном направлении, необходимо, прежде всего, знать стороны горизонта. Назовите их. (Ответы детей). - А достаточно ли это для того что найти правильную дорогу? (Нет). - А что еще нужно? (Уметь их определять.)Умение определять стороны горизонта на местности называется ориентированием. - И так ребята, вы догадались, о чем пойдет сегодня речь на уроке? (Ответы учащихся) <i>(Учитель дополняет).</i> Вспомним стороны горизонта, а так же , как ориентироваться по местным признакам. Узнаем новые способы ориентирования 2 класс по компасу, а 3 класс по Солнцу и Полярной звезде. - Так, что бы помочь нашему герою, мы должны сейчас вспомнить уже известный нам материал. Для этого пройдем по ссылке, которую я вам отправила, ответим на тестовые вопросы. Отметим верные и неверные утверждения. <i>(Учитель тут же может получить результаты опроса)</i>	Теле Фоны https://ru.surveymonkey.com/r/FP33CW

		- Ой, а что это тамверху так сильно, ярко светит? (Ответ детей.) - Правильно, солнышко. А кто знает, откуда оно взялось, там так высоко? (Дети должны прийти к выводу, что оно постоянно всходит с одной стороны и заходит в противоположной стороне горизонта). - Восток – сторона восхода солнца. Юг – сторона полуденного солнца. Запад – сторона заката солнца. На Севере никогда не бывает солнца. - По Солнцу можно определить стороны горизонта. Для этого нужно в 12 часов встать спиной к Солнцу, и тень, отброшенная фигурой наблюдателя, превратится в стрелку – указатель, показывающую на Север. Противоположная сторона – это Юг. Руки расправленные в стороны, укажут на Запад и Восток). (Г) Объединение в группы. Все дети стоят в шеренге по росту и делятся на первый (first), , второй (second),, третий (third), четвертый (forth) на английском языке. Объединяются в пары первые с первыми, вторые со вторыми и т.д. Пары могут быть одновозрастные и разновозрастные. Задание группам. Определить на местности стороны горизонта по Солнцу. (<i>После проверки опроса если есть необходимость, то нужно повторить способы ориентирования на местности</i>).			
		Учащиеся заходят в школу в класс.			
	7 мин	2 класс. (Г) Работа в одновозрастных группах	Ресурсы	3 класс.	Ресурсы

		Задание. Изучить строение компаса, определить правила пользования компасом. Создать постер. Презентовать. Группы представляют свои работы. Самооценивание и взаимооценивание. (Приложение 3)	1.Видеоролик «Компас. Правила пользования компасом.», ноутбуки, ватман. Фломастеры, ватман, картинки современного и первого компаса. Информационный лист (Приложение 2)	Задание. Изучить материал Ориентирование по Полярной звезде. С помощью программы Scratch создать сюжет, герои которого, расскажут как нужно ориентироваться, что бы найти дорогу домой если заблудишься в незнакомой местности. Презентация. Оценивание. (Приложение 3)	Учебник с.42-43, Информационный лист, ноутбук с программой Scratch, Руководство (Приложения 4 и 5)
	1 мин	Физминутка. - Спал цветок и вдруг проснулся. Больше спать не захотел. Лети, лети, лепесток, через запад на восток Через север, через юг. Возвращайся, сделав круг, Лишь коснешься ты земли, Нам за парты сесть вели			
	3 мин	<i>Практическая работа с компасом.</i> (П) «Кто с кем сидит». Учащиеся встают лицом к северу и отвечают на вопрос, какая сторона горизонта находится у них сзади, справа,	Компасы	Самостоятельная работа в тетради Взаимопроверка и взаимооценивание	Тетрадь с.23-24

		слева, затем поворачиваются лицом к югу и отвечают на те же вопросы. Учитель сообщает детям, как надо пользоваться компасом в пути. Человек, знающий, что ему надо идти на север, находит по компасу север, замечает какой-нибудь предмет к северу от себя и затем уже без компаса идет к этому предмету. Дойдя до него, он снова отмечает по компасу новый предмет в нужном ему направлении и двигается дальше			
	3 мин	Игра «Запомни». На карточках ключевые слова. Учащийся произносит одно из ключевых слов и добавляет имя ученика, стоящего слева от него. Он, в свою очередь, тоже произносит другое ключевое слово. Таким образом, школьники должны назвать все ключевые слова.			
	14 мин	Наступил момент, когда мы, все вместе, сейчас взяв свой багаж знаний и используя предложенные ресурсы должны разработать рекомендации заблудившемуся человеку, как сориентироваться на местности и выйти к ближайшему населенному пункту. Работа, ребята, каждого из вас очень важна, и как каждый из вас сработает настолько и будет качественна и полезна та информация, которую мы с вами готовим. Поэтому я предлагаю каждому из вас отобрать на ваш взгляд наиболее важный материал, который будет полезен. 1. Индивидуальное задание. Ребята, каждый подберите картинки, фото по которым на ваш взгляд можно будет судить о той окружающей среде, в которую попал наш гость. Какие варианты ориентирования на местности он может использовать, что бы выбраться? 2.(II) Работа в разновозрастных парах. «Закончи фразу». (Приложение 6).Используя свой жизненный опыт, знания, имеющийся ресурс, вспомните			Фото природных пейзажей данной местности. Фото: г.Нур-Султан, архитектура, а.Костомар, а. Аккаин а.Шубары, а.Коянды, планы местности с

		название близлежащих населенных пунктов. Местные достопримечательности. Пути сообщения. Отберите весь материал, который на ваш взгляд может пригодиться для разработки рекомендаций нашему заблудившемуся гостю. 3.(Г) Образование разновозрастной группы. Работа в группе. На основании собранного материала разработать рекомендации человеку, который просит о помощи. Презентовать работы. Оценивание. - Давайте ребята, сейчас сфотографируем ваши рекомендации и передадим, тому, кто очень сильно нуждается в них. - Сегодня на уроке мы с вами провели огромную работу, а главное - спасли человека! - Какой же прибор стал вашим другом сегодня? Какие новые способы ориентирования вы узнали? - Почему тема так важна? - Где и когда нам могут пригодиться знания, полученные на этом уроке? (заблудились в лесу, пошли в поход, соревнования по спортивному ориентированию, турслеты)	указанными названиями близ лежащих поселков приготовленные учащимися 3-го класса при выполнении домашнего задания по теме предыдущего урока, компасы)
	2 мин	Ф.О.	
	1 мин	Домашнее задание. 2 кл.с.78-80(вопросы)	3 кл.с.42-43(вопросы)
Конец урока	2 мин	- Продолжите фразу: - Сегодня я узнал... -Сегодня я смог... - Самым трудным было... - Интересно было ... - Рассмотрите «лесенку» успеха. - Найдите себя! Открытое сердце что компас для нас Услышит без слуха, увидит без глаз! - Я уверена, что у всех вас открытое сердце и благодаря новым знаниям вы сможете не только не заблудиться в незнакомой местности, но и помочь своим	

		друзьям! -Спасибо за активную работу на уроке	
Дифференциация – каким образом Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?	Оценивание – как « вы планируете проверять уровень усвоения материала учащимися?	Здоровье и соблюдение техники безопасности	
Дифференциация выражена в создании ситуации успеха, коллаборативной среды, задание повышенной сложности.	Задания для формативного оценивания, наблюдение за деятельностью детей, анализ работы учащихся в паре, в группе на протяжении всего урока.	Зарядка на свежем воздухе, физминутка и активные виды деятельности.	

Предмет	Информатика
Учитель	Цимбал А.С.
Школа, класс	Акмолинская обл., Буландынский район, с.Никольское, КГУ «Никольская СШ», 5 класс
Тема урока	Как не навредить себе при работе за компьютером?

План урока

Цели обучения:	5.4.1.1. Анализировать последствия нарушения правил техники безопасности
Цели урока:	Все учащиеся смогут: - определять вредные последствия для своего здоровья при нарушении правил техники безопасности; - применять правила техники безопасности при работе за компьютером.
Критерии оценивания:	- учащийся знает и называет правила техники безопасности: во время работы, после работы, перед работой в кабинете; - определяет последствия для своего здоровья и причины этих последствий при нарушении правил техники безопасности; - применяет на практике правила безопасности при работе на компьютере.
Языковые цели:	Учащиеся могут: - обсудить вопрос важности правильной осанки (навыки разговора и аудирования); - описать комплекс упражнений, помогающих сохранить здоровье (навыки письма). Предметная лексика и терминология: • нарушение осанки, ухудшение зрения, растяжение сухожилий здоровье и безопасность; • запястье, шея, рука, спина, плечо, позвоночник, живот, мышцы укреплять, растягивать, расслабляться, быть в курсе. Полезная серия фраз для диалога/письма: • Чтобы избежать (хронического растяжения сухожилий травматического характера, напряжения глаз / усталости), необходимо сначала ..., а затем ... • Чтобы улучшить осанку, убедитесь, что вы, во-первых ..., а затем ... Соблюдение безопасности зависит от ...

Привитие ценностей:	Уважение к себе и окружающим Данная ценность прививается на уроке через соблюдение вежливого отношения друг к другу участников образовательного процесса, соблюдение тайм-менеджмента при выполнении индивидуальных и парных заданий, соблюдения техники безопасности и норм гигиены (держат в чистоте свое рабочее место до и после завершения урока). Сотрудничество Учитель оказывает поддержку в случае возникновения сложностей у учащихся. Привитие сотрудничества осуществляется посредством взаимной поддержки учащихся друг друга в парной работе, поиска аргументов в пользу поставленной гипотезы.
Межпредметные связи:	Познание Мира (Анатомия человека, скелет человека)
Предварительные знания:	Учащиеся знают об основном назначении компьютера, его основных частей, в каких сферах деятельности используется компьютер.

Ход урока

Запланированные этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало урока 3 минуты Просмотр видео из ресурса	Старт урока. (У) Посмотрите на рисунки и скажите, тему и цель нашего урока. (Г) Учащиеся называют тему урока: Сохранение здоровья и соблюдение правил техники безопасности. Давайте посмотрим видео о соблюдении техники безопасности (У) Что произойдет, если вы не будете соблюдать правила техники безопасности? Ученики называют цель и задачи урока: Сегодня мы должны узнать, какие последствия бывают от несоблюдения правил техники безопасности. Мы будем говорить о безопасности. Как правильно нужно организовать свою работу за компьютером. (У) Откройте учебник Информатики на стр.6 и	URL-картинки http://1.bp.blogspot.com/-3V8a1B3JC5k/UiswiUQ7WfI/AAAAAAAAAWc/TVSRj1VrNw/s1600/images.jpg 2 мин 46 сек http://bilimland.kz/ru/#lesson=16720 Интерактивная доска Учебник Информатика

Создание коллаборативной среды (3 мин) Физминутка (1 минута)	прочитайте диалог. Ученик: Почему, когда я работаю за компьютером, у меня начинает болеть спина и шея? Учитель: Это потому, что ты неправильно сидишь за компьютером. Ученик: А как правильно сидеть за компьютером? Учитель: Стол и стул должны быть приспособлены для удобной работы за компьютером. Держи спину и голову прямо, а плечи опусти вниз. Используя ключевые слова, записанные ниже, придумайте с другом аналогичный диалог. (У) Составьте в паре собственный диалог, используя ключевые слова. Усталость глаз Кровообращение Компьютерозависимость Суставы пальцев и кисти рук (П) Составляют диалог в паре. (У) Давайте сделаем вывод по результатам диалога. Указания для учителя: попросите учеников самостоятельно сделать выводы из собственного диалога. Выводы: Необходимо соблюдать правила, чтобы не появились такие заболевания как «компьютерозависимость», «глазные заболевания». Указание учителю: в качестве физминутки попросите под музыку найти спрятанные картинки в кабинете. Предварительно распечатайте картинки в кабинете. Количество картинок можно распечатать по количеству учеников в классе.	5 класс, стр 6-9 Музыкальное сопровождение, песня «Проснись и пой» (к\ф Джентельмены удачи) https://music.yandex.kz/album/2492214/track/21722049
Середина урока Деление на группы 3 минуты	(У) Подумайте и распределитесь: На какой вопрос отвечает ваша картинка? - Что нельзя делать при работе за компьютером? - Как на нас влияет компьютер – нарушения техники безопасности; - Что нужно делать, чтобы защитить себя от вредного воздействия компьютера? Указание для учителя: Навык высокого уровня: анализ и оценивание Распечатайте предварительно картинки по количеству учеников в классе (например 12 картинок). До урока спрячьте в кабинете картинки. Подготовьте вопросы на карточках (согласно картинкам), чтобы ученики выбрали вопрос, на который соответствует теме картинки: - Что нельзя делать при работе за компьютером? - Как на нас влияет компьютер? - нарушения техники безопасности;	Презентация к уроку «Правила техники безопасности в кабинете ВТ»

	- Что нужно делать, чтобы защитить себя от вредного воздействия компьютера? Действия учеников Находят картинку в кабинете и объединяются в группы. (У) Задание 1 «Ты мне, я тебе» Итак, вы распределились на три группы. Поделитесь друг с другом в группе и расскажите, что показано на вашей картинке и почему вы ее определили в эту группу. Указание для учителя: данное задание направлено на развитие навыков говорение. Дайте время (3 минуты) на это задание. Задание 2 «Создание постера» (Г) Группы создают постер, используя свои картинки, цветные карандаши и фломастеры. Используйте материал на стр.9 учебника 5 класса (упражнения для глаз, упражнения для кистей рук) - Что нельзя делать при работе за компьютером? - Как на нас влияет компьютер? - нарушения техники безопасности; - Что нужно делать, чтобы защитить себя от вредного воздействия компьютера? * Задание дополнительное Подсчитать, сколько времени за компьютером вы проводите за неделю, месяц и год, если в среднем в	

Стратегия «Ты мне, я тебе»
(2 минуты)

Создание
постера
12 мин

	сутки человек будет за компьютером находиться 3 часа.																			
Конец урока Защита постера 6 мин	Защита постера. Тайм-менеджмент для выступления- 1 минута (У) Просит после защиты каждой группы своего постера поставить оценку в виде смайлика. <table> <tr> <td> Критерии для оценивания постера 1.Оригинально 2.Эстетично 3.Понятность и четкость </td> <td> Отлично Хорошо Есть замечания </td> </tr> </table>	Критерии для оценивания постера 1.Оригинально 2.Эстетично 3.Понятность и четкость	Отлично Хорошо Есть замечания 																	
Критерии для оценивания постера 1.Оригинально 2.Эстетично 3.Понятность и четкость	Отлично Хорошо Есть замечания 																			
Закрепление знаний 5 мин	<u>Выполнение формативного оценивания</u> Указания для учителя Можно предложить один из вариантов проведения формативного оценивания: 1) На компьютере выполнить упражнения 2,3 из ресурса BilimLand http://bilimland.kz/ru/#lesson=16720. 2) Распечатать на листах два вопроса и письменно провести формативное оценивание Укажите правильный или неправильный ответ <table> <tr> <td></td> <td>Правильно</td> <td>Неправильно</td> </tr> <tr> <td>К тыльной стороне монитора можно прикасаться.</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>В компьютерный класс можно входить толкаясь.</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Не разрешается трогать питающие провода и разъемы соединительных кабелей.</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Вставайте со своих мест, когда в кабинет входят посетители.</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Неправильная посадка за компьютером может стать причиной боли в плечах и пояснице.</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table>		Правильно	Неправильно	К тыльной стороне монитора можно прикасаться.	☐	☐	В компьютерный класс можно входить толкаясь.	☐	☐	Не разрешается трогать питающие провода и разъемы соединительных кабелей.	☐	☐	Вставайте со своих мест, когда в кабинет входят посетители.	☐	☐	Неправильная посадка за компьютером может стать причиной боли в плечах и пояснице.	☐	☐	Упражнение 2,3 http://bilimland.kz/ru/#lesson=16720
	Правильно	Неправильно																		
К тыльной стороне монитора можно прикасаться.	☐	☐																		
В компьютерный класс можно входить толкаясь.	☐	☐																		
Не разрешается трогать питающие провода и разъемы соединительных кабелей.	☐	☐																		
Вставайте со своих мест, когда в кабинет входят посетители.	☐	☐																		
Неправильная посадка за компьютером может стать причиной боли в плечах и пояснице.	☐	☐																		

Укажите правильный или неправильный ответ

	Правильно	Неправильно
К тыльной стороне монитора можно прикасаться.	☐	☐
В компьютерный класс можно ходить толкаться.	☐	☐
Не разрешается трогать питающие провода и разъемы соединительных кабелей.	☐	☐
Вставайте со своих мест, когда в кабинет входят посетители.	☐	☐
Неправильная посадка за компьютером может стать причиной боли в плечах и пояснице.	☐	☐

Рефлексия 5 минут

Дополните предложения, перетаскивая слова из ячеек

Если стул с регулируемой высотой, то её следует отрегулировать
так, чтобы [] между плечом и предплечьем был чуть []
больше []. Туловище должно находиться от стола на
расстоянии [] см. Линия зрения должна быть направлена
в [] экрана. Если вы имеете очки для постоянного
ношения, [] в очках.

15-16
работайте
центр
угол
прямого

(У) Итак, мы сегодня узнали «Как не навредить себе при работе за компьютером»

Нарисуйте на стикере, как вы работали на уроке:

 активно работал

 работал, но не активно

 был пассивен

Домашнее задание

Прочитать учебник Информатики 5 класса стр.8-9

Придумайте упражнения, которые можно рекомендовать для выполнения при работе за компьютером.

*Пронаблюдай за членами семьи: выполняют ли они упражнения для тела и для глаз.

*Построить график для членов своей семьи: сколько времени мы сидим за компьютером.

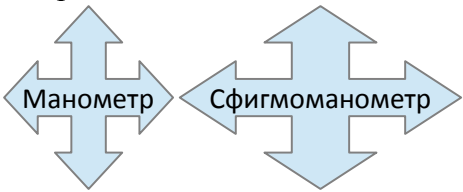
Дифференциация – каким образом вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи вы планируете поставить перед более способными учащимися?	Оценивание – как вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?	Здоровье и соблюдение техники безопасности
Дифференциация может быть выражена в подборе заданий, в ожидаемом результате от конкретного ученика, в оказании индивидуальной поддержки учащемуся, в подборе учебного материала и ресурсов с учетом индивидуальных способностей учащихся	Оценивание на данном уроке планируется как в начале урока: когда ученики должны правильно разделиться на группы. Работа с постером оценивается через смайлики, однако критерии постера определено учителем.	Здоровьесберегающие технологии. Физминутка в виде поиска картинки Пункты, применяемые из Правил техники безопасности на данном уроке. При защите постера ученики

<i>(Теория множественного интеллекта по Гарднеру).</i> <i>Для более сильных учащихся задания отмечены *</i>	<i>Закрепление знаний происходит на заключительной части урока выполнением двух заданий формативного оценивания.</i>	<i>демонстрируют их на себе.</i>

Предмет	Физика
Учитель	Амирова Д.Е.
Школа, класс	Карагандинская обл., Шетский район, п. Дарья, КГУ «Дарьинская ОСШ», 7 класс
Тема урока	Выталкивающая сила

Цели обучения:	7.3.1.12 – объяснять природу выталкивающей силы в жидкостях и газах; 7.3.1.13 – применять закон Архимеда при решении задач.		
Цель урока:	<i>Учащиеся научатся:</i> 1. определять выталкивающую силу и исследовать ее зависимость от объема тела, погруженного в жидкость; 2. объяснять природу выталкивающей силы в жидкостях и газах; 3. применять закон Архимеда при решении; 4. исследовать условия плавания тел.		
Критерии оценивания:	Знание: - знает физический смысл понятий: давление, давление твердого тела, жидкостей и газов, приборы измерений давления. - знает закон Архимеда. - знает единицы измерения давления в Международной системе СИ. Понимание Понимает определение выталкивающей силы, действующей на погруженное в воду тело; определение условий, при которых тело плавает, опускается на дно или всплывает на поверхность воды. Применение Определяет, с помощью динамометра, силу тяжести, действующую на тело. Используя мензурку, измеряет объем тела. Вычисляет выталкивающую силу, действующую на тело при погружении его в жидкость.		
Языковые задачи:	Учащиеся могут описывать и обобщать в устной и письменной форме результаты исследования с помощью терминов: <u>Специальная предметная лексика и терминология:</u>		
	казахский	русский	английский

	қысым	давление	pressure
	ауырлық күші	сила тяжести	gravity
	дененің көлемі	объем тела	volume of body
	Архимед күші	сила Архимеда	force of Archimedes
	сұйықтың тығыздығы	плотность жидкости	closeness of liquid
	динамометр	динамометр	dynamometer
	мензурка	мензурка	measuring glass
Предыдущие знания:	Лабораторная работа №6 «Изучение закона Архимеда»		
Привитие ценностей:	Побуждать учащихся к преодолению трудностей в процессе умственной деятельности, воспитать интерес к физике. Развивать внимание и любознательность, работать над развитием познавательного интереса: ✓ создать условия для формирования познавательного интереса, активности учащихся; ✓ способствовать развитию конвергентного мышления; ✓ формирование коммуникативного общения учащихся; ✓ формировать целеустремленность, настойчивость, терпимость.		
Межпредметные связи:	Знание по математике: решение.		
Навыки использования ИКТ:	Использование программы PowerPoint, использование сайтов, образовательные ресурсы bilimland.kz, twig-bilim.kz. 		

Ход урока				
Время / этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность учащихся	Оценивание	Ресурсы, приборы и материалы
Начало урока (4 мин)	I. Организационный момент: - приветствие, учитель приглашает всех выйти в центр и знакомит с « <u>Черным ящиком</u> »; - вопрос: что вы ощущаете? Что будет, если приложить силу к данному телу? Вопрос позволяет ответить ученикам, что они будут изучать на уроке. - лаборант знакомит с инструкцией по технике безопасности.	Учащиеся приветствуют учителя, выходят в центр образуют круг, знакомятся с « <u>Черным ящиком</u> », отвечая на вопрос. Учащиеся знакомятся с инструкцией по технике безопасности.		«Черный ящик» Журнал по технике безопасности
(4 мин)	II. Проверка домашнего задания - учитель раздает лист оценивания; - учитель по стратегии « <u>Экспресс-носитель</u> » проводит индивидуальную работу. Вопросы: *Дать характеристику приборам для измерения давления. 	Учащиеся индивидуально отвечают на вопросы, при этом заполняя лист оценивания.	Лист оценивания (самооценивание) Дескриптор: - дает характеристику манометру 4 балла; - дает характеристику сфигмоманометру 4 балла.	Лист оценивания Манометр Сфигмоманометр Бумажный носитель Презентация №1 урока «Манометр» «Сфигмоманометр»

Основная часть (2 мин 3 сек)	III. Изучение нового материала - учитель показывает <u>видеоколлекцию «10.Архимед»</u> из образовательного ресурса Bilimland.kz	- учащиеся смотрят <u>видеоколлекцию «10.Архимед»</u> из образовательного ресурса Bilimland.kz;	Лист оценивания (самооценивание) Дескриптор:	Ноутбуки для каждого ученика
(1 мин)	- учитель делит учащихся на группы по стратегии <u>«Случайный выбор»</u>;	- учащиеся по стратегии «Случайный выбор» делятся на группы «Archimedes» и «Eureka»;	- записывает данные 2 балла;	Интерактивная доска
(8 мин)	- учитель помогает ученикам с помощью теоретических расчетов из образовательного ресурса Bilimland.kz <u>«Виртуальная лаборатория – Выталкивающая сила»</u> определить выталкивающую силу, действующую на погруженные параллелепипеды;	- учащиеся в группе, с загруженной программой на ноутбуке, с помощью теоретических расчетов из образовательного ресурса Bilimland.kz <u>«Виртуальная лаборатория – Выталкивающая сила»</u> определяют выталкивающую силу, действующую на погруженные параллелепипеды.	- работает с симулятором 3 баллов;	Учебник 7 класса
(4 мин)	- учитель помогает ученикам на основе экспериментальных исследований сформулировать закон Архимеда с помощью образовательного ресурса Bilimland.kz <u>«Курсы-физика-давление-Архимедова сила»</u>;	Группе «Archimedes» предоставляется жидкость «Вода». Группе «Eureka» предоставляется жидкость «Масло».	- находит значение выталкивающей силы 4 балла.	Лист оценивания
(1 мин)	- учитель помогает ученикам на основе теоретических исследований рассмотреть условия плавания тел с помощью образовательного ресурса Bilimland.kz <u>«Курсы-физика-давление-плавание тел»</u>.		Карточки «Archimedes» и «Eureka»	Карточки «Archimedes» и «Eureka»
				https://bilimland.kz/r/courses/education-movies/televizionnye-programmy/bolshie-lyudi/lesson/10-archimed-dzhovanni-lanfranko-igor-kurchatov <u>видеоколлекция «10.Архимед»</u> https://bilimland.kz/r/courses/simulyaczii/fizika/lesson/vytalki-vayushaya-sila <u>«Виртуальная лаборатория – Выталкивающая сила»</u>

	- учащиеся формулируют закон Архимеда с помощью образовательного ресурса Bilimland.kz «Курсы-физика-давление-Архимедова сила»; Архимедова сила Закон Архимеда Закон Архимеда Какие силы действуют на тело, погруженное в жидкость? Закон Архимеда На тело, погруженное в жидкость, действует направленная вверх архимедова сила, равная весу жидкости, вытесненной телом. $F_A = mg = \rho Vg,$ где m – масса жидкости, ρ – плотность жидкости, V – объем тела, g – ускорение свободного падения. - учащиеся на основе теоретических исследований рассматривают условия плавания тел с помощью образовательного ресурса Bilimland.kz «Курсы-физика-давление-плавание тел»	https://bilimland.kz/ru/courses/physics-fiziki/davlenie/lesson/arkimedova-sila https://bilimland.kz/ru/courses/physics-fiziki/davlenie/lesson/plavanie-tel «Курсы-физика-давление-плавание тел» Презентация урока		
Заключительн	IV. Закрепление материала	- учащиеся для закрепления материала	Лист оценивания	Ноутбуки для

ая часть (1 мин)	- учитель для закрепления материала и выполнения индивидуальной работы в случайном порядке распределяет карточки с названиями материалов;	и выполнения следующего задания в случайном порядке выбирают карточки с различными материалами: «Дерево», «Лед», «Алюминий», «Кирпич», «Пенопласт»	(самооценивание) Дескриптор: - записывает данные 2 балла;	каждого ученика
(4 мин)	- учитель предоставляет учащимся самостоятельно с помощью теоретических расчетов из образовательного ресурса Bilimland.kz « Виртуальная лаборатория – Закон Архимеда » определить Архимедову силу и силу тяжести, действующие на определенные тела;	- учащиеся индивидуально, с загруженной программой на ноутбуке, с помощью теоретических расчетов из образовательного ресурса Bilimland.kz « Виртуальная лаборатория – Закон Архимеда » определяют Архимедову силу и силу тяжести, действующие на предоставленные тела;	- работает с симулятором 3 баллов; - находит значение Архимедовой силы 4 балла; - находит значение силы тяжести 4 балла; - определяет условия плавания тел 2 балла.	Интерактивная доска Лист оценивания https://bilimland.kz/r/courses/education-movies/uchebnye-filmy/fizika-i-astronomiya/lesson/zakon-archimeda «Виртуальная лаборатория – Закон Архимеда»
(1 мин)	- учитель для выполнения следующего задания возвращает учащихся в прежние группы;			
(4 мин)	- учитель предоставляет экспериментальным образом, с помощью лабораторных приборов, по стратегии «Своими руками» рассчитать Архимедову силу и силу тяжести, определить условия плавания предоставленных тел.	 - учащиеся возвращаются в прежние группы «Archimedes» и «Eureka»; - учащиеся экспериментальным путем, с помощью лабораторных приборов рассчитывают Архимедову силу и силу тяжести, определяют условия плавания предоставленных тел:		- приборы и материалы: деревянный и алюминиевый бруски, электронные весы, вода, лабораторная посуда. Презентация урока

		«Деревянный брусок», «Алюминиевый брусок».		
(2 мин)	V. Итог урока - учитель по стратегии «Ассоциативная карта» подводит итоги урока: *как определить Архимедову силу? *как определить условия плавания тел?	- рефлексия; - учащиеся оценивают результаты своей учебной деятельности (подсчитывают баллы); - учащиеся высказывают свое мнение о предоставленном новом материале.		Лист оценивания
(1 мин)	- учитель организует систематизацию и обобщение совместных достижений; - учитель проводит рефлексию: *понравился ли вам урок? *что было сложнее всего? *как вы справитесь с данной сложностью?			
(1 мин)				

(1 мин)

VI. Домашнее задание

- учитель предоставляет задание для закрепления материала:

§29. Выталкивающая сила. Закон Архимеда, Упражнение 4.6 №8, тестовое задание с образовательного ресурса twig-bilim.kz «Физика-силы-давление»

Физика - силы - давление

Плывучесть

Основной

• Почему некоторые объекты плавают в воде?

A – на них не действует гравитационная сила
B – они направлены вверх силой, называемой плавучесть
C – они вытесняют водой
D – они не имеют массу

• Что происходит с под "вытесненной водой"?

A – вода подталкивает объектом
B – вода объекта, перемещенного с пути
C – вода, расположенная выше погруженного объекта
D – вода, расположенная объектом

• Чему равна выталкивающая сила?

A – весу вытесненной воды
B – массе вытесненной воды
C – весу воды под погруженным объектом
D – весу воздуха внутри полого объекта

Углубленный

• Что происходит, если плотность тела меньше плотности воды?

A – тело утонет, поскольку будет больше выталкивающей силы
B – тело будет плавать, поскольку будет небольшим подталкивание сила
C – тело будет плавать, поскольку будет больше выталкивающей силы
D – тело утонет, поскольку будет небольшим подталкивание сила

• Почему ледяной легче плавать в Мертвом море?

A – высокое содержание соли означает, что оно имеет большую плотность
B – высокое содержание соли означает, что оно имеет меньшую плотность
C – низкое содержание соли означает, что оно имеет большую плотность
D – низкое содержание соли означает, что оно имеет меньшую плотность

• Почему тяжелые металлические корабли плавают?

A – корабли и находящийся внутри корпус воздуха вместе плотнее, чем вода
B – они полые, а все полые объекты плавают
C – они вытесняют небольшое количество воды
D – корабли и находящийся внутри корпус воздуха вместе менее плотные, чем вода

- учащиеся записывают домашнюю работу в дневниках.

Учебник 7 класса

<https://twig-bilim.kz/ru/film/buoyancy>

Бумажный тест - носитель с образовательного ресурса twig-bilim.kz «Физика-силы-давление»

Предмет	Биология
Учитель	Жаилганова Гульгиза Азыкановна
Школа, класс	Акмолинская область, с. Улан, КГУ «Уланская основная школа», 8 класс
Тема урока	Скелет человека. Строение, химический состав и соединение костей

Цели обучения:	смогут различать отделы скелета, типы костей по форме, химический состав костей и типы их соединений.	
Языковая цель:	Все учащиеся смогут: Различать отделы скелета человека	
	Большинство учащихся будут уметь: Определить типы и строение костей	
	Некоторые учащиеся смогут: Различать и сравнивать отделы скелета человека и животного, определить типы, строение и состав костей	
	Учащиеся могут: использовать предметную терминологию, наглядный и раздаточный материал.	
	Ключевые слова и фразы: строение, состав, типы, соединение, скелет, кости.	
	Стиль языка, подходящий для диалога/письма в классе: устный, жесты.	
	Вопросы для обсуждения: - значение ОДС; - выделить типа костей по строению; - образование костей из клеток и тканей; - состав костей из веществ, придающих костям твердость, прочность, гибкость, упругость, эластичность.	
Предыдущее обучение:	Можете ли вы сказать, почему кости требуют обогащения кальция, белка, витаминов?	
	Подсказки: детский организм растет и развивается.	
	органы чувств	
План		
Планируемые сроки	Планируемые действия (замените записи ниже запланированными действиями)	Ресурсы

Начало урока	Учитель: Создать рабочую атмосферу. Учитель: психологический настрой – прогноз какую оценку получу за урок. Учащиеся: Повторить правила урока. Учитель: Напомнить – каждый присутствующий несет ответственность за исполнение данных правил. Учитель: организация повторения изученного материала. Учащиеся: - работа в паре: «Да – нетка»; - работа в группе: установить соответствие	Правила урока на формате А 4 (приложение 1) (приложение 2) (приложение 3) Постер, маркеры
Середина урока	Учитель. Создать условия для изучения темы урока. • Кинометафора. • Схема <u>Классификации животного мира</u> <pre> graph TD A[Классификация животного мира] --> B[Одноклеточные] A --> C[Многоклеточные] C --> D[Беспозвоночные] C --> E[Позвоночные] </pre> Учитель: можете назвать тему урока? Учащиеся: называют тему урока. Учитель: Замечательно! Молодцы! Изучая скелет человека, что мы должны с вами узнать о нем? (учащиеся должны сами назвать цель урока) Учащиеся: строение, состав, типы, соединения костей. Учитель: Превосходно! Отлично! Опорно-двигательная система представлена <i>костями, мышцами, сухожилиями, связками</i> и другими соединительнотканными элементами. Стр. 91 Что такое кость? Учащиеся: высказывают свое понимание – что такое кость? Учитель: Молодцы! Здорово! Посмотрим отделы скелета человека (стр.92, схема 9) Учащиеся: рассмотрев схему, называют отделы скелета. Учитель: (формативное оценивание) Какие существуют типы костей по форме (стр 92, схема 10, «Форма костей »стр.5 bilimland.kz) Учащиеся: рассмотрев схему, называют типы костей по форме. Учитель: (формативное оценивание) Типы костей по строению: губчатые, трубчатые Вспомните и назовите химический состав клетки? Учащиеся – органические и неорганические	Видеоролик (приложение 4) Схема – слайд 2 Слайд - 4 Слайд – 5 Слайд – 6 Модель скелета человека bilimland.kz Слайд - 8

	вещества. Учитель: Молодцы! Как вы думаете, из каких веществ может состоять кость? Учащиеся: из органических и неорганических веществ. Учитель: Правильно! Замечательно! Какие функции выполняют органические и неорганические вещества в кости? Можете ли вы сказать, почему кости требуют обогащения кальция, белка, витаминов? Учащиеся: работа с текстом учебника - органические придают кости упругость, эластичность, гибкость. Неорганические вещества – прочность и твердость. Учитель: Прекрасно! Макроскопическое строение кости. Рост кости в длину и ширину – как это происходит? Учащиеся: работа с текстом учебника – как происходит рост кости в длину и ширину. Учитель: Молодцы! Как могут соединяться кости? Учащиеся: работа с текстом учебника. Соединения кости - подвижные, полуподвижные, неподвижные. Учитель: Молодцы! <u>Физминутка</u> Учитель: посмотрите внимательно видео ролик. Обратите внимание на информацию, о чем мы на уроке не проговорили. Что нового вы узнали из видеоматериала? Учащиеся: работая в паре, обсуждают и делятся информацией с другой парой. Обсуждение в группе. Объяснение групп – о чем новом узнали из видео. (синтез, анализ, сравнение) Учитель: Молодцы! Учащиеся: закрепляют знания о строении скелета, сравнивая изображение показать на макете скелета: 1 группа: «Скелет (вид спереди) 2 группа: «Скелет (вид сзади) выполняют задание – упражнение «Кости, образующие скелет» 1 группа: упражнение 1 «Сопоставьте названия костей с нумерацией, изображенной на рисунке» 2 группа: упражнение 2 «Определите соответствующие типы костей) Учащиеся: выполняют лабораторную работу №7	Слайд – 9,10 Слайд - 11 Слайд - 12 Гербарий костей Видеоролик (приложение 5) bilimland.kz «Как устроен скелет» bilimland.kz Учебник стр.285-286

Конец урока Д/з	Учащиеся: сдают тетради для лабораторных работ. Учитель: Что вы изучили? (скелет человека) Что входит в состав ОДС? Назовите основные отделы скелета? (череп, туловище, конечности) Назовите типы костей по форме? (короткие и длинные) Типы костей по строению? (плоские и трубчатые) Каков химический состав кости? (органические: эластичность, гибкость, упругость; неорганические – вода, соли кальция») Рефлексия <i>Выберите 1 фразу для соседа по парте:</i> • Ты молодец. • Я доволен твоей работой на уроке. • Ты мог бы поработать лучше. Учитель: как оцениваете работу за урок одноклассников? Самооценка? Почему? Учащиеся: взаимооценка и самооценка. Учитель: подводит итог оценивания, оценивает (суммативное). Как ваш предполагаемый прогноз оценки - совпал? Учащиеся: подводят итог самооценивания. «Мишень: активно участвовал, было интересно, было понятно, узнал новое» § 20-читать, проработать вопросы параграфа	Критерии оценивания Карточки (приложение 7) (приложение 8) Стикеры Слайд 13
Дополнительная информация: свойства прокаленной и декальцинированной костей		
Дифференциация. Как вы планируете поддерживать учащихся? Как вы планируете стимулировать способных учащихся?	Оценивание. Как вы планируете собирать доказательства обучения учащихся?	Межпредметные связи соблюдение СанПиН ИКТ компетентность Связи с ценностями (креативное мышление, критическое мышление, коммуникативные навыки, уважение к другим точкам зрения, ответственность, дружелюбие, готовность обучаться в течение всей жизни, саморегуляция)
• Формативное оценивание: словесное поощрение; • Оказать помощь при выполнении заданий - направлять.	• Посредством наблюдения учителя на уроке проверяется умение учащегося правильно отвечать на вопросы. Карточки с выполненными заданиями, постер,	• Межпредметные связи: математика (геометрические тела), химия (вещества) • Использование физминутки, следить за

	лабораторная работа	осанкой. • Креативное мышление - при анализе и восприятии заданий. • Критическое мышление - при выполнении заданий (анализ, сравнение, синтез), определения цели и темы урока • Коммуникативные навыки, уважение к другим точкам зрения, ответственность, дружелюбие – при самооценке • Готовность обучаться в течение всей жизни – жизненная необходимость знать свой организм • Саморегуляция - реализоваться в практической работе
Рефлексия Были ли цели обучения реалистичными? Что учащиеся сегодня изучили? На что было направлено обучение? Хорошо ли сработала запланированная дифференциация? Выдерживалось ли время обучения? Какие изменения из данного плана я реализовал и почему?	Используйте пространство ниже, чтобы подвести итоги урока. Ответьте на самые актуальные вопросы об уроке из блока слева.	
	- Цели взяты из учебного плана, конкретные, реалистичные и достижимые, соответствуют возрастным особенностям учащихся. - Что такое скелет, его строение, химический состав, соединение. - На изучение ОДС. - Все учащиеся достигли цели обучения, по индивидуальному уровню мотивации - Этапы урока выдержаны по времени. - Используемая на уроке дифференциация показала эффективность ее использования, потому что этапы урока соблюдены без изменений и отступлений.	
Итоговая оценка Какие два аспекта в обучении прошли очень хорошо (с учетом преподавания и учения)? 1: восприятие новой информации 2: понимание значимости знания строения, состава, соединения костей. Какие два обстоятельства могли бы улучшить урок (с учетом преподавания и учения)? 1: понимание оценивание по критериям 2: объективное оценивание		

Что узнал об учениках в целом или отдельных лицах?

Анастасия Потапова активно работала по схемам.

Приложение 1

Правила урока:

- уметь слушать и слышать;
- быть активным;
- сотрудничать;
- быть доброжелательным.

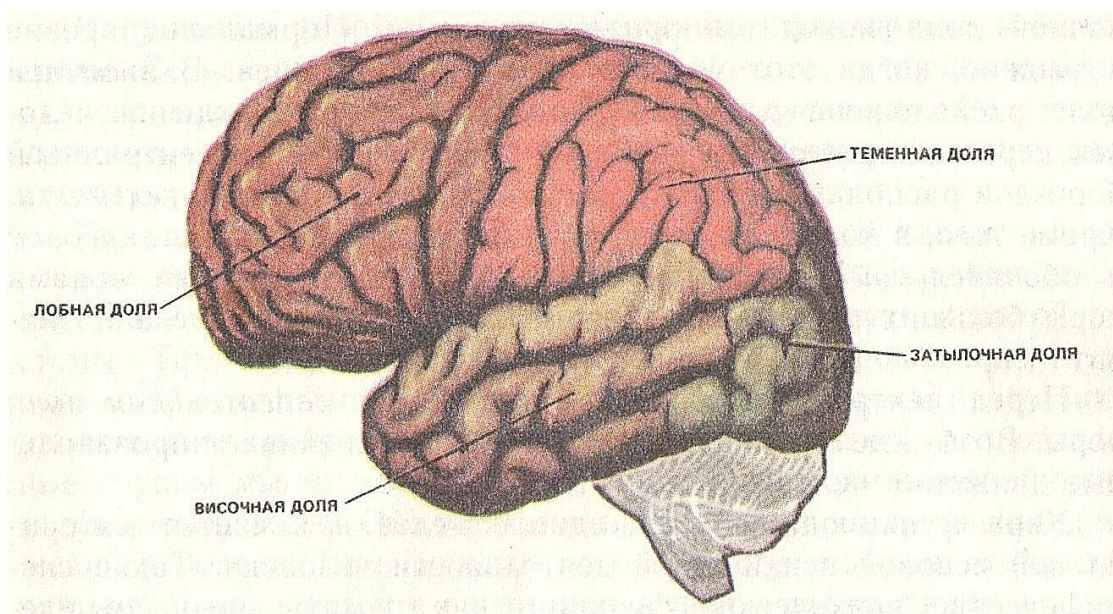
Приложение 2

Работа в паре: «Да – нет»

1. зрительный нерв находится в теменной доле –
2. слуховой анализатор находится в височных долях –
3. вкусовая зона находится в лобной доле –
4. в теменной доле находится центр координации движения –
5. зона осязания находится в теменной доле -

Приложение 3

Работа в группе: установить соответствие

Зрение

обоняние

осязание

вкус

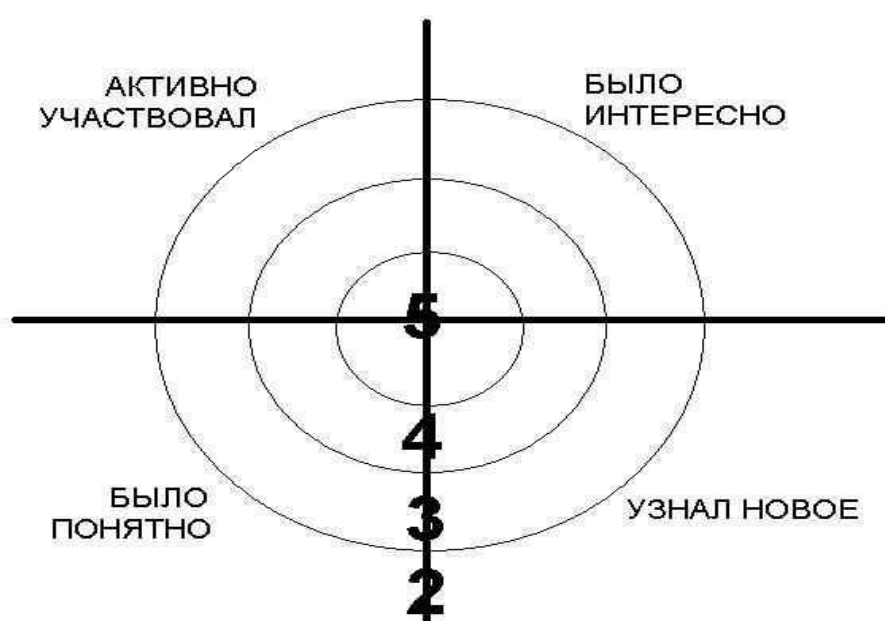
слух

Приложение 7

Выберите 1 фразу для соседа по парте:

- ❖ Ты молодец.
- ❖ Я доволен твоей работой на уроке.
- ❖ Ты мог бы поработать лучше

Приложение 8 «Мишень»

Пояснительная записка

Предмет – биология

Класс - 8

Тема. Скелет человека. Строение, химический состав и соединение костей.

Учебник «Биология 8 класс», издательство «Атамұра» 2016 год.

Тип урока – изучение новой темы.

Формы урока – индивидуальная, парная, групповая.

Методы урока – диалог, беседа, демонстрация, практическая работа.

Урок построен по семи модулям Программы уровней.

Ценности, положенные в основу урока:

Общечеловеческие - здоровье детей. Здоровье - естественная, абсолютная и непреходящая ценность, занимающая одну из верхних ступеней в иерархической лестнице ценностей.

Общекультурные: личный успех ребенка, развитие способностей детей, уровень самооценки.

Педагогические: кооперация в обучении.

Актуальность.

Проект урока является одной из технологий, ориентированной на приобретение и применение новых знаний. В ходе деятельности педагог оценивает, насколько уместен именно данный проект, как его можно адаптировать для применения в конкретной ситуации, какими должны быть условия его применения, чтобы получить ожидаемый результат.

Проектирование урока позволяет прогнозировать деятельность учителя и ученика на уроке.

Проектная деятельность оказывает влияние на формирование следующих умений педагога:

исследовательских (генерировать идеи, выбирать лучшее решение), информационные (самостоятельно осуществлять поиск нужной информации), оценочные (оценивать ход, результат своей деятельности и деятельности учащихся), презентационные и рефлексивные.

Место урока в разделе школьной программы.

Тема V Опорно-двигательная система. (6 часов)

Урок 1. Скелет человека. Строение, химический состав и соединение костей. Лабораторная работа № 7 «Изучение свойств прокаленной и декальцинированной кости»

Уровень знаний учащихся:

- значение скелета;
- форму и строение костей;
- рост костей;
- типы соединения костей.

Уровень умений учащихся:

- узнавать основные отделы скелета;
- работать с разными источниками информации;
- организовать и планировать работу в группах;
- оценивать результаты выполненной работы, учебного задания.

У учащихся развиты коммуникативные навыки.

Характеристика класса.

В классе обучаются 5 учащихся. Из них 3 девочки и 2 мальчика. Средний возраст 14 лет. В системе «ученик-учитель» отношения в классе строятся на основе взаимного уважения и доверия. 2 ученика с хорошей мотивацией, они охотно занимаются, принимают активное участие в учебном процессе. 2 ученика со средним уровнем мотивации, 1 ученица с низким уровнем. Трое учащихся требуют постоянного контроля со стороны учителя или одноклассника (хорошей мотивации). В ходе учебного процесса им необходима поддержка, контроль, направление, стимулирование (формативное оценивание). Эффективности урока можно добиться, если учащиеся на всех этапах урока находятся под вниманием и вовлечены.

Не уверенность всех учащихся в себе возникает при оценивании: самооценивание, оценивание по критериям. У ребят занижена самооценка.

Вот эти перечисленные проблемы были во внимании на протяжении урока, для того чтобы помочь учащимся преодолеть барьеры и повысить уровень мотивации.

В начале урока учащиеся, провели прогноз, какую оценку получу за урок. Прогнозы соответствовали уровням мотивации учащихся, прогнозы оказались верными. Два ученика получили «4», трое- «3».

На следующем уроке следует обратить внимание на 3 учеников, так как в конце урока, при самооценивании, прослеживалась неуверенность учащихся в усвоении новой темы, не смотря на разнообразный наглядный материал и ИКТ. А так же построить урок так, чтобы учащиеся могли, закрепив материал, самостоятельно делать выводы по новой теме, при этом материал закрепления должен быть дифференцированным.

Использованные ресурсы:

1. Учебник «Биология» 8 класс «Атамұра» Р.Алимкулова.
2. Видеоролики – интернет ресурсы.
3. «Формативное оценивание в обучении: SMART-ЦЕЛИ и критерии успешности» - АОО «НИШ», библиотека ЦПМ 2015 год.

Предмет	Биология
Учитель	Альмухамбетова М.С.
Школа, класс	Костанайская обл., п.Октябрьский, КГУ «Октябрьская СШ», 7 класс
Тема урока	Строение и функции листа. Внутреннее строение листа

Учебные цели, достигаемые на этом уроке (Ссылка на учебный план):	7.1.2.1 - описывать внутреннее строение листа и объяснить взаимосвязь между строением и функцией.
Цели урока:	Все учащиеся: - описывают внешнее и внутреннее строение листа. Большинство учащихся: - объясняют взаимосвязь между строением и функцией листа. Некоторые учащиеся: - описывают внешнее и внутреннее строение листа; - объясняют взаимосвязь между строением и функцией листа; - описывают роль листа в процессе фотосинтеза.

Критерии оценивания:	Знают и описывают название внутренней структуры листа. Анализируют функции и определяют соответствие их со структурой листа. Объясняют взаимосвязь между строением и функцией и делают выводы.
Языковые цели:	Осуществляются через коммуникативный подход: работа в группе, в паре, работа с текстом учебника, участие в диалоге. Учащиеся могут называть составные части листа и их функции. Предметная лексика и терминология: Кожица, столбчатая ткань, губчатая ткань, черешок, листовая пластинка, устьица, замыкающие клетки, мякоть листа, воздушные полости. Серия полезных фраз для диалога/письма: Листовая пластинка состоит из.... выполняет функции..... В связи с тем, что.....
Привитие ценностей:	Уважение, труд и творчество, сотрудничество через выполнение заданий.
Межпредметная связь:	Физика (через изучение процесса транспирации).
Предшествующие знания:	Естествознание, 5 класс 5.3 А Процессы в живой и неживой природе

Ход урока

Запланированные этапы урока	Виды упражнений, запланированных на урок	Ресурсы
Начало урока	Организационный момент. Создание коллаборативной среды. Упражнение «Говорящие руки» Цель: эмоционально-психологическое сближение участников. Ход упражнения. Участники образуют два круга: внутренний и внешний, стоя лицом друг к другу. Учитель дает задания, которые участники выполняют молча в образовавшейся паре. После этого по заданию учителя внешний круг двигается вправо на шаг. Задания: 1. Поздороваться с помощью рук. 2. Побороться руками. 3. Помириться руками. 4. Выразить поддержку с помощью рук. 5. Пожалеть руками. 6. Выразить радость. 7. Пожелать удачи. 8. Попрощаться руками. Актуализация знаний. «Мозговой штурм» Учащиеся работают индивидуально каждый за своим	 https://bilimland.kz/ru#lesso

компьютером.

[n=13011](#)

№4315. Строение и функции корней

Упражнение 1

Из выпадающего списка выберите правильные названия корней, изображенных на рисунках.

Самопроверка.

Следующее задание. Работа в парах.

Упражнение 2

Из выпадающего списка выберите правильные названия, соответствующие определениям.

– гетерогенная ткань, расположенная в центре корня, транспортирующая воду и минеральные соли.

<https://bilimland.kz/ru/#lesson=13011>

– паренхима, окружающая стелу.

– внешний слой клетки первичной коры.

– внутренний слой клеток первичной коры.

– ткань, характеризующаяся большим межклеточным пространством, развивается из паренхимы под эпидермисом.

– ткань, расположенная внутри стелы, транспортирует растворенные питательные вещества.

Взаимопроверка.

Прием «В поисках сокровищ»

1. Посмотрите видеофрагмент.

2. Отгадайте ребусы и загадки, вы узнаете, о чем пойдет речь на нашем уроке.

Обратите внимание на интерактивную доску. На ней изображены ребусы. Посмотрите внимательно, расшифруйте ребусы.

Загадка:

1. Летом вырастают,
Осенью опадают.
2. Летают, кружатся,
На землю ложатся,
С земли не встают
И тут пропадут.
3. Падают с ветки

<https://bilimland.kz/ru#lesson=13012>

	золотые монетки. Формативное оценивание: учитель поощряет учащихся похвалой за правильные ответы. Тема урока: «Строение и функции листа. Внутреннее строение листа». Учитель обсуждает с детьми цели урока.	
Середина урока	Работа в группах по заданию Учитель обращает внимание детей на правила работы в группе. Просмотр видеофрагмента «Строение листа», сайт bilimland.kz. №4316. Строение и функции листьев. Задание: 1. Изучить внешнее строение листа. 2. Изучить внутреннее строение листа. 3. Изучить виды, формы листьев. Каждая группа составляет кластер по данной теме. Защищает кластер у доски 1 спикер. Остальные участники группы дополняют. 1 группа Внешнее строение листа. Дескрипторы - дают определения понятию «лист»; - описывают внешнее строение листа. 2 группа Внутреннее строение листа. Дескрипторы - описывают внутреннее строение листа; - функции листа. 3 группа Виды и формы листьев. Дескрипторы - объясняют виды листорасположения, жилкования; - приводят примеры. Каждая группа составляет по 1 вопросу низкого и высокого порядка к своей теме и задает эти вопросы другой группе. Формативное оценивание: (Взаимооценивание) Физминутка Очень биологию мы любим! Шеей влево, вправо крутим. Воздух – это атмосфера, если правда, топай смело. В атмосфере есть азот, делай вправо поворот. Так же есть и кислород, делай влево поворот, воздух обладает массой, мы попрыгаем по классу.	Правила работы в группе Раздаточный материал, параграф учебника. Кластер, лист самооценивания. https://bilimland.kz/ru/#lesson=13012

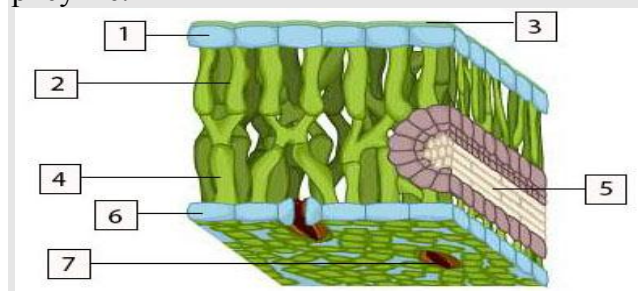
К учителю повернёмся и дружно улыбнёмся!

Конец урока

Выполнение заданий для закрепления изученного материала.

Задание № 1 Работа в парах.

Из выпадающего списка выберите правильные названия части листьев соответствующие цифрам, изображенным на рисунке.

Самопроверка.

Задание № 2 Индивидуальная работа.

Работа с тестом.

<https://bilimland.kz/ru#lesson=13012>

Взаимопроверка.

Задание № 3 Индивидуальная работа. iTest- ЕНТ

Работа с тестами

https://itest.kz/ru/exam_test?test_id=357698283

Самопроверка.

Выполнение дифференцированных заданий

Задания для 1 уровня

Из перечисленных названий выберите простые и сложные листья, запишите в таблицу.

Береза, тополь, клен, земляника, горох, рябина, шиповник, вишня, малина, смородина.

Простые листья	Сложные листья

Дескрипторы:

- выбирает из перечисленных названий простые листья;
- выбирает из перечисленных названий сложные листья.

Задания для 2 уровня

Подпишите виды листорасположения листьев на стебле (приложение 2).

<https://bilimland.kz/ru#lesson=13012>

https://itest.kz/ru/exam_test?test_id=357698283

Сборник заданий для формативного оценивания 7 класс

Дескрипторы

- определяет и подписывает очередное листорасположение;
- определяет и подписывает супротивное листорасположение;
- определяет и подписывает мутовчатое листорасположение.

Задание для 3 уровня

Составьте таблицу «Отличительные признаки листьев по жилкованию».

Сетчатое жилкование	Параллельное жилкование	Дуговое жилкование
		

Дескрипторы:

- составляет таблицу;
 - знает типы жилкования, отличительные признаки;
 - приводит примеры типов жилкования.
- Самопроверка после того как учитель включит слайд.

Задание (если останется время).

Биологический диктант.

1. Лист состоит из... (листовой пластинки, черешка)
2. Как называют нижнюю часть листа? (Основание)
3. Простые листья это те, которые ... (имеют одну листовую пластинку).
4. Сложные листья - (имеют несколько листовых пластинок).
5. Какие процессы происходят в листе? (Фотосинтез)
6. Сколько и какие типы листорасположения имеет лист? (три, очередное, супротивное, мутовчатое)
7. Функция устьиц. (Газообмен)

Сконструируйте и последовательно зашифруйте ответы цифрами, разделив их на трехзначные группы.

1. Корень
2. Стебель
3. Лист

4. Мочковатая и стержневая
5. Кора, камбий, древесина, сердцевина
6. Сетчатое, параллельное, дуговое
7. Простой, сложный
8. Главный, боковые, придаточные
9. Ксилема, флоэма

Модуль ответа:

1, 4, 8

2, 5, 9

3, 6, 7

Сейчас я предлагаю вам составить «синквейн», используя слово лист.

Предмет рассматривания	Лист
2 прилагательных	
3 глагола	
Предложение, состоящее из нескольких слов	
Главная ассоциация	

Рефлексия «Плюс – минус – интересно».

Для письменного выполнения обучающимся предлагается заполнить таблицу из трех граф. В графу «П» (плюс) записывается все, что понравилось на уроке: информация и формы работы, которые вызвали положительные эмоции, либо, по мнению ученика, могут быть ему полезны для достижения каких-то целей. В графу «М» (минус) записывается все, что не понравилось на уроке, показалось скучным, вызвало неприязнь, осталось непонятным или информация, которая, по мнению ученика, оказалась для него не нужной, бесполезной с точки зрения решения жизненных ситуаций. В графу «И» (интересно), обучающиеся вписывают все любопытные факты, о которых узнали на уроке и что бы еще хотелось узнать по данной проблеме. Вопросы к учителю.

На доске записаны фразы:

Урок полезен, все понятно.

Лишь кое-что чуть-чуть неясно.

Еще придется потрудиться.

Да, трудно все-таки учиться!

Дети подходят и ставят знак у тех слов, которые им

	больше всего подходят по окончании урока. «Пятерочка» или «Пять пальцев» Учащимся предлагается на листе обвести свою руку. Каждый палец – это какая-то позиция, по которой необходимо высказать своё мнение. Участники рисуют свою руку на листе бумаги, обводя контур, записывают вопросы возле каждого пальца и вписывают внутри контура ответы на эти вопросы. Затем листы вывешиваются на выставку, и всем участникам до общего обсуждения предоставляется время для знакомства с ней. «Мысль» – мизинец (какие знания я приобрел). «Близка ли цель» – безымянный (что сегодня я сделал для достижения цели). «Состояние духа» – средний (каким было мое настроение, от чего зависело). «Услуга» – указательный (чем я мог помочь другим). Дифференцированное домашнее задание: «5» – выучить параграф, создать презентацию интересные факты на тему «Внешнее и внутреннее строение листьев» при помощи информации с сайта http://bilimland.kz/ru/. «4» – выучить параграф, составить кроссворд по теме «Внешнее и внутреннее строение листьев». «3» – выучить параграф.		 https://bilimland.kz/ru/#
Дифференциация – каким способом вы хотите больше оказывать поддержку? Какие задания вы даёте ученикам более способным по сравнению с другими?	Оценивание – как Вы планируете проверять уровень освоения материала учащимися?	Охрана здоровья и соблюдение техники безопасности	
Чтобы поддержать учащихся разных уровней подготовленности, на уроке предлагаются разноуровневые задания. Для устной работы предлагаются	В течение всего урока по мере выполнения заданий осуществляется взаимооценка при работе в группе. Самооценка осуществляется при выполнении дифференцированных заданий. На всех этапах урока прослеживается формативное оценивание.	Физминутка. Здоровье сберегающие технологии.	

вопросы разной степени сложности. Более способные ученики в классе выполняют задания на установление межпредметной связи, решают вопросы высокого порядка, являются лидерами в группе.		
Рефлексия по уроку <i>Была ли реальной и доступной цель урока или учебные цели?</i> <i>Все ли учащиеся достигли цели обучения? Если ученики еще не достигли цели, как вы думаете, почему? Правильно ли проводилась дифференциация на уроке?</i> <i>Эффективно ли вы использовали время на каждом этапе урока?</i> <i>Были ли отклонения от плана урока и почему?</i>		
Итоговая оценка Какие две вещи прошли действительно хорошо (принимайте в расчет как преподавание, так и изучение)? 1: 2: Какие две вещи могли бы улучшить Ваш урок (принимайте в расчет как преподавание, так и изучение)? 1: 2: Что нового я узнал из этого урока о своем классе или об отдельных учениках, что я мог бы использовать при планировании следующего урока?		

Ресурсы:

<https://bilimland.kz/ru#lesson=13011> (Проверка домашнего задания).

<https://bilimland.kz/ru#lesson=13012> (Работа с новым материалом, просмотр видеофрагментов, работа с заданиями и тестами).

https://itest.kz/ru/exam_test?test_id=357698283 (Выполнение iTest- ЕНТ).

Краткосрочный план урока по русской литературе в 5-7 «Б» классе.

Учитель: Кочегарова С.М.

Озерная ООШ, Железинского района, Павлодарские области

5 «Б»	7 «Б»
Тема: Понятие о словесности	Тема: Таинственный жанр притчи
Цели обучения: 5. ПО 1., 5. ПО 2., 5. ПО 3., 5. ПО 4., 5. ПО 6. Цели урока: познакомить с понятием «художественная литература», с особенностями художественного текста; научить учащихся отличать худ. текст от текстов другого стиля..	Цели обучения: 7. ПО1. Понимание терминов 7. ПО2 Понимание художественного произведения 7. ПО3 Чтение наизусть и цитирование 7. ПО6 Ответы на вопросы Цели урока: проанализировать притчи Иисуса Христа, показать, что притчи воспитание сострадания, милосердия, взаимной помощи, необходимости прощения, формирование общечеловеческих ценностей
Тема: Понятие о словесности	Тема: Таинственный жанр притчи

Организационный момент.

Сообщение целей урока и ожидаемых результатов.

Обмен в парах информацией, полученной на прошлом уроке (Стратегия 1 минута) Психологический настрой

Приветствие “Здравствуйте!”

Учащиеся поочередно касаются одноименных пальцев рук своего соседа, начиная с больших пальцев и говорят:

- желаю (соприкасаются большими пальцами);
- успеха (указательными);
- большого (средними);
- во всём (безымянными);
- и везде (мизинцами);

Здравствуйте! (прикосновение всей ладонью)

Вы, ребята, уже хорошо знаете, что такое волшебство и волшебники. Но волшебники существуют не только в сказках. Самое древнее волшебство — это волшебство слова. Самое древнее магическое действие заключается в умении давать вещам и явлениям имя. На уроках словесности мы будем учиться постигать магию слова. Когда-то давно люди, еще только научившись владеть словом, были поражены его силой. Они называли имя — и на него откликался один из воинов, они называли предмет — и им подавали копьё или лук, а не камень. Это казалось им удивительным. Магическая сила слова заключалась и в его способности вызывать представления, образы.

Середина урока.

Поэтическое слово — волшебное слово, оно воздействует не на разум, а через разум — на чувства человека и вызывает художественные образы, то есть такие образы, которые рождают сильные чувства, эмоциональное отношение. Создание

Мозговая атака- Блиц-опрос по карточкам—3 мин

Вопросы-тесты

1. Что означает в переводе с греческого слово «Библия»?

А) книги б) бог в) завет

2. Что такое Библия?

А) книга, состоящая из писаний Ветхого и Нового Завета

Б) собрание древних священных текстов представителями христианства

В) собрание древних священных текстов представителями двух религий- иудаизма и христианства.

По методу «Поп -корн» осуществляет усвоение нового материала.

Значение притчи для человека передано в пословицах: «Без притчи века не изживешь»;

«На притчу ума не напасешься»; «Красна речь с притчею»;

художественного мира, похожего на мир, в котором живут люди, но существующего по своим, не похожим на законы природы законам, называется **искусством**.

Словесность — это вид искусства, в котором художественный мир создается с помощью языка и выражается в устном и письменном слове. (Можно записать в тетрадь.)

Ветви единого дерева

Искусство слова по-другому называют **словесностью**. **Словесность — это творчество, выражающееся в устном и письменном слове.**

Существуют два вида словесности: **устная словесность — совокупность устных словесных произведений, созданных народом (миф, фольклор), и письменная — литература** (от латинского *littera* — буква, написанное) — **рукописные и печатные произведения, накопленные человечеством за всю историю его существования.**

Литература подразделяется на художественную, документальную, научную, деловую и т.д. Но именно художественную литературу чаще всего относят к словесности, называют «изящная словесность» (во французском языке беллетристика (*belles-lettres*) — изящная словесность). Художественная литература изображает действительность в образах. В центре внимания литературы стоит человек, и в литературное произведение входит весь мир, окружающий человека. Писатель или поэт, мыслящие образами, своей творческой фантазией создают художественный мир произведения, который имеет собственные законы развития.

Два вида словесности — устная (миф и фольклор) и письменная (литература) — живут и развиваются в постоянном взаимодействии друг с другом, как две могучие ветви дерева, которые произрастают из одного корня — слова.

Слушаем ответы учеников и оцениваем по дескрипторам:

Навыки: применение, анализ

Критерий оценивания	Дескрипторы:
Демонстрирует навыки	- владеет навыками прогнозирования;

«Против притчи не поспоришь». Ее цель — овладеть вниманием слушателя, приучить его к размышлению. Слово «притча» образовалось от глагола «притекать (притечь)», который имеет значение «случиться». Жанр притчи известен с древности и встречается в фольклоре и литературах стран Востока и Запада, его любят поэты, драматурги и прозаики.

В композиции притчи выделяют две части: сюжетную историю и пояснение, которое открывает премудрость рассказанного. В процессе истолкования смысла притчи события и образы сюжетной части приобретают аллегорический смысл.

Так, в «Притче о сеятеле» речь идет о зернах и различиях почвы, на которую падают зерна. Одни зерна не дадут всходов, другие зерна взойдут, но вскоре погибнут от засухи и только некоторые принесут урожай.

Это всем понятная история, оказывается, имеет скрытый смысл. Зерна — это слова, сеятель — это тот, кто их произносит, а почва — это сердца и умы людей, которые слушают, понимают или не понимают сказанного.

Именно поэтому к Притче о сеятеле часто обращались поэты, философы, политики. О горькой участи сеятеля, слова которого не находят благодарных слушателей, писали поэты Николай Некрасов («Сеятелям»), Владислав Ходасевич («Путем зерна»). В 1823 году Пушкин, размышляя над своей судьбой, написал стихотворение «Свободы сеятель пустынный», за основу сюжета которого взял эту библейскую притчу.

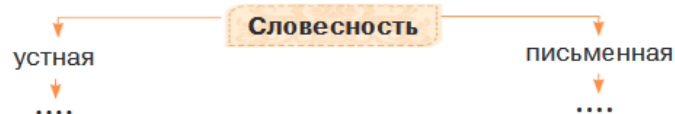
Героями притчи могут быть люди, животные, растения. Сюжет притчи очень краток. В нём отсутствуют какие-либо подробности, касающиеся описания внешности, образа жизни персонажей. Притча не предполагает конкретизации. Характеры персонажей представлены очень условно.

прогнозирования,
опираясь на
ключевые
слова/выражения.

- приводит аргументы.

1. Что такое словесность? Какие её виды вы знаете? Закончите схему и устно дайте определение видам искусства слова: Какую литературу называют словесностью?

2. Изобразите древо словесности, показав на рисунке или схеме сначала общий корень – «слово». Далее важно, чтобы главный ствол «словесность» сначала разветвлялся на «устный ствол» с веточками – сначала миф, затем фольклор, а из «устного ствола» появляется «письменный» – литература со своими «веточками». Прокомментируйте такую последовательность расположения веточек.

3

Язык притчи прост и выразителен. Текст притчи исключает описательность, в нём немного образов, мало деталей, Притча – это иносказательный жанр. Этим она близка басне, которая тоже состоит из истории и морали. Но мораль в басне имеет более бытовой, житейский смысл, тогда как смысл притчи ориентирован на отвлеченные, философские и духовные истины. Смысл басни общедоступен,

смысл притчи как бы закрыт от непосвященного и постижение его требует умственного труда. Например, мораль притчи «Всё в твоих руках» можно объяснить так: человек сам выбирает свой путь, образ жизни, сам решает все жизненные задачи и может менять направление своей жизни

в зависимости от принятых решений. Притчевость – это одна из существенных черт художественной литературы XX века, в которой не только развивался жанр литературной

притчи (например, притчи австрийского писателя Франца Кафки), но оформились жанры романа-притчи («Повелитель мух» английского писателя Уильяма Голдинга, «Чума» французского писателя Альбера Камю, «Женщина в песках», «Чужое лицо», «Человек-ящик» японского писателя Кобо Абэ), появились новеллы-притчи аргентинского писателя Хорхе Луиса Борхеса и сербского писателя Милорада Павича.

Приём «Инсерт»

Во время самостоятельного знакомства с текстом, учащиеся делают на полях пометки:

«V» - знаю;

«+» - новое для меня;

«-» - думал иначе;

«?» - не понял, есть вопросы

Несколько учащихся читают результаты заполнения

таблиц

Прочтите статью «Таинственный жанр притчи» и, используя технологию Инсерт, сделайте пометки на полях текста, составьте таблицу ЗХУ (Знаю—Хочу знать—Узнал).

2. Прочтите притчи «Всё в твоих руках», «И свеча дает свет» и объясните на примере этих текстов три главных признака жанра: небольшой размер, отсутствие конкретизации, иносказательность.

3. Почему притчу называют поучительным жанром?

4. В чём сложность понимания идеи притчи? Кому адресована притча?

5. Прочтите в хрестоматии «Притчу о сеятеле» и сравните её со стихотворениями А. Пушкина и Н. Некрасова. Какие идеи притчи используют поэты? Используйте технологию Диаграмма Венна.

(Работа в парах.)

6. Прочтите в хрестоматии притчу Ф. Кафки «Ночью», «Притчу о мальчи-ке и бабочке». Сформулируйте мораль этих притч. (Работа в группах.)

7. Прочтите в хрестоматии притчи «Хромой и слепой», казахскую притчу «Мудрый Жиренше и красавица Карашаш». Кратко сформулируйте и запишите в тетради мораль каждой притчи. (Работа в группах.)

8. Сочините притчу на одну из предложенных тем: «Милосердие», «Два брата», «Учитель и ученик», «Нет друга – ищи, а нашел – береги». Обменяйтесь текстами притч и дайте краткую оценку. (Работа в парах)

Работа в паре.
Взаимооценивание.

Критерий	Дескриптор	Балл	Полученный

	оценивания	Учащийся		балл
	Понимает содержание текста, содержащего знакомые лексические и грамматические единицы.	определяет главную информацию текста;	1	
		находит слова приветствия.	1	
		Итого:	2	
Цель данного вида работы: развитие у учащихся навыков слушания и говорения. ФО: «Две звезды, одно пожелание» Дескрипторы: передает основной смысл понравившегося высказывания; выражает свое отношение к нему; доказывает на примере свою позицию. Физминутка «Веселые ребята».(2 мин.) Стратегия «Трехминутное эссе» на тему: «Таинственный жанр притчи». Стратегия «Авторский стул». Дескрипторы: пишет и презентует свою работу, используя эмоционально-окрашенные слова и прилагательные согласуя слова в роде, числе и падеже. (6 минут). ФО: «Аплодисменты».				
Итог урока. Экспресс-опрос. - Как называется обертка книги? <i>(Суперобложка.)</i> - Как называется часть переплета, на которой написано название книги и имя автора? <i>(Обложка.)</i>		<u>Работа в группах</u> (6 мин.). - Чтобы выполнить следующие задания, необходимо разделиться на 2 группы. 1 группа вспомнит людей,		

- Как называется твердое прочное покрытие книги, служащее для соединения листов книги вместе? (*Переплет.*)
- Как называется двойной лист, соединяющий книжку с переплетной крышкой в начале книги? (*Форзац.*)
- Как называется двойной лист бумаги, соединяющий книжку с переплетной крышкой в конце книги? (*Нахзац.*)
- Как называется страница, на которой напечатано название книги, фамилии авторов, год и место издания? (*Титульный лист.*)
- Как называются сведения, которые размещаются, как правило, на последней странице книги? (*Выходные данные.*)

Рефлексия

Учитель может предложить ученикам на рабочих листах дописать продолжение следующих предложений:

1. Я научился...
2. Я могу научить других...
3. Я не понял / не смог...
4. В дальнейшем я

посвятивших себя, свою жизнь служению окружающим.

Ваша задача – сделать вывод: зачем люди жертвуют собой ради благополучия других? 2 группа, опираясь на высказывания великих людей, составить памятку под названием «Правила для жизни».

- Оказывается и в настоящее время есть немало фактов людского участия, щедрости, красоты человеческой души. Первая группа сделает вывод: зачем люди жертвуют собой ради благополучия других

Рефлексия. Прием «Минуточка». Учащиеся по очереди говорят в течение одной минуты о теме урока без повторения, паузы и ошибок.

- достигли ли цели урока?

- какие затруднения возникли?

- а сейчас я предлагаю оценить свои знания полученные на уроке (Цветок «Где Я?»)

Записывают на стикерах свои впечатления и наклеивают на соответ Д\З. По выбору: 1. Сочинить четверостишие о родном языке.

ПЛАН УРОКА

Предмет	История Казахстана
Учитель	Гардер С.П.
Школа, класс	Костанайская обл., с. Карабалык, ГУ «Карабалыкская СШ имени А. Кунанбаева», 8 класс
Тема урока	Восстание казахов в 1836–1838 годах в Букеевской Орде

Цели обучения:	7.3.1.5 определять причины и последствия национально-освободительной борьбы казахского народа против колониальной политики.
Цели урока:	• Все: определять причины и последствия национально-освободительной борьбы в Букеевской Орде под руководством Исатая Тайманова и Махамбета Утемисова в 1836–1838 гг. • Большинство: применять в практической деятельности знаний, отражающих информацию о причинах и последствиях национально-освободительного восстания 1836–1838 гг. • Некоторые: предлагать шаги, которые могли бы привести к большим успехам в достижении целей восставших.
Критерии успеха:	• Выявляет причины восстания в Букеевской Орде 1836–1838 гг. • Определяет последствия восстания в Букеевской Орде 1836–1838 гг. • Применяет полученные знания в процессе нахождения ошибок в тексте и их исправления. • Предлагает конкретные шаги для достижения целей восстания.
Языковые цели:	<u>Предметная лексика и терминология:</u> • восстание; • национально-освободительное движение; • шаруа; • колонизация. <u>Полезные фразы для диалога/письма:</u> • Букеевская Орда располагалась... • Хан Жангир в своей деятельности придерживался... • Восстание в Букеевской Орде можно разделить на... • Руководителями восстания были... • Основной движущей силой восстания стали... • Причины восстания в Букеевской Орде заключались в... • Восстание началось с... • Можно определить следующие последствия восстания... • Историческое значение восстания состоит в...

	- Восстание потерпело поражение по причинам... Навыки: <u>чтения</u> через изучение материала к уроку; <u>говорения</u> через формулирование вопросов и ответов на этапе закрепления; <u>письма</u> через выполнение творческого задания, направленного на предложение путей качественного изменения хода восстания, действий восставших и руководителей.
Привитие ценностей:	Казахстанский патриотизм и гражданская ответственность, коммуникативность, сотрудничество, уважение.
Межпредметные связи:	На уроке прослеживается межпредметная связь с казахской литературой через знакомство с отрывком художественного произведения Махамбета Утемисова; с казахским языком через просмотр и анализ видеоресурса с imektep.kz на казахском языке.
Предварительные знания:	На урок учащиеся приходят со знаниями внутреннего и внешнего положения Казахстана в первой половине XIX века, колониальной политики царской России и изменениях в положении местного населения в результате проведения реформ 1822–1824 гг.
Используемые ресурсы:	imektep.kz (ресурс «Батырларжыры») itest.kz (конспект и тест по теме «Народное восстание 1836–1838 годов во Внутренней (Букеевской) Орде под предводительством Исатая Тайманова и Махамбета Утемисова».)

У учеников класса имеется подписка на пользование ресурсами BMG, поэтому на все электронные материалы, используемые на уроке, вставлен QR-код, отсканировав который ученики сразу переходят на нужную страницу, не тратя времени на поиск.

Все раздаточные материалы и задания для проведения урока можно скачать по ссылке <https://yadi.sk/d/MjYV03E9DPgAIA>

ХОД УРОКА

Запланированные этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы									
Начало урока 10 мин.	<u>Организационный момент.</u> (Приветствие. Психологический настрой – одно пожелание на урок) <u>Актуализация опорных знаний.</u> (И) Проверка д/з. по теме реформы 1822–1824 гг. <table border="1"> <tr> <td colspan="3">Задание: используя знания, полученные по теме Реформы 1822-1824 гг., заполните таблицу.</td></tr> <tr> <td colspan="3">ДА или НЕТ (обвести верное)</td></tr> <tr> <td>1</td><td>Главной целью «Уставов» стала</td><td>Да Нет</td></tr> </table>	Задание: используя знания, полученные по теме Реформы 1822-1824 гг., заполните таблицу.			ДА или НЕТ (обвести верное)			1	Главной целью «Уставов» стала	Да Нет	Раздать листы самооценивания (Основа для составления листа самооценивания взята с ресурса https://infourok.ru/masterklass-po-teme-sistema-samokontrolya-i-
Задание: используя знания, полученные по теме Реформы 1822-1824 гг., заполните таблицу.											
ДА или НЕТ (обвести верное)											
1	Главной целью «Уставов» стала	Да Нет									

	ликвидация ханской власти в Младшем и Среднем жузах.	
2	По «Уставу о сибирских киргизах» была введена пяти ступенчатая система административного управления.	Да Нет
3	По «Уставу о сибирских киргизах» через 9 лет службы мог просить дворянское звание аульный старшина.	Да Нет
4	Последним ханом Младшего жуза был Шергазы.	Да Нет
5	Дистанционное правление было введено в Среднем жузе.	Да Нет
Вписать пропущенное слово или фразу		
6	Продажа ... запрещалась в Казахской степи по «Уставу» 1822 года.	
7	«Устав об оренбургских киргизах» был разработан под руководством ...	
8	Административным центром «Области сибирских киргизов» последовательно являлись города ...	
9. Оценить экономическую значимость реформ 1822–1824 гг. для населения Казахстана.		
<u>Для обычного населения:</u>		
<u>Для аристократии:</u>		
Критерии оценивания:		Дескрипторы:
1. Определение изменений в административно-территориальном устройстве Казахстана по реформам 1822, 1824 гг.		- определяет верны или ошибочны утверждения; - вписывает пропущенные слова и фразы.
2. Анализ экономического значения реформ 1822, 1824 гг. для разных групп населения Казахстана.		- дает оценку экономической значимости реформ для обычного населения, подкрепляя аргументами; - дает оценку экономической

samoocenki-na-urokah-matematiki-1954737.html)

Карточки

<https://imektep.kz/kz/batirlar-zhiry>

	значимости реформ для аристократии, подкрепляя аргументами.	
	(П)ФО: взаимооценивание с соседом по парте (письменно). Самооценивание. (К)ПСМ. Просмотр видеоресурса на сайте imektep.kz (время просмотра 2:43 – 3:42). После просмотра учитель учащимся задает вопросы (краткая информация: Когда мальчики выросли они отправлялись защищать Родину – это был святой долг. Батыры всегда одерживали победу над врагом. Батыра в бою всегда сопровождал его верный конь): 1) о чем был данный видеофрагмент? 2) кого называли батырами? (К)ПСМ. Слова Махамбета Утемисова о хане Жангире: «Ты разве хан, что Богом дан? Да лютый волк ты – Вот кто! Твой злобный взгляд – змеиный яд! Там ты с хвостом, Ты скорпион. Ты коварный волк, а не хан. Пусть задушит тебя шайтан, Пусть тебя осмеют друзья И враги по черепу бьют! Ядовитая ты змея, Ты заразой черной рожден! Ты на троне жесток и лют, Вилохвостый ты скорпион!..» Вопросы для учащихся после прочтения (подведение к теме) 1. Как вы думаете, в результате какой деятельности один из подданных хана Жангира написал о нем (хане) такие слова? 2. К каким последствиям могла привести такая ситуация в государстве? (К)Формулирование темы: ученикам предоставляется возможность самостоятельного формулирование темы, при необходимости учитель направляет ход мыслей учащихся. После определения темы учитель называет исследовательский вопрос: «Какая идея сближала Исатая Тайманулы и Махамбета Отемисулы?», помещая его на доску. Разделение на группы (жеребьевка)	На доске слайд с портретами Жангир хана и Махамбета Утемисова (http://old.e-history.kz/ru/publications/view/1009 https://vk.com/wall-89616553_70) https://turkology.tk/library/278 (слова Махамбета) Распечатанный на белой бумаге исследовательский вопрос. Пронумерованные листочки (1-4)
Середина урока	(Г) Группы получают задание №1 (графический	Распечатанные

20 минут (9-7-4)

органайзер), у каждой группы задание отличается. После получения задания все группы получают электронный ресурс для ознакомления с материалом темы на сайте itest.kz, и краткий видеоматериал на сайте youtube.com. (8-9 мин.)

Учащиеся в группе могут разделиться: часть изучает текстовый материал, другая часть – видеоматериал. В процессе заполнения происходит обмен информацией.

Причины	1) 2) 3) 4)
Цели	1) 2) 3)
Руководители	1) 2)
Движущие силы	1) 2)
Характер	
Территория	
Этапы	1) 2) 3)
Повод	
Ход	
Причины поражения	1) 2) 3)
Последствия	1) 2) 3)
Историческое значение	
	1 группа
	2 группа
	3 группа
	4 группа
	Учитель
Критерии оценивания:	Дескрипторы:
определение причин и последствий национально-	- изучает текстовый материал; - определяет 4 причины национально-освободительной борьбы; - выявляет 3 цели восстания;

задания.

Текстовая
Информация для
выполнения задания:
<https://itest.kz/ru/ent/368/487>

Видеоматериал для
выполнения задания:
<https://www.youtube.com/watch?v=9H61JcSC4qo>

освободительной борьбы казахского народа против колониальной политики, через заполнение таблицы.	- называет 2-х руководителей восстания; - выявляет 2 категории движущих сил восстания; - определяет характер восстания; - показывает территорию, охваченную восстанием; - указывает временные рамки 3-х этапов восстания и кратко характеризует каждый этап; - определяет повод восстания; - указывает временные рамки 3-х этапов восстания и кратко характеризует каждый этап; - определяет 3 последствия восстания.

Ф.О.: оценивание учителем (устная обратная связь).
Самооценивание

Физ. разминка. Учитель просит рассчитаться по порядковым номерам в каждой группе. Каждый третий из групп выходит на середину класса, проводят разминку.

(Г) Задание №2 (Найди ошибку): Внимательно изучите представленный материал. Найдите ошибки и исправьте их.

Букеевская орда располагалась на юге Казахстана, в междуречье Амударьи и Сырдарьи. В годы восстания правителем Букеевского ханства являлся Жангир. В своей деятельности он был полностью независим от царской администрации. Восстание в Букеевской орде длилось 7 лет и его можно разделить на 4 больших этапа. Основной движущей силой восстания являлись рабочие нефтяных промыслов и почтово-телеграфных служащих. Руководили восстанием Исатай Тайманов и Махамбет Нурпеисов. Главной причиной восстания стали реформы 1822 года в Среднем жузе. Поводом к началу восстания послужило назначение в 1833 г. Карауыл-кожи правителем казахских родов, кочевавших в районе Аральского моря. Восстание усилило поддержку ханского двора со стороны обычного населения. Повстанцы были хорошо организованы, однако плохое вооружение привело к тому, что в 1837 году восстание потерпело поражение.

Критерии оценивания:	Дескрипторы:
Применение в практической	- внимательно читает представленный материал;

Распечатанные задания для групп.

деятельности знаний, отражающих информацию о причинах и последствиях национально-освободительного восстания 1836-1838 гг.	- находит допущенные в тексте ошибки; - подчеркивает ошибки, нумеруя их; - записывает исправления в соответствии с нумерацией ошибок.

Ф.О.: взаимооценивание групп с устной обратной связью. После проведения взаимооценивания для улучшения психологической атмосферы проводится еще один прием формативного оценивания – «Аплодисменты».

Самооценивание.

(И) Задание №3 (ПиР): проанализировав причины поражения, предложить шаги, которые могли бы привести к большим успехам в достижении целей восставших.

Распечатанные задания для каждого ученика.

Задание: проанализировав причины поражения, предложить шаги, которые могли бы привести к большим успехам в достижении целей восставших.

Причины поражения	Предложения и рекомендации
Разобщенность повстанческих отрядов.	
Стихийность восстания.	
Слабое вооружение.	

Критерии оценивания:	Дескрипторы:
Предложение конкретных обоснованных шагов, которые, теоретически, могли бы привести к большим успехам в достижении целей	- анализирует причины поражения восстания; - предлагает конкретные шаги в направлении исключения слабых

	восставших.	сторон восстания.	
	ФО: оценивание учителем (письменная обратная связь). Самооценивание		
Конец урока 10 минут	<u>Закрепление.</u> (Г) Для закрепления предлагается решить тест по пройденной теме на сайте itest.kz. Есть возможность выполнить это задание индивидуально, однако более продуктивна в этом плане групповая работа, т. к. в процессе происходит обсуждение вопросов. Ф.О.: после решения теста автоматически появляется количество правильных ответов, а также возможность выполнения работы над ошибками. Ученики самостоятельно проводят работу над ошибками. <u>Домашнее задание.</u> Прием «Беспроигрышная лотерея». Дети сами вытягивают себе задания. <u>Рефлексия.</u> Прием «Две звезды, одно пожелание» от каждой группы и по желанию учащихся для регулирования времени.		Тест находится по адресу (после конспекта): https://itest.kz/ru/ent/368/487 Заранее подготовленные учителем карточки с домашним заданием. Атрибут приема

Дифференциация – каким образом Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?	Оценивание – как Вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?	Здоровье и соблюдение техники безопасности
В процессе проведения урока прослеживаются следующие виды дифференциации: - дифференциация по целям. Т.е. на урок поставлены цели для всех, большинства и некоторых; - разноуровневые задания, предполагающие повышающийся уровень сложности внутри самого задания. (проверка д/з используются навыки знания и понимания, но последний вопрос этого задания ориентирован на навыки высокого	В течение всего урока применяются приемы формативного оценивания: - на этапе проверки домашнего задания производится письменное взаимооценивание с соседом по парте; - задание №1 оценивается учителем. Учитель производит устную обратную связь, отмечая достижения учащихся и определяя моменты в которых ученикам следовало бы проявить более высокий уровень усердия;	В начале урока и, примерно на 25-27 минуте урока проводится психологический настрой. Целью первого является настрой учащихся на урок, второго – мотивация на дальнейшую деятельность.

порядка); - дифференциация по темпу. Для учеников с высокой мотивацией и скоростью мыслительных процессов предусмотрены дополнительные задания; - дифференциация по выводам. Более ярко она будет прослеживаться в задании №3, где учащимся необходимо предложить свою точку зрения для решения проблемы; - диалог и поддержка. В процессе выполнения заданий, некоторым ученикам (с низкой мотивацией) производится поддержка в форме диалога и направление их хода мыслей в сторону достижения цели. Основная же часть класса в этом не нуждается; - дифференциация через оценивание. На протяжении всего урока деятельность учеников регулярно оценивается. В результате разного уровня и качества выполнения заданий, а также причастности к групповой работе происходит дифференциация через оценивание; - дифференциация через группирование. На протяжении большей части урока происходит работа в группах. На этапе начала урока весь класс делится на 4 группы, которые состояются из учеников разными запросами. Помимо групповой формы работы происходит индивидуальная работа и работа в парах.	- по итогам выполнения второго задания, происходит взаимооценивание групп через устную обратную связь. Каждая группа в процессе оценивания показывает количество обнаруженных ошибок, а также указывает на пропущенные ошибки (если таковые имеются); - реализуется прием ф.о. «аплодисменты», который мотивирует учащихся на дальнейшую деятельность, в чем и раскрывается принцип «оценивание для обучения»; - письменная обратная связь учителя реализуется по результатам выполнения задания №3 (задание для некоторых); - письменная обратная связь групп реализуется на этапе «конец урока» по итогам выполнения задания на закрепление «письмо в конверте»; - самооценивание. Реализуется на протяжении всего урока. В начале урока каждому ученику предоставляется лист самооценивания, в котором он (ученик) в процессе деятельности на уроке производит записи и оставляет пометки, касающиеся уровня его вовлеченности в процесс и качества активной деятельности на уроке.	В середине урока с целью снятия физического и эмоционального напряжения, учащимся проводится физ. разминка. На протяжении урока происходит смена форм и видов деятельности, что вкупе с активными методами обучения дают положительный здоровьесберегающий эффект.

ПЛАН УРОКА

Предмет	Химия
Учитель	Погорелова Л.П.
Школа, класс	Акмолинская обл., Сандыктауский район, с. Каменка, ГУ «Каменская СШ», 8 класс
Тема урока	Сравнительная характеристика металлов и неметаллов

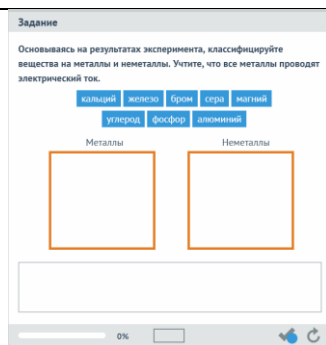
Цель:	создание условий для исследования учащимися свойств металлов и неметаллов.
Задачи:	- формирование знаний учащихся о свойствах металлов и неметаллов; - совершенствование умений и навыков характеризовать свойства металлов и неметаллов; закрепление умений проводить связь между строением и свойствами, объяснять применение металлов и неметаллов, рассуждать, обобщать, делать выводы; развитие информационной компетентности учащихся, - воспитание навыков самоконтроля, сознательного отношения и интереса к обучению, научить ценить время урока, воспитание сознательной дисциплины, соблюдение навыков по технике безопасности.
Ожидаемые результаты:	Все учащиеся классифицируют элементы на металлы и неметаллы. Большинство учащихся умеют применять полученные знания о металлах и неметаллах для сравнительной характеристики двух элементов. Некоторые учащиеся умеют отличать металл от неметалла, давая при этом полную характеристику металла и неметалла.
Языковые цели:	Учащиеся могут посредством химических терминов и понятий дать характеристику металлов и неметаллов, выдвигать идеи, обосновать свою мысль, строить предложения и объяснять примеры из практической жизни.
Предметная лексика и терминология:	Атом, молекула, металл, неметалл, простое вещество, сложное вещество, электропроводность, температура плавления.
Серия полезных фраз для диалога/письма:	Классификация основана на... Когда мы добавили кусок металла/неметалла к раствору кислоты... Это означает, что металлы/неметаллы... Неметалл в растворе кислоты...

	Наблюдая за показаниями термометра, мы можем увидеть, что...плавятся при высокой температуре, а...плавятся при более низкой температуре.
Привитие ценностей:	Уважение: формирование уважения и толерантности к мнению одноклассников во время обсуждения понятий. Дружелюбие: Необходимость совместного планирования деятельности при работе в группах обеспечивает терпимость и дружелюбные отношения учащихся. Общенациональная идея «Мәңгілік ел»: Формирование интереса детей к изучению химии в будущем и самообразованию способствует становлению интеллектуального потенциала Казахстана, конкурентоспособной личности, готового применить полученные знания из курса химии при решении жизненных проблем.
Ресурсы:	1. Химия 8: Учебник для 8 классов общеобразовательной школы/ Н.Н. Нурахметов, К.А. Сарманова, К.М. Джексембина, Н.А. Заграничная, А.Е. Темирбулатова. Алматы: Издательство «Мектеп», 2014. 2. Периодическая система химических элементов Д.И. Менделеева. 3. Коллекция «Металлы» и «Неметаллы» для рассмотрения свойств учащимися. 4. Образовательный ресурс www.bilimland.kz 5. Интерактивная доска, компьютер, презентация.
Межпредметная связь:	Естествознание Физика 7-8 класс С языковыми предметами – введение терминов на казахском и английском языках.
Предшествующие знания:	Химия 8 класс – Атомы. Молекулы. Простые и сложные вещества. Периодический закон и Периодическая система химических элементов Д.И. Менделеева. Строение атома.
Тип урока:	Урок изучения нового материала.

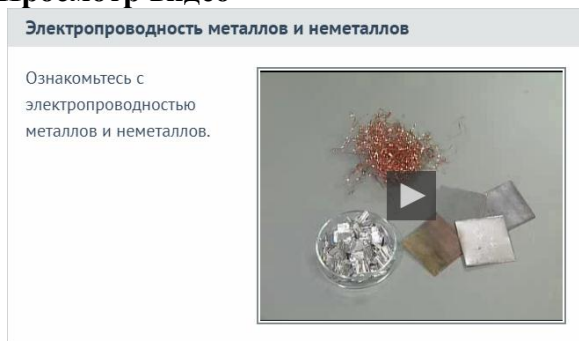
Ход урока

Этапы урока	Виды упражнений, запланированных на урок	Ресурсы
I. Организационный этап	Рапорт дежурного Мотивация на обучение Беседа с учащимися о необходимости обучения и об их вкладе в развитие страны в связи с Посланием президента РК Н.А. Назарбаева от 10.01.2018 г. «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции».	Просмотр видео «Зеленая экономика» (5 мин 27 с) https://bilimland.kz/ru/content/structure/1604-education_movies#lesson=11994

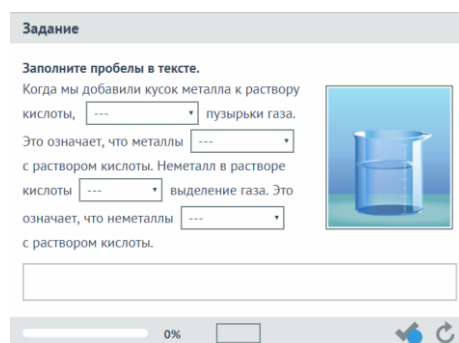
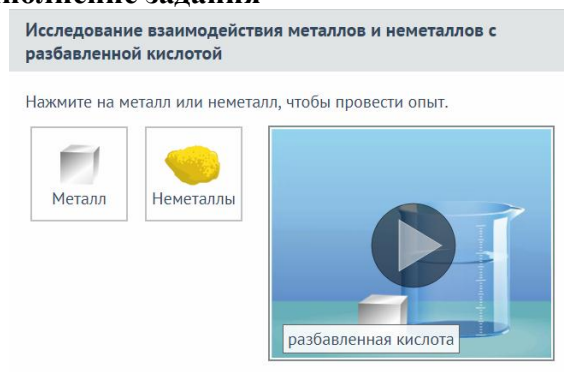
		
II. Актуализация знаний Сообщение темы урока. - формулирование целей урока совместно с учащимися.	ФРОНТАЛЬНЫЙ ОПРОС Химические вещества принято делить на две группы: простые и сложные вещества. <i>Простые вещества</i> состоят из атомов одного элемента, в состав <i>сложных</i> входят атомы двух или более элементов. Сегодня на уроке мы уделим внимание простым веществам: металлам и неметаллам. <pre> graph TD A[Вещества] --> B[Простые] A --> C[Сложные] B --> D[Металлы] B --> E[Неметаллы] C --> F[Неорганические вещества] C --> G[Органические вещества] F --> H[Оксиды] F --> I[Гидроксиды] F --> J[Соли] I --> K[Кислоты] I --> L[Основания] </pre> Прием «Ассоциация» – учащимся предлагается высказать свои ассоциации с этими двумя определениями. Учащиеся перечисляют все возникшие ассоциации, которые учитель записывает на доске, после чего учитель, обобщая, совместно с учащимися формулирует цель урока.	ВОПРОСЫ: 1. Из чего состоят вещества? 2. Что такое атом? 3. Что такое молекула? 4. Какие вещества называются простым и? 5. Какие вещества называются сложным и?
III. Изучение нового материала: Мы начинаем изучение новой темы «Основные классы неорганических веществ».	работа с образовательным ресурсом www.bilimland.kz «Курсы» – «Химия» – «Неорганическая химия» – «Периодическая система» – «Металлы и неметаллы» (на русском языке)	https://bilimland.kz/ru#lesson=10548 Металлы и неметаллы Содержание В этом уроке вы узнаете: • о свойствах металлов и неметаллов; • о свойствах металлов, которые отличают их от неметаллов; • о полуметаллах. Вы уже должны знать: • об агрегатных состояниях веществ; • термин плотность; • единицы измерения плотности.
	1. Исследование электропроводности веществ и выполнение задания Исследование электропроводности веществ Подсоедините различные вещества в электрическую цепь и проверьте, проводит ли они электрический ток.	

2. Просмотр видео

3. Исследование взаимодействия металлов и неметаллов с разбавленной кислотой и выполнение задания

4. Исследование температуры плавления металлов и неметаллов и выполнение заданий

	Исследование температуры плавления металлов и неметаллов Задание 1 Расположите следующие элементы в порядке убывания температур плавления. сера железо фосфор магний понижение температуры плавления Задание 2 Завершите предложения. Наблюдая за показаниями термометра, мы можем увидеть, что плавятся при высокой температуре, а плавятся при более низкой температуре. металлы неметаллы 0%	
IV. Физминутка	Атомы, молекулы	Разделение на группы для дальнейшей работы
	2. Индивидуальная работа с образовательным ресурсом www.bilimland.kz (английский язык) Chemistry course – Inorganic chemistry – Periodic Table of elements – Metals and Nonmetals (казахский язык) Химия - Бейорганикалық химия - Периодтық кесте - Металдар және бейметалдар Работа со словарем: Metals – металлы – металдар Nonmetals – неметаллы – бейметалдар Investigating the Electrical Conductivity of Substances – Исследование электропроводности веществ – Заттардың электрөткізгіштігін зерттеу Calcium – кальций – кальций Iron – железо – темір Bromine – бром – бром Sulfur – сера – күкірт Magnesium – магний – магний Carbon – углерод – көміртек Phosphorus – фосфор – фосфор Aluminum – алюминий – алюминий Investigating the Reaction of a Metal and a Nonmetal with Dilute Acid – Исследование	https://bilimland.kz/en#lesson=10378 английский язык https://bilimland.kz/kk#lesson=10461 казахский язык

	взаимодействия металлов и неметаллов с разбавленной кислотой - Металдар мен бейметалдардың сұйылтылған қышқылдармен әрекеттесуін зерттеу Investigating the Melting Point of a Metal and a Nonmetal – Исследование температуры плавления металлов и неметаллов – Металдар мен бейметалдардың балқу температураларын зерттеу	
V. Закрепление	1. Групповая работа по составлению характеристики металлов и неметаллов (кластер) 2. Каждая группа получает информацию «Знаете ли вы, что...» (интересные факты о металлах и неметаллах)	Составление кластера на доске, отражающего имеющиеся у учащихся знания по данной конкретной теме, что позволит использовать полученную схему в качестве опоры при закреплении и обобщении нового материала в конце урока.
VI. Выставление оценок	дать качественную оценку работы класса и отдельных учащихся.	
VII. Домашнее задание	Комментарий к домашней работе.	Прочитать параграф, подготовить сообщение о любом металле или неметалле
VIII. Рефлексия Прием «Синквейн»	Правила написания синквейна: На первой строчке записывается одно слово – существительное. Это и есть тема синквейна. На второй строчке надо написать два прилагательных, раскрывающих тему синквейна. На третьей строчке записываются три глагола, описывающих действия, относящиеся к теме синквейна. На четвертой строчке размещается целая фраза, предложение, состоящее из нескольких слов, с помощью которого ученик высказывает свое отношение к теме. Последняя строчка – это слово-резюме, которое	

	дает новую интерпретацию темы, позволяет выразить к ней личное отношение.	

Приложение
 Схема для работы групп по составлению кластера (закрепление)

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ФИЗИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА СООТВЕТСТВУЮЩИХ ПРОСТЫХ ВЕЩЕСТВ

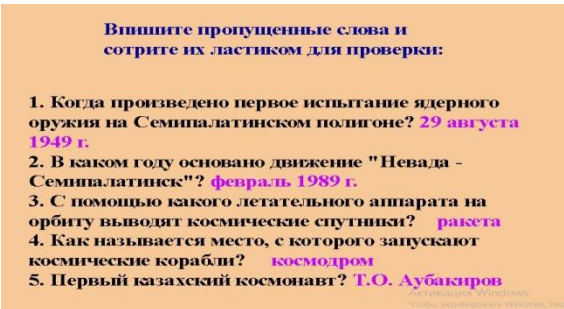
ХИМИЧЕСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ							
МЕТАЛЛЫ				НЕМЕТАЛЛЫ			
Железо Fe, медь Cu, алюминий Al, ртуть Hg, золото Au, серебро Ag и другие				Уголь C, сера S, фосфор P, йод I ₂ , кислород O ₂ , водород H ₂ и другие			
1. Твердое агрегатное состояние (исключение – ртуть)	2. Металлический блеск	3. Хорошие проводники тепла и электричества.	4. Пластичные и ковкие.	1. Твердые (Уголь C, сера S, фосфор P, йод I ₂), жидкие (бром Br ₂) и газообразные (кислород O ₂ , водород H ₂).	2. Металлическим блеском не обладают (исключение йод)	3. Не проводят тепло и электрический ток – ИЗОЛЯТОРЫ.	4. Хрупкие

Предмет	История
Учитель	Шевченко С.М.
Школа, класс	Жамбылская область, Шуйский район, п. Берлик, 11 класс
Тема урока	Военно-промышленный комплекс в Казахстане, строительство атомного полигона и ядерные испытания в Семипалатинске
Цель: Учебные задачи урока:	выяснить роль и значение Казахстана в военно-промышленном комплексе СССР. • знать понятие «<i>военно-промышленный комплекс</i>»; • охарактеризовать основные объекты военно-промышленного комплекса на территории Казахстана: Семипалатинский ядерный полигон, космодром Байконур; • выявить негативные последствия ядерного полигона; • оценить значение движения "Невада - Семипалатинск"; • развивать навыки работы с учебным материалом по выявлению главного, существенного, анализа материала; способствовать развитию умений осуществлять совместную деятельность в группе, согласовывать усилия по достижению общей учебной цели; • воспитывать чувство патриотизма, гражданственности.
Ожидаемые результаты:	Ученик сможет: 1. Правильно дать определение понятия «<i>военно-промышленный комплекс</i>»; 2. Назвать период проведения ядерных испытаний на Семипалатинском полигоне; 3. Определить негативные последствия ядерного полигона и космических полетов окружающей среде, роль общественного движения; "Невада- Семипалатинск" в закрытии ядерного полигона, составить рассказ; 4. Сделать выводы; 5. Составить постер «ВПК» по методу «Кроссенс»; 6. Выполнить логические и тестовые задания.
Предыдущее обучение:	Учащиеся должны: - знать годы Великой Отечественной войны; - знать территории, вошедшие в рейхскомиссариат «Большой Туркестан»; - основные битвы ВОВ и их участников.

Ход урока

Запланированное время	Запланированная деятельность	Ресурсы
Начало 0-1 минуты	Психологический настрой Повторение изученного материала	
2-4	Повторить годы Великой Отечественной войны, территорию рейхскомиссариата «Большой Туркестан», основные битвы и их участников:	Флипчарт Слайд №6
5-6	-стратегия КМ «Волшебный сундучок» /выполнение задания учащимся на интерактивной доске/	слайд флипчарта №7
7-8	-стратегия КМ «Соотнеси правильно» /выполнение задания учащимся на интерактивной доске/	слайд флипчарта №8
9-12	соответственно передвинуть название битв к картинкам и расставить кружочки к участникам битв в соответствии с событием	слайд флипчарта №9
13-14	Выполнение тестов-дополнений или заданий с ограничением на ответы с использованием ластика на интерактивной доске	слайд флипчарта №10

15-18	Просмотр отрывка из учебного фильма «Казахское ханство» - Какова основная идея фильма «Казахское ханство»? Свяжите данную идею с изученной темой	Внимайте пропущенные слова и соотрите их ластиком для проверки: 500 казахстанцев были удостоены звания Героев Советского Союза. - Дважды Герои Советского Союза – Г.Березинин, А.Бек, И.Павлов, С.Дуганский - В 1942 году на Сталинградский фронт была отправлена танковая колонна "Комсомолец Казахстана". С.Нурмаганбетов – удостоен звания Героя Советского Союза в битве за Берлин, командовал одним из воинских подразделений. Стал первым министром обороны независимого Казахстана. - Две казахские девушки – пулеметчица Мамырек Мамытова и снайпер Аманжолжанова – единственные представительницы советского Востока – Герои Советского Союза. - Была зачислена штурманом-стрелком в 588-й ночной бомбардировочный авиаполк. Девушек называли "ночные ведьмы". 7 декабря 2004 г. Указом Президента РК Н.А.Назарбаева Хиуаз Доспановой было присвоено звание "Халык қаһарманы" с вручением медали "Золотая звезда" и ордена "Отан".
19-22	Просмотр видеоролика «Депортация»: - Что подтолкнуло сталинский тоталитарный режим на массовую депортацию народа? - Какие народы были переселены в Казахстан? - Как встретили казахи депортированные этносы на своей земле?	Учебный фильм из видеокolleкции «Казахское ханство» http://bilimland.kz/ru/content/lesson/18671-kazaxskoe_xanstvo слайд флипчарта №11/видеоматериал/
23-24	- учащиеся определяют цели и задачи урока	
25-32	Ознакомление с новой темой	слайд флипчарта №13
33-36	Проведение стратегии КМ «Кроссенс» - «ВПК в Казахстане»: учащиеся класса делятся на три группы и каждой группе дается набор из 9 картинок, из которых они должны составить логическую цепочку.	- слайды флипчарта №14,16-22; - слайды флипчарта №15,23-25 - видеоматериал
37-40	При защите «кроссенса» учащиеся должны доказать взаимосвязь данных фактов и событий.	

41	Выполнение тестов-дополнений или заданий с ограничением на ответы с использованием ластика на интерактивной доске	
42-44	Проведение стратегии «Соотнеси правильно» - работа учащихся на интерактивной доске	слайд флипчарта №26
45	Домашняя работа: §46, стр. 217-223, Написать историческое сочинение «Военно-промышленный комплекс в Казахстане»	 слайд флипчарта №27

Цель обучения	Критерии	Дескрипторы	Достиг	Стремится	Вывод	
					Достиг	Стремится
ЦО1	А	Ученик знает понятие «ВПК, атомный полигон, ядерный взрыв»				
		Ученик знает понятие «космодром, спутник, ракета»				
ЦО2	В	Ученик называет годы проведения ядерных испытаний на полигоне и их виды				
		Верно называет негативные последствия ядерных испытаний для природы и человека				

ЦОЗ	С	Ученик верно определил мировое значение полета Ю.А. Гагарина в космос				
		Ученик верно оценил последствия ядерных испытаний в Казахстане и значение закрытия Семипалатинского ядерного полигона				

ВПК в Казахстане.

1. Семипалатинский ядерный полигон был расположен на стыке трех областей:

- А) Семипалатинской, Карагандинской, Семиреченской.
- В) Семипалатинской, Восточно-Казахстанской, Карагандинской.
- С) Семипалатинской, Акмолинской, Карагандинской.
- Д) Семипалатинской, Павлодарской, Карагандинской.
- Е) Семипалатинской, Восточно-Казахстанской, Павлодарской.

2. В результате подписания договора о запрещении ядерных испытаний в атмосфере, космосе и под водой 5 августа 1963 года:

- А) Приступили к реконструкции полигона.
- В) Прекращены испытания на ядерном полигоне в Семипалатинске.
- С) Введен временный мораторий на все испытания на Семипалатинском полигоне.
- Д) Закрыт Семипалатинский ядерный полигон.
- Е) Перешли к подземным испытаниям на Семипалатинском полигоне.

3. Годы шестой пятилетки?

- А) 1946-1950 гг.
- В) 1951-1955 гг.
- С) 1956-1960 гг.
- Д) 1959-1965 гг.
- Е) 1966-1970 гг.

4. Цель - закрытие Семипалатинского ядерного полигона, поставило перед собой движение:

- А) «Азат».
- В) «Алаш».
- С) «Желтоксан».
- Д) «Единство».
- Е) «Невада-Семипалатинск».

5. Крупнейший в мире атомный полигон в советское время был расположен в:

- А) Акмолинской области.
- В) Карагандинской области.
- С) Кустанайской области.
- Д) Кокшетауской области.
- Е) Семипалатинской области.

6. Годы седьмой семилетки?

- А) 1946-1950 гг.
- В) 1951-1955 гг.
- С) 1956-1960 гг.
- Д) 1959-1965 гг.
- Е) 1966-1970 гг.

7. Первый ядерный взрыв на территории Семипалатинского полигона был произведен 29 августа?

- А) 1948 г.
- В) 1949 г.
- С) 1950 г.
- Д) 1953 г.
- Е) 1956 г.

8. Сколько ядерных взрывов было произведено на Семипалатинском ядерном полигоне?

- А) 116
- В) 240
- С) 340
- Д) 456
- Е) 679

9. Сколько открытых ядерных взрывов было произведено на Семипалатинском ядерном полигоне?

- А) 116
- В) 240
- С) 340
- Д) 456
- Е) 679

10. Найдите ошибку среди секретных военных объектов, входивших в Семипалатинский ядерный полигон:
А) г.Курчатов (Семипалатинск-21) В) реакторный комплекс «Балапан»
С) реакторный комплекс «Ш» D) космодром «Байконур»
C) реакторный комплекс «Г»(сейсмокомплекс «Делеген»)
11. Сколько ядерных взрывов было произведено всего в мире?
А) 456 В) 513 С) 45 D) 2056 E) 114
12. Соотнеси правильно: страны и полигоны
1. Невада	а) Китай
2. Семей	б) США
3. Лобнор	в) СССР
1. 1б,2в,3а
2. 1а,2в,3б
3. 1б,2а,3в
4. 1а,2б,3в
5. 1в,2б,3а
13. Последний атомный взрыв на Семипалатинском полигоне был произведен 19 октября?
А) 1968 г. В) 1979 г. С) 1988 г. D) 1989 г. E) 1991 г.
14. Семипалатинский ядерный полигон был закрыт?
А) по решению Мажилиса В) по решению Сената
С) Указом Президента РК Н.А. Назарбаева
D) приказом министра сельского хозяйства E) решением Верховного Совета
15. Когда было основано общественное движение «Невада- Семей»?
А) 1968 г. В) 1979 г. С) 1988 г. D) 1989 г. E) 1991 г.
16. Указ о закрытии Семипалатинского ядерного полигона Президент РК Н.А. Назарбаев подписал 28 августа?
А) 1988 г. В) 1989 г. С) 1990 г. D) 1991 г. E) 1995 г.
17. В какой области расположен космодром Байконур?
А) Карагандинской В) Семипалатинской
С) Акмолинской D) Павлодарской.
E) Кызылординской
18. В каком году был основан космодром Байконур?
А) 1964 г. В) 1949 г. С) 1953 г. D) 1955 г. E) 1958 г.
19. В каком году успешно запущена первая космическая ракета?
А) 1954 г. В) 1959 г. С) 1953 г. D) 1955 г. E) 1957 г.
20. На каком космическом корабле с Байконура стартовал первый космонавт Земли Ю.А. Гагарин?
А) «Восход» В) «Мир» С) «Прогноз» D) «Восток» E) «Союз Т-13»
21. На каком космическом корабле был отправлен на орбиту первый казахский космонавт Т.О. Аубакиров?
А) «Восход» В) «Мир» С) «Прогноз» D) «Восток» E) «Союз Т-13»
22. С какого года космодром Байконур находится в аренде Российской Федерации?
А) 1984 г. В) 1999 г. С) 1993 г. D) 1955 г. E) 1997 г.
23. Сколько произведено запусков ракет «Протон» с гептиловым топливом с 1965 года?

A) 400 B) 500 C) 100 D) 200 E) 300

24. Найдите ошибку среди орбитальных станций:

A) «Салют» B) «Мир» C) «Прогноз» D) «Протон» E) «Союз Т-13»

25. Сколько ядерных взрывов приходится на долю СССР?

A) 52,7% B) 35% C) 2% D) 8,8% E) 1,6%

Содержание

Введение.....	161
1. Особенности организации самостоятельной работы обучающихся МКШ.....	163
2. Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в начальной школе.....	187
3. Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в основной средней школе.....	206
4. Методические рекомендации по организации самостоятельной работы обучающихся МКШ в общей средней школе.....	219
Заключение.....	235
Список литературы.....	237
Приложение.....	240

ШЖМ-ДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Әдістемелік ұсынымдар

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ МКШ

Методические рекомендации

Басуға. 18.09.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 20 б.т.

Подписано в печать 18.09.2019 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 20 п.л.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Нұр-сұлтан қ., Мәңгілік Ел 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Нур-Султан, ул. Мәңгілік Ел 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж